

اسلام او منشیات

شراب، افیون، چرس او تباکو

تالیف

فیاضی مطیع اللہ (عالی)

لاہور: جامعہ اسلامیہ کراچی

و جریح

الحدیث الاسلامیہ بالحدیث النبی

اسلام او منشیات

شراب، افیون، چرس او تباکو

پیشکش کنندہ: علامہ محمد عارف

فاضلہ: جامعہ دارالافتاء کراچی

و خریج

الجامعۃ الاسلامیۃ بالمدينة المنورة

مکتبۃ الفکر الاسلامی

لصاحبها (عائل)

سلسلہ ۴

اسلام

او

منشیات

شراب، افیون، چرس او تباکو

تالیف

مولوی مطیع اللہ (عائل)

فاضل: جامعہ فاروقیہ کراچی

و خریج: الجامعۃ الاسلامیۃ بالمدينة المنورة

د طبع ټول حقوق
د مؤلف سره محفوظ دي

- د کتاب نوم: اسلام او منشييات
تاليف: مولوی مطيع الله {عائل}
د صفحو تعداد: ۵۳۸
خپرونکې اداره: مکتبه اسلاميه کانسې روډ کوئټه، بلوچستان
کمپوزينگ: عائل کمپيوټر سنټر، کوئټه، بلوچستان (پاکستان)
د چاپ کال: ۱۴۳۶ هجري موافق: ۲۰۱۵ ميلادي
د چاپ تعداد: ۱۰۰۰
د کتاب د ترلاسه کولو پټه: مکتبه اسلاميه کانسې روډ کوئټه، بلوچستان
د لوستونکو څخه عذر او هيله: دغه تاليف يو انساني کوشش دی،
که کومه سهوه او غلطۍ پکښې سوي وي نو د يو مسلمان ورو په حيث پر
هغه معافي غواړم او د تصحيح هيله لرم.
مولوی مطيع الله
{عائل}

اهداء

خیلو مشفقو استاذانو ته
 د حق دلاری شهیدانو ته
 خیرغو ښتونکو ملگرو او دوستانو ته

دقرآن کریم د حکمونو څخه

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَلْطَابُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ. (سورة المائدة ۹۰)

إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنتُمْ مُنْتَهُونَ. (سورة المائدة ۹۱)

ترجمه: ای هغه کسانو چې ایما یی راوړی دی (ای مومنانو) بیشکه هر نشه لرونکې شی، اوهرقمار، اوټول بتان اوټول دفال اچولو غشی دغه څلور سره نجس او پلټ دی او د شیطان د کارونو څخه دی، نو تاسو ددی څخه ځانونه وساتئ، ددی دپاره چې نجات پیدا کړی.

بیشکه شیطان غواړی چې ستاسو په منځ کې د شرابو اوقمار په وجه د بښمنی، کینه او بغض واچوی، او تاسو د الله تعالی د ذکر اولمانځه څخه بند کړی، نو ای تاسو د دغو بد کارونو څخه اوښتونکی یاست؟ بلکی واوړی.

درسول الله صلی الله علیه وسلم د لارښودنو څخه

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «ذَعُونِي مَا تَرَكْتُكُمْ، إِنَّمَا هَلَكُ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِسُؤَالِهِمْ وَاخْتِلَافِهِمْ عَلَى أَلْيَانِهِمْ، فَإِذَا تَهَيَّيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَاجْتَنِبُوهُ، وَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِأَمْرٍ فَأَتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ» صحيح البخاري باب الاقتداء بسنن رسول الله (صلي)

ترجمه: ابوهريرة رضي الله تعالى عنه روایت کوی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: ما پرېږدی زما څخه دهغه په هکله پوښتنه مکوی چې مانوی بیان کړی، بیشکه تر تاسو مخکې امتونه دخپلو نبيانو څخه د ډیرو سوالونو او اختلافونو په وجه هلاک سول، کله چې زه تاسو دیوشی څخه منع کړم نو هغه پرېږدی، او په کوم شی چې زه تاسو امر کړم نو په هغه باندی دومره عمل کوی چې ستاسو طاقت او توان وی.

عنوانونه

شماره	عنوان	صفحة
۱	حمد او صلاة	۱۰
۲	سريزه	۱۰
۳	د کتاب د ليکلو باعث	۲۱
۴	د انسان عظمت اولويي	۲۳
۵	د عقل تعريف	۲۶
۶	د عقل قسمونه	۲۹
۷	د عقل اهميت	۳۰
۸	د عقل ساتنه	۴۰
۹	د نشي توکو قسمونه	۴۴
۱۰	۱- خمر	۴۵
۱۱	د خمر معنی په عربي لغت کي	۴۶
۱۲	د خمر معنی د حديث د نظره	۴۹
۱۳	د خمر معنی د مفسرينو د نظره	۵۲
۱۴	د تفسير کبير د نظره	۵۳
۱۵	د تفسير قرطبي د نظره	۵۹
۱۶	د تفسير وسيط د نظره	۶۴
۱۷	د تفسير المراغي د نظره	۶۵
۱۸	د تفسير احکام القرآن للجصاص د نظره	۶۷

عنوانونه

شماره	عنوان	صفحة
۱۹	د تفسیر القرآن الحکیم «تفسیر المنار» دنظره	۷۱
۲۰	د تفسیر منیر دنظره	۷۳
۲۱	د تفسیر روح المعانی دنظره	۷۳
۲۲	د تفسیر طبری دنظره	۷۴
۲۳	د تفسیر الکرم الرحمن فی تفسیر کلام المنان دنظره	۷۴
۲۴	د تفسیر خازن دنظره	۷۵
۲۵	د تفسیر ابن کثیر دنظره	۷۵
۲۶	د تفسیر مظهری دنظره	۷۶
۲۷	د تفسیر بیضاوی دنظره	۷۷
۲۸	د مفسرینو فیصله	۷۸
۲۹	د خمر معنی د فقهی د اصولو مطابق	۸۹
۳۰	د خمر لفظ عام دی	۹۰
۳۱	د عام تخصیص په خبر واحد جائزه دی	۹۸
۳۲	د معطوف د معطوف علیه په حکم کې داخل دی	۱۰۹
۳۳	د اشتراک په علت کې اشتراک په حکم کې واجبوی	۱۱۵
۳۴	د خمر معنی د جمهور و فقهاؤ دنظره	۱۱۹
۳۵	المغنی لابن قدامة (فقه حنبلی)	۱۲۸
۳۶	په حدیثونو کې هر نشه کونکې خمر او حرام دی	۱۴۳
۳۷	د خمر ډیر نومونه دی	۱۴۷

عنوانونه

شماره	عنوان	صفحة
۳۸	نبیذ چې نشه لری حرام دی	۱۴۹
۳۹	نبیذ دهرشی څخه جوړیږي	۱۶۲
۴۰	دخمرد حرمت حکمت	۱۶۶
۴۱	دخمربه وجه پرلسو کسانو لعنت ویل سوی دی	۱۷۱
۴۱	دسکر تعریف د عربي لغت دنظره	۱۷۴
۴۲	دسکر تعریف د فقهی په اصطلاح کې	۱۷۶
۴۳	خمر دنشی دحالتو ووزی حلال دی	۱۸۶
۴۴	۲- تریاق اوافیون	۱۹۳
۴۵	دافیون معنی په عربي لغت کې	۱۹۳
۴۵	دتریاق اوافیون ترمنځ فرق	۱۹۸
۴۷	دافیون حکم د حدیثونو اوفقهاؤ په نظر حرام دی	۱۹۹
۴۸	دنشه لرونکو شیانو په هکله دفقهاؤ قولونه	۲۰۲
۴۹	دهرشی پر نشه باندې حد سته	۲۰۸
۵۰	چې ډیر یی نشه لری دهغه لږ هم حرام دی	۲۲۲
۵۱	ټول دنشی شیان نجس دی	۲۴۳
۵۲	افیون اوچرس تر شرابو بد دی	۲۵۳
۵۳	دنشه کونکو په خلاف مبارزه کول	۲۵۴
۵۴	دافیون دپاره دخشخاشو کرل حرام دی	۲۵۹

عنوانونه

شماره	عنوان	صفحة
۵۵	حلال د حرام مقصد د پار حرام دی	۲۶۶
۵۶	د منشیاتو تجارت حرام دی	۲۶۸
۵۷	د نشه لرونکو شیانو تجارت د فقهاؤ په نزد حرام دی	۲۷۴
۵۸	مال څه ته وایی؟	۲۷۸
۵۹	حرام د مسلمان د پاره مال نه دی	۲۸۳
۶۰	حرام پر کافر خرڅول حرام دی	۲۸۶
۶۱	حرام شی کافر ته بڅښل حرام دی	۲۹۰
۶۱	په حرام شی علاج کول حرام دی	۲۹۷
۶۲	څه علماء په حرامو علاج کول جایز بولی د هغوی جواب	۳۰۱
۶۳	ضرورت څه ته وایی؟	۳۰۲
۶۴	حلال او حرام	۳۱۷
۶۵	په حرام مال نقلی حج کول جایز نه دی	۳۱۹
۶۶	د حرام مال څخه زکات ورکول حرام دی	۳۲۹
۶۷	د افیون څخه زکات او خیرات ورکول حرام دی	۳۳۶
۶۸	د حرام مال په خیرات کې ثواب نسته	۳۴۱
۶۹	په حلال مال کې الله تعالی برکت اچوی	۳۴۳
۷۰	حرام ته حلال ویل کفر دی	۳۴۵
۷۱	څه فتواوی او د هغوی تر منځ تضاد	۳۴۷
۷۲	د بې دلیلې فتواو څخه ځان ساتنه	۳۶۲

عنوانونه

شماره	عنوان	صفحة
۷۳	د شریعت خلور اصول یا دلائل	۳۶۹
۷۴	خلور اختلافی اصول	۳۹۰
۷۵	د استحسان مثالونه	۴۱۶
۷۶	د مصلحت قسمونه او مثالونه	۴۲۳
۷۷	د مصلحت شرطونه	۴۲۷
۷۸	په قضاء او حکم کې احتیاط کول	۴۲۹
۷۹	امام ابو حنیفه رحمه الله علیه او د دلیل اهمیت	۴۳۵
۸۰	مسلمان په پوښتنه مکلف دی	۴۴۵
۸۱	۳- د تباکو تعریف او تاریخ	۴۴۸
۸۲	تباکو او دهغه څخه جوړ سوی شیانو حکم	۴۵۱
۸۳	۴- چرس هم حرام دی	۴۸۷
۸۴	تباکو د فقهاؤ په نزد حرام دی	۴۹۱
۸۵	د تباکو د حرمت په هکله لیکل سوی کتابونه	۴۹۵
۸۶	حرام ته حلال و یونکې زندیق دی	۵۰۰
۸۷	په دین کې احتیاط واجب دی	۵۰۳
۸۸	دنشی په خلاف د جنگ کولو حکم سوی دی	۵۰۴
۸۹	د اسلام دین د ټول انسانیت لپاره دی	۵۰۵
۹۰	په اسلام کې حیوان ته تکلیف ورکول جائز نه دی	۵۰۷
۹۱	خاتمه	۵۱۰
۹۲	ماخذونه	۵۱۷

بسم الله الرحمن الرحيم

حمد او صلاة

الحمد لله الذي أحل لعباده الطيبات وحرم عليهم الخبائث، ونادا عباده المؤمنين نداءاً حكيماً بقوله الكريم: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنتُمْ سُكَارَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ. (١) والصلوة والسلام على رسول خير خلقه الذي بلغ الرسالة ونصح الأمة، ونادى ربه في خطبته البليغة التي ألقاها في حجة الوداع في ميدان العرفات أمام الناس (أَلَا هَلْ بَلَغْتُ؟ قَالُوا: نَعَمْ، قَالَ: «اللَّهُمَّ اشْهَدْ» (٢) وأمرنا بقوله (بَلِّغُوا عَنِّي وَلَوْ آيَةً) (٣) محمد بن عبدالله صلوات الله وسلامه عليه وعلى آله وأصحابه ومن دعا بدعوته إلى يوم الدين.

سريزه

وبعد: دایو حقیقت دی چی ٲولنه دافراد وڅخه جوړه ده، او هر فرد د ٲولنې په اصلاح کې دیو مکمل غړی په ډول دخپل توان مطابق مستقل مسؤلیت لري چې دهغی داصلاح لپاره په لاس، تقرير او تحرير سره کوشش وکړي، ځکه مخکه او ٲولنه دانسانانو لپاره داوسيدلو، ژوند کولو او هو ساينی ٲاٲوبی دی تر څوچی د ٲولنې داصلاح لپاره کارکیري نودابه داوسيدونکو لپاره دامن خانگو وی که نه نو دابه بیاد ٲولوانسانانو لپاره دبد بختی، شر او فساد یوه ځاله وی، ځکه دغه معاشره او ٲولنه دهغی کبستی. مثال لري دکوم په هکله چې نبی کریم صلی الله علیه وسلم فرمایي: قَالَ: الشَّعْبُ، أَنَّهُ سَمِعَ الثُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، يَقُولُ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَثَلُ الْمُدْنِ فِي حُدُودِ اللَّهِ، وَالْوَاقِعِ فِيهَا، مَثَلُ قَوْمٍ اسْتَهْمُوا سَفِينَةً، فَصَارَ بَعْضُهُمْ فِي أَسْفَلِهَا وَصَارَ بَعْضُهُمْ فِي أَعْلَاهَا، فَكَانَ الَّذِي فِي أَسْفَلِهَا يَمُرُّونَ بِالْمَاءِ عَلَى

١- سورة النساء آیت ٤٣-٢. صحیح البخاری کتاب المغازی ٣- صحیح البخاری کتاب أحادیث الأنبا،

الَّذِينَ فِي أَعْلَاهَا، فَتَأَذُّوا بِهِ فَأَخَذَ قَائِمًا فَجَعَلَ يَنْقُرُ أَسْفَلَ السَّقِينَةِ، فَأَتَوْهُ فَقَالُوا: مَا لَكَ؟
 قَالَ: تَأَذُّيْتُمْ بِي وَلَا بُدَّ لِي مِنَ الْمَاءِ، فَإِنْ أَخَذُوا عَلَى يَدَيْهِ أَلْجَوْهُ وَتَجَوَّأُوا أَنْفُسَهُمْ وَإِنْ تَرَكُوهُ
 أَهْلَكُوهُ وَأَهْلَكُوا أَنْفُسَهُمْ. (۱)

ترجمة: نعمان بن بشیر رضی اللہ تعالیٰ عنہ خخہ روایت دی چې نبی کریم
 صلی اللہ علیہ وسلم وفرماییل: دالله تعالیٰ په حدودو کې سترگی پتونکې او هغه
 چې په مبتلا یا اخته وی دهغه قوم مثال لری. چې په یوه کبستی کې سفر سره کوی
 (اودخای دتعیین په باره کې خپل منځو کې قرعه اندازی سره وکړی، اودقرعه اندازی
 په صورت کې څه کسانوته لاندی اوڅه کسانوته لوړه حصه ورسیږی، نو هغه کسان
 چې په کبسته حصه کې دی هغه داوبو داخستلو لپاره پر لوړو خلگو تیریږی، نو
 دوی په دی باندې په تکلیف کیدله، نودغه لاندی خلگو تیر راواخست داوبو لپاره
 یی دکبستی لاندی سوری ورکاوی دلوی خلگ راغله او ورته وی ویل داڅه کوی؟
 دوی وویل: تا سو زموږ څخه په تکلیف یاست اوموږ داوبو څخه چاره نه لرو.

نو اوس که دوی دلاندی خلگولاس ونیوی نو هغوی ته یی هم نجات ورکړی او
 خپل ځانونه یی هم نجات ورکړی، او که یی پریښودله چې سوری ورکړی نو هغوی
 یی هم هلاک کړل او خپل ځانونه یی هم هلاک کړل.

داچې دټولنی افراد ددین مذهب ژبی اوسرحدونو په حساب سره تقسیم او
 ویشل سوی دی اوهر یودخپلی عقدی، مذهب اونظام مطابق په ټولنه کې ژوند کوی
 نومسلمان هم دیومستقل غړی په حیث ترهرچا زیات دټولنی داصلاح مسؤلیت په
 غاړه لری؛ داځکه چې دی دداسې عالمی او جهانی دین منونکې دی چې هغه
 دټولنی داصلاح دپاره دکوشش کولو مسؤلیت دده پرغاړه اچولی دی، او داسلام
 پیغامبر اوددغه دین رسول محمد مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم وخپل ټول امت ته

په یو حدیث کې داسې امر کوی: عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا، فَاسْتَطَاعَ أَنْ يُغَيِّرَهُ بِيَدِهِ فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ، فَلْيَسَانِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ، فَلْيَقُلْهُ، وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ. (۱)

ترجمه: ابی سعید خدری رضی الله تعالی عنه روایت کوی چې ما در رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه اوریدلی دی چې ویلی: هر چا چې ستاسو څخه یو منکر ولیدی نو که یی طاقت وو چې په لاس یی بدل کړی نو هغه دی په لاس تغیر یا بدل کړی، او که یی طاقت نه وو نو هغه دی په ژبه تغیر کړی او که یی دغه طاقت هم نه درلودی نو بیاد یی په زړه کې بد ځنی وړی، او دغه دایمان ضعیف ترینه درجه ده.

ملاحظه: که د پورتنی حدیث لفظونه مطالعه کړو نو وینو چې (مَنْ) په عربی لغت کې داسې عام لفظ دی چې د اسلام د دین ټول منونکو ته شامل دی هغه که حاکم او که محکوم وی، عالم او که جاهل وی، نارینه او که ښځه وی، لوی او که کوچنی وی ازاد او که مریی وی د ټولو په غاړه دخپل توان په اندازه د ټولنی د اصلاح کولو دنده ورکړی ده.

بل د (مُنْكَرًا) لفظ دی چې د عربی ژبی د قاعدی مطابق نکیره او داسې عام دی چې هر لوی او کوچنی بد کار ته شامل دی.

بل د (فَلْيُغَيِّرْ) لفظ دی چې په دی کې د (فَا) لفظ د تعقیب دپاره استعمالیږی معنی دا چې دلیدلوسره سمدستی تغیر کړی، ځکه که څه ځنډ او وخت په منځ کې تیرسی نو هغه بیاد عامو خلکو په ذهن کې د حلال او مباح درجه پیدا کوی، ځکه خلک ورسره عادت سی، دعادت په هکله ویل کیږی چې بیله مرگه نه لیری کیږی کیږی، او دا چې ویل کیږی (د بیان په وخت کې چپ کیدل هم بیان دی) که دیو عالم په مخکې بد کار کیږی او دی نه منع کوی او یا څه نه ورته وایی نو د هغه بد کونکې داسې

عقیده پیدا کیری چې داسې کول حلال او مباح دی، که نه نوزه به چا منع کړی وای. بل د (فبقلبه) لفظ دی، معنی دا که نور طاقت دی نه وی نو په زړه خوبد ورته ووايه. خود زړه دبد وړلو مطلب دادی چې دهغه ځایه به ولاړیږي اوددغه منکر کونکي انسان په هېڅ نوع مناسباتو کې به شرکت نه کوی معنی داچې دده په خوشحالی او غم لکه نکاح، جنازه، اوداسې نورو کې به شرکت نه کوی، اودده سره به خورل چينبل نه کوی، ترڅو دی په معاشره کې یوازی پاته سی نوده ته به دخپلی گناه احساس وسی. اوددغه بده کاره به توبه وباسی، نبی کریم صلی الله علیه وسلم دغه هم دعوت او نهی عن المنکر یوه طریقه بللی ده.

اودغه پورتنی مطلب نبی کریم صلی الله علیه وسلم امت ته په یو بل حدیث کې داسې بیان کړی دی او فرمایي: عَنْ أَبِي غَيْثَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: * إِنَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَمَّا وَقَعَ فِيهِمُ النِّقْصُ، كَانَ الرَّجُلُ يَرَى أَخَاهُ عَلَى الذَّنْبِ فَيَنْهَاهُ عَنْهُ، فَإِذَا كَانَ الْغَدُ لَمْ يَمْتَنِعْ مَا رَأَى مِنْهُ، أَنْ يَكُونَ أَكْبَلَهُ وَشَرِبَهُ وَخَلِيطَهُ، فَضَرَبَ اللَّهُ قُلُوبَ بَعْضِهِمْ بِبَعْضٍ، وَنَزَلَ فِيهِمُ الْقُرْآنُ، فَقَالَ: {لَعَنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ} حَتَّى بَلَغَ {وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ} المائدة: ۸۱ " قَالَ: وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، مُتَكِنًا فَجَلَسَ، وَقَالَ: لَا حَتَّى تَأْخُذُوا عَلَى يَدَيِ الظَّالِمِ، فَتَأْطِرُوهُ عَلَى الْحَقِّ أَطْرًا. (۱)

ترجمه: دابو عبیده رضی الله تعالی عنه څخه روایت سوی دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دی: کله چې په بنی اسرائیلو کې کوتاهی راغله نو یوسړی به خپل یو ورور په گناه اخته ولیدی او هغه به یی منع کوی (دعوت به یی ورته کوی)، خودغه بله ورځ به ده دهغه سره خورل، چينبل اویوځای به ورسره ناست وو (یعنی دگناه په وجه به یی دهغه سره قطع تعلقات نه کول) نو الله تعالی ددوی

زېږونه یو دبله سره ووهل، اوددوی په هکله الله تعالی په قرآن کریم کې داسې وفرمایل: لَعْنُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ. ترڅوچې تردی آیت پوری تلاوت وکړی: وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوا لَهُمْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ.

راوی وایی: رسول الله صلی الله علیه وسلم څنگ وېلی ووراپورته سواو وی فرمایل تاسو تر هغو د عذاب څخه نسی خلاصیدلای ترڅو تاسو د ظالم لاس ونه نیسی او هغه پر حق مجبور نه کړی.

نبی کریم صلی الله علیه وسلم چې کوم آیتونه تلاوت کړی دی هغه دغه لاندنی څلور آیتونه دی چې ترجمه اوڅه تفسیر یی د فهم دپاره لاندی لکل کیږی، ترڅو د حدیث په مقصد ښه پوه سو.

لَعْنُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ (۷۸) كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ (۷۹) تَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ يَقُولُونَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ أَنْ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ (۸۰) وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوا لَهُمْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ. (۱)

ترجمه: د بنی اسرائیلو پر هغو کسانو چې کافران سوی دی لعنت ویل سوی دی پر ژبه د داود او عیسی بن مریم (علیهما السلام) داپه دی وجه چې دوی د الله تعالی د حکمونو نافرمانی کوله، او د الله تعالی د حدودو څخه به یی تیری کاوه.

چاچې به بدکار کوی هغه به یی نه منع کوی، بېشکه دغه ډیر بدکاروو چې دوی کوی ډیر ددوی څخه داسې لیدل کیدل چې د کافرانو (او گناه کارانو) سره به یی دوستی کوله، په تحقیق ډیر بد ووهغه څه چې ددوی نفسونو دوی ته وړاندی

کړی وه، چې دهغوی په وجه الله تعالی پردوی په غضب سوی وو، او دوی به تل همیشه په دغه عذاب کې وی.

او که دوی په الله او پر نبی او پرهغه څه ایمان درلودلای چې دغه نبی ته نازل سوی دی، نو دوی به دغه کافران او گناه کاران خپل دوستان نه وای جوړ کړی، خو ډیر ددوی څخه فاسقان دی یعنی د ایمان د دائرې څخه وتلی دی.

تفسیر: هسی خو په ټولو آسمانی کتابونو کې پر ټولو کافرانو لعنت ویل سوی دی دا چې دلته د بنی اسرائیلو د کافرانو خاص ذکر سوی دی دا ځکه چې دوی په گناهونو کې دومره ترحد تیر سوی وه چې په دوی کې مجرم او غیر مجرم یا گناه کار او غیر گناه کار نه سره معلومیدل، دا ځکه چې نه مجرم د جرم اونه گناه کونکې د گناه څخه لاس اخستی اونه غیر مجرم د مجرم لاس نیوی، بلکه ټول یو ډبل سره لکه شپږو شکر سوی وه بی تکلیفه یو ډبل سره په قول فعل، عمل، خوراک چیناک، په ناسته ولاړه او نورو کې دوستان او ملگری سوی وه، د گناه کونکو او د منکراتو د مرتکبینو هېڅ لاس نیوی نه کیدی اونه د خفگیان او خوابدی اظهار کیدی یعنی غیر مجرمان به د مجرمانو، گناه کارانو او بد عملو سره په ټولو مناسباتو کې یوځای اوسیدل نو دلته الله تعالی د داود او عیسی بن مریم علیهما السلام پر ژبه پردوی لعنت ووايه، لکه څرنگه چې ددوی جرم لوی او غټ وو. همدارنگه دلویو او غټو نبیانو پر ژبه پردوی لعنت وویل سو، چې په فوق العاده ډول تباه کونکې ثابت سو، چې غالباً د همدغه لعنت په وجه ددوی ډیر کسان په بشکاره او باطنی ډول بیزوگیان او دبد ځناورانو په شکل مسخ او بدل کړه سوله.

که څه هم ددی آیتونو مصداق د مدیني منوری یهودان دی چې دمکې د مشرکانو سره یوځای سوله خود اصول تفسیر لمخې د قرآن کریم مصداق خاص خو حکم یی عام دی یعنی که په رشتیا یهود د موسی علیه السلام پر صداقت او

تعلیماتو یقین او ایمان درلودلای نودمشرکانوسره به یی دوستی نه کولای، یعنی
دالله تعالی اودهغه دمنل سوی رسول سره ددښمنی په وجه دوی ته داسې حالت
پیدا سو چې دموحدینوپه مقابل کې دکفارواومشرکینوسره دوستی کوی. (۱)

افسوس چې نن هم ډیرپه نامه مسلمانان داسې دی چې دمسلمانانو او د
کافرانو دمقابلې په وخت کې دکافرانوسره دوستی اوحمايت کوی. دډیرافسوزځای
خولادادی چې دفاستقانو اوفاجرانو په مجلسونو دعوتونو کې ترهرچا زیات عالمان
او خاص خلگ لیدل کیږی.

دا چې موږ دهرېدکاره، شراب خور، چرسي، افیوني، هیرویني اوداسې نورو
نشیانو اوسودخورو، دیتیمانو او کونډیانو مال خوړونکو اوداسې نورو ښکاره بد
کارانو چې په ډیرو لویو گناهونو داسې اخته دی چې په ښکاره اوفخرسېری کوی
هیڅ عار او شرم هم نه کوی په هر مناسبت کې پوره حصه اخلو داسې معلومیږی چې
په موږ کې هغه ضعیف ایمان هم نسته.

خاص بیا هغه کسان چې په ټولنه کې خاص مقام لری اود دعوت لویه زمه یی
هم په غاړه اخسی ده ده لکه عالمان، صالحان اونیکان خلگ چې دهغوی هر عمل
په عوامو کې خاص اهمیت لری، ځکه ددوی په ورتلوسره او په مناسباتو کې
دشرکت کولو اوناسته ولاړی سره نه یوازی دا چې وهغوی ته ددا خپلی گناه او بدو
احساس نه کیږی بلکې په آخر کې دی اونور دده امثال دجواز لپاره په دوی دلیل
وایی، الله دی نه کوی چې موږ هم دهغه ښی اسرائیلو په ډله کې حساب سو د کومو
په هکله چې الله تعالی دغه پورتنی آیتونه نازل کړل، اوموږ ته نبی کریم صلی الله
علیه وسلم دغه حدیث هم دهمدغه مقصد لپاره بیان کړی دی او په آخر کې راته وایی
چې تاسو هم ترهغو د عذاب څخه نسی خلاصیدلای ترڅو تاسو دظالم لاس بند نکړی

۱- تفسیر کابلی جلد اول صفحه ۲۸۲ - ۲۸۵ په مختصر ډول

او هغه پرحق مجبور نکړی.

په حدیث کې راغلی دی: عَنِ الْعُرْسِ ابْنِ عَمِيرَةَ الْكِنْدِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا عُمِلَتِ الْخَطِيئَةُ فِي الْأَرْضِ، كَانَ مِنْ شَهِدَتِهَا فَكْرُهَا وَقَالَ مُرَّةً: «أَلَكْرَهَا»
كَانَ كَمَنْ غَابَ عَنْهَا، وَمَنْ غَابَ عَنْهَا فَرَضِيهَا، كَانَ كَمَنْ شَهِدَهَا. (۱)

ترجمه: عرس بن عمیره کندي روايت کوي چې نبي صلي الله عليه وسلم وفرمايل: کله چې په مخکې کې یو منکر یا گناه کول کېږي نو څوک چې حاضر وي او انکار پروکړي نو داسې دی لکه دی چې ځنی غائب وي، او څوک چې ځنی غائب وي او په راضي وي نو داسې دی لکه دی چې پکښې حاضر وي.

بل دا چې وحق او اصلاح ته دعوت کول رب العالمین ددی ټول امت د خیریت نخبه او خاصه بللی ده نو ځکه خوفرمایي: كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ. (۲)

ترجمه: ای دمحمد (صلي الله عليه وسلم) امت، تاسو تر ټولو هغو امتونو خیر یاست چې د خلکو لپاره را ایستل سوي دي چې تاسو هر چاته دمعروف او نیکۍ حکم کوي او تاسو هر څوک دمنکر او بدۍ څخه منع کوي، او تاسو په دوام او ثبات سره پر الله تعالی ایمان لری.

خلاصه تفسیر: په دغه آیت کې الله تعالی ددغه موجوده امت دفضیلت او عظمت اعلان کوي او هغه په دی سره چې دوی خلکو ته دعوت ورکوي اودښو کارونو امر ورته کوي اودبدو کارونو څخه یی منع کوي، او په ډیر ثبات سره پر الله تعالی ایمان لری.

په بل حدیث کې راغلی دی: عَنْ جَرِيرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَا مِنْ رَجُلٍ يَكُونُ فِي قَوْمٍ يَعْمَلُ فِيهِمُ بِالْمَعَاصِي، يَقْدِرُونَ عَلَى أَنْ يُغَيِّرُوا عَلَيْهِ

قَلَّا يَغْيُرُوا، إِلَّا أَصَابَهُمُ اللَّهُ بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَمُوتُوا». (۱)

ترجمة: جریر رضی اللہ تعالیٰ عنہ روایت کوی چي مادر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم څخه واوریدل چي ویلی: نسته داسې یوسړی چي دی په یوقوم کې وی او په هغه قوم کې گناهونه کیږي اودوی دهغه پرتغیرکولو قدرت لری اودوی شی نه تغیرکوی، مگرداچي اللہ تعالیٰ به هغوی په عذاب اخته کړی تردی مخکي چي دوی مړه سی.

دمعاصی (گناهونه) لفظ عام دی: ټول اجتماعي او انفرادي بدکارونه ور څخه مراد دی لکه کفر، شرک، دحرامو کسب کول، حرام خوړل، بدعتونه، بد رسمونه، رواجونه فسق او فجور، او هر راز بد اخلاقيوته شاملی دی.

ددی منکراتو څخه دمنع کولو هم دحالاتو مطابق مختلفي طریقي دی، کله په لاسونو کله په قلم، کله په ژبه او کله په توره، توپک او جهاد سره وی، الغرض هر مسلمان دخپل توان په اندازه مکلف دی، بل داچي دغه صفت په داسي عمومیت او اهتمام سره چي دغه امت ته ورکول سوی دی په تیرو او پخوانیو امتونو کې نه لیدل کیږي، ځکه چي دغه آخري دین او امت دی تردی وروسته بل نبی یا رسول نه راځي چي دخلکو اصلاح وکړي.

داچي موږ په اللہ تعالیٰ، دهغه پر رسولانو اودهغه پر کتابونو ایمان لرو خاص بیا پر آخري رسول او کتاب باندې، ددی ایمان داتقاضاده چي اول دخپل ځان او عقیدي اصلاح وکړو یعنی په اللہ تعالیٰ اودهغه پر رسولانو، کتابونو، ملائکو او نورو مومن به شيانوا ایمان راوړو او بیا ونوروته دغه دین ورسوو او بیان یی کړو.

عمر فاروق رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمایي: هرڅوک چي ستاسو څخه غواړي چي په دغه امت کې شامل سی نو داللہ تعالیٰ شرطونه دی پوره کړي هغه داچي اول

خپل ځان اصلاح کړی اوبیا ونوروتنه د بنواونیکو امر وکړی اودمنکر اوبدو څخه یی منع کړی، چې همدغه دصحابه کرامو رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین عادت اوخاصیت وو.

څوک چې خپل اصلاح نه کوی اوبل ته نصیحت کوی دغه عمل الله تعالیٰ په خپل کتاب کې ډیر بد بللی دی ځکه فرمایي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ. كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ. (۱)

ترجمة: ای مومنانو ولی هغه څه وایاست چې خپله په هغه عمل نه کوی، د الله تعالیٰ دغضب راپارولولپاره ډیره لویه ده دغه خبره چې تاسوهغه څه وایاست چې خپله یی نه کوی.

تفسیر: ددی آیت شان نزول څه داسې بیان سوی دی چې په یوځای کې څه مسلمانان سره را ټول سوی وه اوداسې ویل: که موږ ته داخبره رابښکاره سی چې الله تعالیٰ په کوم شی راضی کیږی نوموږ به هغه کار کوو، نو الله تعالیٰ دغه آیت نازل کړی چې ای مومنانو تفسیر کابلی

بلکه په یو بل آیت کې الله تعالیٰ دغه عمل دیهودو دعلماؤ عمل بللی دی او فرمایي: اتَّامُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنسَوْنَ الْفُسْكَمُ وَأَنْتُمْ تَقُولُونَ الْكِتَابَ أَفْلَا تَعْقِلُونَ. (۲)

ترجمة: دیهودوڅه علماؤ به ونوروخلگوته ویل چې اسلام ښه دین دی خو خپله به نه مسلمان کیدل نو الله تعالیٰ دغه آیت نازل کړی: ایاتاسو نوروخلگوته په نیکی سره امرکوی اوخپله یی نه کوی حال داچې تاسو خپل کتاب وایاست، چې په هغه کې دقول اوفعل دنه سمون په صورت کې سخت وعید یا عذاب لیکلی سوی دی. ایاتاسو دخپلو اعمالو په بدی نه پوهیږی.

دپورتنی ذکر سوی مسؤلیت لمخې ماته هم داپکارده چې داسلامی ټولنی

داصلاح په نيت ديو مسلمان غړی په حيث خپل دعلم، پوهی او توان په اندازه څه
مسئوليت اداکړم اودقلم په څوکو دهغه څه په هکله څه وليکم چې زما دعلم او
مطالعی په اندازه داهميت وړدی.

کیدایسی دغه څه محنت چې زه ټولنی اوخپلومسلمانوورونوته په لیکلی
شکل دکتاب په صورت کې وړاندی کوم ددعوت اودامر بالمعروف اونهی عن
المنکر ذریعه وگرځی، اوزما دپاره د آخرت ښه توبښه اوذخیره سی.

مولوی مطیع الله (عائل)

د کتاب د لیکلو باعث

که څه هم په ټولنه کې هر قسم گناهونه لری او کوچنی، د اسلام او پاک شریعت څخه هر ډول مخالفتونه وجود لری او لیدلی کیږی، خو زما دمطالعې لمخې د ټولنی او معاشری لپاره تر هر څه نه زیات او ډیر هلاکونکې شی (نشه) ده، ځکه نشه هغه لعنت او بد عمل دی چې د انسان انسانیت، عقل، میرانه، غیرت، جرأت، دین ایمان، اخلاق، صحت، عبادت، صله رحمی او داسې نور هر څه له منځه وړی، نشه داسې یو لعنت دی چې په نشه باندې اخته انسان دومره بی حسه او ظالم سی چې د بنواو بد و تمیز نسې کولای آن تردی چې خپل ژوند هم په خطر کې اچوی او د بل د مال او عزت خو بیخي هیڅ پروانلری، موږ په ټولنه کې وینو چې د چاپه کور، کلی او ښار کې په نشه اخته کسانو د خپل پلار گنی کورنی او اولادونو سره څنگه چلن دی؟

بل دا چې د ټولنی تقریبا هر خاص او عام په څه ناڅه نشه اخته دی، څوک د دولت د زیاتولو او څوک بیا د خوړلو، چینلو یا استعمال کولو په نشه اخته دی.

دا چې نن زموږ په ټولنه کې دنشی هر څومره توکې وجود لری لکه شراب، افیون، چرس، هیروین، تمباکو او داسې نور، دا ټوله جوړونکې، خرڅونکې لری او هم استعمال کونکې لری.

ویل کیږی چې نشه د غم د غلطولو لپاره کول کیږی، خود چا سره د پیسو د زیاتولو غم وی هغه په غلطوی دا چې څومره انسانان او کورونه دده د دغه نشی د پوره کولو په وجه تباہ کیږی د هغه غم دی نه کوی ځکه دی خپل د مال د زیاتولو نشه پوره کوی.

څوک چې دنشی استعمال کوی هغه وایی چې زه غم په غلطوم خو دا فکر نه کوی چې بیا به دغه غم په چشی غلطوم ترڅو دواړه په داغه نشه کې تر مرگه پاته

سی نه یوازی دوی تباہ بلکی ددوی اولادونه کورنی اوتوله معاشره ورسره تباہ سی
 نوڅکه مایه دی کتاب کې ددغه مطلب دبیانولو لپاره داسې هڅه کړې ده
 چې ددغه لاندنی څو ټکو څخه دخپل علم اوتوان په اندازاه دمستندو او معتبرو
 کتابونو په حواله په مختصر ډول څه بحث ولیکم ترڅو زما دپاره دآخرت توبنه وی
 اودمسلمانو وړنو دپاره داستفادی وړوگرځی.

که څه هم دبحث څخه مطلوب دپاک اسلامي محمدي شریعت اوحنفی
 مذهب په رڼاکې دنشی اونشیی شیانوحرام والی، دهغوی کنبت کول، دهغوی
 تجارت کولو، په هغوی علاج کول، اوپرتولنه اوکورنیو باندي دهغوی مضر اثرات
 اودنشیی شیانو څخه دزکات اوخیرات ورکولو حکم اودزکات اوخیرات په نیت
 قبض کول، اوپرهغوی باندي ثواب غوښتل اوداسې اړونده مسائلو څخه بحث کول
 مطلوب اومقصوددی خودمقدمی په ډول لمړی دغه څو بحثونه وړاندی کيږی لکه
 ۱- دانسان عظمت ۲- دعقل عظمت ۳- دعقل تعریف ۴- دعقل قسمونه ۵- دعقل
 اهمیت ۶- دعقل ساتنه ۷- دعقل خرابونکي نشیی شیان دی.

دنشه کو نکوشیانو دجملی څخه په بحث کې مهم شراب، افیون، چرس،
 تمباکو اوددوی څخه جوړسوی شیان دی، خوددی ترڅنگ به په دوی پوری اړونده
 نور بحثونه هم کيږی چې دهغوی تفصیل به په فهرست کې کيږی

په دی لیکنه یاکتاب کې به زماکوشش داوی چې ترهرڅه دمخه به دالله
 عزوجل په توفیق زه دقرآن کریم په آیتونو، دنبی کریم صلی الله علیه وسلم په
 حدیثونو، داصحابو کرامو رضوان الله تعالی علیهم په آثارو اودفقهاؤ رحمة الله
 تعالی علیهم په اقوالو دلیل لیکمه، او که کومه ملاحظه اوتشریح وی هغه به هم
 انشاء الله تعالی دمعتبرو کتابونو په حواله دهغه کتاب عبارت به لیکم اوبیا به
 دهغه ترجمه په پښتو لیکم ترڅو عربی عبارت دعلماؤ دپاره دقناعت وړسی، او

پښتو ترجمه د باسواده عامو مسلمانو د فهم وړوگرځي دا بايد واضح کړم چې دايتونو ترجمه او تفسير ټوله د تفسير کابلي پښتو دوه جلدی څخه اخستل سوی دی
زما کوشش به داوی چې په ساده او عامه پښتو لکنه وکړم ترڅو هر خاص او عام استفاده ځنی وکړی نوځکه ما د پښتو دا ديياتو چې څومره پکار وړ و هغومره مراعت نه دی کړی.

د انسان عظمت اولویي

موږ د یو مسلمان په حیث چې په دنیا کي تر هر څه کوچنی او تر هر څه لوی شی ته گورو لکه غرونه، دریا بونه، مخکي، آسمانونه، لمر سپوږمۍ ستوري، وریځ، باد، باران، جنتونه، دوزخونه، اوداسې نور ټول دا الله تعالی مخلوق یعنی الله تعالی پیدا کړی دی او هغه څه چې په دنیا کي دی ټول الله تعالی د همدې انسان لپاره پیدا کړي دی لکه چې الله تعالی په خپل کتاب کي فرمایي: الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ (۱)

ترجمه: اودا هغه الله دي چې گرځولی ئی ده ستاسو دپاره مخکه فرش او گرځولی ئی دی ستاسو دپاره آسمان چت او نازل کړی دی ستاسو دپاره د آسمان د طرفه اوبه او په دي اوبو سره ئی را ایستلي دی ستاسو دپاره هر قسم میوي چې ستاسو دپاره روزي او رزق وی.

اوپه بل آیت کي بیا خاص د مؤمنانو دپاره نعمتونه بیانوي او فرمایي: وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ. (۲)

ترجمه: اوزیري ورکړه هغو کسانو ته چې ایمان ئی راوړی دی او بڼه عملونه ئی کړي دی چې بیشکه دوی لره دي جنتونه چې بهیري لاندې (ترمانیو او وټو) دهغوی ویالی.

جمادات، حیوانات، میوي، داني، خزاني، کانونه اوداسي نور هرڅه چي په سترگو ليدل کيږي ياپه غوږونو اوريدل کيږي اوياپه کتابونو کي ليکل کيږي يا دالله تعالي دطرفه په راليدل سوي قرآن کریم کي بيان سوي دي تردغه ټولو لوي او د عظمت خاوند انسان دي ځکه دغه هرڅه الله تعالي د انسان لپاره پيدا کړي دي او دده د کرامت اوفضيلت په هکله الله تعالي په خپل کتاب قرآن کریم کي فرمايي: **وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ حَمَلْنَاهُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا** (۱)

ترجمه: په تحقيق د یر عزت ورکړي دي موږ د آدم اولاد ته سواره کړي مودي دوي پرسوار ليو مرکبانو پړوچه کې او په درياب باندي (د کبتي په وسيله) اورزق روزي موورکړي دي دپاکو شيانو او غوره کړي مودي دوي پرډيرو هغو چي موږ پيدا کړي دي په ډير غوره کولو سره.

يعني موږ انسان ته ښه صورت، نطق، عقل، حواس او نور داسي عنايتونه ورکړي دي چي دهغه په وسيله دی د دنيا او اخرت په منفعتونو او ضررونو پوهيږي دښو او بدو ترمنځ تفریق جلاوالی کولایسي نور ټول مخلوقات ترخپل واک او اختيار لاندي راوستلایسي او خپلی چاري ځنی اخستلای سي، په وچه کي د حیواناتو پر شا، او په سندونو او بحرونو کي پر سمندري جهازونو (ابگو ټونو) او پر نورو راز راز نقلیه وسائلو سره بی تکلیفه سفر کولای سي.

دهمدغه انسان لوي پلار آدم عليه السلام ئي د ملائکو مسجود وگرځاوه، يعنی ملائکو ته يي امر وکړی چی سجده ورته وکړی او فرمایي: **وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ**. سورة البقرة آیت (۳۴)

ترجمه: او ياد کړه (ای محمد ص) هغه وخت چې موږ ملائکو ته امر وکړی،

چې آدم عليه السلام ته سجده وکړې، نو ټولو سجده وکړه، خوا بليس نه وکړه، منع ئې وکړه اولويي ئې وکړه دی لادېخوا دالله تعالی په علم کې دکافرانو څخه وو.

خپل لوي جنت ئې ددغه انسان لپاره پيدا کړي دي، دهمدغه انسانانو څخه ئې خپل ټول نبيان اورسولان پيدا کړه اوودوي ته ئې دهدايت لپاره راوليږل ان تردی چې خپل آخرنی محبوب پيغمبرمحمد مصطفي صلي الله عليه وسلم ئې هم په دوي کې وودوي ته را وليږي لکه چې الله تعالی فرمايی: لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ. (۱)

ترجمة: يعني په تحقيق راغلي دي تاسوته ای انسانانودجنس څخه ستاسي رسول چې ډير سخت اودروند دي پر ده هرهغه کار چې په هغه تاسوته تکليف رسيږي، دي په هره ممکنه طريقی سره داغواړی چې دده پرامت باندي آسانی وی او دی ډير حرصناکه دي په هدايت ستاسو کې ای مؤمنانو نهايت مهربان دی.

اوداتوله دنيا او هغه څه چې په دي دنياکي دي هغه ټوله دهمدي انسان لپاره پيدا کړي دي لکه څرنگه چې الله تعالی په دي آيت کې فرمايی: هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَالِي الْأَرْضِ جَمِيعًا. (۲)

ترجمة: الله هغه ذات دي چې پيدا کړي ئې دي تاسوته (اي انسانه) يعني ستاسو دمنفعت لپاره ټول هغه شيان چې په مخکه کې دي.

دغه عظيم انسان ته ترپورتنیو ذکرسوو ټولو نعمتونو څخه علاوه نورهم ډير نعمتونه ور کړه سوی دي چې نه حسابل کيږي اونه ئې قلم په ليکوکي ځاي کولاي سي اونه ئې په سترگو احاطه کيدلاي سي ځکه الله تعالی په خپل کتاب قرآن مجيد کې فرمايی: وَإِنْ تَعْدُوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا. (۳)

ترجمة: اوکه وشميرئ تاسو ټول افراد دالله نعمتونه وبه ئې نه شميرئ.

که په پورتنیو ذکر سوي نعمتونو کې فکر وسی نو پوهیږو چې تر ټولو لوی او عظیم نعمت عقل او فکر دی، ځکه د دغه ټولو نعمتونو څخه چې کله انسان صحیح او ګټوره فائده اخلي نو هغه د عقل په ذریعه او واسطه اخلي، که عقل نه وي نو دده لپاره دغه ټول بیکاره اوبی فایده دی ځکه موږ وینو چې کوچنيان، لیونیان بیده او نشه انسان د دنیا د نعمتونو څخه په خپله هیڅ فایده نسي اخستلای.

د عقل تعریف

عقل یوه عربی کلمه یا لفظ دی چې په لغت کې منع ته وایی: ځکه دی خپل خاوند د بدن لاری څخه منع کوی یا راکړځوی.

په اصطلاح کې: دده په معنی کې داسې اختلاف دی لکه دروح په معنی کې: شیخ الاسلام زکریا الانصاری رحمه الله تعالی علیه وایی: (هو الغریزة یتهیا بها لدرك العلوم النظرية وكأنه نور یقذف فی القلب فمحله القلب ونوره فی الدماغ)

ترجمه: یعنی عقل یو داسې غریزه یا ماده ده چې په ده سره د نظری علومو ادراک کول کیږي، او دده ځای زړه دی او نور ئی په دماغ کې دی. همدغه رایه دامام مالک، امام شافعی او جمهورو متکلمینو ده (رحمة الله تعالی علیهم).

چا ویلی دی چې روح، نفس او عقل په ذات کې سره یو دی خو په اعتبار کې سره جدادی، په دی حیث چې په بدن پوری قائم دی روح ورته ویل کیږي، په دی حیث چې شهواتو او خوندونو ته میلان کوی بیا نفس ورته ویل کیږي او په دی حیث چې د علومو او معارفو ادراک په کول کیږي او یا د کارونو په عواقبو کې نظر په کول کیږي بیا عقل ورته ویل کیږي.

چا ویلی دی: (انه نور روحانی به تدرك النفس العلوم الضرورية والنظرية وجوده عند اجتنان الولد ثم لا یزال ینمو إلى أن یکمل عند البلوغ).

ترجمه: یعنی عقل یو روحانی نور دی چې نفس په هغه سره د نظری او بدهی

علومو ادراک کوی، اودده ابتداء د کوچنی دپیداښت څخه دي او ترڅو کوچنی بلوغ
حد ته رسیږي دی غټواله کوی.

چا ویلی دی: عقل مصدر دی دهغه غریزی مقابل دی چې هیڅ اختیار نه لري
او یا عقل هغه شی دی چې په هغه سره تفکیر او استدلال کول کیږي اود تصوراتو او
تصدیقاتو ترکیب په کول کیږي. (۱)

البته د ډیرو مسلمانانو او علماؤ په نزد د عربی قاعدی لمخې عقل مصدر دی
د عقل یعقل عقلاً څخه اخستل سوی دی، دهغه صفت نوم دی چې په عاقل پوری
قائم دی، لکه علم په عالم پوری، او معنی یې ده پوهنه او تمیز اودغه معنی د قرآن
کریم په ډیرو آیتونو کې اخستل کیږي لکه دا چې الله تعالی انسانانو ته د قرآن او
آیتونو د فهم په هکله فرمایي: كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ. (۲)

ترجمه: همدارنگه الله تعالی تاسو ته خپل حکمونه آیتونه بیانوي ددی دپاره
چې تاسو وپوهیږي او عمل په وکړي.

په یو بل آیت کې الله تعالی د قدرت د نشانېانو د فهم په هکله فرمایي: أَفَلَمْ
يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا. (۳)

ترجمه: ایادغه کفار په مخکې نه دی ګرځیدلی چې دبد عملی اود الله
تعالی دنا فرمانی اثار او علامی یی لیدلی وای، نو ددوی دپاره به داسې زړونه وایی
چې په هغوی پوهیدلی وای.

یعنی دوی ته ددغو ورانو او تباہ سوی ودانیو د دلیلونو څخه هم هیڅکله یو
فکر پیدانسو چې دحق په لاره راسی او په رشتیا خبره وپوهیږي.

په بل آیت کې الله عزوجل د دوزخیانو حال بیانوي او فرمایي: وَقَالُوا لَوْ كُنَّا

۱- پاملرنه: دغه پورتنی تقریر د انټرنېټ څخه اخستل سوی دی بله خاصه حواله نه لري.

۲- سورة البقرة آیت ۲۴۲ ۳- سورة الحج آیت ۴۶

نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ (۱)

ترجمه: اودغه منکران به وایی که دنییانو ددعوت خبری دقبول په اوریدلو موږ اوریدلی وای، اوموږ خپل ځانونه په پوه کړی وای اویا دپوهی اوعقل څخه موکار اخستی وای، نو نن به موږ ددی دوزخیانو په ډله کې نه وای.

په بل آیت کې الله تعالی دمثالونو دفهم په باره کې فرمایي: (وَلَيْكَ الْآمَثَالُ لَضَرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ. (۲)

ترجمه: اودغه ذکرسوی مثالونه (په قرآن کې) موږ دخلقو لپاره بیانوو او په دغه مثالونو نه پوهیږی مگر دعلم خاوندان. دلته هم دعقل څخه پوهنه مراد ده.

دپورتنیو آیتونو اوداسې نورو په استدلال دشریعت فقهاؤ دتکلیف دپاره عقل اوتیمیز شرط بللی دی، معنی داچې لیونی، بی تمیزه کوچنی اوپیده په خپلو حالتونو کې په شرعی حکمونو مکلف نه دی که په دغو حالتونو کې دکفر، طلاق، عتاق اوداسې نورالفاظ ووايي نو دغه نافذ نه دی.

ځکه نبی کریم صلی الله علیه وسلم په حدیث کې فرمایي: عَنْ عَائِشَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: " رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثٍ: عَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ، وَعَنِ الصَّغِيرِ حَتَّى يَكْبُرَ، وَعَنِ الْمَجْنُونِ حَتَّى يَعْقِلَ أَوْ يُفِيقَ. (۳)

ترجمه: عائشة رضی الله تعالی عنها څخه روایت دی چې نبی کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایي: ددرو کسانو څخه دتکلیف قلم پورته سوی دی یودبیده څخه ترڅو چې وینې یابیداره کیږی، دوهم د کوچنی څخه ترڅو چې بالغ کیږی، دریم دلیونی څخه ترهغو چې عقل یی کارکوی یا پرسد کیږی.

داغه حدیث په بل روایت کې داسې راغلی دی: عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَوْ مَا تَذَكَّرُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثَةٍ، عَنْ

الْمَجْتُونِ الْمَغْلُوبِ عَلَى عَقْلِهِ حَتَّى يَفِيقَ وَعَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ وَعَنِ الصَّيِّ حَتَّى يَحْتَلِمَ. (۱)
 ترجمه: دعلی رضی الله تعالی عنه څخه روايت دی ایاستا یاد نه دی چې
 رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: ددرو څخه د(تکلیف) قلم پورته سوی دی،
 دلیونی څخه چې پرعقل یی غلبه سوی وی ترڅوچې پرسد کیږی، دبیده څخه
 ترڅوچې بیداره کیږی، دکوچنی څخه ترڅوبالغ کیږی.
 داځکه چې دده عقل پرخپل ځای نه دی اوپه شریعت کې دتکلیف دار او
 مدار پر عقل بنا دی.

دعقل قسمونه: څه علماء دعقل قسمونه بیانوی ترڅو دتولو معنی گانو
 تطبیق وسی او وایی: دعقل پنځه قسمونه ذکر سوی دی: ۱- عقل غریزی: هغه دی
 چې په ده سره دنظری علومو ادراک کول کیږی. ۲- عقل کسبی: هغه داچې انسان ئی
 په معاشره کې دنورو عاقلانو څخه زده کوی. ۳- عقل عطائی: هغه داچې الله تعالی
 ئی مومنانو ته ورکوی چې ایمان ته لاره په پیدا کړی. ۴- عقل الزهاد: هغه داچې
 انسان دده په زریعه سره ذاهد جوړسی. ۵- عقل شرفی: هغه زموږ دنبی صلی الله
 علیه وسلم عقل دي ځکه چې دهغه عقل ترټولو عقلونو مشرف دی.

ځکه عبد الله ابن مسعود رضی الله تعالی عنه وایی: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ،
 قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ نَظَرَ فِي قُلُوبِ الْعِبَادِ، فَوَجَدَ قَلْبَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْرَ قُلُوبِ
 الْعِبَادِ، فَأَصْطَفَاهُ لِنَفْسِهِ، فَابْتَعَنَهُ بِرِسَالَتِهِ، ثُمَّ نَظَرَ فِي قُلُوبِ الْعِبَادِ بَعْدَ قَلْبِ مُحَمَّدٍ، فَوَجَدَ
 قُلُوبَ أَصْحَابِهِ خَيْرَ قُلُوبِ الْعِبَادِ، فَجَعَلَهُمْ وَرَرَاءَ نَبِيِّهِ، يُقَاتِلُونَ عَلَى دِينِهِ، فَمَا رَأَى
 الْمُسْلِمُونَ حِمًى، فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ حَسَنٌ، وَمَا رَأَوْا مَيْتًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ سَيِّئٌ». (۲)

ترجمه: عبد الله ابن مسعود رضی الله تعالی عنه فرمایي: بیشکه الله تعالی
 دخپلو بند گانو په زړونو کې وکتل نو د محمد صلی الله علیه وسلم زړه ترټولو زړونو

خیروو، نوڅکه ئی دخپل ځان دپاره غوره کړی او په رسالت سری مبعوث کړی، او بیایی دخپلو بندگانو په زړونو کې وکتل دمحمد صلی الله علیه وسلم ترزړه وروسته تودده داصحابو زړونه ترټولو زړونو خیر او غوره وو، نودوی ئی دخپل نبی وزیران جوړ کړل، دوی دالله پر دین باندې جنگ کوی، نوهغه څه چې مسلمانان ښه وبولی نو هغه دالله تعالی په نزد هم ښه دی، او هغه څه چې ددوی په نزد بدوی نوهغه دالله تعالی په نزد هم بد دی.

کیدایی داپه هغه صورت کې چې دمحمدی شریعت سره ښکاره تضاد او ټکرونه لری، ځکه دشریعت په خلاف دچاقول اهمیت نه لری.

امیر المؤمنین علی رضی الله تعالی عنه وایی: عقلونه دوه دی یومطبوع او بل مسموع، ترڅو چې مطبوع عقل نه وی ترهغو مسموع عقل هم نفع او گټه نه رسوی، لکه څرنگه چې پانده ته دلمر رڼا فائده نه رسوی، واول ته رسول الله صلی الله علیه وسلم په دی قول کې اشاره کړی ده چې فرمایي: (ما خلق الله خلقا اکرم علیه من العقل) وایی: الله تعالی داسې مخلوق نه دی پیدا کړی چې پرده باندې تر عقل مکرم وی. معنی داچې الله تعالی دغه خپل مکرم مخلوق وخپل مکرم او معظم بنده انسان ته ورکړی.

ودوهم ته چې مسموع دی په دی قول سره اشاره کړی ده چې وایی: (ما کسب أحد شئنا أفضل من العقل یهدیه إلی هدی اویرده عن ردی) وایی: هیچا تر عقل ښه شی نه دی کسب کړی ځکه په ده سره وښوته لاره پیدا کوی اودبدو څخه ئی ساتی. (۱)

د عقل اهمیت

د عقل اهمیت تقریبا د هیڅ بصیرت لرونکې څخه پټ نه دی ځکه دا یو ښکاره حقیقت دی چې د همدغه عقل پر بنیاد الله تعالی انسان دنور و حیواناتو او جماداتو ۱- دغه د علی کرم الله وجهه قول چاپه انټرنټ کې نقل کړی دی د کتاب حواله نلری

څخه جدا کړي دی او په همدغه عقل او فکر موږ حق او باطل، حلال او حرام او نور ډیر شيان پیژنو، او د همدغه عقل او فکر پر بنیاد الله تعالی موږ په شرعي حکمونو مکلف کړي یو، همدغه عقل دی چې ونښی لاری ته دخپل خاوند لارښود نه کوي.

دهمدغه عقل پرېنا الله تعالی انسان په مخکه کې دخپل خلیفه په توګه راولیږي په قرآن کریم کې رب العالمین دانسان پیداېښت ته داسې اشاره کوي او فرمایي: **وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً..... الآية**

ترجمة: او یاد کړه (ای محمد صلی الله علیه وسلم) هغه وخت چې ستارب ملائکوته وویل: بیشکه زه په مخکه کې خپل خلیفه ګرځونکې پیدا کونکې یم.

او د همدغه عقل پرېنا الله تعالی وده هغه علم ورکړی چې هغه د ملائکو سره نه وو ځکه الله تعالی فرمایي: **وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَقْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ. قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ. (۱)**

ترجمة: او الله تعالی آدم (عليه السلام) ته د ټولو شيانو نومونه وروښودله. الله عزوجل آدم عليه السلام ته د هرشي نوم او دهغه حقیقت او خاصیت، فائدي او تاوان وروښود، او د اېښودنه بې کلامه پر زړه باندې د القاء په توګه وه، ځکه بيله علمي کماله څخه خلافت او په دنیا باندې حکومت کول امکان نه درلود.

اوبيايې هغه ټول پرفرشتو باندې عرض کړل، او ورته وئې ويل تاسو ماته ددغو نومونو خبر راکړې که تاسو رشتيا ويونکي ياست.

ملائکو وويل: موږ تاته دټولو عيبونو او اعتراضونو څخه دپاکۍ نسبت کوو، بیشکه ته ښه عالم او ښه د حکمت خاوند یی.

ددې دپاره چې دانسان فضيلت او کمال ملائکوته معلوم سی او هم دالله

تعالیٰ حکمت معلوم سی دداغه شیانو نومونه یی پر ملائکو عرض کړل، اوهغوی دخپل عجز اقرار وکړی اودالله تعالیٰ تسبیح یی وویل، اواقرار یی وکړی چې ته په خپلو کارونو ښه عالم او حکمت والایی.

د انسان د علمی او عقلی فضیلت ثابتیدلو وروسته رب العالمین ټول ملائکو ته داسې امر کوی او فرمایي: **وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ** (۱)

ترجمه: اویادکړه (ای محمد ص) هغه وخت چې موږ ملائکو ته امر وکړی، چې آدم علیه السلام ته سجده وکړی، نو ټولو سجده وکړه، خوا بلیس نه وکړه، منع ئی وکړه اولوی ئی وکړه، دی لادپخوا دالله تعالیٰ په علم کې دکافرانو څخه وو. کله چې د آدم علیه السلام علمی شرافت ثابت سونو بیانی ملائکو او پیریا نو ته امر وکړی چې آدم علیه السلام ته د تحیی او تعظیم سجده وکړی، په عین حال کې په دغه سره دابلیس دښمنی اود ملائکو اخلاص اومتابعیت ثابت سو اوهم د انسان کمال اوشرافت ثابت سو.

په یو حدیث کې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: **عَنْ يَزِيدُ بْنُ سُفْيَانَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْمُؤْمِنُ أَكْرَمُ عَلَى اللَّهِ عِزًّا وَجَلًّا، مِنْ بَعْضِ مَلَائِكَتِهِ»** (۱)

ترجمه: یزید بن سفیان وایی: مادابوهریره رضی الله تعالیٰ عنه څخه واوریدل چې ویله یی رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: مو من پر الله عزوجل باندې ترڅه ملائکو ډیر عزتمند دی.

ځکه خو په یو اوږده حدیث کې راغلی دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: **«مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَطْلُبُ فِيهِ عِلْمًا سَلَكَ اللَّهُ بِهِ طَرِيقًا مِنْ طُرُقِ الْجَنَّةِ، وَإِنْ**

الْمَلَائِكَةُ تَنْصَعُ أَجْنَحَهَا رِضًا لِّطَالِبِ الْعِلْمِ، وَإِنَّ الْعَالَمَ لَيَسْتَغْفِرُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ، وَمَنْ فِي الْأَرْضِ، وَالْحَيَاتَانِ فِي جَوْفِ الْمَاءِ..... (۱)

ترجمه: څوک چې پرداسې لاری روان وی چې په هغه کې د علم طلب کوی، نو الله تعالی به هغه د جنت دلارو څخه پریوه لاره باندې روان کړی، بیشکه ملائکې د طالب العلم درضا دپاره خپل وزرونه فرش کوی، بیشکه د عالم دپاره هغه استغفار غواړی چې په آسمانونو کې دی او هغه چې په مخکې کې دی، اوماهیان داوبو په نس کې دده دپاره دمغفرت غوښتنه کوی، الحديث

دغه ټوله په خپله د انسان اودده د عقل پر عظمت اولویي باندې دلالت کوی چې انسان دخپل عقل په وجه تر ټول ښه اود احترام خاوند دی.

داچې انسان ته عقل ورکول سوی دی نوڅکه ډیرځله په قرآن کریم کې الله تعالی انسان ته دعقلی نظردعوت ورکوی او امر ورته کوی چې دالله تعالی په دغه کون اومکان کې فکر تدبیر وکړی، اوددی په اسرارو ځان پوه کړی اوفرمایي: {إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالاختلافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ}. (۲)

ترجمه: بیشکه د آسمانونو اومخکې په پیدا کولو کې، اود شپې او ورځې په اختلاف کې (چې اوږدېږي او کمېږي، پرله پسې رڼا اوتیاره راځي، یخېږي او گرمېږي)، اوپه هغه کښتۍ کې چې په دریاب کې روانه وی اوخلگوته فائده رسوی، اوپه هغه اوبو کې چې الله تعالی د آسمان څخه راکښته کړی دی اوپه هغو سره یې مخکې دمړینې (وچوالی) څخه وروسته ژوندی (زرغونه) کړی ده، اوخواره کړی ئی دی په دغه مخکې کې دهر قسم حیواناتو څخه اوپه گرځولو دبادونو کې،

اوپه درولو دهغی وریخی چې مسخره کړی سوی ده دمخکې او آسمان په منځ کې
(په دغو ټولو کې) خامخا دالله تعالی دوحدانیت دلیلونه دی د عقل د خاوندانو
دپاره.

په پورتنی آیت کې رب العالمین انسانوته خپل د قدرت او وحدانیت
دلائل ورښی، اوهم پرانسان باندې دخپلونه نعمتونو د جملې څخه څه نعمتونه
وریادوی، هغه دا چې دومره لوی آسمان بی ستنی درولو کې، اودومره لویه پراخه
مخکه غوړولو اودهغی څخه داوبو دراویستلو اوبهیدلو کې، اودشپې او ورځې
په بدلولو کې، اوپه سندونو دریابونو کې دبیریو په تگ راتگ کې اود آسمان
څخه داوبو په اورولو کې اود باران په اوبوسره دمخکې په شنه کولو کې، اوپه
هغی کې دټولو حیواناتو په ژوندانه اوهستوگنه اوددوی په توالد او تناسل کې،
اودمختلفو جهاتو په راز راز بادونو چلولو کې، اود آسمان اومخکې ترمنځ دوریځو
په درولو کې، په دغو ټولو کې دالله تعالی د قدرت او وحدانیت لوی دلیلونه دی،
اودا دهغه چا دپاره چې عقل ولری اودخپل عقل څخه دفهم اود ادراک کار واخلي،
بنسکاره خبره ده چې عقل نه لری لکه نور حیوانان اویایی په نشو باندې دخپل کار
څخه معطل کړی وی نوهغه په دغو دلیلونو نه پوهیږی.

اوالله تعالی په بل آیت کې فرمایي: {وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ
مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ} (۱)

ترجمه: په تحقیق موږ بیان کړی دی خلکو ته په دغه قرآن کې دهر مثله، ددی
دپاره چې دوی پند پرواخلي.

اوالله تعالی فرمایي: {هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ

فِيهِ تُسِيمُونَ} (۲)

يُنَبِّئُ لَكُمْ بِهِ الْزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ.

وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ.

وَمَا ذَرَأَّا لَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ. (۱)

ترجمه: الله تعالى هغه ذات دی چې نازل کړی دی د آسمان د طرفه اوبه چې دهغه څخه تاسو چینل کړی اودهغه څخه وابنه شنه کیږی اوتاسو په هغوی کې خپل حیوانات گرځوی.

او الله تعالى په دوغو ابو سره کښت، دزیتون، خرماوو، دانگورو تاکان او نور ډیری ستاسو دپاره شنه کوی، بیشکه په دغه (شنه کولو کې ددغو شیانو) دالله تعالى د قدرت لویی نشانیان دی دهغو کسانو دپاره چې غور او فکر پکښی کوی. اومسخر کړی دی (په کار یی لگولی دی) شپه او ورځ، اولمر اوسپوږمی، او ستوری مسخر کړی دی، دده په امر حکم سره، بیشکه په دغو ټولو کې دالله تعالى د قدرت لویی نښان دی دهغه قوم دپاره چې عقل چلوی، دخپل عقل څخه د فهم او ادراک کار اخلی.

اوهغه شیان چې پیدا کړی دی (غورولی دی) الله تعالى تاسو ته په مخکه کې، حال دا چې ددوی رنگونه، شکلونه اوقسمونه یی مختلف دی، بیشکه ددغه مخلوقاتو په اختلاف کې دالله تعالى د قدرت لوی دلیل دی دهغه قوم دپاره چې پند اخلی اونصیحت قبلوی.

عقل دغورونو په شان دتوحید لپاره حجت اودلیل هم دی لکه چې الله تعالى ددو زخیان قول نقل کوی او فرمایي: وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ

السَّعِيرِ (۱)

ترجمة: اووبه وايي دغه منکران که وای موږ چه اوریدلی مو (خبری دانبیایو په دنیا کې په سماع قبول سره) یا مو عقل لرلی (په خیر او شر خپل) نونه بو وو موږ نن په اهل ملګر ددوزخ کېښی.

یعنی موږ په دی نه پوهیدلو چې دانبی به رشتنی وی، که موږ په هغه وخت کې دپوهی او عقل څخه کار اخستی وای او په حقیقت پوهیدلی وای نو نن به ولی موږ ددوزخیانو په ډله کې وای او تاسو ته به دپیغور زمینه برابرید لای.

الله عزوجل وددوی ته غوږونه او عقلونه ورکړي وه خودوی خپل غوږونه او عقلونه دحق په ادراک یا پیژندلو کې استعمال نه کړل نو داسې سوله لکه دوی چې غوږونه او عقلونه نه لری.

په بل ځای کې الله تعالی فرمایي: فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذَلِكَ يُخَيِّبُ اللَّهُ الْمُكْفِرِينَ وَيُزَكِّيكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ. (۲)

ترجمة: نوموړ دوی ته وویل: ددغی غواپه یو ټوټه غوښه باندی دغه مری ووهی، نودی ژوندی کیږی، همداسې الله تعالی په قیامت کې مری ژوندی کوی اودرېښی تاسو ته خپل دقدرت نښانی ددی لپاره چې تاسو غور او فکر وکړی.

په بل آیت کې فرمایي: كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ. (۳)

ترجمة: همداسې الله تعالی تاسو ته خپل حکمونه بیانوی ددی لپاره چې تاسو وپوهیږی او وشرعی احکامونه خپل عقل متوجه کړی.

په بل ځای کې الله تعالی فرمایي: وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً صُمُّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ. (۴)

۱- سورة الملك آیت ۱۰ - ۲- سورة البقرة آیت ۷۳ -

۳- سورة البقرة آیت ۲۴۲ - ۴- سورة البقرة آیت ۱۷۱

ترجمة: دهغو کسانو مثال چي کافران سوی دی لکه دهغه چاچي یو داسې شی ته ناری وهی چي هغه نه اوری مگر تشه بلنه ده اودوی کانه دی، گونگیان دی، پانده دی، نودوی هیخ عقل نه لری چي حق ته لاره پیدا کړی.

یعنی دغه کافران کانه دی چي دحق خبری نه اوری او گونگیان دی چي دحق خبری نه کوی او پانده دی چي سمه لاره نه وینی. مطلب داچي دوی په هیخ شی نه پوهیږي ددوی دغه دری قواوی فاسدی سوی دی نو علم او پوهه به څنگه وکړی.

په بل ځای کي الله تعالی فرمایي: قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ. (۱)
ترجمة: بیشکه موږ تاسو ته د قدرت علامی بیان کړی دی که تاسو خپل د عقل څخه کار واخلي او ځانونه په پوهه کړی.

په بل آیت کي الله جل جلاله دهغو په هکله فرمایي چي خپل عقل یی دخپل کار څخه معطل کړی وی: إِنْ شَرُّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ. (۲)

ترجمة: بیشکه بدتر د ټولو حیواناتو دا الله تعالی په نزد هغه دی چي کانه دی دحق دا وریدلو څخه، او گونگیان دی دحق دویلو څخه، او هغه کسان دی چي دوی عقل نه لری. یعنی علم او پوهه نه لری.

غرض دا که دا الله تعالی ورکړل سوی ټولی قواوی په خپل اصلی مقصد کي استعمال نه کړی نو داسې خلق بیشکه تر ټولو حیواناتو بد تر دی.

په قرآن کریم کي د عقل لفظ په مختلفو صیغویا الفاظو سره (۴۹) ځایه راغلی دی چي دغه پخپله د عقل د اهمیت لوی دلیل دی.

اونبی کریم صلی الله علیه وسلم په یو حدیث کي فرمایي: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: كَرَّمَ الرَّجُلُ دِينَهُ، وَمَرُوءَتُهُ عَقْلُهُ، وَحَسْبُهُ خُلُقُهُ. (۳)

ترجمة: ابوهریره رضی الله تعالی عنه روایت کوی چي نبی کریم صلی الله

۱- سورة آل عمران آیت ۱۹۸ - ۲- سورة الانفال آیت ۲۲ - ۳- رواه إمام أحمد في مسند أبي هريرة

عليه وسلم وفرمايل: چې ديو سړی عزت په دين سره دی، اومیرانه ئی په عقل سره ده، حسب او عزت ئی په اخلاقو سره دی.

داڅه چې نن موږ په دنیا کې وینو لکه لوی جهازونه، ابکوټونه، قسم قسم علاجونه افریشنونه دواگانې، غلی میوی دانې، ریل گاډی، کمپیوټر او نور شيان داتول د عقل محصول او پید او اړ دی.

دنبی کریم صلی الله علیه وسلم تربعت مخکې هم څه مشرکانو شراب نه چيښل، اونه ئی د بتانو عبادت کوی، اونه ئی قتل اوزنا کول اودائی دخپل عقل په رڼا کې نه کول ځکه دغه شيان د عقل د خاوندانو سره مناسب نه دی ځکه دغه ټول انسان وتاریکې او بد بختیوته رسوی.

یوشاعر وایی: وفضل قسم للمرء عقله -- فليس من الخيرات شيء يقاربه
إذا كَمَلَ الرحمن للمرء عقله -- فقد كملت أخلاقه ومآربه

ترجمه: دسړی لپاره ډیر ښه قسم دده عقل دی + نو دښه شيانو څخه هېڅ شی دده سره مقابله نسی کولای + کله چې رحمن جل جلاله دسړی عقل پوره کړی + نو دده اخلاق او عادتونه پوره سی.

په بل ځای کې رب العالمین دانسان دجسم، عقل، باطنی حواسو، او ظاهري قواوو څخه بحث کوی او فرمایي: أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ (۱)
ترجمه: آیا موږ ده ته نه دی ورکړی دوی سترگې چې په وگوري؟ بلکې ورکړی مودی، آیاموږ نه دی ورکړی ده ته یوه ژبه اودوه شونډان (چې خبری، خوراک اوداسې نور په وکړی)؟ بلکې ورکړی مودی. اوموږ ده ته دخیر اوشر دواړی لاری ښودلی دی (چې جنت اودوزخ ته په ځی، یا هغه دمور دوه تی دی چې ماشوم ترپیدا کیدلو وروسته یی هغه ته درودلو لاره وربښودلی ده.

په بل آيت کې الله تعالى فرمايي: ﴿وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَٰئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ﴾ (۱)

ترجمة: بیشکه موږ پیدا کړي دي دجهنم دپاره ډیرکسان دپیریانو او انسانانو څخه، چې دوی لره داسې بی معنا زړونه دي چې هیڅ نه پوهیږي، او دوی لره داسې بی فائدي سترگې دي چې په هغوی سره «قدرت نښاني» نه وینی، اودوی لره داسې بی کاره غوږونه دي چې دوی په هغوی سره «الله آیتونه» نه اوري، دغه کسان دهغو چارپایانو په شان دي بلکې دوی ترچارپایانو ډیر گمراهان دي، همدغه کسان ډیر غافلان دي.

په بل آيت کې الله تعالى فرمايي: ﴿أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَّمْشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَّتَبَطَّشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ﴾ (۲)

ترجمة: آیا سته دوی ته داسې پښې چې دوی په هغوی سره تلل کوي؟ آیا سته دوی ته داسې لاسونه چې دوی په هغوی سره نیول کوي؟ آیا سته دوی ته داسې سترگې چې دوی په هغوی سره لیدل کوي؟ آیا سته دوی ته داسې غوږونه چې دوی په هغوی سره اوریدل کوي؟

دغه پورته ذکرسوی حواس ددوی سره ټول سته خوبیا هم رب العالمین دوی ته چارپایان اویا ترهغوی گمراهان ویلي دي، داځکه په دغو حواسو باندې چې دهرشی احساس وسو نوهغه ټول خپل محسوس پر عقل عرض کوي عقل بیا دښو اوبدو فیصله ورکوي، نوکه عقل جوړ اوسالم وي نوصحیح فیصله ورکوي اوکه هغه صحیح نه وي نوبیا غلته فیصله ورکوي، دمثال په ډول که پښي یو خواته ځي نواول د عقل سره مشوره کوي چې دغه ځای ته تلل مناسب دي که نه؟

لاسونو یوشی ته وروړی ناول د عقل سره مشوره کوی چې لاس وروړل مناسب دی که نه؟ که په سترگو یوشی ته گوری ناول د عقل سره مشوره کوی چې ورته کتل مناسب دی که نه؟ په غوږو یوشی اوری ناول د عقل سره مشوره کوی چې اوری دل یی مناسب دی که نه؟ اوداسې نور، نوکه عقل فاسد وی او غلطه مشوره ورکړی نو هغه انسان بیا په گناه اخته سی، اویا داسې جرم وکړی چې هغه دده د بربادی سبب وگرځی، اوداسې موږ په خپله ټولنه کې ډیر وینو چې د غلطی مشورې او غلطی فیصلې ډیر بد انجام وی.

چاویلی دی: چې عقل ته ځکه عقل وایی چې دغه د عقل پرځای استعمالیږی او عقل په عربی اصطلاح کې داوښ ځنگون بندنه ویل کیږی ځکه چې کله انسان د بدو اراده وکړی نو عقل دی د بده کاره څخه راگرځوی. دا چې یو څوک د عقل سره بیا هم په نشه او بدو کارونو اخته وی داسې دی لکه ده چې دخپل عقل څخه استفاده نوی کړی، یا داسې دی لکه دی چې عقل نه لری خو موږ ته عاقل معلومیږی ځکه د عقل خاوند خپل ځان ته ضرر نه رسوی.

د عقل ساتنه

د پورتنی څه تحقیق څخه معلومه سوله چې اول انسان د الله تعالی د ټولو مخلوقاتو څخه یولوی عظیم مخلوق دی اویا ددغه اشرف المخلوقات ته چې څومره نعمتونه ورکول سوی دی دهغوی ټولو څخه زیات د اهمیت وړ نعمت عقل دی، ځکه دانسان د خلقت د حکمتونو څخه کیدای سی د اهم وی چې الله تعالی د دنیا تعمیر په انسان کوی، او هغه قسم قسم خزانی چې رب العالمین په مخکې، آسمانونو او دریاوونو کې دانسان د پاره ساتلی دی هغه دانسان په ذریعه راوباسی، همدغه انسان دی چې د مخکې دنس څخه یی راز راز معدنونه، پترویل، مس او داسې نور شیان راوايستل او خپل په نفع یی استعمال کړل، همدغه دانسان عقل

دی چې په فضاء کې نه یوازې داچې انسانانو ته یې دښه هوسا او آسانه سفر زمینه
برابره کړې ده بلکې سپوږمۍ، مریخ او نورو سیارو ته یې هم خپل ځان ورسوي،
همدغه د انسان عقل دی چې د سمندرونو دریاوونو سینې یې څیری کړې او د هر قسم
ابگوټونو او دریابو وسایلو په ذریعه یې د دنیا د کونجونو او طرفونو لاری لنډې کړې
همدغه د انسان عقل دی چې د علم، پوهې، تعلیم او تربیې په اړخ کې حیرانونکې
ګامونه پورته کړه، او همدارنګه د علاجونو او دوا سازۍ په لړ کې هم تر ډیره حده نه
ستړې کیدونکې هلې ځلې کړې دي. ددی نه علاوه چې انسان څومره دښیګنۍ
کارونه کوي او یادېدو او ضررونو څخه ځان ساتي نو هغه ټول په عقل کولای سی
چې عقل نه لري هغه نه ځان ته اونه بل ته نفع رسولای سی.

نو لکه څومره چې عقل مهم دی هغومره ئې ساتنه هم مهمه ده نو ځکه د اسلام
په مقدس دین کې ټول هغه څه حرام کړل سوی دي چې عقل ته ضرر رسوي.

د عقل د ساتنې یوه طریقه داده: چې دسر او هغه چې په سر کې دی حفاظت او
ساتنه یې وسی ځکه د عقل مرکز سردی، نو د سر ساتنه او پر هغه باندې د نه وهلو امر
سوی دی، ترڅو حفاظت یې وسی، د الله تعالی رسول صلی الله علیه وسلم په دی
هکله فرمایي: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
«اسْتَحْيُوا مِنَ اللَّهِ حَقَّ الْحَيَاءِ». قَالَ: قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا نَسْتَحْيِي وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، قَالَ: «لَيْسَ
ذَلِكَ، وَلَكِنَّ الْإِسْتِحْيَاءَ مِنَ اللَّهِ حَقَّ الْحَيَاءِ أَنْ تَحْفَظَ الرَّأْسَ وَمَا وَعَى، وَالْبَطْنَ وَمَا حَوَى،
وَتَذْكُرَ الْمَوْتَ وَالْبَلَى، وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ تَرَكَ زِينَةَ الدُّنْيَا، فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ اسْتَحْيَا مِنَ اللَّهِ
حَقَّ الْحَيَاءِ». (۱)

ترجمه: عبد الله بن مسعود رضي الله عنه روایت کوي چې رسول الله صلی
الله علیه وسلم وفرمایيل: د الله تعالی څخه داسې حیا وکړی لکه څرنگه چې دده حق

دی ، موږ وویل ای دالله رسوله شکر دی الحمد لله موږ دالله تعالیٰ څخه حیا کوو ، ده وویل داصحیح ده خودده حق دادی چې دسراودهغه څه چې په سرکې دی حفاظت وکړی اوبیانس اوهغه څه چې په هغه کې سته حفاظت وکړی اوبیادمرگ اودهېوکو دخرابیدلو یادونه وکړی اوڅوک چې دآخرت کامیابی غواړی هغه دی ددنیا دزینت څخه ځان وساتی اوڅوک چې داسې وکړی نو هغه دالله تعالیٰ څخه دحیا کولو حق ادا کړی .

په یوبل حدیث کې فرمایي : عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : «إِذَا قَاتَلَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيَجْتَنِبِ الْوَجْهَ» . (۱)

ترجمه: ابوهریره رضی الله تعالیٰ عنه دنبی علیه السلام څخه روایت کوی چې ده ویل که یوه ستاسو څخه دخپل ورور سره جنگ کوی نودمخ څخه دی ځان وساتی .

داغه حدیث په ابو داود کې په داسې الفاظو راغلی دی : عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : «إِذَا ضَرَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَتَّقِ الْوَجْهَ» . (۲)

ترجمه: ابوهریره رضی الله تعالیٰ عنه دنبی صلی الله علیه وسلم څخه روایت کوی چې ده ویل: که ستاسو څخه چا وهل کول نودمخ څخه دی ځان وساتی .

اومخ دسره څخه دی ځکه یوروايت داسې راځي : عَنْ نَافِعٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : «مَا فَوْقَ الذَّقَنِ مِنَ الرَّأْسِ فَلَا يُخْمَرُ الْمُخْرَمُ» (۳)

ترجمه: دنافع څخه روایت نقل سوی دی چې عبدالله بن عمر (رض) به ویل: دزنی څخه لوړ دسر څخه دی محرم دی (داحرام په حال کې) نه پتوی .

نه یوازی داچې پرمخ باندي وهل منع دی بلکې داسلام پیغامبر محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وسلم په دی هکله سخته سزا هم بنودلی ده اوفرمایي : عَنْ

۱- مسلم کتاب البر والصلة والأدب ۲- ابوداود کتاب الحدود ۳- موطأ امام مالک کتاب الحج

عَنْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَطَمَ الْخُدُودَ، رَشَقَ الْجُيُوبَ، وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ» (۱)

ترجمه: زموږ پرستو باندې نه دی هغه څوک چې دلاس په ورغوی دچامخ ووهی، یادچاگریوان یا جامی ورڅیری کړی، یا هغه چې جاهلیت ته دعوت کوی هغه داچې پرمړی باندې ژړا او فریاد کوی.

دپورتنیو حدیثونو په استدلال علماء اوفقهاء کرام دمخ اوسر وهل حرام بولی ان تردی چې دشرعی حدودو دنافذ کولو په وخت کې به یی هم برسر اومخ نه وھی، ځکه دتجربې دمخې پرسر وهلو یا لویدلو سره ډیرځله دانسان عقل خراب سوی او لیونی سوی دی.

دحنفی فقهی په یوډیر معتمد کتاب کې دغه مسئله په داسې الفاظوسره تشریح سوی ده: وَلَا يَجْمَعُ الضَّرْبُ فِي غُضُوٍّ وَاحِدٍ؛ لِأَنَّهُ يُفْضِي إِلَى تَلَفِ ذَلِكَ الْغُضُوِّ، أَوْ إِلَى تَمْزِيقِ جُلْدِهِ، وَكُلُّ ذَلِكَ لَا يَجُوزُ، بَلْ يُفَرَّقُ الضَّرْبُ عَلَى جَمِيعِ الْأَعْضَاءِ مِنَ الْكَتِفَيْنِ وَالذَّرَاعَيْنِ وَالْعُضْدَيْنِ وَالسَّاقَيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ إِلَّا الْوَجْهَ وَالْفَرْجَ وَالرَّأْسَ؛ لِأَنَّ الضَّرْبَ عَلَى فَرْجٍ مُهْلِكٌ عَادَةً، وَقَدْ رُوِيَ عَنْ سَيِّدِنَا عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَوْقُوفًا عَلَيْهِ وَمَرْفُوعًا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «اتَّقِ وَجْهَهُ وَمَذَاكِبَهُ» وَالضَّرْبُ عَلَى الْوَجْهِ يُوجِبُ الْمِثْلَةَ وَقَدْ «لَهِيَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ الْمِثْلَةِ» وَالرَّأْسُ مَجْمَعُ الْخَوَاسِ وَفِيهِ الْعَقْلُ فَيُخَافُ مِنَ الضَّرْبِ عَلَيْهِ قَوَاتُ الْعَقْلِ أَوْ قَوَاتُ بَعْضِ الْخَوَاسِ. (۱)

ترجمه: وهل به پریوه اندام یوځای نه کیږی، ځکه دغه داندام دتلف کولو او یا دجلد وڅیری کیدلوته مفضی کیږی، اودغه جائز نه دی، بلکې دغه وهل به دبدن پراعضاو تقسیم کیږی لکه وږی، لاسونه، پڼډی، پڼی مگر نه مخ، ذکر اوسر، ځکه عاده پرذکروهلوسره انسان هلاک کیږی، بیشکه دعلی رضی الله

تعالی عنه څخه روایت دی، اوده دغه حدیث پرده باندې موقوف اورسول الله صلی الله علیه وسلم ته هم رسولی دی: هغه داچې نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل: تاسو دده دمخ او ذکر څخه ځان وساتئ، او پرمخ باندې وهلو سره مثلث راځئ اورسول الله صلی الله علیه وسلم دمثلث څخه منع کړی ده، اوسر دتولو حواسو ځای دی، او په ده کې عقل دی، اوددی ویره سته چې پرسر وهلو سره دده عقل فوت سی، اویانور حواس ورسره فوت سی.

د عقل دساتلو دوهمه طریقه داده: چې ټول نشه کونکې شیان حرام بلل سوی دی ځکه چې دنشی استعمال انسان نشه کوی اونشه پر عقل پرده اچوی اود خپل طبیعی کار څخه یی معطل کوی نه یوازې داچې حرام بللی سوی دی بلکې دهغوی څخه پرهیز کول لازم بلل سوی دی، داهم د عقل د حفاظت یا ساتلو لپاره دی.

دنشی توکو قسمونه

نشی توکي: څه علماؤ پرمائع اوجامد او څه علماؤ پر طبیعی او مصنوعی تقسیم کړی دی خو په عربی کتابونو کې پرمسکر، مخدر او مفترباندې تقسیم سوی دی.

طبیعی: لکه شراب، تریاق، چرس، تمباکو اوددوی څخه جوړ سوی مختلف شیان مصنوعی: لکه څه دنشی پیچکاری، هیروین، گولی، کپسولونه اوداسې نور چې په کارخانو کې د ماشینانو په ذریعه جوړیږي.

دلته زموږ مطلب دنشی اودهغه دحرام والی سره دی ددوی دنومانو او ددوی دطبیعت سره نه دی چې څه نوم اوماده یی ده، کوم شی چې انسان نشه کوی دهغه دحل یا حرمت دقرآن اوحدیث اود فقهاؤ داوصولو مطابق بیان کوو تر څو ددغو ناولو شیانو حقیقت معلوم سی، ترڅو یو پاکه ټولنه جوړه کړو اود پاکې نفقې خاوندان سو اود الله تعالی درحم قابل جوړ سو.

۱- خمر

لمری دشني توکو دجملی خخه خمر دی چې د اسلام په دین کې ډیر بد او حرام بلل سوی دی اود ټولو خبائثو مور اود ټولو شرونو کیلی ورته ویلی سوی دی ځکه چې په یواثر کې راځي: عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَمِعْتُ عُثْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: * اجْتَنِبُوا الْخَمْرَ فَإِنَّهَا أُمُّ الْخَبَائِثِ. (۱)

ترجمه: ابی بکر بن عبد الرحمن بن الحارث د خپل پلار څخه روایت کوی چې ما د عثمان رضي الله تعالى عنه څخه واوریدل چې ویلی د شرابو څخه پرهیز وکړی ځکه دغه د ټولو بدو مور ده.

په بل اثر کې راغلی دی: عَنْ أَبِي الْمُرَدَّاءِ، قَالَ: أَوْصَانِي خَلِيلِي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تَشْرَبِ الْخَمْرَ، فَإِنَّهَا مِفْتَاحُ كُلِّ شَرٍّ» (۲)

ترجمه: ابی مرداء رضي الله تعالى عنه څخه روایت دی چې ماته خپل خلیل صلی الله علیه وسلم وصیت وکړې چې خمر مه چینه ځکه دا د ټولو شرونو کیلی ده. اونن خمر په ټوله اسلامی او غیر اسلامی دنیا کې دعامی بلوا صورت اختیار کړی دی، او په عامو بازارونو کې بیله کوم عار او شرم څخه خرڅیږي او رانیول کیږي او چینل کیږي.

که څه هم مسلمانان د (خمر) په حرام والی کې څه شک او شبهه نه لري، خو څه علماؤ د خمر په معنی او حقیقت کې داسې اختلاف کړی دی چې دهغه د وجهی څخه څه عوامو او خواصو ته داسې لاری پیدا سوی دی چې دهغوی په وجه حرامو ته مباح وایی، او عوام دهغوی پر استعمال جرأت کوی، ځکه د فقهی په کتابونو کې د خمر د لفظ په معنی کې اختلاف نقل سوی دی، اود نورو منشیاتو په هکله هم د فقهائو یو نظرونه لیدل کیږي.

نوځکه ترهرڅه دمخه به دخمر دمعنی تعریف وکړو چې خمر دعربی لغت په کتابونو کې، او په نبوی حدیثونو کې، دقرآن کریم مفسرینو په خپل تفسیرونو کې څه معنی کړې ده، او همدارنگه داصول فقهی دقانون دمخې څه معنی کیدای سی، او بیا دفقهاؤ په نظر کې څه ته وایی، اوبیا به یی دحرمت اودهغه وجهی ته نظر وکړو. اوبیا به دخپل علمی توان په مطابق دنورو نشی توکو یا موادو څخه څه بحث وکړو. داځکه چې دخمر دحراموالی علت او حکم معلوم سی نو دنورو حکم هم آسانه معلومیږی. اودا به معلوم سی چې دتولو علت یودی که جدا که علت یو وی نو حکم یی هم یودی چې حرام دی.

دخمر معنی په عربی لغت کې

په قرآن کریم کې الله تعالی د(خمر) کلمه ذکر کړې ده، خمر یو عربی لفظ دی دعربی ژبی دلغت په کتابونو کې دوی معنی گانی سوی دی یو دا چې دخمر لفظ عام دی وهر نشه کونکې شی ته ویل کیږی، دوهم دا چې خمر یوازی دانگورونشه کونکې شیري ته ویل کیږی، دغه دواړی معنی گانی دلغتو په کتابونو کې ذکر سوی دی، لکه څرنگه چې ددغه لاندنیو تعریفونو څخه معلومیږی:

۱- وَالْخَمْرُ: مَا أُسْكِرَ مِنْ عَصِيرِ الْعَنْبِ لِأَهْلِ خِمَارَاتِ الْعَقْلِ. وَالْخَمِيرُ: التَّغْطِيَةُ، يُقَالُ: خَمَّرَ وَجْهَهُ وَخَمَّرَ إِثْنَاءَكَ. وَالْمَخَامَرَةُ: الْمُخَالَطَةُ.
وَالْخَمْرُ: مَا خَمَّرَ الْعَقْلَ، وَهُوَ الْمُسْكِرُ مِنَ الشَّرَابِ، وَهِيَ خَمْرَةٌ وَخَمْرٌ وَخَمُورٌ مِثْلُ ثَمَرَةٍ وَتَمْرٍ وَتُمُورٍ. (۱)

ترجمه: خمر دانگورو نشه کونکې شیرد ده، اودغه ته خمر ځکه ویل کیږی چې عقل خرابه وی او گډه وډکوی، اوتخمیر پرده اچولوته وایی، اوداسې ویل کیږی (مخ یی پټ کړی، خپل لوبښی پټ کړی، اومخامره گډه وډ کولوته وایی).

بل تعریف داسې سوی دی: خمر هغه شی ته ویل کیږي چې عقل پټوی او دغه نشه کونکې شراب دی، اودغه دخمره وخمر وځمور په الفاظو سره راځي لکه ثمره وتمر وځمور.

۲- قال الفيروز آبادي: الخمر: ما أسكر من عصير العنب، أو عاَمْ، والعموم أصح، لأنها حرمت، وما بالمدينة خمر عنب، وما كان شرابهم إلا البسر والتمر، سُميت خمرًا لأنها تخمر العقل وتستره؛ أولها تركت حتى أذركت واختمرت أولها تخامر العقل، أي: تُخالطه. (۱) ترجمه: فیروز آبادی وایی: خمر په لغت کې دانگورو نشه کونکې شیره ده (یا عام دی) اودغه عاموالی صحیح دی، ځکه خمر په مدینه کې حرام سوله او په مدینه کې په دغه وخت کې دانگورو شراب نه وه، ددوی شراب په دغه وخت کې نه وه مگر دلندی اووچې خرما څخه وه، ودغه شیري ته ځکه خمر وویل سول چې پر عقل پرده اچوی او پټوی، اویا ځکه چې دوی خپله پټ ساتل کیږي ترڅو داسې گاته سی چې نشه پیدا کړي، یا ځکه خمر ورته وویل سول چې عقل گډه وه کوی.

۳- وقال الذبيدي: بشرح صاحب القاموس: الخمر: ما أسكر مادتها موضوعاً للتغطية والمخالطة في ستر، كذا قاله الراغب والصاغاني وغيرهما من أرباب الاشتقاق، وتبعهم المصنف في البصائر.

واختلف في حقيقتها، فقل هي (من عصير العنب) خاصة، وهو مذهب أبي حنيفة، رحمه الله تعالى، والكوفيين، مراعاة لفقهاء اللغة: (أو عام) أي ما أسكر من عصير كل شيء، لأن المدار على السكر وغيوبة العقل، وهو الذي اختاره الجماهير. (۲)

ترجمه: زبيدي د قاموس د عبارت شرح کوي او وایی: خمر هغه شی دی چې نشه لري، اودغه ماده د پرده اچولو او گډه کولو دپاره وضع سوی ده، اودغه قول دراغب: صاغاني اوددوی نه علاوه نورداشتقاق عالمانو هم ویلي دي او مصنف هم

په خپل بصائر نومی کتاب کې ددوی اتباع کړی ده.

دڅمر په حقیقت کې اختلاف دی: چا ویلی دی: دغه خاص دانگورو د شیري څخه وی، دغه قول دامام ابوحنيفة «رحمة الله تعالى عليه» اونورو کوفیانو دی ترڅو دغه دلغت مراعت سوی وی «اودعام» دلفظ تشریح کوی او وایی: یعنی دڅمر څخه دهرهغه شی شیریه مراد ده چې نشه لری، ځکه دلته مراد نشه اود عقل غائب کول دی، همدغه معنی جمهورو علماؤ اختیار کړی ده.

۴- الخمر: المسکر من عصير العنب وغيره، وهي مأخوذة من خمر الشيء إذا ستره وغطاه، سميت خمرًا لأنها تستر العقل وتغطي، ومنه قولهم: خمرتُ الإناء أي غطيته.

قال الزجاج: الخمر في اللغة: ما ستر العقل، يقال: دخل فلان في خمار الناس أي في الكثير الذي يسترفيهم، وخمار المرأة سمي خمارًا لأنه يغطي رأسها. (۱)

ترجمة: څمر هغه نشه کونکې شی دی. دانگورو د شیري څخه وی او که بیله انگورو د بل شی څخه جوړ سوی وی، او څمر دشی د پتیدلو څخه اخستل سوی دی، چې کله شی پټ کړل سی او پرده پرواچول سی، څمر ته ځکه څمر وایی چې دوی عقل پټوی او پرده پراچوی، دهمدی څخه ویل کیږی چې «ماشی پټ کړی چې کله پرده پرواچوی».

زجاج وایی: څمر په لغت کې هغه شی ته وایی چې عقل پټوی، ویل کیږی: «فلانی دخلگو په خمار کې دی یعنی په دومره ډیرو خلگو کې دی چې په دوی کې پټ سو، دښځی پونی ته خمار ویل کیږی ځکه ددی سرپټوی.

که پورته ذکر سوی تعریفونو ته وگورو نو وینو چې دڅه الفاظو په تغیر دتولو په منځ کې یوه مشترکه معنی سته هغه د عقل پتیدل دی، ځکه دڅمر معنی پتیدل دی، اود اښکاره خبره ده چې د عقل پتیدل دادی چې دخپله کاره څخه معطل سی

هغه داچې فهم او ادراک نسي کولای او خپل خیر او شر نه سره پیژنی او دغه د عقل معطل کیدل په نشه سره کیږي نشه دهرشی چې وی او دانگور و داو بوڅخه جوړسوی شراب هم هغه وخت حرام دی چې نشه پیدا کړي، چې دنشی حد ته نوی رسیدلی یا دنشی د حال څخه ووزی نو هغه هم حرام نه دی، معلوم سو چې اصل نشه حرامه ده. که دلسان عرب مصنف خاص تعریف کړی دی هم مراد د عقل پتیدل یا دخپلی اساسی وظیفی څخه معطل کیدل دی، که دغه نورو عام تعریف کړی دی دهغوی هم داغه مطلب دی چې هر هغه شی چې نشه لری او په هغه سره عقل دخپل کار څخه معطل کیږي نو هغه حرام دی.

دزجاج په تعریف کې په صراحت سره لیکلی دی چې هر هغه شی ته ویل کیږي چې عقل پتوی، او عقل په نشه پوتیږي دهرشی چې وی. دپورتنیو ټولو تعریفونو څخه معلومه سوله چې د عربي لغت اکثریت پر دغه دی چې دخمر معنی عامه ده و هر هغه شی ته ویل کیږي چې نشه ولری.

د خمر معنی د حدیث دنظره

دلغت په معنی گانو کې یوشی ښکاره معلوم سو هغه داچې مدار یی پتول، پرده اچول او گډوډ کول دی، دهمدی څخه (په عربي ژبه) کې د ښځی پورنی یا هغه ټوکر ته چې داخپل سر یا د ښایست ځایونه په پتوی خمار ویل کیږي، ځکه الله عزوجل فرمایي (وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ) (۱)

ترجمة: او وادی چوی پوننی خپل پرگریوانونو خپل.

همدغه پورتنی د پتیدلو معنی د نبی کریم صلی الله علیه وسلم په ډیرو حدیثونو کې بیان سوی ده: ۱- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «خَمَرُوا الْآيَةَ، وَأَجِفُّوا الْأَبْوَابَ، وَأَطْفُوا الْمَصَابِيحَ، فَإِنَّ الْفُورِسَقَةَ

رُبَّمَا جَرَّتِ الْقَبِيلَةُ فَأَخْرَقَتْ أَهْلَ الْبَيْتِ» (۱)

ترجمة: رسول الله صلى عليه وسلم فرمايی: د خوب خخه مخکې لوښی پوتوی
اودروازی بندوی او چراغ گل کوی خکه چې کله کله موبک د خراغ پلیته کشوی
او کور والا سوخی (خکه ددغه خخه اورلگیري).

په بل حدیث کې راغلی دی: ۲- عَنْ زُرْعَةَ بْنِ جَرَهْدٍ الْأَسْلَمِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، وَكَانَ
مِنْ أَصْحَابِ الصُّفَّةِ، قَالَ: جَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَرَأَى فِخْذِي مُنْكَشِفَةً،
فَقَالَ: «خَمَرٌ عَلَيْكَ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الْفِخْذَ عَوْرَةٌ». (۲)

ترجمة: زرعة دجرهد اسلمی رضی الله تعالی عنه زوی دخپل پلار خخه چې
(داصحاب صفة خخه وو) روایت کوی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم کنښنستی
او زما لوخ ورون یی ولیدی نو وی ویل پر خپل ځان پرده واچوه ایاته نه یی خبر چې
ورون عورت دی.

په بل حدیث کې راغلی دی: ۳- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَحْشٍ، خَشِنَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَى مَعْمَرٍ بِفَنَاءِ الْمَسْجِدِ مُحْتَبًا كَاشِفًا عَنْ
طَرَفٍ فِخْذِهِ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: خَمَرٌ فِخْذُكَ يَا مَعْمَرُ، فَإِنَّ الْفِخْذَ عَوْرَةٌ» (۳)
ترجمة: محمد بن جحش خخه روایت دی چې نبی صلى الله عليه وسلم د
مسجد بغل ته تیریدی چې دمعمر دورانه خه حیصه لوخه وه، نوده ته نبی صلى الله
عليه وسلم وویل: ای معمره خپل ورون پټ کړه بيشکه ورون عورت دی.

په بل حدیث کې راغلی دی: ۴- عَنْ مُحَمَّدٍ، أَنَّ عَائِشَةَ نَزَلَتْ عَلَى صَفِيَّةَ أُمِّ طَلْحَةَ
الطَّلَحَاتِ، فَرَأَتْ بَنَاتٍ لَهَا يُصَلِّينَ بِغَيْرِ خُمْرٍ قَدْ حِضْنَ، قَالَ: فَقَالَتْ عَائِشَةُ: لَا تُصَلِّينَ جَارِيَةً
مِنْهُنَّ إِلَّا فِي خِمَارٍ. (۴)

۱- رواه البخاري كتاب الاستئذان حديث غير ۱۲۲۳ — ۲- مسند امام أحمد حديث غير ۱۵۳۶۶

۳- مسند امام أحمد بن حنبل حديث غير ۲۱۴۵۶ — ۴- رواه امام أحمد في مسنده حديث غير ۲۳۵۰۵

ترجمة : دمحمد څخه روايت دی چې عائشة رضي الله تعالى عنها دطلحة دمور صفی کړه راغله او ددی لونی یی ولیدلی چې بيله پورنی یی لمونځ کوی او دوی ته حیض ورغلی یعنی بالغانی وی، دی وایی نو عائشة «رضی الله تعالى عنها» ورته وویل چې ددوی څخه دی پیغله بيله پورنی لمونځ نه کوی.

دپورتنیو ټولو حدیثونو څخه ثابتۀ سوله چې دخمر معنی پتیدل دی، داچې شرابو ته خمر وایی ځکه دانسان عقل پتوی یعنی دخپلی وظیفی څخه بندوی.

دهمدغه دلائلو پر بنیاد یو عالم په خپل کتاب کې لیکلی دی: وقد اطلق اسم الخمر على سائر الانبذة المسكرة، لما فيها من مخمرة العقل، وكان الإطلاق اللغوي قائما على أساس السر والتغطية والمخالطة. (۱)

ترجمة: اودخمر اطلاق پرټولو نشه کونکو شربتونو باندې کیږي، ځکه چې په دوی کې هغه څه سته چې پر عقل پرده اچوی اود لغت دټولو معنی گانو اساس اوبنیاد ستر، پرده اچول او گډود کول دی.

یوبل دوخت ډیر ښه عالم په خپل کتاب کې لیکي: ويستوي في نظر الإسلام كل مسكر، لأن المسكر في اللغة الخمر، وكل ما يسكر ويذهب بالعقل من الخمرة وما فيها معناها كالحشيش والأفيون، فكل مسكر حرم مهما تعددت أشكاله وألوانه، ومهما وضع له الناس من مسميات وألقاب، فيدخل في ذلك كل مائت اسكاره من أي مادة حتى ولو كانت خبزا أو ماء، كما روى عن عائشة رضي الله تعالى عنها، أنها قالت (لاأحل مسكرا وإن كان خبزا أو ماء) وسواء كان نينا أو مطبوخا، مأكولا أو مشروبا، جامدا أو مائعا، موجودا في زمن النبي صلى الله عليه وسلم أولا..... (۲)

ترجمة: داسلام دنظره ټول نشه کونکي شيان یو برابر دی ځکه نشه کونکي

۱- البیوع الخمره والمنهى عنها ص ۱۰۱

۲- المخدرات أخطر معوقات التنمية ج ۱ ص ۵۳

شی په عربی لغت کې خمر دی او هر هغه شی چې نشه لری او عقل غائب کوی او هغه چې دده په معنی وی لکه چرس او آفیون او داسې نور هغه دخمر څخه دی، نو هر مسکر خمر دی، هر څومره چې شکلونه او رنگونه ډیرسی، او هر څومره چې خلگ دهغوی دپاره نومونه اولقبونه وضع کړی، نو په دغه کې ټول هغه څه داخل دی چې دسکر یانسی معنی پکښی ثابتہ سی، دهری مادی څخه چې وی که څه هم ډوډی او اوبه وی، ځکه دعائشی رضی الله تعالی عنها څخه روایت دی چې هغی ویل: «زه مسکرته حلال نه وایم که څه هم ډوډی او اوبه وی، او داهم فرق نه لری تازه وی که پاخه، خوړونکې وی که چیبسونکې، وچ وی که نرم، دنبی علیه السلام په زمانه کې موجود وی که نه.

دپورته ذکرسوی ټولو حدیثونو څخه هم ثابتہ سوله چې دخمر معنی د عقل پوتیدل دی اودغه معنا عامه ده هر د نشه عقل دخپل کار څخه باسی.

دخمر معنی دمفسرینو دنظره

ددی عنوان دلیکلو مطلب دادی: دخمر دلفظ په معنی کې چې کوم اختلاف دی هغه داچې دخمر لفظ عام دی یعنی هر نشه کونکې شی ته خمر ویل کیږی لکه جمهور فقهاء چې وایی یاداچې یوازی دانگورونشه کونکې شیری ته ویل کیږی، لکه دحنفی فقهاء نظر چې دی، غواړم چې په دغه بحث کې دقرآن کریم دخو مشهورو اومقبولومفسرینو نظرونه اورایی هم معلوم کړو چې د هغوی په دی هکله نظر څه دی؟ ځکه دوی تر ډیرو فقهاء دقرآن کریم په مطلب او غرض ډیر ښه پوهیږی، ځکه دوی په دی هکله ترنورو زیاته مطالعه، محنت او کوشش کړی دی، ترڅو دعربی لغتونو، نبوی حدیثونو اودمفسرینو دنظرونو په رڼاکې دقرآن کریم دلفظونو او حکمونو مطلب واضح سی.

د تفسیر کبیر د نظره

دا چې فخرالدین الرازی (رحمة الله تعالى عليه) د تفسیر کبیر مفسر زموږ د علماؤ په منځ کې ډیر لوی مقبولیت لري او دده کتاب د علماؤ په منځ کې ډیر ښه شهرت لري داسې عالم به کم وي چې دده په کتاب خانه کې تفسیر کبیر نه وي بلکې هره کتابخانه د تفسیر کبیر نه بغير نیمگړې معلومېږي، او دده په دی هکله په پوره تفصیل او دلائلو سره د موضوع ښه روښانه کړې ده چې دخمر څخه هر مسکر مراد دی نو ځکه غواړم چې اول دده د تفسیر څخه څه مطلوب عبارتونه د ترجمې سره لوستونکو ته ولیکم ترڅو موضوع ثابته سي چې دخمر د لفظ څخه څه مراد دی؟ یوازې دانگورو اوبه دی که هر نشه کونکې شی ته ویل کیږي.

د مفسرینو د نظرونو تر وړاندې کیدلو دمخه لږ څه دخمر د آیتونو د شان نزول په هکله اشاره کول ضروري گڼم ځکه په تفسیر کې شان نزول د حکم په اخستلو کې لوی اهمیت لري او نور هم په مطلب اخستلو کې آسانی راځي او د اهام د تفسیر کبیر څخه رااخلم.

دخمر د آیتونو د شان نزول په هکله درې مختلف روایتونه راغلي دي د هغوی د جملې څخه دیوه روایت په لیکلو اکتفاء کوم او هغه په لاندې ډول دی:

۱- نَزَلَتْ فِي الْخَمْرِ أَرْبَعُ آيَاتٍ نَزَلَ بِمَكَّةَ قَوْلُهُ تَعَالَى: (وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا). (۱)

وَكَانَ الْمُسْلِمُونَ يَشْرِبُونَهَا وَهِيَ حَلَالٌ لَهُمْ، ثُمَّ إِنَّ عَمْرَ وَمُعَاذًا وَتَفْرًا مِنَ الصَّحَابَةِ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَتَنَا فِي الْخَمْرِ، فَإِنَّهَا مُذْهِبَةٌ لِلْعَقْلِ، مُسَلِّبَةٌ لِلْمَالِ، فَنَزَلَ فِيهَا قَوْلُهُ تَعَالَى: (قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا). (۲)

فَشَرِبَهَا قَوْمٌ وَتَرَكَهَا آخَرُونَ، ثُمَّ دَعَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ نَاسًا مِنْهُمْ، فَشَرَبُوا
وَسَكَرُوا، فَقَامَ بَعْضُهُمْ يَصْلِي فَقَرَأَ: قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ أَعْبُدُوا مَا تَعْبُدُونَ، فَتَزَلَّتْ: لَا تُقْرَبُوا
الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى. (۱)

فَقُلْ مَنْ شَرِبَهَا، ثُمَّ اجْتَمَعَ قَوْمٌ مِنَ الْأَنْصَارِ وَفِيهِمْ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ، فَلَمَّا سَكَرُوا
افْتَخَرُوا وَتَنَاشَدُوا الْأَشْعَارَ حَتَّى أَلْسَدَ سَعْدٌ شِعْرًا فِيهِ هِجَاءٌ لِلْأَنْصَارِ، فَضَرَبَهُ الْأَنْصَارِيُّ بِلُحْيِ
بَعِيرٍ فَشَجَّهُ شَجَّةً مُوضِحَةً، فَشَكَاَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.
فَقَالَ عُمَرُ: اللَّهُمَّ بَيْنَ لَنَا فِي الْخَمْرِ بَيِّنَاتًا شَافِيًا فَتَزَلْ: إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ إِلَى قَوْلِهِ:
فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ [الْمَائِدَةُ: ۹۱] فَقَالَ عُمَرُ: التَّهْنِئَةُ يَا رَبِّ. (۲)

ترجمة: دخمر په هکله څلور آيتونه نازل سوي دي، په مکه مکرمه کې
دخمر په هکله دغه آيت (وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ) نازل سوي دي.
مسلمانانو په هغه وخت کې خمر چيښل او ورته حلال وه او بيا حضرت عمر،
معاذ او څه نورو اصحابانو رضوان الله تعالیٰ عليهم رسول الله صلی الله عليه
وسلم ته وويل، موږ ته دخمر په هکله فتوا راکړه داڅو عقل خرابوي او مال سلبوي
نو د الله تعالیٰ دغه قول (يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ.....) نازل سو.

بيا به ځينو څلگو چيښل او ځينو به نه چيښل، بل وخت عبد الرحمن بن عوف
رضي الله تعالیٰ عنه ځينو اصحابانو ته ميلمستيا وکړه او هغوی خمر وچيښل او
نشه سول يو چالونځ کوي نو د قرآن آيت يې داسې غلط ولوستی (قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ
أَعْبُدُوا مَا تَعْبُدُونَ) نو بيا دغه آيت (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُقْرَبُوا الصَّلَاةَ) نازل سو.

نو بيا يې چيښونکي څه لږ سول، بل وخت دانصارو يوی ټولې چې پکښی
سعد بن معاذ (رض) هم وو، خمر وچيښل چې کله مست سول نو په شعرو ويلو او

قومی افتخاراتو شمیرلو یی پیل وکړی، سعد (رض) یو داسې شعرو وایه چې د انصارو سپکاوی پکښی وو، نویو انصاری هغه داوښ د غاښونو په هډوکۍ وواهه چې هغه یی ښکاره زخمی کړ، هغه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته شکایت وکړ، نو عمر رضی الله تعالی عنه وویل: ای الله موږ ته دخمرو په هکله کافی اوشافی بیان راولیږه، نوییا دغه آیتونه (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ) نازل سوله نو عمر رضی الله تعالی عنه وویل: (انتهينا يارب) پرور د گاره موږ نور بس کړه بیا به یی ونه چینیو.

دشان نزول څخه داسې ثابته سوله چې دخمر په حرمت کې اصل او مهم علت سکر (نشه) دی چې دهغی دوجهی خلک په لمانځه کې دقرآن په لوستلو کې ختاسوله، اوهم په جگړو اخته سوله، اودهمدغه وجهی څخه چې عقل خرابوی صحابه کرامو (رضی الله تعالی عنهم) دهغه په هکله فتوی وغوښتله.

۲- دخمر دمعنی په هکله خپله دتفسیر کبیر مفسر داسې لیکي: أَمَّا الْمَقَامُ الْأَوَّلُ: فِي بَيَانِ أَنَّ الْخَمْرَ مَا هُوَ؟ [النوع الأول من الدلائل على أن كل مسكر خمر] قال الشافعي رحمه الله: كل شراب مسكر فهو خمر.

وَقَالَ أَبُو حَنِيفَةَ: الْخَمْرُ عِبَارَةٌ عَنْ عَصِيرِ الْعِنَبِ الشَّدِيدِ الَّذِي قُذِفَ بِالزَّبَدِ. حُجَّةُ الشَّافِعِيِّ عَلَى قَوْلِهِ وَجُوهٌ أَحَدُهَا: مَا رَوَى أَبُو دَاوُدَ فِي «سُنَنِهِ»: عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: نَزَلَ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ يَوْمَ نَزَلَ وَهِيَ مِنْ خَمْسَةِ: مِنَ الْعِنَبِ، وَالتَّمْرِ، وَالْحِنْطَةِ، وَالشَّعِيرِ، وَالذُّرَّةِ، وَالْخَمْرُ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ. وَجْهٌ الْاسْتِدْلَالِ بِهِ مِنْ ثَلَاثَةِ أَوْجِهٍ أَحَدُهَا: أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَخْبَرَ أَنَّ الْخَمْرَ حُرْمَتُ يَوْمٍ حُرِّمَتْ وَهِيَ تُتَّخَذُ مِنَ الْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ، كَمَا أَنَّهَا كَانَتْ تُتَّخَذُ مِنَ الْعِنَبِ وَالتَّمْرِ، وَهَذَا يَدُلُّ عَلَى أَنَّهُمْ كَانُوا يُسَمُّونَهَا كُلَّهَا خَمْرًا.

وَنَائِيهَا: أَلَّهُ قَالَ: حُرِّمَتِ الْخَمْرُ يَوْمَ حَرَمَتْ، وَهِيَ تَتَّخِذُ مِنْ هَذِهِ الْأَشْيَاءِ الْخَمْسِ،
وَهَذَا كَالْتَصْرِيحِ بِأَنْ تَحْرِمَ الْخَمْرُ يَتَنَاوَلُ تَحْرِيمَ هَذِهِ الْأَنْوَاعِ الْخَمْسَةِ.
وَنَائِيهَا: أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ الْحَقُّ بِهَا كُلُّ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ مِنْ شَرَابٍ، وَلَا شَكَّ أَنَّ
عُمَرَ كَانَ عَالِمًا بِاللُّغَةِ، وَرَوَاتُهُ أَنَّ الْخَمْرَ اسْمٌ لِكُلِّ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ فَغَيْرُهُ.

التَّوَعُّ الثَّانِي: مِنَ الدَّلَائِلِ عَلَى أَنَّ كُلَّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ التَّمَسُّكُ بِالِاشْتِقَاقَاتِ، قَالَ أَهْلُ
اللُّغَةِ: أَصْلُ هَذَا الْحَرْفِ التَّغْطِيَةُ، سُمِّيَ الْخِمَارُ خِمَارًا لِأَنَّهُ يُغْطِي رَأْسَ الْمَرْأَةِ، وَالْخَمْرُ مَا
وَارَاكَ مِنْ شَجَرٍ وَغَيْرِهِ، مِنْ وَهْدَةٍ وَأَكْمَةٍ، وَخَمَرْتُ رَأْسَ الْإِنَاءِ أَيَّ غَطَّيْتُهُ، وَالْخَامِرُ هُوَ
الَّذِي يَكْتُمُ شَهَادَتَهُ، قَالَ ابْنُ الْأَثَرِيِّ: سُمِّيَتْ خَمْرًا لِأَنَّهَا تُخَامِرُ الْعَقْلَ، أَيُّ تُخَالِطُهُ.

فَهَذِهِ الْاشْتِقَاقَاتُ دَالَّةٌ عَلَى أَنَّ الْخَمْرَ مَا يَكُونُ سَاتِرًا لِلْعَقْلِ، كَمَا سُمِّيَتْ مُسْكِرًا لِأَنَّهَا
تُسْكِرُ الْعَقْلَ أَيُّ تُخَجِّزُهُ، وَكَانَتْهَا سُمِّيَتْ بِالْمَصْدَرِ مِنْ خَمَرَهُ خَمْرًا إِذَا سَتَرَهُ لِلْمُبَالِغَةِ، وَيَرْجِعُ
حَاصِلُهُ إِلَى أَنَّ الْخَمْرَ هُوَ السُّكْرُ، لِأَنَّ السُّكْرَ يُغْطِي الْعَقْلَ وَيَمْنَعُ مِنْ وَصُولِ ثَوْرِهِ إِلَى الْأَغْضَاءِ
فَهَذِهِ الْاشْتِقَاقَاتُ مِنْ أَقْوَى الدَّلَائِلِ عَلَى أَنَّ مُسَمًى الْخَمْرِ هُوَ الْمُسْكِرُ، فَكَيْفَ إِذَا
انْضَافَتْ الْأَحَادِيثُ الْكَثِيرَةُ إِلَيْهِ.

لَا يُقَالُ هَذَا إِثْبَاتٌ لِلُّغَةِ بِالْقِيَاسِ، وَهُوَ غَيْرُ جَائِزٍ لِأَنَّا نَقُولُ: لَيْسَ هَذَا إِثْبَاتًا لِلُّغَةِ بِالْقِيَاسِ،
بَلْ هُوَ تَغْيِيرُ الْمُسَمًى بِوَاسِطَةِ هَذِهِ الْاشْتِقَاقَاتِ، كَمَا أَنَّ أَصْحَابَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُمُ اللَّهُ
يَقُولُونَ إِنَّ مُسَمًى التَّكَاحِ هُوَ الْوَطْءُ وَيُسَبِّغُونَهُ بِالِاشْتِقَاقَاتِ، وَمُسَمًى الصَّوْمِ هُوَ الْإِفْسَاكُ،
وَيُسَبِّغُونَهُ بِالِاشْتِقَاقَاتِ.

التَّوَعُّ الثَّالِثُ: مِنَ الدَّلَائِلِ الدَّالَّةِ عَلَى أَنَّ الْخَمْرَ هُوَ الْمُسْكِرُ، أَنَّ الْأُمَّةَ مُجْمَعَةً عَلَى
أَنَّ الْآيَاتِ الْوَارِدَةَ فِي الْخَمْرِ ثَلَاثَةٌ، اثْنَانِ مِنْهَا وَرَدَا بِلَفْظِ الْخَمْرِ أَحَدُهُمَا: هَذِهِ الْآيَةُ وَالثَّانِيَةُ:
آيَةُ الْمَائِدَةِ وَالثَّالِثَةُ: وَرَدَتْ فِي السُّكْرِ وَهُوَ قَوْلُهُ: لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى [النِّسَاءُ:
٤٣] وَهَذَا يَدُلُّ عَلَى أَنَّ الْمُرَادَ مِنَ الْخَمْرِ هُوَ الْمُسْكِرُ.

التَّوَعُّ الرَّابِعُ: مِنَ الْحُجَّةِ أَنْ سَبَبَ تَحْرِيمِ الْخَمْرِ هُوَ أَنْ عَمَرَ وَمُعَاذًا قَالَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ الْخَمْرَ مُسَلِّبَةٌ لِلْعَقْلِ، مُذْهِبَةٌ لِلْمَالِ، قَبِيْنٌ لَنَا فِيهِ، فَهَمَّا إِذَا طَلَبَا الْفَتْوَى مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ بِسَبَبِ كَوْنِ الْخَمْرِ مُذْهِبَةً لِلْعَقْلِ، فَوَجِبَ أَنْ يَكُونَ كُلُّ مَا كَانَ مُسَاوِيًا لِلْخَمْرِ فِي هَذَا الْمَعْنَى إِمَّا أَنْ يَكُونَ خَمْرًا وَإِمَّا أَنْ يَكُونَ مُسَاوِيًا لِلْخَمْرِ فِي هَذَا الْحُكْمِ. (۱)

ترجمه: لومړی مقام ددی په بیان کې دی چې خمر څه شی دی؟ امام شافعی رحمه الله تعالی علیه وایي: هر مشروب چې نشه کونکې وي هغه خمر دی. او امام ابوحنيفة رحمه الله تعالی علیه وایي: چې خمر دانگورو دنشه کونکي شیری څخه عبارت دی چې داسې جوش سی چې ځگونه یی پسر راسی. دامام شافعی رحمه الله تعالی علیه دوینا څو دلیلونه دی: یودا چې امام بخاری (رح) په خپل صحیح کې دشعبی اوهغه دابن عمر څخه روایت کړی دی، چې عبدالله بن عمر رضی الله تعالی عنهما وایي: مادعمر رضی الله تعالی عنه څخه واو ریدل چې دنبی صلی الله علیه وسلم دمنبر دپاسه یی ویل: ای خلگو بیشکه دخمر حرمت نازل سو، اوخمر دپنځه شیانو څخه جوړیږي، دانگورو، خرما، غنمو، اوربشو، او جوارو څخه، اوخمر هغه څه دی چې عقل پټوی.

په دغه حدیث باندې درې ډوله استدلال ویل کیدای سی، یودا چې عمر رضی الله تعالی عنه خبر ورکړ چې خمر هغه ورځ چې حرام سول نوهغه همیشه حرام دی اودغه دغنمو او اوربشو څخه هم جوړیږي لکه چې دانگورو او خرما څخه تیاریږي، دغه پردغه دلالت کوی چې دوی ټولو ته خمر ویله.

دوهم داچې ده وویل: خمر هغه ورځ حرام سول چې کومه ورځ حرام سول او خمر دپنځه شیانو څخه جوړیږي، اودغه لکه چې په دی صراحت سوی وی چې دخمر حرمت له دوی څخه جوړ سوو ته هم شامل وی.

دریم داچې: حضرت عمر رضی الله تعالی عنه نور هم تعمیم وکړی او ټول هغه شیان چې عقل پټوی په دوی پسې وتړل، او په دی کې شک نسته چې عمر رضی الله تعالی عنه د عربی لغت او روایت عالم وو چې وایی خمر د هغه څه نوم دی چې عقل پټ او دخپله حاله تغیر کوی

دوهم دلیل: چې هر نشه کونکې چیز خمر دی ځکه دغه داشتقاق څخه معلومیږي (اشتقاق دیوه لفظ څخه ماضی، مضارع، اسم فاعل، او داسې نوری صیغې جوړولوته وایی) مطلب دا لکه څرنگه چې دمصدر معنا د عقل پټیدل دی همدارنگه دنورو صیغو څخه هم پټیدل اراده کیږي، د مثال په ډول دمصدر په صیغه ویل کیږي (خَمَرَ الْمَرْأَةَ) دښځې پورنې ځکه دښځې سرپټوی، او (خُمِرَ) جمع دونې اوبښکواو شگونې بولی، دمتکلم په صیغه (وَحُمِرْتُ رَأْسَ الْإِنَاءِ) یعنی ما دلونښی سرپټ کړی، داسم فاعل په صیغه (وَالْخَامِرُ) هغه څوک دی چې شاهدی پټوی، اوداسې نور

دعربی لغت پوهان وایی: ددی لفظ اصل معنی پټوالی دی، ابن الانبار وایی خمر ته هم ځکه خمر وایی چې عقل پټوی او کله وکوی، دغه ټول اشتقاقات په دغه دلالت کوی چې خمر هغه شی دی چې عقل پټوی، لکه څرنگه چې (خمر) ته مسکرویل کیږي ځکه چې عقل نشه کوی او دخپل اصلی کار څخه را گرځوی، اوداچې دمصدر په لفظ ذکر سو (الخمر) یعنی د (خامر) اسم فاعل په لفظ نسو ذکر، دغه مبالغه ده، حاصل دکلام داچې خمر سکر دی ځکه سکر عقل پټوی اود هغه نور دنورو اندامونو او غړو څخه منع کوی.

دغه اشتقاقونه د زبردست دلانلو څخه دی، چې دخمر تسمیه د سکر دوجهی څخه ده، نوکله چې بیا پیر حدیثونه یی هم ملاتړ کوی ولی به دمنلو وړ نه وی؟

څوک دی دانه وایی چې دغه دلغت اثبات په قیاس سره دی او داسې کول جائز نه دی، ځکه موږ وایو چې دغه دلغت اثبات په قیاس سره نه دی بلکې دغه دنوم ټاکنه یی دهمدغو اشتقاقاتو څخه ده، لکه دامام ابوحنیفه (رح) ملگری چې وایی: دنکاح تسمیه دوطی څخه اخستل سوی ده، اوپه اشتقاقاتو یی ثابتوی، همداسې صوم چې امساک ته وایی، اوپه اشتقاقاتو یی ثابتوی.

دریم دلیل: چې خمر سکر دی دغه هم دی، چې پردغه دامت اجماع ده چې دخمر و په شان کې دری آیتونه راغلي دی، دوه آیتونه د(خمر) په لفظ وارد سوی دی، اودریم بیاد(سکر) چې فرمایي (لاتقربوا الصلوة وانتم سكارى) اودغه هم په دغه دلالت کوی چې دخمر څخه مقصد سکر دی.

څلورم دلیل دادی: چې دخمر دحرمت وجه داوه چې عمر او معاذ رضی الله تعالی عنهما دواړو وویل ای دالله رسوله بیشکه خمر د عقل سلبونکې خرابونکې دی، اودمال ضائع کونکې دی، نوموړته په دغه کې فتوی راکړه، بیشکه دوی دواړو دالله اودهغه درسول څخه فتوی وغوښتل، ځکه چې خمر د عقل زائل کونکې دی، نو واجب ده هر هغه څه چې دخمر سره په دغه معنی او مطلب (چې نشه ده) کې برابر وی نویابه خمر وی اویابه دخمر په حکم کې وی.

دتفسیر قرطبي دنظره

۳- دخمر دمعنی په هکله دتفسیر قرطبي مفسر داسې لیکي: وَالْخَمْرُ مَاخُوذة مِنْ خَمَرٍ إِذَا سَتَرَ، وَمِنْهُ خِمَارُ الْمَرْأَةِ. وَكُلُّ شَيْءٍ غَطِيَ شَيْئًا فَقَدْ خَمَرَهُ، وَمِنْهُ "خَمَرُوا آيَتَكُمْ" فَالْخَمْرُ تَخْمُرُ الْعَقْلَ، أَيِ تُغَطِّيهِ وَتَسْتُرُهُ. (۱)

وَكَيْتَ بِالثَّقَلِ الصَّحِيحِ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَحَسْبُكَ بِهِ عَالِمًا بِاللِّسَانِ وَالشَّرْعِ خَطَبَ عَلَى مَنبَرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ، أَلَا إِنَّهُ قَدْ نَزَلَ

تَحْرِيمُ الْخَمْرِ يَوْمَ نَزَلَ، وَهِيَ مِنْ خَمْسَةِ: مِنَ الْعِنَبِ وَالتَّمْرِ وَالْعَسَلِ وَالْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ،
وَالْخَمْرُ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ.

وَهَذَا أَبَيْنُ مَا يَكُونُ فِي مَعْنَى الْخَمْرِ، يَخْطُبُ بِهِ عُمَرُ بِالْمَدِينَةِ عَلَى الْمِثْبَرِ بِمَحْضَرِ
جَمَاعَةِ الصَّحَابَةِ، وَهُمْ أَهْلُ اللِّسَانِ وَلَمْ يَفْهَمُوا مِنَ الْخَمْرِ إِلَّا مَا ذَكَرْنَاهُ.

وَإِذَا ثَبَتَ هَذَا بَطْلَ مَذْهَبِ أَبِي حَنِيفَةَ وَالْكُوفِيِّينَ الْقَائِلِينَ بِأَنَّ الْخَمْرَ لَا تَكُونُ إِلَّا مِنَ
الْعِنَبِ، وَمَا كَانَ مِنْ غَيْرِهِ لَا يُسَمَّى خَمْرًا وَلَا يَتَنَوَّلُهُ اسْمُ الْخَمْرِ، وَإِنَّمَا يُسَمَّى لِيَذًا.

قَالَ الْإِمَامُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْمَازَرِيُّ: ذَهَبَ جُمْهُورُ الْعُلَمَاءِ مِنَ السَّلَفِ وَغَيْرِهِمْ إِلَى أَنَّ
كُلَّ مَا يَسْكُرُ تَوَعُّهُ حَرْمٌ شَرِبُهُ، قَلِيلًا كَانَ أَوْ كَثِيرًا يَبْنَى، كَانَ أَوْ مَطْبُوخًا، وَلَا فَرْقَ بَيْنَ الْمُسْتَخْرَجِ
مِنَ الْعِنَبِ أَوْ غَيْرِهِ، وَأَنَّ مَنْ شَرِبَ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ خُدَّ، فَأَمَّا الْمُسْتَخْرَجُ مِنَ الْعِنَبِ الْمُسْكِرِ
الَّذِي فَهُوَ الْعَقْدُ الْإِجْمَاعُ عَلَى تَحْرِيمِ قَلِيلِهِ وَكَثِيرِهِ وَلَوْ لُقُطَةً مِنْهُ. وَأَمَّا مَا عُدَّ ذَلِكَ
فَالْجُمْهُورُ عَلَى تَحْرِيمِهِ.

وَخَالَفَ الْكُوفِيُّونَ فِي الْقَلِيلِ مِمَّا عُدَّ مَا ذَكَرَ، وَهُوَ الَّذِي لَا يَتَلَعُّ الْإِسْكَارَ وَفِي الْمَطْبُوحِ
الْمُسْتَخْرَجِ مِنَ الْعِنَبِ، فَذَهَبَ قَوْمٌ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ إِلَى قَصْرِ التَّحْرِيمِ عَلَى عَصِيرِ الْعِنَبِ،
وَقَبِيحِ الزَّرْبِيبِ الَّذِي، فَأَمَّا الْمَطْبُوحُ مِنْهُمَا الَّذِي وَالْمَطْبُوحُ مِمَّا سِوَاهُمَا فَحَلَالٌ مَا لَمْ يَقَعِ الْإِسْكَارُ.
وَذَهَبَ أَبُو حَنِيفَةَ إِلَى قَصْرِ التَّحْرِيمِ عَلَى الْمُعْتَصِرِ مِنَ ثَمَرَاتِ التَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ عَلَى
تَفْصِيلٍ، فَيَرَى أَنَّ سَلَاقَةَ الْعِنَبِ يَحْرُمُ قَلِيلُهَا وَكَثِيرُهَا إِلَّا أَنْ تُطْبَخَ حَتَّى يَنْقُصَ ثُلَاثَاهَا، وَأَمَّا
تَلْقِيحُ الزَّرْبِيبِ وَالتَّمْرِ فَيَحِلُّ مَطْبُوحُهُمَا وَإِنْ مَسَّتْهُ النَّارُ مَسًّا قَلِيلًا مِنْ غَيْرِ اعْتِبَارٍ بِحَدِّ، وَأَمَّا الَّذِي
مِنْهُ فَحَرَامٌ، وَلَكِنَّهُ مَعَ تَحْرِيمِهِ إِيَّاهُ لَا يُوجِبُ الْحَدَّ فِيهِ، وَهَذَا كُلُّهُ مَا لَمْ يَقَعِ الْإِسْكَارُ، فَإِنْ
وَقَعَ الْإِسْكَارُ اسْتَوَى الْجَمِيعُ.

قَالَ شَيْخُنَا الْفَقِيهُ الْإِمَامُ أَبُو الْعَبَّاسِ أَحْمَدُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: الْعَجَبُ مِنَ الْمُخَالَفِينَ فِي
هَذِهِ الْمَسْأَلَةِ، فَإِنَّهُمْ قَالُوا: إِنَّ الْقَلِيلَ مِنَ الْخَمْرِ الْمُعْتَصِرِ مِنَ الْعِنَبِ حَرَامٌ ككَثِيرِهِ، وَهُوَ

مُجْمَعٌ عَلَيْهِ، فَإِذَا قِيلَ لَهُمْ: فَلِمَ حُرِّمَ الْقَلِيلُ مِنَ الْخَمْرِ وَلَيْسَ مُذْهِبًا لِلْعَقْلِ؟ فَلَا بُدَّ أَنْ يُقَالَ: لِأَنَّهُ دَاعِيَةٌ إِلَى الْكَثْرِ، أَوْ لِلتَّعْبُدِ، فَحِينَئِذٍ يُقَالَ لَهُمْ: كُلُّ مَا قَدَّرْتُمُوهُ فِي قَلِيلِ الْخَمْرِ هُوَ بِعَيْنِهِ مَوْجُودٌ فِي قَلِيلِ التَّبِيدِ فَيَحْرُمُ أَيْضًا، إِذْ لَا فَرْقَ بَيْنَهُمَا إِلَّا مُجَرَّدُ الْإِسْمِ إِذَا سَلِمَ ذَلِكَ. وَهَذَا الْقِيَاسُ هُوَ أَرْفَعُ أَلْوَاعِ الْقِيَاسِ، لِأَنَّ الْفَرْغَ فِيهِ مُسَاوٍ لِلْأَصْلِ فِي جَمِيعِ أَوْصَافِهِ، وَهَذَا كَمَا يَقُولُهُ فِي قِيَاسِ الْأُمَّةِ عَلَى الْعَبْدِ فِي سِرَايَةِ الْعَتَقِ.

ثُمَّ الْعَجَبُ مِنْ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَصْحَابِهِ رَحِمَهُمُ اللَّهُ إِيَّاهُمْ يَتَوَعَّلُونَ فِي الْقِيَاسِ وَيَرْجَحُونَ عَلَى أَخْبَارِ الْأَخَادِ وَمَعَ ذَلِكَ فَقَدْ تَرَكُوا هَذَا الْقِيَاسَ الْجَلِيَّ الْمَعْصُودَ بِالْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ وَإِجْمَاعِ صُدُورِ الْأُمَّةِ، لِأَحَادِيثَ لَا يَصِحُّ شَيْءٌ مِنْهَا عَلَى مَا قَدْ بَيَّنَّ عِلَلُهَا الْمُحَدِّثُونَ فِي كِتَابِهِمْ، وَلَيْسَ فِي الصَّحِيحِ شَيْءٌ مِنْهَا. (١)

ترجمة: خمر دخمر خخه اخستل سوى دی هغه ته ویل چې پت کړل سی، دهمدی خخه دنبخی پورنی ته خماروایی، هرشی چې بل شی پت کړی نو هغه ته وایی (خمره) دهمدی خخه په حدیث کې راغلی دی چې (خپل لوبنی پت کړی) نو خمر عقل پتوی، یعنی پرده پراچوی.

ځکه نشه لری اونشه دانسان عقل دخپل کار یعنی فهم اودادراک خخه داسې باسی لکه پرده چې پراچولی وی، دتجربیی اومشاهدی لمخی دغه کار هرنشه کونکې شی کوی یوازی دانگورو په شیره پوری خاص نه دی.

اوپه صحیح نقل سره ثابته سوی ده چې عمر بن خطاب رضی الله تعالی عنه چې (په لغت اوشریعت ډیرښه پوهیدی) درسول الله صلی الله علیه وسلم پر منبر بی خطبه لوستل او وی ویل: ای خلگو پوه سی چې دخمر تحریم نازل سو هغه ورځ چې نازل سو، اوخمر دپنځه شیانو خخه جوړیږی: دانگورو، شاتو، غنمو

او اوربشو خخه، خمر هغه څه ته وايي چې عقل پټوي.

اودغه دخمر دمعنی ترټولو ښکاره بیان دی، عمر رضی الله تعالی عنه په مدینه منوره کې خطبة لولی اوداصحابانو ټولې حضورلری هغه کسان چې په لغت ښه پوهیدل، خودوی دخمر معنی پرته دهغه چې موږ بیان کړل ونه فهمول. نوچې کله دغه ثابت سوله نودامام ابی حنیفة رحمۃ الله تعالی علیه مذهب (په دغه موضوع کې) باطل سو هغه چې دکوفیینو ملاتړ هم ورسره دی چې وايي: خمر دانگورو خخه جوړیږي، دوی وايي هغه چې دانگورو پرته دبل شی خخه جوړسی هغه خمر نه بلل کیږي، اودخمر نوم نه ورکول کیږي هغوی ته ښیږد وايي. امام ابو عبدالله ماذری وايي: چې دسلفو جمهور علماء دی لورته تللی چې وايي هرهغه چې سکر (نشه) پیښوی دهغه چینیږل (خوړل) حرام دی، لږوی که ډیر، تازه وی که پاخه سوی، اوپه دی کې دافرق نسته چې دانگورو خخه ایستل سوی وی که دبل شی خخه وی، اوڅوک چې ددغو حرامو خخه وچینی حد ورباندې جاری کیږي، اوهغه چې دانگورو خخه اوم ایستل سوی وی دهغه په حرمت دامت اجماع ده لږوی که ډیر که هم یوڅاڅکی وی، اوددی خخه پورته (زیات) نورڅه جمهور علماء حرام گڼي.

دکوفی علماء دذکر سوی پرته دنورو مشروباتوپه هکله اختلاف لری وايي: چې لږی کوم چې سکر (نشه) نه پیښوی اوهغه چې دانگورو خخه ایستل سوی او پاخه سوی وی حرام نه دی.

دبصری ځینی علماء یوازی دانگورو خخه ایستل سوی نشه حرام گڼي او همداسې دممیزو اومه شیرې اوچې پوخ سی اوسکر نه پیښوی بیاهم حرام نه دی، اوله دی پرته که پوخ وی که خام چې سکر نه لری هغه هم حرام نه دی.

ابوحنيفة رحمه الله تعالى دخرما اوانگورو عصير په داسې توگه تفصيل ورکوي چې دانگورو عصير لږوي که ډير حرام دی، مگر چې داسې پاخه سی چې دوه دریمې برخې یې وچې سی بیا حرام نه دی، اود ممیزو او خرما عصير چې لږ هم پاخه سی حلال دی څه اندازه یې نسته، خو خام یې حرام دی خود حرمت سره سره حد ورباندې نسته، اود اتول په هغه صورت کې چې سکر ونلری که یې سکر (نشه) درلوده ټول یو ټول دی.

فقيه ابو العباس وايي: دمخالفينو په حال تعجب دی، دوی وايي چې د انگورو عصير چې لږ هم وی داسې حرام دی لکه ډير چې یې حرام دی، او پر دغه اجماع ده، خو کله چې ورته وویل سی نو دخمر لږ ولی حرام دی په داسې حال کې چې عقل ته تاوان نه پېښوی؟ نو دوی به خامخا وایي چې ددی دپاره چې دغه لږ بیا ډيروته سرايت کوی اوبيا ورباندې عادت اواموخت اخلي، نو اوس دوی ته ويل کيږي هغه چې تاسو یې په لږ خمر وکې اندازه کوی هغه عینا په لږ نبيذ کې هم موجود دی، هغه هم حرام دی ځکه دنامه نه پرته ددوی په منځ کې بل توپير نسته، اودغه پیڅی سم قیاس دی، ځکه فرع داصل سره په ټولو صفتونو کې مساوی ده لکه ته چې دازادولو په صورت کې دمیځنی قیاس پر مریی کوی.

بیا تعجب دامام ابوحنيفة اوملگرو په حال دی ځکه دوی قیاس ته په خبر واحد باندې ترجیح ورکوي، خود هغه سره یې دغه قیاس پری ایښی دی، هغه چې څرگند قیاس دی او په قرآن او حدیث کې مقصود دی اودامت داوونیو علماؤ ورباندې اجماع ده، ځکه دوی په داسې حدیثونو اتکا کړی چې محدثینو یې پخپلو کتابونو کې علل بیان کړی دی، اودغه حدیثونه (چې دوی دلیل په وایی دا حدیث) په صحیح کتابونو کې موجود نه دی.

د تفسیر و سبیط د نظره

۴- د تفسیر و سبیط تفسیر کونکې داسې فرمایي: خا ط ب الله المسلمين بوصف
الایمان لیستجیوا إلی ما یأمرهم به، ویعقلوا عما فهاهم عنه، تحقیقا لإیمانهم.

والخمر: هی کل ما خامر العقل فستره وحجبه عن التفكير. وهو یصدق علی کل مسکر
مصنوع من عصیر العنب أو غیره. لقوله صلی الله علیه وسلم: (کل مسکر خمر وکل خمر حرام).
وفي رواية لمسلم والترمذي والنسائي وابی داود وابن ماجه واحمد عنه صلی الله علیه
وسلم: کل مسکر خمر وکل مسکر حرام.

اخرج أبو داود: نزل تحريم الخمر يوم نزل، وهو من خمسة: من العنب والتمر والخطنة
والشعير والذرة. والخمر ما يخامر العقل.

والواقع: أن أي شراب تغير طعمه وظهر فيه الغول (الكحول) وأسكر فهو خمر وهو حرام
قل وكثر. لقوله صلی الله علیه وسلم: (ما أسكر كثيره فقليله حرام).

وهذا ينطبق علي ما يسمونه الآن (البيرة) كما ينطبق علي جميع المخدرات، مثل الأفيون،
والحشيش، والقات (۲) والكوكايين، والمهيروين فقد ورد: أن النبي صلی الله علیه
وسلم لم ي عن كل مسكر ومفتر. (۱)

ترجمة: الله تعالى مسلمانان دایمان په صفت ستایلی ترڅو چې امر ته یی
غاره کښیږدی، اود هغو څخه ځانونه وژغوری چې الله تعالى ورڅخه منع کړی،
دغه دهغوی دایمان غوښتنه ده.

خمر ټول هغه څه دی چې عقل پټوی اودغه په هر نشه کونکې توکي باندې
صادق دی کوم چې دانگورو یا له نورو شيانو څخه جوړسوی وی. ځکه رسول الله

۱- التفسیر الوسیط للقرآن الکریم ج ۱ ص ۱۱۵۲ -- ۲- شجرة بزرع فی اليمن له وری محمد بن یحیی

ونه ده په یمن کې کښت کیږی نشه لرونکې پانی لری اوژو ول کیږی، الراید معجم لغوی عصری، ص ۶۱۴

صلى الله عليه وسلم فرمايى: «هرمسکرخمردى اوهرخمرحرام دى» دمسلم، ترمذى، نسايى، ابوداود، ابن ماجه و احمد په روايتونوکې نوموړى کلمات راغلى دى، ابوداود لیکلى: چې خمرخوحرام سوله اودا دپنځو چيزونو څخه جوړيږي: دانگورو، خرما، غنمو، اوربشو او جوارو څخه، او خمر هغه څه دى چې عقل پتوي.

رشتيا خبره داده: هر هغه شى چې خوند يى واوړي اومستى «الكحول» پکښى ښکاره سى، لږوى که ډير هغه خمراوهغه حرام دى، لکه چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايى: «هغه چې ډير يى نشه لري دهغه لږ هم حرام دى» او دغه په هغه څه چې نن يى «بيره» بولى تطبيق کيږي، لکه چې په نورو ټولو مخدراتو لکه افیون، چرس، القات کوکايين، هيروين اوداسې نورو باندې هم اطلاق کول کيږي، ځکه عليه الصلوة والسلام «هرنشه کونکې اوسستونکې» څخه منع فرمايلى ده.

د تفسير المراغى د نظره

٥- د تفسير المراغى مفسر ليکي: «كلمة الخمر: يراد بها عند الشافعي كل شراب مسكر، ويراد بها عند أبي حنيفة ما اعتصر من ماء العنب إذا غلي واشتد وقذف بالزبد. حجة الأول: أن الصحابة فهموا من تحريم الخمر تحريم كل مسكر ولم يفرقوا بين ما كان من العنب وما كان من غيره.»

وما رواه أبو داود والترمذي من قوله صلى الله عليه وسلم: كل مسكر خمر. وما رواه النعمان بن بشير قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم إن من العنب خمر، وإن من التمر خمر، وإن من العسل خمر، وإن من البر خمر، وإن من الشعير خمر. وما أخرجه البخاري عن أنس قال: حرمت الخمر حين حرمت وما يتخذ من خمر الأعناب

إلا قليلا، وعامة خمرنا من البسر والتمر.

قال بعض العلماء: جري ذكر هذه الأشياء لكونها معهودة في ذلك العصر، فكل ما في معناها من ذرة أو عصارة شجر أو تفاح أو بصل أو نحو ذلك مما يستخرج منه الخمر الآن فحكمه هذه الأصناف. (۱)

ترجمة: دخمر دكلمی خخه مراد دامام شافعی رحمة الله تعالى عليه په نزد هرنشه كونکې شی دی اودامام ابوحنيفة رحمة الله تعالى عليه په نزد مراد د انگورو هغه شیرده چې جوش سی، سخته سی او خگونه وکړی. داول قول: اول دلیل: بیشکه صحابه کرامو دخمر د حرمت خخه د هرنشه كونکې حرمت فهمولی دی، اودوی دانگورو داوبو اونورو ترمنځ هېڅ فرق نه دی کړی.

دویم دلیل: هغه حدیث دی چې ابوداود اوترمذی رانقل کړی دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: (هرنشه كونکې شی خمر دی). دریم دلیل: هغه حدیث دی چې نعمان بن بشیر روایت کړی دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: (بیشکه دانگورو خخه خمر دی، او بیشکه دخرما خخه خمر دی، او بیشکه د عسلو خخه خمر دی، او بیشکه د غنمو خخه خمر دی او بیشکه داوړیشو خخه خمر دی).

خلورم دلیل: هغه حدیث دی چې امام بخاری په خپل صحیح کې دانس رضی الله تعالى عنه خخه رانقل کړی دی، چې دی وایی: خمر حرام سوله هغه وخت چې حرام سوله، خو په دغه وخت کې دانگورو خخه خمر نه جوړیدل مگر لږ، زموږ عام خمر دوچې اولندی خرما خخه وه.

څه علماء نور هم تعمیم کوی او وایی: د دغو شیانو ذکر په دی وجه سوی

دی چپ په دغه وخت کې عام طور ددغوشیانو څخه خمر جوړیدل که نه نو دهرشی
څخه چې خمر جوړیږي لکه جوار، ددرختی شیر، سیب، پیاز او داسې نور ددهغوی
ټولو داغه حکم دی لکه ددغه شیانو.

د تفسیر احکام القرآن للجصاص د نظره

٦- د تفسیر احکام القرآن للجصاص مفسر داسې لیکي: وَالْخَمْرُ هِيَ عَصِيرُ
الْعَبِ النَّبِيِّ الْمُشْتَدِّ، وَذَلِكَ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ أَنَّهُ خَمْرٌ. وَقَدْ سُمِّيَ بَعْضُ الْأَشْرِبَةِ الْمُحَرَّمَةِ بِاسْمِ
الْخَمْرِ تَشْبِيْهًا بِهَا مِثْلُ الْفَضِيحِ وَهُوَ نَقِيعُ الْبُسْرِ وَنَقِيعُ التَّمْرِ وَإِنْ لَمْ يَتَنَاولْهُمَا اسْمُ الْإِطْلَاقِ.
وَقَدْ رُوِيَ فِي مَعْنَى الْخَمْرِ آثَارٌ مُخْتَلِفَةٌ مِنْهَا مَا رَوَى مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ
ابْنِ عُمَرَ قَالَ: "لَقَدْ حُرِّمَتِ الْخَمْرُ وَمَا بِالْمَدِينَةِ مِنْهَا شَيْءٌ" وَقَدْ عَلِمْنَا أَنَّهُ كَانَ بِالْمَدِينَةِ نَقِيعُ
التَّمْرِ وَالْبُسْرِ وَمَا يُتَّخَذُ مِنْهُمَا مِنَ الْأَشْرِبَةِ، وَلَمْ يَكُنْ ابْنُ عُمَرَ مِمَّنْ يَخْفَى عَلَيْهِ الْأَسْمَاءُ
الْغَوِيَّةُ، فَهَذَا يَدُلُّ عَلَى أَنَّ أَشْرِبَةَ النَّخْلِ لَمْ تَكُنْ عِنْدَهُ تُسَمَّى خَمْرًا.

وَرَوَى عِكْرَمَةُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: "لَزَلْ تَحْرِيْمُ الْخَمْرِ وَهُوَ الْفَضِيحُ"، فَأَخْبَرَ ابْنُ عَبَّاسٍ
أَنَّ الْفَضِيحَ خَمْرٌ، وَجَائِزٌ أَنْ يَكُونَ سَمَاءُ خَمْرًا مِنْ حَيْثُ كَانَ شَرَابًا مُحَرَّمًا.

وَرَوَى حَمِيدُ الطَّوِيلُ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: "كُنْتُ أَسْقِي أَبَا عُبَيْدَةَ وَأَبِي بَنَ كَعْبٍ وَسَهْلَ
ابْنَ بَيْضَاءَ فِي لَقْرِ فِي بَيْتِ أَبِي طَلْحَةَ، فَمَرَّ بِنَا رَجُلٌ فَقَالَ: إِنَّ الْخَمْرَ قَدْ حُرِّمَتْ، فَوَاللَّهِ مَا
قَالُوا حَتَّى تَبَيَّنَ حَتَّى قَالُوا: أَهْرِقْ مَا فِي إِيَّاكَ يَا أَنَسُ لَمْ مَا عَادُوا لَيْهَا حَتَّى لَقُوا اللَّهَ عَزَّ
وَجَلَّ، وَإِنَّهُ الْبُسْرُ وَالتَّمْرُ وَهُوَ خَمْرُنَا يَوْمَئِذٍ". فَأَخْبَرَ أَنَسٌ أَنَّ الْخَمْرَ يَوْمَ حُرِّمَتْ الْبُسْرُ وَالتَّمْرُ،
وَهَذَا جَائِزٌ أَنْ يَكُونَ لَمَّا كَانَ مُحَرَّمًا سَمَاءُ خَمْرًا، وَأَنْ يَكُونَ الْمُرَادُ أَنَّهُمْ كَانُوا يُجْرَوْنَ
مَجْرَى الْخَمْرِ وَيَقِيمُونَهُ مَقَامَهَا، لَا أَنْ ذَلِكَ اسْمٌ لَهُ عَلَى الْحَقِيقَةِ.

وَيَدُلُّ عَلَيْهِ أَنَّ قَتَادَةَ رَوَى عَنْ أَنَسٍ هَذَا الْحَدِيثَ، وَقَالَ: "إِنَّمَا نَعُدُّهَا يَوْمَئِذٍ خَمْرًا"
فَأَخْبَرَ أَنَّهُمْ كَانُوا يُعَدُّوْنَهَا خَمْرًا عَلَى مَعْنَى أَنَّهُمْ يُجْرَوْنَ لَهَا مَجْرَى الْخَمْرِ.

وَرَوَى ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: «حُرِّمَتْ عَلَيْنَا الْخَمْرُ يَوْمَ حُرِّمَتْ وَمَا نَجِدُ خُمُورَ الْأَعْنَابِ إِلَّا الْقَلِيلَ وَغَائِمَةُ خُمُورِنَا الْبُسْرُ وَالْتَّمْرُ» وَمَعَ هَذَا أَيْضًا مَعْنَاهُ أَنَّهُمْ كَانُوا يُجْرَوْنَهُ مَجْرَى الْخَمْرِ فِي الشَّرْبِ وَطَلَبِ الْإِسْكَارِ وَطَيِّبَةِ النَّفْسِ، وَإِنَّمَا كَانَ شَرَابُ الْبُسْرِ وَالْتَّمْرِ.

وَرَوَى الْمُخْتَارُ بْنُ قَلْفَلٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ عَنِ الْأَشْرِبَةِ فَقَالَ: «حُرِّمَتْ الْخَمْرُ وَهِيَ مِنَ الْعَنْبِ وَالْتَّمْرِ وَالْعَسَلِ وَالْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ وَالذَّرَّةِ، وَمَا خُمِّرَتْ مِنْ ذَلِكَ فَهُوَ خَمْرٌ» قَدْ كَرَّرَ فِي الْحَدِيثِ الْأَوَّلِ اللَّهُ مِنْ الْبُسْرِ وَالْتَّمْرِ، وَذَكَرَ فِي هَذَا الْحَدِيثِ أَلَهَا مِنْ سِتَّةِ أَشْيَاءٍ؛ فَكَانَ عِنْدَهُ أَنَّ مَا أُسْكِرَ مِنْ هَذِهِ الْأَشْرِبَةِ فَهُوَ خَمْرٌ، ثُمَّ قَالَ: «وَمَا خُمِّرَتْ مِنْ ذَلِكَ فَهُوَ خَمْرٌ» وَهَذَا يَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ إِنَّمَا سَمَّى ذَلِكَ خَمْرًا فِي حَالِ الْإِسْكَارِ، وَأَنَّ مَا لَا يُسْكِرُ مِنْهُ فَلَيْسَ بِخَمْرٍ. وَقَدْ رَوَى عَنْ عُمَرَ أَنَّهُ قَالَ: «إِنَّ الْخَمْرَ حُرِّمَتْ وَهِيَ مِنْ خَمْسَةِ أَشْيَاءٍ: مِنَ الْعَنْبِ وَالْتَّمْرِ وَالْعَسَلِ وَالْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ، وَالْخَمْرُ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ» وَهَذَا أَيْضًا يَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ إِنَّمَا سَمَّاهُ خَمْرًا فِي حَالِ مَا أُسْكِرَ إِذَا أَكْثَرَ مِنْهُ، لِقَوْلِهِ: «وَالْخَمْرُ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ» (١).

ترجمة: خمر: دانگورو عصیردی چي تنگ سوی وی، اوپر دغه دعلماؤ اتفاق دی چي همدا خمر دی اونور حرام شيان هم دخمر په نامه دتشبيه په ډول نومول کيږي لکه (فضیخ) چي دتازه خرما عصیردی، اویا (نقیع) چي دپخی خرما څخه استل سوی وی، که څه هم دوی ته مطلق نوم ورته شامل نه دی.

دخمر دمعنی په هکله داصحابانو رضوان الله عليهم ډیر مختلف روایات رانقل سوی دی، یودهغوی څخه داچي مالک بن مغول دنافع (رض) څخه روایت دی وایي ابن عمر رضی الله تعالی عنهما وویل: خمر حرام سول اوپه مدينه منوره کې دهغوی څخه شی هم نه وو او موږ پوهیږو چي په مدينه منوره کې د(نقیع او فضیخ) دتازه او وچي خرما عصیر موجود وو، اودارنگه نور داسي مشروبات چي

دخرماوو څخه استل کیدل موجود وه.

او ابن عمر دهغو خلگو څخه نه وو چې لغوی نمونه ورته نه معلومیدل نوله دی څخه ښکاری چې دخرما څخه جوړ سوی عصیرو ته دوی خمر نه ویل. عکرمه دابن عباس رضی الله تعالی عنهما څخه روایت کوی: چې دخمر تحریم نازل سواوهغه (فضیخ) ته وایی او ابن عباس رضی الله تعالی عنهما وویل: چې فضیخ خمر دی او رواده چې خمر ونومول سی ځکه حرام مشروب دی. حمید طویل د انس رضی الله تعالی عنه څخه روایت کوی چې ما ابو عبیده، ابی بن کعب اوسهل بن بیضاء ته دیوی تولی. نورو اصحابانوسره خمر ورچیښول (یعنی زه یی ساقی وم) چې یوسری راغلی او ویل یی چې: بیشکه خمر حرام سول، نو قسم دی که دوی ویلی وی چې ودریږه موږ معلومات وکړو. آن تردی چې دوی وویل: دغه چې ستاپه لوبسی کې دی ایسته یی توی کړه، اویایی دژوند ترپایه ونه چیښل. اودغه خمر دتازه اویخو خرماوو څخه وو، انس رضی الله تعالی عنه اخبار کوی: چې کومه ورځ خمر حرام سول هغه دتازه اویخو خرما څخه جوړیدل. اودا ځکه چې حرام وه نو خمر ونومول سول. یاپه دی وجه خمر ورته وویل سول چې دوی دخمر پر ځای استعمال کیدل، داسې نه چې په حقیقت کې ددوی داغه نوم دی.

پردغه توجیه باندې هغه روایت دلالت کوی چې قتاده د انس رضی الله تعالی عنه څخه روایت کوی چې ده ویل: موږ په دغه وخت کې دخمر څخه شمیرل نو انس رضی الله تعالی عنه اخبار کوی چې دوی دغه شیان په خمر کې شمیرل، په دی معنی چې دوی دخمر پر ځای استعمال کیدل.

ثابت د انس رضی الله تعالی عنه څخه روایت کوی: چې ده ویل پرموږ خمر

حرام سول په هغه ورځ چې حرام سول خوزموږ سره دانگورو شرابونه ډیرلږ وه،
 زموږ عام شرابونه دتازه اوپخی خرماڅخه وه، خوبیا هم دوی دغه دشرابو پرځای
 چینسل اوپه دوی سره یی نشه اخستل اودوی خوښول، بیشکه دتازه اوپخی
 خرما شراب وه.

مختار بن فلفل وایی مادانس بن مالک څخه دشرابو په باره کې پوښتنه
 وکړله نوده ویل: شراب حرام سول خودغه دانگورو، خرما، عسل، غنم، اوربشو
 اوجواروڅخه وه، اوهرشی چې ددوی څخه نشه پیدا کړی نو هغه خمر او شراب دی.
 په اول حدیث کې یوازی دتازه اوپخی خرما ذکر دی اوپه دوهم حدیث کې دشیپرو
 شیانو ذکر دی، نو داسې دی لکه دده په نزد چې ټول نشه لرونکې شرابونه خمر وی،
 اوبیایي وویل اوصراحت یی وکړی: هرشی چې ددغو څخه نشه ولری هغه خمر
 دی، نو دغه پر دی دلالت کوی چې دغه شیان دنشی په صورت کې خمر ونومول
 سول، او هغه چې نشه نه لری هغه خمر نه دی.

دعمر رضی الله تعالی عنه څخه روایت سوی دی چې ده ویل: بیشکه خمر
 حرام سول خودغه دپنځه شیانو څخه جوړیږی، انگور، خرما، عسل، غنم، اوربشو
 څخه دی، خو خمر هر هغه شی دی چې عقل خرابوی.

داهم پردغه دلالت کوی چې دوغوته په داسې حال کې خمر ویل کیږی، چې
 نشه ولری اونشه هغه وخت پیدا کوی چې ډیر سی ځکه په لږو عقل نه خرابیږی.
 امام ابوبکراحمد بن علی الرازی الجصاص که څه هم دحنفی مذهب سره
 تعلق لری خوبیا هم که دده عبارتونه اودلائل په غور مطالعه سی نو په ښکاره
 معلومیږی چې دی هم دجمهورو فقهاؤ درایی تایید کوی، ځکه کوم حدیثونه چې
 ده رانقل کړی دی په هغوی کې دوچې اولندی خرماڅخه جوړ سوی شرابوته خمر

ویل سوی دی، بل داچی دی په خپله وایی چې دسکر په حال کې خمر ورته وایی
اودغه دجمهورو قول هم دی، بل داچی دینځه یاشپرو یا دیرو څخه جوړ سوی
شراب چې نشه ولری توهغوی ته خمر ویل کیږی نویا خوهم یوازی په انگورو
پوری خاص نه سو لکه داحنافو قول چې دی، همدا وجه ده چې اصحاب کرام
څنگه خبرسوله تودوی هغه ټول دخرما څخه جوړسوی شراب چپه کړل.

د تفسیر المنار د نظره

۷- د تفسیر المنار مفسر په خپل تفسیر کې خپل نظر داسې لیکي: الْخَمْرُ كُلُّ
شَرَابٍ مُسْكِرٍ، وَهَذِهِ التَّسْمِيَةُ لِقَوِيَّةٍ وَشُرْعِيَّةٍ، وَقِيلَ: شُرْعِيَّةٌ لِقَطْعٍ وَهُوَ قَوْلٌ ضَعِيفٌ وَقِيلَ: إِنَّ
الْخَمْرَ مَا اعْتَصِرَ مِنْ مَاءِ الْعِنَبِ إِذَا اشْتَدَّ، وَهَذَا أضعفُ مما قبله وَلَا دَلِيلَ عَلَى هَذَا الْحَصْرِ
مِنَ اللَّغَةِ وَلَا مِنَ الشَّرْعِ.

وَمِنْ أَحْسَنِ مَا رَدَّ بِهِ أَصْحَابُ هَذَا الْقَوْلِ الْقَوْلُ الْقُرْطُبِيُّ: الْأَحَادِيثُ الْوَارِدَةُ عَنْ أَلْسِنٍ
وغيره عَلَى صِحَّتِهَا وَكَثَرَتِهَا تُبْطِلُ مَذْهَبَ الْكُوفِيِّينَ الْقَائِلِينَ بِأَنَّ الْخَمْرَ لَا يَكُونُ إِلَّا مِنَ
الْعِنَبِ، وَمَا كَانَ مِنْ غَيْرِهِ لَا يُسَمَّى خَمْرًا وَلَا يَتَنَاوَلُهُ اسْمُ الْخَمْرِ. وَهُوَ قَوْلٌ مُخَالَفٌ لِلَّغَةِ
الْعَرَبِ وَاللُّسْنَةِ الصَّاحِبَةِ وَاللِّصْحَابَةِ؛ لِأَنَّهُمْ لَمَّا نَزَلَ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ فَهَمُّوا مِنَ الْأَمْرِ بِالْإِجْتِنَابِ
تَحْرِيمَ كُلِّ مَا يُسْكِرُ، وَلَمْ يَفَرِّقُوا بَيْنَ مَا يُتَّخَذُ مِنَ الْعِنَبِ وَبَيْنَ مَا يُتَّخَذُ مِنْ غَيْرِهِ، بَلْ سَوَّوْا
بَيْنَهُمَا وَحَرَّمُوا كُلَّ مَا يُسْكِرُ نَوْعُهُ، وَلَمْ يَتَوَقَّفُوا وَلَمْ يَسْتَفْصِلُوا وَلَمْ يَشْكُلْ عَلَيْهِمْ شَيْءٌ مِنْ
ذَلِكَ، بَلْ بَادَرُوا إِلَى إِثْلَافٍ مَا كَانَ مِنْ غَيْرِ عَصِيرِ الْعِنَبِ، وَهُمْ أَهْلُ اللِّسَانِ، وَبَلَّغَتْهُمْ نَزَلُ
الْقُرْآنِ، فَلَوْ كَانَ عَنْدهُمْ تَرَدُّدٌ لَتَوَقَّفُوا عَنِ الْإِرَاقَةِ حَتَّى يَسْتَفْصِلُوا وَيَتَحَقَّقُوا التَّحْرِيمَ.

وَقَدْ أَخْرَجَ أَحْمَدُ فِي مُسْنَدِهِ عَنْ ابْنِ عُمرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " مِنْ
الْحِنْطَةِ خَمْرٌ وَمِنْ الشَّعِيرِ خَمْرٌ، وَمِنْ التَّمْرِ خَمْرٌ وَمِنْ الزَّيْبِ خَمْرٌ وَمِنْ الْعَسَلِ خَمْرٌ "
وَرَوَى أَيْضًا " أَنَّهُ خَطَبَ عُمرُ عَلَى الْمَنَبَرِ وَقَالَ: أَلَا إِنَّ الْخَمْرَ قَدْ حُرِّمَتْ وَهِيَ مِنْ

خُمْسَةً، مِنَ الْعَنْبِ وَالْثَمَرِ وَالْعَسَلِ وَالْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ، وَالْخَمْرُ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ * وَهُوَ فِي الصَّحِيحَيْنِ وَغَيْرِهِمَا وَهُوَ (أَيُّ عَمَرَ) مِنْ أَهْلِ اللُّغَةِ. (۱)

ترجمه: هر نشه کونکې شی خمر دی، اودغه لغوی اوشرعی تسمیه ده، او چاویلی دی چې یوازی شرعی تسمیه ده، اودغه کمزوری ویناده، اوچاویلی دی: چې خمر هغه څه ته وایی چې دانگورو د ابوڅخه وی اودغه تر پورتنی کمزوری ویناهم کمزوری ده، د شریعت اولغت له پلوه په دغه حصر باندې کوم دلیل نسته. ددغو وینا گانو په رد کې قرطبی خورا لنډه اوښه وینا کړیده، وایی: چې دانس اونورو اصحابانو (رض) څخه روایت سوی حدیثونه ډیر اوصحیح دی، د کوفیانو د مذهب بطلان بنیې کوم چې دوی وایی: (خمر) یوازی دانگورو جوړیږي چې دانگورو څخه نه وی هغه خمر نه دی، اودغه وینا د عربی لغت او صحیح سنت سره اوهمداسې د اصحابانو سره مخالف دی، ځکه کله چې دخمر حرمت نازل سو نودوی ددی امر څخه وفهمول چې هر هغه شی چې نشه لری دهغه څخه ځان ساتل پکار دی، اودوی ددی توپیر نه کاوی چې دانگورو څخه وی یادنورو شیانو، بلکه ټول یی یو ډول گڼل اوتول نشه کونکې شیان یی حرام بلل توقف یی ونکړ، اونه یی د تفصیل غوښتنه وکړه، نه هم په دی هکله کوم سوال ورته پیدا سو بلکه سمدستی یی هغه ټول خمر چې دانگورو څخه نه وه توی کړل، دوی د ژبی پوهان وو ددوی په ژبه قرآن نازل سوی وو، که دوی پوښتنه درلودای نوبه تم سوی وای ترڅو تفصیل یی وغواړی، اود حرمت حقیقت یی وپیژنی.

امام احمد په خپل مسند کې د ابن عمر رضی الله تعالی عنهما څخه روایت کوی چې پیغمبر وفرمایل: د غنمو څخه خمر جوړیږي، د اوربشو څخه خمر جوړیږي د خرما څخه خمر جوړیږي، دمميزو څخه خمر جوړیږي، اود شاتو څخه خمر جوړیږي.

۱- تفسیر القرآن الحکیم المشهور باسم تفسیر المنار ج ۷ ص ۵۱-۵۲ باختصار

همدارنگه روایت سوی دی: حضرت عمر رضی الله تعالی عنه دمنبر دیاسه خطبه لوستل وی فرمایل: پوه سی چې خمر حرام سول او هغه دپنځو شیانو چې انگور، خرما، شات، غنم، اوربشی دی جوړیږی او خمر هغه څه دی چې عقل پتوی. دغه حدیث مسلم، بخاری او نورو روایت کړی دی. او حضرت عمر رضی الله تعالی عنه خو اهل لغت دی.

د تفسیر منیر د نظره

۸- د خمر د تعریف په هکله د تفسیر منیر مفسر لیکي: ويرى الجمهور أن الخمر اسم لكل ما خمر العقل وغلبه، فغير ماء العنب حرام بالنص. وهذا عمر رضي الله تعالى عنه قال: إن الخمر حرمت وهي من خمسة أشياء من العنب، والتمر، والعسل، والحنطة والشعير، والخمر ما خمر العقل. (۱)

ترجمه: جمهور علماء دامنی چې خمر هر هغه شی ته وایی چې پر عقل غلبه کوی نو دانگورو داو بو نه بغير نور نشه کونکي شیان هم په داغه نص سره حرام دی. او داغه رایه د عمر رضی الله تعالی عنه ده چې دی وایی: بیشکه خمر حرام سول خو خمر دپنځو شیانو څخه جوړیږی دانگورو، خرماوو، عسلو، غنمو، اوربشو او خمر هر هغه شی دی چې پر عقل پرده اچوی.

د تفسیر روح المعانی د نظره

۹- د خمر د معنی په هکله د روح المعانی مفسر ډیره مختصره او جامع لیکنه کوی او فرمایي: وهو المسكر المتخذ من عصير العنب او كل ما يخمّر العقل ويغويه من الأشربة. وروى هذا عن ابن عباس رضي الله تعالى عنهما. (۲)

ترجمه: خمر هغه مسکر نشه کونکي دی چې دانگورو څخه جوړ وی، او یا د چینباک هر هغه شی دی چې پر عقل غلبه کوی او عقل پتوی.

دغه تفسیر د عبداللہ بن عباس رضی اللہ تعالیٰ عنہما څخه نقل سوی دی
د تفسیر طبری د نظره

۱۰- د تفسیر طبری مفسر هم ډیر جامع تفسیر کړی دی داسې لیکي: والخمر کل مسکره العقل فستره وغطي عليه، وهو من قول القائل (خمرت الإناء) إذا غطيه، ومن ذلك أيضا (خمار المرأة) وذلك لأنها تستر به رأسها فتغطيه. (۱)

ترجمة: خمر هر نشه کونکی دی چې عقل نشه کړی او پرده پرواچوی هغه خمر دی، دهمدی څخه دهغه چاقول دی چې وایی (ما لوبښی پټ کړی) چې کله پټ کړل سی دهمدی څخه (دبښځی پورنی دی، ځکه بښځه په پورنی خپل سر پټوی
د تیسیر الکريم الرحمن فی تفسیر کلام المنان د نظره

۱۱- د تیسیر الکريم الرحمن فی تفسیر کلام المنان مفسر په خپل تفسیر کې داسې لیکي: الخمر: وهي كل ما خمر العقل أي غطاه بسكره. والميسر: وهو جمع المغالبات التي فيها عوض من الجانبين، كالمراهنة ونحوها. والأنصاب: التي هي الأصنام والأنداد ونحوها، مما ينصب ويعبد من دون الله. والأزلام: التي يستقسمون بها. فهذه الأربعة هي الله عنها وزجر، وأخبر عن مفسدها الداعية إلى تركها واجتنابها. (۲)

ترجمة: خمر هر هغه شی دی چې عقل گډوډ کوی او په نشه یی پټوی، میسر قمار ته وایی چې یو د بله یوشی د شرط په ډول گټی، انصاب او انداد بتانوته وایی چې درول کیږی او بیایی د الله تعالی نه بغیر عبادت کول کیږی، او ازلام بیا هغه غشی دی چې ورباندې ویش کول کیږی، له دغو څلورو څخه الله تعالی منع او زجر فرمایلی دی او دهغو تاوانونو او مفسدو څخه یی اخبار کړی دی چې دهغوی تقاضا ده چې انسان هغوی پریردی او ځنی لری سی.

د تفسیر خازن د نظره

۱۲- په تفسیر خازن کې دخمر د معنی په هکله داسې لیکلی ده: والخمر: کل ما خمر العقل وغطاه، والمیسر: القمار وقد تقدم تفسیرهما في سورة البقرة. والأنصاب: هي الحجارة التي كانوا ينصبونها للعبادة ويدبحون عندها. والأزلام: هي القداح التي كانوا يستقسمون بها، وتقدم تفسیر ذلك. والرجس: في اللغة الشيء الخبيث المستقذر (من عمل الشيطان) يعني من تزيينه وإغوائه ودعائه إياكم إليها وليس المراد أنها من عمل يديه.

(فاجتنبوه) يعني كونوا جانباً منه، والضمير في قوله فاجتنبوه عائد إلى الرجس لأنه اسم جامع لكل كانه قال إن هذه الأربعة الأشياء كلها رجس فاجتنبوه (لعلكم تفلحون) يعني لكي تدركوا الفلاح إذا اجتنبتهم هذه المحرمات التي رجس. (۱)

ترجمة: خمر ټول هغه څه دی چې عقل پټ کړی او پرده پر واچوی، میسر: قمار ته وايي، اوددی تفسیر مخکې په سورة بقره کې تیرسو، اوانصاب هغه تیرې (ډبره) ده چې دوی به درولی وه او هلته به یې څاروی حلالولی، اوازلام: غشی چې په هغوی به یې ویش کوی، اوددی تفصیل پخوا تیرسوی دی، (رجس) په لغت کې ناولی او پلټ شى ته وايي، اود (من عمل الشيطان) دامعنی ده چې شیطان بنایسته کړی او تاسو وربولی، داسې نه چې دا دهغه کړنه ده.

(فاجتنبوه) یعنی ځانونه ځنې وساتئ، ده) ضمیر ودغه رجس ته راجع دی، معنا دا چې دغه څلور سره ناولی دی ځانونه ترې گوري (لعلکم تفلحون) لپاره ددی چې خلاصون پیدا کړی کله چې ددغو حرامو شیانو څخه مو ځانونه ژغورلی وی.

د تفسیر ابن کثیر د نظره

۱۳- د تفسیر ابن کثیر مفسر په مختصرو لفظونو کې مطلب ادا کړی لیکي:

أما الخمر فکما قال أمير المؤمنين عمر بن الخطاب رضي الله تعالى عنه: أنه كل ما خمر العقل. (۱)

ترجمة: دخمر معنی هغه ده لکه څرنگه چې عمر بن خطاب رضی الله تعالی عنه کړی ده، بیشکه خمر هغه څه دی چې عقل پټوی، یعنی دخپل کار څخه یی (چې فهم او ادراک دی) مغطل کوی.

د تفسیر مظهری دنظره

۱۴- د تفسیر مظهری مفسر چې خپله مشهور حنفی عالم دی او دده تفسیر د منطقی د ټولو علماؤ مرجع دی تقریباً دهری طبقی عالم ورڅخه استفاده کوی هغه په خپل تفسیر کې لیکي: *اختلف العلماء في أن الخمر ما هو؟ فقال أبو حنيفة رحمه الله هو النبي من ماء العنب إذا صار مسكر أو قذف بالزبد، ولم يشترط صاحبه القذف بالزبد. وقال مالك والشافعي وأحمد كل شراب أسكر كثيره فهو خمر. قالت الحنفية الخمر اسم خاص لما ذكرنا وهو المعروف عند أهل اللغة ولهذا اشتهر استعماله فيه، واشتهر في غيرها مما ذكرنا من المسكرات اسم آخر كالمثلث، والطلا، والنصف، والباذن، ونحو ذلك واللغة لا يجرى فيها القياس. وقال الجمهور اسم الخمر لغة لكل ما خامر العقل.* (۱)

ترجمة: علماؤ اختلاف کړی دی چې خمر څه ته وایي؟ امام أبو حنيفة رحمه الله وایي: خمر دانگورو هغه تازه اوبه دی چې نشه پیدا کړی او پرسری څگ راسی، خودده یاران دغه څگ شرط نه بولی.

امام مالک، امام شافعی، امام أحمد (رح) وایي: هر هغه شراب چې ډیر یی نشه لري هغه خمر دی. حنفی علما وایي: دخمر نوم د هغه دپاره خاص دی چې موږ ذکر کړی «دانگور اوبه چې نشه پیدا کړی» همدغه معنی دلغت د علماؤ په منځ کې معروفه ده، نوځکه یی په همدغه کې شهرت پیدا کړی دی، بيله دغه چې موږ ذکر کړه دنورو نشه لرونکو شيانو دپاره نور نومان دی لکه مثلث (چې یوه دریمه اوبه په جوش کې ولاړی سی، طلا، چې تر دریمې لږ اوبه په جوش کې ولاړی سی).

منصف (چې نیمایی یا لږ اوبه په جوش کې ولاړی سی) باذق (چې جوش سی او پرسری څک راسی) اوداسې نور. اوبه لغت کې قیاس نه کول کیږي. اوجمهور علماء وایی: خمر دهر هغه شی نوم دی چې پر عقل پرده اچوی، یعنی نشه کوی.

د تفسیر بیضاوی د نظره

۱۵. د تفسیر بیضاوی تفسیر چې زموږ په علمی ټولنه کې نه یوازې دا چې ډیر مقبولیت لري بلکې زموږ په درسي نصاب کې شامل دی هغه هم په ډیرو مختصرو لفظونو ډیر لوی مطلب ادا کړی او فرمایي: والخمر في الأصل مصدر، خمره إذا ستره، سمي بها عصير العنب والتمر إذا اشتد وغلا كأنه يخمر العقل، كما سمي سكرًا لأنه يسكره أي يحجزه، وهي حرام مطلقاً وكذا كل ما أسكر عند أكثر العلماء. (۱)

ترجمه: خمر په اصل کې مصدر دی، ویل کیږي (خمره) چې کله شی پټ کړي، دانگورو او خرما عصیر چې کله سخت او جوش سی نو د خمر په نامه ونومول سول ځکه دوی عقل پټوي (په نشه سره)، لکه څرنگه چې داغه عصیر ته سکر هم ویل کیږي ځکه دوی عقل نشه کوي یعنې د ادراک اوفهم څخه یې بندوی، اودغه مطلق حرام دی، همدارنگه ډیرو علماؤ په نزد ټول هغه څه مطلق حرام دی چې نشه لري.

د پورته ذکر سوي (۱۵) معتمدو او مقبولو مفسرینو د تفسیر د نقل کولو نه وروسته دا ویلای سو چې تقریباً ډیرو مفسرینو د څه لفظونو په تغیر همدغه نظر دی چې د خمر لفظ عام دی یوازې دانگورو تازه اوبو ته نه ویل کیږي، بلکې وهر نشه کونکي شی ته ویل کیږي په هر نامه اود هر شی څخه چې وی.

دمفسرينو فيصله

ڇه دحنفي مذهب مفسرينو په خپلو تفسيرينو کي دجمهورو فقهاؤ رايي ته ترجيح ورکړي اودهغه دترجیح وجوهي هم بيان کړي دي چي دهغوی دجملي څخه يوعلامه محمد علي الصابوني چي خپله هم دحنفي مذهب سره تعلق لري، په خپل کتاب (روائع البيان في أحكام القرآن) کي دخمر دتعريف په هکله دجمهورو فقهاؤ اودحنفي مذهب دفقهاؤ ترمنځ اختلاف ته اشاره کړي اوبيا فيصله کوي اوفرمايي: *اختلف العلماء في تعريف الخمر ماهي؟ فقال أبو حنيفة: الخمر الشراب المسكر من عصير العنب فقط، وأما المسكر من غيره كالشراب من التمر أو الشعير، فلا يسمى خمرًا بل يسمى نبيذاً. وهذا مذهب الكوفيين.*

ودذهب الجمهور (مالك والشافعي وأحمد) إلى أن الخمر اسم لكل شراب مسكر، سواء كان من عصير العنب، أو التمر أو الشعير أو غيره، وهو مذهب جمهور المحدثين وأهل الحجاز. (۱)
ترجمة: دخمر په تعريف کي علماؤ اختلاف کړي دي، هغه داچي خمر څه ته وايي؟ امام ابوحنيفة «رحمة الله تعالى عليه» وايي: خمر نشه کونکي شراب دي چي يوازي دتازه انگورو دعصير (شيره) څخه وي، دانگورو بغير نور نشه کونکي شراب لکه دخرما، اوربشو هغوی ته خمر نه ويل کيږي، همدغه دکوفيانو مذهب هم دي.

دجمهورو فقهاؤ لکه امام مالک، امام شافعي اوامام احمد «رحمة الله تعالى عليهم» مذهب دادی چي هغوی وايي: خمر دهر نشه کونکي مشروب نوم دي، هغه دانگورو تازه عصير (شيره) وي، دخرماوي، داوربشي وي، اوکه دبل شي څخه وي، همدغه دمحدثينو اوداهل حجاز دعلماؤ مذهب دي.

۱- روائع البيان تفسير آيات الأحكام من القرآن ج ۱ ص ۲۷۷

په آخرکې علامه صابوني ددواړو فريقو ددلائلو ترليکلو وروسته دترجیح تر عنوان لاندې داسې فيصله کړې او دترجیح وجه يې بيان کړې او فرمايې: ونحن إذا تأملنا أدلة الفريقين ما ذكر منها وما لم يذكر ترجح عندنا قول الجمهور وأهل الحجاز، فالخمر حرام، وكل مسكر حرام كما قال عمر رضي الله عنه، وذلك لأن الصحابة لما سمعوا تحريم الخمر فهموا منه تحريم الأنبذة، وهم كانوا أعرف الناس بلفظة العرب ومراد الشارع، وقد ثبت بالسنة المطهرة تحريم كل مسكر ومفتري.

و ثبت عن أنس أنه كان ساقى القوم في منزل أبي طلحة حين حرمت الخمر وما كان خمرهم يومئذ إلا الفضيخ، فحين سمعوا تحريم الخمر أهرقوا الشراب وكسروا الأواني، وما كان الفضيخ إلا من نقيع البسر، فما ذهب إليه الجمهور هو الصحيح المعول عليه، لا سيما وأن المتأخرين من الأحناف أفتوا يقول محمد في سائر الأشربة وهو الحق الذي لا محيد عنه. (۱) ترجمه: کله چې موږ ددواړو فريقو په هغودلائلو کې فکر وکړو چې څه دهغوی څخه دلته ذکرسوی اوڅه نه دی ذکرسوی، زموږ په نزد دجمهورو او دحجاز دعلماؤ دلائل راجح دي، نوخمر حرام دی، اوهرمسکر خمر دی، لکه څرنګه چې عمر رضي الله تعالى عنه وايي، داځکه صحابه کرامو چې کله دخمر و دحرمت واوريډل نوددی څخه دوی دنبيذو دحرمت حکم وفهموی، او دوی په خلګوکې په عربي ژبه اودشارع په مراد ډيرښه پوهيدل.

اوبيشکه په پاکوحديشونو سره ثابته سوی ده چې هرښه کونکې اوهر سستی کونکې حرام دی، اودانس رضي الله تعالى عنه څخه ثابته سوی ده چې دی دابی طلحه په کور کې دخلګو ساقی (ورچينبونکې) وو چې خمر حرام سوله، اوپه دغه وخت کې ددوی خمر نه وه مګر دفضيخ څخه وه، کله چې دوی دخمر

د حرمت و اوریدل نودوی ټول خمرتوی کرل اولوښی یی مات کرل، او فضیخ نه وه مگر دوچې خرماڅخه وه.

نود جمهورو علماؤ رایه صحیح ده، داڅکه چې د حنفی مذهب متاخرینو فقهاؤ هم دامام محمد رحمه الله پر قول فتوا کړی ده چې هغه وایی: ټول نشه کونکې نشه لرونکې حرام دی اوداغه قول حق دی، اوددغه څخه هیڅ دخلاصون لاره نسته.

د حنفی مذهب یو بل مفسر چې دخپل وخت ډیر ښه عالم اومفسردی او زموږ په ټولنه کې دده تفسیر ډیره لویه مرجع اوداعتماد وړدی، اوتقریبا دهر عالم دکتاب خانی زینت دی په خپل تفسیر کې فیصله کوی اوفرمایی: قال العلامة الألوسي: وعندی أن الحق الذي لا ينبغي العدول عنه، أن الشراب المتخذ مما عدا العنب كيف كان، وبأي اسم سمي، متى كان بحيث يسكر حرام، وقليله ككثيره، ويجذ شارب، ويقع طلاقه، ونجاسته غليظة.

وفي الصحيحين أنه صلى الله تعالى عليه وسلم سئل عن النقيع (وهو نبيد العسل) فقال (كل شراب أسكر فهو حرام) وروي ابوداود (هي رسول الله صلى الله عليه وسلم عن كل مسكر ومفتر) وصح (ما أسكر كثيره فقليله حرام) وفي حديث آخر: ما أسكر الفرق منه فملا الكف منه حرام) الأحاديث كثيرة علي ذلك.

وإن اجتماع القساق في زماننا علي شراب المسكرات مما عدا الخمر ورغبتهم فيها فوق اجتماعهم علي شرب الخمر ورغبتهم فيه بكثير، وقد وضعوا لها أسماء كالعنبرية والإكسير، ونحوهما، ظنا منهم أن هذه الأسماء تخرجها من حرمة وتبيح شربها للأمة، هيئات هيئات الأمر وراء ما يظنون، فإننا لله وإنا إليه راجعون. (۱)

ترجمة: اوزماپه نزد حق دادی: چې دهغه څخه مخ اړول مناسب نه دی،
بیشکه هغه شراب چې دانگورو څخه بغیر دبل شی څخه جوړیږي هرڅنگه چې
وی اوپه هرنامه چې وی، اوهرکله چې وی، دعادت نه بغیر چې څوک نشه کوی
هغه ټول حرام دی، لږیی لکه ډیر، چیسونکې یی په حد کیږي، که دنشی په حال
کې دطلاق لفظ ووايي طلاق یی واقع کیږي، اوغلیز نجس اومرداردی.

اوپه صحیحینو (بخاری اومسلم) کې حدیث راغلی دی چې درسول الله
صلی الله علیه وسلم څخه دنقیع (دعسلو شراب) په هکله پوښتنه وسوله، نوده
(مبارک) ورته وویل: (هرشراب چې نشه لري هغه ټول حرام دی).

ابوداود روایت کړی دی: (چې رسول الله صلی الله علیه وسلم «دهرنشه
کونکې اوسستی پیدا کونکې څخه منع کړی ده».

اوداصحیح ده چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: «هغه چې ډیری
نشه لري دهغه لږهم حرام دی».

په بل حدیث کې راغلی دی «هغه چې یو فرق (۱۶ رطل) یی نشه کونکې وی
دهغه یوه لپه یاغږپ هم حرام دی». په دی باره کې حدیثونه بیخي ډیردی.

اوبیشکه زموږ په زمانه کې د فاسقانو اجتماع پر هغه نشه کونکو شيانو ده
چې دانگورو دشرابو څخه نه دی، اوپه دغو کې ددوی رغبت دانگورو تر شرابو
ډیر زیات دی، اوددوی دپاره یی نورنومان ایښی دی، لکه عنبریه او اکسیریه
اوداسې نور، ددوی داگمان دی چې په دغه نومانو دوی دحرمت څخه وزی اوپه
حلالو کې شمارل کیږي، هیڅکله نه هیڅکله نه، بلکې امر واقعیت ددوی دگمان
په خلاف دی. بیشکه موږ دالله تعالی دپاره یو او الله تعالی ته رجوع کونکې یو.
یوبل دحنفی فقهی ډیرمقبول عالم فقیه اومفسر په خپل تفسیر کې داسې

فيصله كوي او فرمايى: والتحقيق عندي أن الخمر لفظ مشترك بين الخاص والعام إما حقيقة وإما بعموم المجاز، والمراد في الآية هو المعنى الأعم.

قال صاحب القاموس الخمر ما أسكر من عصير العنب او عام والعموم أصح.

وقال ابن عمر حرمت الخمر وما بالمدينة منها شيء رواه البخاري.

وحديث أنس كنت ساقى القوم يوم حرمت الخمر وما شراهم إلا القضيح اليسر

والتمر. متفق عليه

وفي رواية: أنى لقائم أسقى أبا طلحة فلانا فلانا وسمى في بعض الروايات أبا عبيدة بن

الجراح وأبي بن كعب وسهلاً، إذ جاء رجل فقال قد حرمت الخمر فقالوا أهرق هذا القلال

يا أنس قال فما سألوها عنها ولا راجعوها بعد خبر الرجل.

وعنه قال لقد حرمت الخمر حين حرمت وما نجد خمر الأعناب إلا قليلاً وعمامة خمرنا

اليسر والتمر. فهذه الآثار تدل على ما ذكرت أن الخمر قد يستعمل في المعنى الأخص لكن

المراد بالآية هو المعنى الأعم ولو بالمجاز وإن كان المراد بالخمر في الآية المعنى الأخص لما طابق

الجواب السؤال فإن السؤال إنما كان عن الشراب الذي كانوا يشربونه حين سألوها، قال عمر

ومعاذ أفتنا يا رسول الله عن الخمر فإنها مذهب للعقل، وقال الله تعالى (إِذَا مَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ

يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعِدَاةَ وَالْيَقُضَاءُ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ)

وهذا غير مختص بماء العنب بل لم يكن ماء العنب مستعملاً لهم. والله أعلم

وفي الباب حديث عمر بن الخطاب أنه قال في خطبته، نزل تحريم الخمر وهي من

خمسة أشياء العنب والتمر والحنطة والشعير والعسل والخمر ما خامر العقل. متفق عليه

ورواه أحمد في مسنده عن ابن عمر عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: من الحنطة

خمر ومن الشعير خمر ومن التمر خمر ومن الزبيب خمر ومن العسل خمر.

وفي الباب عن النعمان بن بشير مرفوعاً نحوه رواه الترمذي وأبو داود وابن ماجه

وروی احمد و فی آخره وانما انھی عن کل مسکر.

وعنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم كل مسكر حرام وكل مسكر خمر.

رواه مسلم

وعن أنس قال الخمر من العنب والتمر والعسل والذرة فما حثرت من ذلك فهو

الخمر. رواه احمد

واذا ثبت أن اسم الخمر تعم الأشربة المسكرة فثبت بنص القرآن أن ما أسكر كثيره

فقليله حرام ونجس فيحد شربه من أي شيء كان ولا يجوز بيعها ولا يضمن متلفها غير أنه

لا يكفر مستحل ما سوى التي من ماء العنب لمكان الاختلاف. (۱)

ترجمة: زماپه نزد تحقیق دادی چې دخمر لفظ دعامی اوخاصی معنی

ترمنځ مشترک دی، په حقیقت یادمجاز په عموم سره، اوپه آیت کې دغه عامه

معنی مراد ده.

دقاموس مؤلف وایی: خمر دانگورو نشه کونکې عصیر دی، یاعام دی،

دغه عموم یی صحیح دی.

اوابن عمر رضی الله تعالی عنه وایی: خمر حرام سوله خوپه مدینه کې

ددوی څخه هیڅ شی نه وو.

او دانس رضی الله تعالی عنه روایت دی چې دی وایی: زه دقوم ساقی

(دشراپو ورچینسونکې) وم، په هغه ورځ چې خمر حرام سوله، خوددوی شراب نه

وه مگر دتازه اوپخی خرما څخه وه.

په بل روایت کې وایی: چې زه اباطلحة، فلانی اوفلانی ته ورچینسونکې

وم، په ځینو روایتونو کې دابا عبیده بن جراح اوابی بن کعب اوسهیل نومونه هم

اخستل سوی دی، چې په دغه وخت کې یو سړی راغلی او وی ویل چې خمر حرام سول، نو دوی وویل: ای انس دغه ستا په پیالو کې چې دی چپه اوتوی یی کړه، دی وایی: نه دوی دهغه په هکله پوښتنه وکړله اونه یی دهغه سړی تراخبار وروسته مراجعه وکړله.

دداغه انس څخه روایت دی چې دی وایی: خمر حرام سول هغه وخت چې حرام سول خوزموږ سره دانگورو شراب نه وه مگر ډیرلږ، زموږ عام شراب دتازه اوپخی خرماڅخه وه، نو دغه ټول آثار پر هغه معنی دلالت کوی چې موږ ذکر کړله چې خمرکله په خاصه معنی کې استعمالیږي خو په آیت کې عامه معنی مراد ده که څه هم مجازی وی.

او که په آیت کې خاصه معنا مراد سی نو جواب دسؤال سره سمون نه خوری، هغه دا چې سؤال دهغو شرابو په هکله وو کوم چې دوی چپنل څه وخت چې دوی سؤال وکړی، هغه دا چې عمر او حضرت معاذ رضی الله تعالی عنهما وویل: ای دالله رسوله موږ ته دخمر په هکله فتوی راکړه بیشکه دغه عقل خرابوی، اودا چې الله تعالی وایی: شیطان اراده لری چې ستاسو په منځ کې دښمنی اوبغض پیدا کړی ددغه خمر اوقمار په وجه، اوتاسو دالله تعالی دذکراو لمانځه څخه بند کړی، اودغه یوازی دانگورو په اوبو پوری خاص نه دی، بلکې ددوی سره ددغو اوبو استعمال هم نه وو. او الله تعالی ډیر ښه پوهیږی

اوپه دغه باب کې دعمر بن خطاب رضی الله تعالی عنه حدیث هم سته چې هغه په خطبه کې ویل: دخمر تحریم نازل سو خو دغه دپنځو شیانو څخه جوړیږی: انگور، خرما، غنم، اوربشی، اوعسل، او خمر هغه شی دی چې عقل گډوډ کوی، یعنی په نشه سره.

امام أحمد په خپل مسند کې روایت کړې دی چې ابن عمر د نبی صلی الله علیه وسلم روایت کوی چې د غنمو څخه څمر دی، دا وربشو څخه څمر دی، د خرما څخه څمر دی، د ممیزو څخه څمر دی، او د عسلو څخه څمر دی.

په دغه باره کې د نعمان بن بشیر څخه مرفوع یعنی نبی صلی الله علیه وسلم ته رسیدلی حدیث روایت سوی دی چې ترمذی، أبو داود، ابن ماجه او احمد روایت کړې دی، او د هغه په آخر کې د احم سته چې نبی علیه الصلوٰۃ والسلام فرمایي: بیشکه زه تاسو د هر مسکر څخه منع کوم.

داغه نعمان بن بشیر وایي: چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایي: هر مسکر حرام دی او هر مسکر څمر دی. دغه حدیث مسلم روایت کړې دی.

انس رضی الله تعالی عنه وایي: څمر دانگورو او خرما او عسلو او جوارو څخه دی، او هر شی چې د دوغو څخه نشه کړي نو هغه څمر دی. دغه حدیث امام احمد په خپل مسند کې روایت کړې دی.

نو چې دا ثابته سوله چې څمر وټولو نشه لرونکو شرابو ته ویل کیږي نو ټول هغه نشه لرونکي شیان چې ډیر یی نشه لري د قرآن په نص یا دلیل حرام دی، او د هغوی لږ هم حرام دی، او نجس دی، او پرچینسونکې باندې شرعی حد سته، د هر شی څخه چې وی، او بیع خرڅول او رانیول یی جائز نه دی، که درانیونکې پلاس کې هلاک سی پر هغه ضمان یا تاوان نسته، خو که څوک ورته حلال وایي نو هغه نه کافر کیږي، ببله هغه دانگورو داوبو څخه ځکه دا اختلاف ځای پکښی سته.

ملاحظه: د تفسیر مظهری مصنف په ډیر صراحت سره د جمهورو علماؤ رایه په دلائلو تایید کړې ده، او د هغوی دلائل یی را نقل کړي دي، او وایي په آیت کې عامه معنی مراد ده، او بله ډیره مهمه وجه یی دا ویلې ده (که خاصه معنی مراد سی

نودالله تعالی جواب داصحابو کرامو دسؤال موافق نه راخی، اوبل داچې کوم علتونه رب العلمین بیان کړی دی هغوی یوازی دانگورو په اوبو پوری اړه نلری، بلکې په هره نشه کې دانسې کیدای سی.

بل دخپل وخت ډیر ممتاز عالم مفسر محقق دازهر دجامعی دتفسیر استاذ امام اوشیخ محمد عبده په خپل تفسیر قرآن حکیم کې ترډیر تفصیلی اومدلل بحث نه وروسته یوه ډیره په زړه پوری توجیه کوی او فرمایي:

أَنَّ لَفْظَ الْخَمْرِ لَيْسَ اسْمًا لِعَمَلٍ شَرْعِيٍّ لَمْ يَكُنْ مَعْرُوفًا قَبْلَ الشَّرْعِ فَلَمَّا جَاءَ بِهِ الشَّرْعُ أَطْلُقَ عَلَيْهِ كَلِمَةً مِنَ اللُّغَةِ تَتَنَاوَلُهُ بِطَرِيقِ الْمَجَازِ بَلْ هُوَ اسْمٌ لِتَوْعٍ مِنَ الشَّرَابِ يَمْتَّازُ عَنْ سَائِرِ الْأَشْرِبَةِ بِالْإِسْكَارِ وَهَذِهِ التَّسْمِيَةُ مَعْرُوفَةٌ عَنْهُمْ قَبْلَ نَزُولِ مَا نَزَلَ مِنْ آيَاتِ الْخَمْرِ. وَقَدْ نَزَلَتْ آيَةُ الْبَقَرَةِ جَوَابًا عَنْ سُؤَالٍ سَأَلُوهُ عَنْ الْخَمْرِ، وَلَمْ يَقُلْ أَحَدٌ مِنْ مُفَسِّرِي السَّلَفِ وَلَا الْخَلَفِ وَلَا خَطَرَ عَلَى بَالٍ أَحَدٍ أَنَّهُ سَأَلُوهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ خَمْرٍ عَصِيرِ الْعِنَبِ خَاصَّةً وَأَنَّهَا هِيَ الْمَقْصُودَةُ بِالْجَوَابِ بَأَنَّ فِيهَا إِثْمًا كَبِيرًا وَمَنَافِعَ لِلنَّاسِ، وَأَنَّ غَيْرَهَا الْحَقُّ بِهَا فِي التَّحْرِيمِ بِطَرِيقِ الْقِيَاسِ أَوْ تَفْسِيرِ النَّبِيِّ وَالصَّحَابَةِ لِلْخَمْرِ الشَّرْعِيَّةِ. (۱)

ترجمه: دخمر لفظ دشرعی عمل نوم نه دی چې دشریعت ترنزول دمخه معلوم نه وو، اوچې کله شریعت (قران) کې دخمر لفظ راغلی نو پردغی معنی باندې اطلاق وسو اودغی معنی ته یی دلغوی مجاز په طریقه سره شمول وکړی، بلکې دغه دهغه شرابو نوم دی چې دنورو څخه دنشی په وجه امتیاز لری، اودغه نوم ددوی په منځکې دخمر دآیتونو ترنزول دمخه هم معروف او مشهور وو، او دسورت بقرة آیت ددوی دسؤال په جواب کې نازل سوی دی، او نه دمخکنیو اونه دوروستنیو مفسریونو څخه چاقول کړی دی، اونه ددوی څخه دیوه پرزړه را

گرځيدلی دی چې دوی درسول الله صلی الله علیه وسلم څخه خاص دانگورو د شرابو په باره کې پوښتنه کړې وی اودهغوی دسؤال په جواب کې دغه آیت نازل سوی وی، چې خاص دغه دانگورو په شرابو کې لویه گناه ده اودخلگو منافع پکښی دی، اودغه نور(نشه کونکې) بیاپه حرمت کې په دوی پوری په قیاس دنبی کریم (ص) یاد اصحابانو په تفسیر سره یوځای سوی وی. بلکې داسې نه ده مطلب داچې دتفسیرمنار مفسر تردیر تحقیق اوتفصیل وروسته په آخرکې داسې معقوله توجیه کړې چې دخمر لفظ دآیت ترنزول مخکې هم د عربو په منځکې معروف اومشهوروو، ځکه خو عمراومعاذ اونوروصحابه کرامو رضی الله تعالی عنهم درسول الله صلی الله علیه وسلم څخه سؤال وکړی چې موږ ته دخمر اوقمار په هکله فتوا راکړه، اودسؤال علت یی هم دا بیان کړی چې دغه (خمر اوقمار) دعقل خرابونکې اودمال سلبونکې دی، اوبسکاره خبره ده چې دغه علت په هره نشه اوپه هر نوع قمار کې دی، دهمدغه سؤال په جواب کې الله تعالی آیت د(خمر) په لفظ سره نازل کړی، داسې نه دی چې دخمر لفظ په قرآن کې نازل سواوخلگ ددی لفظ سره ناشناوه، اوس ددغه لفظ د معنی په تعیین کې دعلماء اختلاف دی، داسې نه دی، بلکې دخمر دلفظ مفهوم اومعنی ټولو عربوته دقرآنی آیت ترنزول دمخه هم معلومه وه، همد اوجه ده چې کله دغه آیت نازل سو، نودوی ټول شرابونه دهرشی څخه چې جوړ وه چپه کړل، دسؤال، تفصیل اومعلومات کولو انتظار یی ونه کړی.

اوعمررضی الله تعالی عنه هم هغه وخت وویل چې نورموږ خمر نه چيښو چې کله دغه آیت نازل سو چې (تاسو دنشی په حال کې لمانځه ته مه نژدې کیږی) نو ددی څخه هم معلومه سوله چې دخمر دحرمت اصلی علت نشه ده.

دیورتیه ذکر سوی مفسر رحمه الله دتفسیر خلاصه همداده چپ دخمر لفظ عام دی وهرنشه کونکی شی ته ویل کیږی، یوازی دانگورو تازه اوبو شرابوته نه دی. یوبل ډیرینه عالم اومفسر ابن العربی رحمه الله په خپل تفسیر احکام القرآن کې دغه مسئله داسې بیان کړی اوفرمایي: المسألة الثانية: في تحقیق اسم الخمر ومعناه: وقد اختلف العلماء في ذلك علي قولین: أحدهما أن الخمر مسكر يعتصر من العنب خاصة، وما أعتصر من غیر العنب كالزبيب والتمر وغیرهما يقال لهما نبيذ. قاله أبو حنيفة وأهل الكوفة. والثاني: أن الخمر كل مسكر ملذ مطرب، قاله أهل المدينة وأهل مكة. والصحيح ما روي الأئمة: أن أنسا قال: حرمت الخمر يوم حرمت وما بالمدينة خمر الأعناب إلا قليلا، وعامة خمرنا البسر والتمر. أخرجه البخاري. واتفق الأئمة علي رواية أن الصحابة إذ حرمت الخمر لم يكن عندهم يومئذ خمر عنب، وإنما كانوا يشربون خمر النبيذ، فكسروا دنائهم، وبادروا الامتثال لاعتقادهم أن ذلك كلهم خمر. وصح عن عمر رضي الله عنه قال علي المنبر: إن تحريم الخمر نزل، وهي من خمسة: العنب، والتمر، والعسل، والحنطة، والشعير. والخمر ما خامر العقل. (۱) ترجمة: دوهمه مسئله دخمر دنوم اومعنی په تحقیق کې ده، بیسکه علماء پر دوه قوله ویشل سوی دی: یوقول داچې خمر خاص هغه نشه کونکی ته ویل کیږی چې دانگورو خڅه (جوړسوی) وی، دانگورونه بغیر لکه دخرما اومیمزو او نورو خڅه جوړ سوی شرابو ته نبيذ ویل کیږی. دغه قول دامام ابوحنيفة اود کوفی دعلماؤ دی. دوهم داچې: خمر هر خوندور اونشه کونکی شرابوته ویل کیږی. دغه قول دمکي اومدینی دعلماؤ دی.

اوصحيح هغه ده: چې جمهورو نقل کړی دی چې انس رضی الله تعالی عنه وایی: خمر چې په کومه ورځ حرام سول خو په مدینه کې دانگورو خمر نه وه مگر لږ، د مدینې عام خمر د وچې اولندی خرما څخه وه. دغه حدیث بخاری روایت کړی دی. امامانو د اصحابو کرامو پر هغه روایت اتفاق کړی دی چې کله خمر حرام سوله نو د دوی سره دانگورو خمر نه وه، بلکې دوی د نښو خمر چښل، او دوی خپل لوښی مات کړل، او دوی د امر پر ځای کولو باندې تلوار وکړی، ځکه د دوی عقیده وه چې دغه ټول خمر دی.

او د عمر رضی الله تعالی عنه څخه د اصحيح روایت سوی دی چې ده د منبر د پاسه ویل: بیشکه د خمر حرمت نازل سو خو خمر د پنځه شیانو څخه جوړیږي: انگور، خرما، عسل، غنم او اربشی. او وروسته تعمیم کوی چې خمر هر هغه څه دی چې پر عقل پرده اچوی او دخپل کار او وظيفی څخه یې معطل کوی.

د پورته ذکر سوی مفسرینو ترفیصلی وروسته اوس زموږ د فیصلي وخت دی چې موږ کومه فیصله کوو، ایا تر دغه ټول تحقیق نه وروسته بیا هم موږ وایو چې شراب یوازې هغه دی چې دانگورو څخه جوړ سوی وی، او دغه نورو ته د مباح حکم ورکوو؟ او که د جمهورو فقهاؤ، علماؤ، مفسرینو او د رسول الله صلی الله علیه وسلم د ښکاره او ثابت حدیثونو اتباع کوو چې ټوله نشه لرونکې شیان داسې حرام دی لکه هغه چې دانگورو څخه جوړ سوی، او د ټولو حرمت په قرآن ثابت دی.

د خمر معنی د فقهي د اصولو مطابق

دا چې زموږ ټولنه یوه مذهبي ټولنه ده او د علماؤ ډیر لوی اکثریت د حنفی فقهي او مذهب سره تعلق لري، او امام ابو حنیفه رحمه الله تعالی علیه خپلو پیروانو ته دخپل قولونو لیکلی مجموعه نده لیکلی لکه دنوورو امامانو په شان

نو ځکه ویل کیږي چې دحنفی مذهب ټول قوام او ثبات پراصولو باندې دی، یعنی که یو حکم دحنفی اصولو سره برابر وو نو هغه دحنفی مذهب بلل کیږي، نو ځکه غواړم چې دحنفی مذهب داصولودکتابونوپه حواله څه ولیکم ترڅو د اصول فقهي دعلماؤ دنظره هم دخمر دلفظ څه تشریح او وضاحت وسي چه نوره هم داموضوع روښانه سي او دټولو دپاره دمنلو وړ وگرځي.

خودلته به زه انشاء الله تعالی دحنفی اصول فقه مطابق دڅلورو نکتو څخه بحث کوم: اول دا چې: دخمر لفظ عام دی، دویم داچې: دعام تخصیص په خبر واحد او قیاس جایز نه دی، دریم داچې: معطوف او معطف علیه په حکم کې سره یووی، څلورم داچې: یوځای حکم پرعلت بناوی نو هغه علت چې په هرشي کې پیداسي دهغه هم داغه حکم دی.

دخمر لفظ عام دی

دفقهي داصولومطابق یولفظ عام اوبل خاص دی چې دهغوی پربنا حکم ته هم عام او خاص ویل کیږي، داصول فقهي دکتابونو په حواله دعام تعریف څه په داسې ډول سوی دی:

۱- ونذكر الآن ألفاظ العموم فنقول: أَوْفَا أَلْفَاظُ الْجُمُوعِ وَسَوَاءٌ فِيهَا جَمْعُ السَّلَامَةِ وَجَمْعُ التَّكْسِيرِ، كَقَوْلِهِ: اقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ وَاعْمُرُوا الْمَسَاجِدَ وَهَذَا النَّوعُ أَبْنَى وَجُوهَ الْعُمُومِ، ثُمَّ بَعْدَ هَذِهِ الْأَسْمَاءِ الَّتِي يَدْخُلُهَا الْأَلْفُ وَاللَّامُ لِلْجِنْسِ، كَقَوْلِكَ الْحَيَّانَ وَالنَّبَاتَ وَالْجُمَادَ يَرَادُ بِهَا تَعْمِيمُ هَذِهِ الْأَجْنَاسِ وَمِنْ هَذَا الْبَابِ قَوْلُهُ تَعَالَى: {وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ} [المائدة: ٣٨] : {الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي} [النور: ٢] فلا سارق إلا وعليه القطع بالآية ولا زاني إلا وعليه الجلد بالآية. وقد قال بعضهم: مثل هذا اللفظ لا يكون للعموم وإنما يكون للعهد قال أبو هاشم يفيد الجنس دون الاستغراق. وأما عندنا (الحنفية) هو العموم، لأن نفس اللفظ وإن كان لفظاً

مفردا ولا يدل على العموم، ولكن دخل عليه ما يوجب عمومه، وهو لام الجنس وهذا لأنه لو لم يستغرق قولنا الإنسان جميع الجنس، لأفاد واحدا غيره يقينا، وإذا قلتم بهذا فقد كان هذا مستغادا بالاسم قبل دخول الألف واللام عليه، فلا يبقى لدخول الألف واللام فائدة، فدل أن قائدهما الاستغراق. (١)

ترجمة: اوس مور د عموم لفظونه ذكر كوو، نومور وايو د عام د الفاظو خخه اول: د جمع لفظونه دی هغه جمع سالمه وی که جمع مکسره، لکه دا قول چي وایی (اقتلوا المشركين، واعمروا المساجد) دلتته مشرکین جمع سالمه ده او الف لام د عموم دپاره دی، مساجد جمع مکسره ده او الف لام د عموم دپاره دی، اود داسي نوعی د عموم وجهی ډیری ښه ښکاره دی.

تردی نه وروسته هغه نومونه دی چي پرهغوی د جنس دپاره الف لام داخل سی لکه (الحيوان، والنبات، والجماد) ددغو اجناسو تعمیم مراد دی، دهمدغه جملی خخه دالله تعالی دغه قول دی (وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ) (الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي) دلتته هم دالسارق والسارقة خخه اود الزانية او الزاني خخه عموم مراد دی.

خه علماؤ ویلی دی چي داسي لفظونه د عموم دپاره نه بلکي دعهد دپاره دی، ابو هاشم وایی: چي دجنس دپاره دی خوداستغراق دپاره نه دی

خو زمور (داحنافو) په نزد دغه د عموم دپاره دی، خکه داسي لفظونه که یوازی ذکر سی نو پر عموم دلالت نه کوی، خو کله چي پردوی دجنس الف لام داخل سی نو بیا عموم فایده کوی، خکه که زمور دا قول (الانسان) کي الف لام داستغراق او جنس دپاره نسی نویوانسان به خنی اخلی او که دغه لفظ بیله الف لام خخه یوازی ذکر سی نو هم یوانسان خنی مراد کیدلایسی، نوییا دالف لام فایده نسته،

نو ٻسڪاره خبره ده چي دالف لام فايده استغراق ده اودغه ثابتته ده چي الف لام تعريف فايده كوي اوتعريف نه كول كيڙي مگردجنس.

که موږ داسي وايو چي دلفظ څخه دالف لام سره بياهم يوشي اراده كيږي نوالف لام دجنس دپاره نسو، اوکله چي دغه ثابتته سوله چي الف لام دجنس دپاره دي نودغه هم ثابتته ده چي داستغراق دپاره هم دي، ځکه چي کله وايي: (الانسان) نوددغه څخه هر هغه فرد مراد دي چي دانسان دجنس څخه وي.

٢- اسم المفرد وإن لم يكن علي صيغة الجمع يفيد فائدة العموم في ثلاثة مواضع أحدها أن يدخل عليه الألف واللام كقوله صلى الله عليه وسلم لا تبعوا البر بالبر... (١) ترجمة: مفرد اسم که څه هم دجمع صيغه نه وي په درو ځايونو کې عموم فايده كوي، يوځای دهغو درو ځايونو څخه دادي چي پرمفرد اسم الف ولام داخل سي نوهغه عام دي، لکه دښي عليه السلام داقول چي وايي: غنم په غنمو مه خرڅوي.

دلته (البر) مفرد اسم دي اوالف لام پرداخل سوي دي اودده څخه جنس يا عام غنم مراد دي.

٣- قاعدة: إذا دخلت لام التعريف علي معرف ولم يوجد قرينة عهد يحمل علي الاستغراق علي الصحيح، وقيل: يحمل علي الجنس.

قال في كشف الاسرار: ذهب جمهور الأصوليين وعامة مشائخنا، وعامة أهل اللغة إلى أنه موجه أي (الام) العموم والاستغراق، لأن العلماء أجمعوا علي إجراء قوله تعالى (والسارق والسارقة فاقطعوا أيديهما) وقوله عز اسمه (الزانية والزاني) علي العموم.

وكذا أريد من قوله تعالى: (والنخل باسقات) (والخيل والبغال والحمير) (وهو الذي

جعل لكم الليل لتسكنوا فيه والنهار مبصرا) (يا أيها الناس) (والعصر إن الإنسان لفي خسر) كل جنس لا فرد مخصوص. وكذا يقال الأسد أقوى من الذئب ويراد به كل الجنس لا الفرد. وقد انعقد عليه إجماع أهل اللغة أيضا، فإن بعضهم سماها لام التجنيس، وبعضهم سماها لام الاستغراق، حتى قال أهل السنة يجمعهم إن اللام في قوله تعالى: (الحمد لله) لاستغراق الجنس، فقالوا: معناه جميع اغمامد لله تعالى. (۱)

ترجمة: قاعدة: كله چي دتعريف لام پرمعرفه باندې داخل سی اودعهد قرينه نه وی، نوصحيح قول دادی چي پراستغراق حمل کيږي. اوچاويلی دی چي پرجنس حمل کيږي.

په کشف الاسرار نومی کتاب کې وایی: دجمهورو اصولیینو، اوزمور د عامو مشائخو اودعربی لغت دعلم خاوندان ټول وایی چي الف لام دعموم او استغراق دپاره دی، حکم علماؤ اجماع کړی ده چي الف لام دالله تعالی په دی قول کې چي وایی: السارق والسارقة اوداچي وایی: الزانية والزانی کې دعموم او استغراق دپاره دی.

همدارنگه دالله تعالی په دغه قولونو کې هم الف لام دجنس او استغراق دپاره دی: دیوخاص فرد دپاره نه دی (والنخل باسقات) (والخیل والبغال والحمير) (وهو الذي جعل لكم الليل لتسكنوا فيه والنهار مبصرا) (ياأيهاالناس) والعصر إن الإنسان لفي خسر. همدارنگه ویل کيږي (الأسد أقوى من الذئب) زمري ترلیوه قوی دی دلته هم جنس زمري اولیوه مراد دی یوفرد مراد نه دی.

اودلغت دعلماؤ اجماع ده چي څوک وایی دجنس دپاره دی اوڅوک وایی داستغراق دپاره دی، آن تردی چي دټولو ژبودخاوندانوا اتفاق دی چي په (الحمد لله)

کي الف لام داستغراق دجنس دپاره دی، دوی وایی: معنی داده چې ټول حمدونه دالله تعالی دپاره دی.

٤- وأما العام كل لفظ ينظم جمعا من الأسماء لفظا او معنی، ونعني الاسماء هنا المسميات، وقولنا لفظا او معنی تفسیر لانتظام، أي ينتظم جمعا من الاسماء لفظا مرة كقولنا زيدون، ومعنی كقولنا من وما، وما أشبههما.

ومعنی العموم لغة: الشمول، تقول العرب: عنهم الصلاح والعدل، أي شملهم. فكل لفظ ينتظم جمعا من الاسماء سمي عاما لمعنی الشمول، وذلك نحو اسم (الشيء) فإنه يعم الموجودات كلها عندنا، وصارالحاصل أن العام أكثر انتظاما للمسميات من الخاص. (١)

ترجمة: عام هر هغه لفظ دی چې داسماؤ یوه ټولی لفظا یا معنی کښی باسی. دلته داسماء څخه مراد مسمیات دی، اودا چې موږ وایو لفظا او معنی یعنی چې په یوځل ډیر نومونه حتی اراده کيږی لفظا لکه (زیدون) یا معنی لکه (من او ما) اوداسې نور.

په عربي لغت کي دعموم معنی د شمول ده، عرب وایی: (عنه الصلاح والعدل) یعنی دوی ته صلاح او عدل شامل سو. نو هر لفظ چې دنومانو یوه ټولی حتی اراده کيږی هغه ته عام ویل کيږی، ځکه ټول ته شامل دی. اودغه داسې دی لکه د(الشيء) نوم زموږ په نزد دغه ټولو موجوداتو ته عام دی. حاصل داسو چې عام تر خاص ډیرو مسمیاتو یا شیانوته شامل دی.

٥- اعلم أن الكلام العام هو كلام مستغرق لجميع ما يصلح له، هذا هو المعقول من كون الكلام عاما، ألا ترى أن قولنا (الرجال) مستغرق لجميع ما يصلح له، لأنه استغراق الرجال دون غيرهم، إذ كان لا يصلح لغيرهم.

وكذلك لفظ (من) في الاستفهام نحو قولك (من عندك) لأنها تستغرق كل عاقل عنده ولا تتعرض لغير العقلاء، ولا لعقلاء ليسوا عنده، لأنها لا تصلح في هذا الموضع لهم.
وأما الخطاب الشامل لأن فيه اسماً قد دخل عليه ما أوجب استغراقه، فضربان: أحدهما يكون الموجب لشموله متصل به، والآخر منفصل عنه، وأما المتصل به فنحو لام الجنس الداخل على الاسم المفرد كقولك: أهلك الناس الدينار والدرهم، أو الداخل على الجمع كقولك: (الرجال قوامون على النساء).

وأما المنفصل فضربان أحدهما الإضافة والآخر حرف النفي الداخل على النكرة، أما الإضافة كقولك ضربت عبيدي، وأما حرف النفي الداخل على النكرة، كقولك: ما جاءني من أحد. (١)

ترجمة: پوه سه چې عام كلام هغه دی چې هغو ټولو ته شامل وی چې په دغه کلام کې د شاملیدلو صلاحیت لری. اودغه تعریف معقول دی ترهغه چې وایی (الكلام عام) داچې موږ وایو (الرجال) نودغه لفظ هغو ټولو ته شامل دی چې په دغه لفظ کې د شاملیدلو صلاحیت لری ځکه دغه رجالو ته شامل دی خو بل چاته شامل نه دی ځکه د شاملیدلو صلاحیت پکښی نسته.

همدارنگه د (من عندك) لفظ دی د سوال په صورت کې چې وایی (ستاسره څوك دی)، ځكه دغه وهرهغه عاقل ته شامل دی چې دده سره وی، وغير عاقلانو او هغوته شامل نه دی چې دده سره نه وی، ځكه دغه لفظ په دغه ځای کې هغوی ته د شمول صلاحیت نه لری.

داچې یو خطاب ته شامل ویل کیږی ځکه پرده داسې شی داخل سوی وی چې هغه د استغراق یا شمول موجب او سبب وی دغه موجب به یاد لفظ سره متصل

يامن فصل وى، متصل: لکه داچې الف لام پرمفرد اسم داخل سى لکه چې وایی (أهلك الناس الدينار والدرهم) دلته الف لام دناس، دینار اودرهم پر لفظ داخل سوى دى نوڅکه ددوى څخه عام یا ټول خلک، دینار اودرهم مراد دى، یاداچې الف لام دجمع پر لفظ داخل سى لکه داچې وایی (الرجال قوامون على النساء) نودلته الف لام درجال اونساء پر لفظ داخل سوى دى نو څکه ټول نارینه اونښځى ځنى مراد دى، ودغه ته متصل ویل کیږی.

اومن فصل پردوه ډوله دى: یواضا فة اوبل دنقى حرف دى چې پرنکره داخل سى، اضا فة لکه داچې وایی (ضربت عبیدی) عبید مضاف دى دمتکلم ویاته نو دغه کلام ته هم عام ویل کیږی، نودلته دمتکلم ټول مریونه ځنى مراد دى، اوبل داچې وایی (ما جاء نى من احد) دلته (ما) دنقى دپاره دى اواحد نکره دى نو دلته هم دغه کلام ته عام ویل کیږی یعنې ماته هیڅوک نه دى راغلى.

٨- الاسم المفرد إذا دخل عليه الألف واللام، فهو للجنس. وأن الألف واللام لا يدخل علي الاسم إلا للجنس. ولهذا قال الله تعالى ((قُلْ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ)) وقال: ((وَعَلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيفاً)) ((وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا)) وقال تعالى ((كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَافٍ)) وأراد في هذا كله الجنس. ويقال: أهلك الناس الدينار والدرهم. ويراد به الجنس. فدل على أنه موضوع له.

ولأنه يحسن فيه الاستثناء بلفظ الجمع. كما قال تعالى: والعصر إن الإنسان لقي خسر إلا الذين آمنوا وعملوا الصالحات. فاقترضا الجنس، كاسماء الجموع. ولأنه لو دخل الألف واللام علي اسماء الجموع كالمسلمين والمشركين اقتضى الجنس، فكذلك إذا دخل علي الاسم المفرد. (١)

ترجمة: پراسم مفرد باندې چې الف لام داخل سی نوهغه دجنس دپاره دی. او الف لام پراسم باندې نه داخلېږي مگردجنس دپاره. ځکه الله تعالی په قرآن کریم فرمایي: (قُلِ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرُهُ) وقال: (وَخَلَقَ الْإِنْسَانَ ضَعِيفًا) (وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا) وقال تعالی (كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَافٍ) او په دغو ټولو کې الف لام د جنس دپاره دی. همدارنګه په اهلك الناس الدينار والدرهم. کې الف لام دجنس دپاره دی. داسې دلالت کوي لکه الف لام چې دجنس دپاره وضع سوی وی.

اودا چې دده څخه دجمع په لفظ سره استسنا راتلای سی لکه دالله تعالی په دی قول کې چې فرمایي «بیشکه انسان په نقصان کې دی مګر نه هغه کسان چې ایمان راوړي نیکه اوښه عملونه وکړي» نوددغې استسنا دغه تقاضاده چې د انسان دلفظ الف لام دجنس دپاره دی، لکه دجمع اسمونه، اوکله چې الف لام د جمع پراسمونو داخل سی لکه (المسلمين اوالمشركين) نودجنس تقاضا کوي نو چې پراسم مفرد داخل سی نوهم دجنس تقاضا کوي.

دلته دانسان لفظ مفرد دی، دامنو اوصالحات لفظونه جمع دی اودانسان دلفظ څخه استسنا راغلی ده، اوکه دانسان لفظ دجنس دپاره نه وی نودمفرد څخه دجمع استسنا صحیح نه ده.

دپورتنیو ټولو ذکرسوی کتابونودتعریفونوڅخه دامعلومه سوله چې پر مفرد اسم الف لام داخل سی نوهغه لفظ عام دی، نودقرآن کریم په دغه آیت کې (إِنَّمَا الْخَمْرُ) هم دالخمر الف لام دجنس یا استغراق دپاره دی، نوځکه دغه ته عام ویل کیږي، او عام یوه فرد ته نه بلکې ډیرو ته شامل وی، چې کله اندازه یی دری دی، نوځکه دالخمر لفظ عام دی یوازی دانګورو عصیر(شیره) نه ده بلکې وهرنشه کونکې شی ته ویل کیږي.

د عام تخصیص په خبر واحد جائز نه دی

۲- دوهمه نکتہ: دا چې د عام تخصیص په قیاس او خبر واحد سره جایز نه دی دغه هم د اصول فقهي علماؤ په خپلو کتابونو کې خصوصاً د حنفي فقهي د اصولو په کتابونو کې په ډیر وضاحت لیکلی دی که حدیث د قرآن مقابل راسی او په دواړو باندې په یوه وخت کې عمل کول ممکن نه وی نو حدیث پرینودل کیږي او په قرآن باندې عمل کول کیږي په دی هکله د اصول فقهي د کتابونو څه عبارتونه د لوستونکو د پاره لیکم: ۱- فالعام الذي لم يخص عنه شيء فهو بمؤلة الخاص في حق لزوم العمل به لا محالة. وعلي هذا قلنا إذا قطع يد السارق بعد ما هلك المسروق عنده لا يجب الضمان لأن القطع جزاء جميع ما اكتسبه السارق، فإن كلمة (ما في قوله تعالى: (وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءُ بِ (مَا كَسَبَا) عامة يتناول جميع ما وجد من السارق، ولا يترك العمل به بالقياس على الغصب.

و كذلك قوله تعالى: وَأَمْهَاتُكُمْ اللَّائِي أَرْضَعْنَكُمْ. يقتضي بعمومه حرمة نكاح المرضعة. وقد جاء في الخبر (مارواه مسلم عن عائشة رضي الله تعالى عنها: لا تحرم المصاة ولا المصتان) فلم يكن التوفيق بينهما فيترك الخبر. (۱)

ترجمة: داسې عام چې دهغه څخه شی نه وی خاص سوی نو د عمل په لزوم کې داسې دی لکه خاص (یعنی خواه مخواه لکه څرنگه چې په خاص باندې عمل کول لازم دی. همدارنگه په داسې عام باندې هم عمل کول لازم دی، همدا وجه ده چې موږ (حنفيان) وایو کله چې دغله لاس دغلا سوی مال تر هلاک وروسته پریکړل سی نو پرغله باندې د مال ضمان نسته، ځکه دغه لاس پری کیدل د ټول هغه عمل سزاده چې غله کړی ده، (غلاده او دغلا سوی مال هلاک دی، ځکه په قرآن کریم

کې د (ما) کلمه عامه ده مطلب دا چې دلاس پری کیدل دغله دتول عمل سزاده، که زمان واجب کړل سی نو بیا دلاس پری کیدل دتول عمل سزانه سوله، (اونه دما کلمه پر خپل عموم پاته کیږي) نو دلته دغه عام پر غصب باندې نه قیاس کیږي او نه د عموم حکم د قیاس په وجه پاته کیدایسی.

همدارنگه رب العالمین په قرآن کریم کې فرمایي: هغه بنحی چې تاسو ته دخپل تی شیدی درکړی وی پرتاسو باندې حرامی دی ددغه آیت د عموم تقاضا داده چې مطلق شیدی ورکول دنکاح حراموالی ثابته وی لږوی که ډیری، خودغه حکم موږ دهغه حدیث یا خبر واحد پر بنانه پریږدو چې وایی: په مسلم کې دعائشی رضی الله تعالی عنها څخه په حدیث کې راغلی دی (یوه پلا یا دوه پلا دتی کښولو باندې حرمت نه ثابتیږي). نو دلته دآیت او حدیث ترمنځ توافق کول ممکن نه وو چې په دواړو عمل وسی، نو ځکه دغه حدیث پاته کیږي او دآیت په عموم باندې عمل کول لازم دی.

په بل ځای کې د اصول شاشی مصنف (رحمه الله نور تفصیل کوی او فرمایي: ۲- شرط العمل بخبر الواحد أن لا يكون مخالفاً للكتاب والسنة المشهورة وأن لا يكون مخالفاً للظاهر. مثل ما روى (عن بسرة بنت صفوان أن النبي صلى الله عليه وسلم قال من مس ذكره فلا يصل حتى يتوضأ. الترمذي) فعرضاه على الكتاب فخرج مخالفاً لقوله تعالى: فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ. فأنهم كانوا يستنجون بالأحجار ثم يغسلون بالماء ولو كان مس الذكر حدثاً لكان هذا تنجيساً لا تطهيراً. (۱)

ترجمة: په خبر واحد یا حدیث باندې د عمل کولو شرط دادی چې دالله تعالی د کتاب او د نبی علیه الصلوة والسلام د مشهورو حدیثونو او د ظاهر څخه به مخالف

نه وې، لکه دا چې په حديث کې راغلی دی: که چا خپل ذکر مسح کړی نو هغه دی لمونځ نه کوي ترڅو چې اودس ونه کړي (يعنی دخپل ذکر په مسح کولو سره اودس ماتېږي) کله چې موږ دغه حديث دالله تعالی پر کتاب عرض کړی نو دغه د الله تعالی د کتاب مخالف وو، ځکه الله تعالی د قبا دخلکو تعريف بيانوی او فرمایي: (چې په دغه قبا کې داسې خلک دي چې پاکې خوښوی، ځکه هغوی يو ځل استنجاء په لويه وهله اوبيايي په اوبو سره پاکې کوله، نو که خپل ذکر ته لاس وروړل بې اودسې يانجاست سي نو دغه دوهم ځل په اوبو سره استنجاکول به پاکې نه بلکې ناپاکې کيږي.

نودغه حديث دالله تعالی د کتاب سره مخالف دی نو ځکه عمل په کول صحيح نه دی. نو ثابتته سوله که حديث دقرآن سره مخالف راسی په هغه باندې عمل نه کول کيږي بلکې دالله تعالی د کتاب په عموم باندې عمل کول لازم دی.

۳- العام عندنا يوجب الحكم فيما تناوله قطعا وبقينا بمؤلة الخاص فيما تناوله، والدليل علي أن المذهب هو الذي حكمنا أن أبا حنيفة رحمه الله قال أن الخاص لا يقضي عن العام بل يجوز أن ينسخ الخاص به، مثل حديث العرينين في بول ما يؤكل لحمه نسخ وخاص بقول النبي عليه السلام: استترهوا من البول.

ومثل قوله عليه السلام: ليس فيمادون خمسة أوسق صدقة نسخ بقوله ما سقته السماء ففيه العشر.

وهذا قولهم جميعا وقالوا: في رب المال والمضارب إذا اختلفا في العموم والخصوص أن القول قول من يدعي العموم. (۱)

ترجمة: زموږ (احنافو) په نزد دعام په ټولو هغو شيانو کې حکم واجب دی

۱- أصول البيدوي كالأصول ص ۶۰

کوموته چې شامل وی، دلته دلیل دادی چې مذهب هغه دی چې موږ حکایت وکړی چې امام ابوحنيفة رحمة الله تعالى عليه وویل: چې خاص عام نسی منسوخ کولای بلکه دا جایز ده چې خاص په عام سره منسوخ سی، لکه د عرینینو خاص حکم د نبی علیه السلام په دغه عام حکم سره منسوخ سو چې وایی: «د بولو څخه ځانونه وساتی، یا لکه دا چې نبی علیه السلام وایی: «تر پنځه وسقه کم کې زکوة نسته، دغه خاص حکم د نبی علیه السلام په دی عام قول سره (هغه چې د اسمان په اوبو اوبه کېږي په هغه کې عشر سته) منسوخ سو.

اودغه د بولو قول دی چې وایی: که د مضاربتي اود مال د خاوند په عام او خاص کې اختلاف راسی نو د هغه چا قول معتبر دی چې د عموم دعوي لری.

۴- العام: کلام مستغرق لجميع ما يصلح له. التحقيق ومذهب الجمهور وجوب اعتقاد العموم والعمل به من غير توقف علي البحث عن المخصص، لأن اللفظ موضوع للعموم فيجب العمل بمقتضاه، فإن اطلع علي مخصص عمل به. (۱)

ترجمة: عام کلام هغه دی چې ټولو هغو ته شامل وی چې په دغه کلام کې د شمول صلاحیت لری.

تحقیق اود جمهورو علماؤ په نزد د عام لفظ حکم دادی: چې سمدلاسه به د عموم اعتقاد پر کوی، بيله توقف چې ته دده د مخصص بحث اولتون کوی، ځکه لفظ د عموم د پاره وضع سوی دی، نو دده په مقتضا عمل کول واجب دی، خو کله چې بیا مخصص پیدا سي نو بیا په هغه عمل کول کېږي.

۵- وَظَهَرَ مِنْ مَذْهَبِ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللَّهُ تَرْجِيحُ الْعَامِ عَلَى الْخَاصِّ فِي الْعَمَلِ بِهِ لِحُجَّةِ حَفَرِ بَنِي النَّاضِحِ فَإِنَّهُ رَجَحَ قَوْلَهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنْ حَفَرِ بَنِي قُلَّةٍ مِمَّا حَوْلَهَا أَرْبَعُونَ ذِرَاعًا، عَلَى الْخَاصِّ الْوَاردِ فِي بَنِي النَّاضِحِ أَنَّهُ سِتُّونَ ذِرَاعًا، فَرَجَحَ قَوْلَهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَا أَخْرَجَتْ الْأَرْضُ

فَفِيهِ الْعَشْرُ عَلَى الْخَاصِّ الْوَارِدِ بِقَوْلِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَيْسَ فِي الْخَضِرَاوَاتِ صَدَقَةٌ، وَلَيْسَ فِيمَا دُونَ خُمْسَةِ أَوْسَقٍ صَدَقَةٌ.

وَنَسَخَ الْخَاصُّ بِالْعَامِّ أَيْضًا كَمَا فَعَلَهُ فِي بَوْلٍ مَا يُؤْكَلُ لَحْمُهُ، فَإِنَّهُ جَعَلَ الْخَاصَّ مِنْ حَدِيثِ الْعَرَبِيِّ فِيهِ مَنْسُوخًا بِالْعَامِّ وَهُوَ قَوْلُهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ اسْتَرْهَوْا عَنْ الْبَوْلِ فَإِنْ غَامَّةٌ عَذَابُ الْقَبْرِ مِنْهُ.

وَأَكْثَرُ مَشَائِخِنا رَحِمَهُمُ اللَّهُ يَقُولُونَ أَيْضًا إِنَّ الْعَامَّ الَّذِي لَمْ يَبْتَ خُصُوصَهُ بِدَلِيلٍ لَا يَجُوزُ تَخْصِيصُهُ بِخَيْرِ الْوَاحِدِ وَلَا بِالْقِيَاسِ (۱).

ترجمه: دامام ابوحنيفة رحمه الله تعالى د مذهب خخه معلومه ده چې عام پر خاص باندې د عمل په صورت کې ترجيح لري، لکه دچينه کونکې څا د کيندلو په مسئله کې، ځکه ده ترجيح ورکړې ده د عليه السلام وهغه عام قول ته چې فرمايي: که چا څا وکيندي نو دهغه دپاره شاوخوا څلوينست گزه حريم دی، پر هغه حديث باندې چې هغه خاص دی فرمايي: که چا داسې څا وکښي چې هغه ډيري چيني درلودی نو دهغه دپاره شپيته گزه حريم دی.

او همدارنگه په بل مثال کې امام صاحب عام ته ترجيح ورکړې ده لکه په دې حديث کې چې فرمايي: هرڅه چې دمخکې خخه راووزي په هغه کې عشر دی، په دغه حديث کې د (ما) لفظ عام دی نو ده ترجيح ورکړې ده پر هغه حديث چې هغه خاص دی لکه چې فرمايي: تر پنځه وسقه چې کم وي په هغه کې زکات نسته.

آن تردې چې امام صاحب په عام سره خاص منسوخ بولي لکه د عرينو حديث چې فرمايي: (رسول الله صلى الله عليه وسلم عرينوته داوښ د شيدو او بولو د چينلو اجازه ورکړې وه) دغه خاص حديث په هغه عام حديث سره منسوخ

بولی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: د بولو څخه ځانونه وساتي ځکه د قبر عام عذاب د بولو څخه دی.

اوزمور (احنافو) ډیر مشایخ رحمهم الله وایي: هغه عام چې تخصیص یی په دلیل سره ثابت نه وی دهغه تخصیص په خبر واحد اوقیاس سره جایز نه دی.

۶- وَالذَّلِيلُ لِعَامَةِ الْفُقَهَاءِ عَلَى أَنَّ الْعَامَ مُوجِبُ الْعَمَلِ بِغُومِهِ قَوْلُهُ تَعَالَى: وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ (مَا) أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ. (۱)

فَإِنَّ كَلِمَةَ (مَا) عَامَةٌ فَتَجِبُ الْعَمَلُ بِجَمِيعِ مَا أُنْزِلَ عَلَى مَا أَوْجَبَهُ صِغَةُ الْكَلَامِ إِلَّا مَا يَظْهَرُ نَسْخُهُ بِدَلِيلٍ، فَقَدْ ظَهَرَ الْإِسْتِدْلَالُ بِالْغُومِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَنْ الصُّحَابَةِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ عَلَى وَجْهِ لَا يُمَكِّنُ إِنْكَارَهُ، فَإِنَّ النَّبِيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ حِينَ دَعَا أَبِي بَنٍ كُفِبَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ فَلَمْ يَجِبْ بَيْنَ لَهُ عَطَاهُ فِيمَا صَنَعَ بِالْإِسْتِدْلَالِ بِقَوْلِهِ تَعَالَى {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ} (۲)

والمذهب عندنا (الحنفية) أَنَّ الْعَامَ مُوجِبٌ لِلْحُكْمِ فِيمَا يَتَنَازَلُ قِطْعًا بِمَنْزِلَةِ الْخَاصِّ مُوجِبٌ لِلْحُكْمِ فِيمَا تَنَازَلَهُ يَسْتَوِي فِي ذَلِكَ الْأَمْرُ وَالنَّهْيُ وَالْخَيْرُ إِلَّا فِيمَا لَا يُمَكِّنُ اخْتِبَارَ الْغُومِ فِيهِ لِإِعْدَامِ مَحَلِّهِ فَحِينَئِذٍ يَجِبُ التَّوَقُّفُ إِلَى أَنْ يَتَبَيَّنَ مَا هُوَ الْمُرَادُ بِهِ بَيَّانٌ ظَاهِرٌ بِمَنْزِلَةِ الْمُجْمَلِ فَعَلَى هَذَا دَلَّتْ مَسَائِلُ عُلَمَائِنَا رَحِمَهُمُ اللَّهُ.

وَقَالَ مُحَمَّدٌ رَحِمَهُ اللَّهُ فِي الزِّيَادَاتِ فِي الْمُضَارَبَةِ إِذَا اخْتَلَفَ الْمُضَارِبُ وَرَبُّ الْمَالِ فِي الْغُومِ وَالْخُصُوصِ فَالْقَوْلُ قَوْلُ مَنْ يَدْعِي الْغُومَ أَيُّهُمَا كَانَ. (۳)

ترجمة: د عامو فقهاؤ دليل: چې په عام باندې عمل کول واجب دی د الله تعالی دغه قول دی چې فرمایي: (تاسو د الله تعالی د هغه ښه قول اتباع کوی چې تاسو ته ستاسو درب د طرفه نازل سوی دی) دلته په دغه آیت کې د (ما) کلمه عامه

۱- سورة الزمر آیت ۵۵ — ۲- سورة الانفال آیت ۲۴

۳- اصول السرعي ج ۱ ص ۱۳۲-۱۳۵ بالاختصار

ده، دهمدغه څخه موږ ته معلومه سوله چې په ټول نازل سوی (قران) باندې عمل کول واجب دی، مگر نه که نسخ په ښکاره دلیل سره معلومه سی.

بیشکه در رسول الله صلی الله علیه وسلم او د اصحابانو رضوان الله تعالیٰ علیهم څخه هم په عموم سره دلیل ویل ثابت سوی دی، چې دهغه څخه انکار کول ممکن نه دی، د مثال په ډول لکه دا چې: رسول الله صلی الله علیه وسلم وایی بن کعب رضی الله تعالیٰ عنه ته آواز وکړی او هغه پر لمانځه ولاړ وو او دده مبارک جواب ته حاضر نه سو نو نبی علیه الصلوة والسلام ده ته خطا ورپه گوته کړله او د الله تعالیٰ په دغه عام قول یی دلیل ورته ووايه چې فرمایي: ای مومنانو د الله او دهغه در رسول د آواز جواب ورکوی، دغه عام دی، نو که دلته توقف کول واجب وای لکه څرنگه چې دوی گمان کاوه نودده دپاره به د دغه دلیل هیڅ معنی نه وای اوزموږ (حنفیانو) مذهب دادی چې په عام باندې حکم کول قطعی واجب دی لکه په خاص باندې په ټول هغه کې چې دغه عام ورته شامل دی، او په دغه کې امر، نهی او اخبار ټول یو برابر دی. مگر نه په هغه ځای کې چې د عموم اعتبار ممکن نه وی ځکه په هغه ځای کې محل نسته، په داسې ځای کې توقف کول واجب دی ترڅو چې د ښکاره سی چې مراد او مطلب څه دی لکه دمجمل په هکله چې د بیان او وضاحت تر وخته توقف کول واجب دی.

په همدې باندې زموږ د علماؤ رحمهم الله مسائل دلالت کوی چې فرمایي: امام محمد رحمه الله په زیادات کې وایی: که دمضارب او د مال د خاوند په منځ کې د عموم او خصوص اختلاف راغلی نود هغه چا قول معتبر دی څوک چې د عموم د عوالری هریو چې وی.

د پورتنیو ذکر سوی څو کتابونو په شان تقریبا د اصول فقهی ټولو کتابونو

دغه الفاظو په تغير دعام تعريف اوحكم همداسې بيان كړى دى. نو ځكه دخپلى مدعا د اثبات دپاره په همدغه اكتفاء كوم، نوويلای سو چې دخمر لفظ چې رب العالمين په خپل كتاب قرآن مجيد كې ذكر كړى دى هغه هم مفرد اسم دى الف لام پرداخل دى لكه چې فرمايى: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ... (سورة المائدة په پورتنى آيت كې دخمر لفظ اسم مفرد دى او الف لام پرداخل سوى دى نو ځكه دغه لفظ عام دى. ټول هغه څه ځنې مراد دى چې نشه لرى او پر عقل پرده اچوى. اوددغه عام تخصيص په خبر واحد اوقياس سره جايز نه دى. لكه داچې احناف دخمر په تعريف كې وايي: وهي التي من ماء العنب اذا غلا واشتد وقذف بالزبد. (۱)

دغه پورتنى تعريف تقريبادحنفى فقهى په ډيرو كتابونو كې ذكر سوى دى او ددغه تعريف څخه معلومېږي چې خاص دانگورو څخه جوړ سوى شرابو ته خمر ويل كيږي اوددغه تخصيص دوى په دغه حديث سره كوي: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْخَمْرُ مِنْ هَاتَيْنِ الشَّجَرَتَيْنِ: النَّخْلَةِ، وَالْعِنَبَةِ. (۲) اوبل په دغه اثر اوداسې نورو سره دليل وايي: عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: حُرِّمَتْ عَلَيْنَا الْخَمْرُ حِينَ حُرِّمَتْ، وَمَا نَجِدُ يَغْنِي بِالْمَدِينَةِ خَمْرًا أَعْتَابَ إِلَّا قَلِيلًا، وَغَامَةً خَمْرًا الْبُسْرُ وَالْتَمْرُ (۳) نوځكه دوى په جواب كې ويل كيدايسى چې دغه دقرآن كريم دعام تخصيص دى په خبر واحد اواثر سره اوداسې كول صحيح نه دى.

ځكه داصولو كتابونه داسې ليكي: وَقَدْ قَالَ عَامَّةُ مَشَائِخِنَا إِنَّ الْعَامَّ الَّذِي لَمْ يَنْبَغِ خُصُوصُهُ لَا يَحْتَمِلُ الْخُصُوصَ بِخَيْرِ الْوَاحِدِ وَالْقِيَاسُ هَذَا هُوَ الْمَشْهُورُ وَاخْتَارَهُ الْقَاضِي الشَّهِيدُ فِي كِتَابِ الْغَرَرِ. قَبِلَتْ بِهَذِهِ الْجُمْلَةِ أَنَّ الْمَذْهَبَ عِنْدَنَا مَا قُلْنَا، وَلِهَذَا قُلْنَا إِنَّ قَوْلَ اللَّهِ

۱- الاختيار لتعليل المختار الجزء الثالث ص ۵۰۹ -- ۲- رواه ابن ماجه كتاب الأشربة

۳- رواه البخارى كتاب الأشربة

تَعَالَى {وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ} [الأنعام: ۱۲۱] عَامًّا، لَمْ يَلْحَقْهُ خُصُوصٌ
لأنَّ النَّاسِيَّ فِي مَعْنَى الذَّاكِرِ لِقِيَامِ الْمِلَّةِ مَقَامَ الذَّكْرِ فَلَا يَجُوزُ تَخْصِيصُهُ بِالْقِيَاسِ وَخَبَرُ
الْوَاحِدِ. (۱)

كما روى عن ابن عباس، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «الْمُسْلِمُ يَكْفِيهِ اسْمُهُ
فَإِنْ نَسِيَ أَنْ يُسَمِّيَ حِينَ يَذْبَحُ فَلَيْسَ بِهِ ذَنْبٌ وَلْيُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ ثُمَّ لْيَأْكُلْ» لأنَّ النَّاسِيَّ فِي مَعْنَى
الذَّاكِرِ لِقِيَامِ الْمِلَّةِ مَقَامَ الذَّاكِرِ. (۲)

وَكَذَلِكَ قَوْلُهُ {وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا} [آل عمران: ۹۷] لَمْ يَلْحَقْهُ الْخُصُوصُ فَلَا
يَصِحُّ تَخْصِيصُهُ بِالْإِخَادِ وَالْقِيَاسِ.

كما روى عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ مَكَّةَ عَامَ الْفَتْحِ
وَعَلَى رَأْسِهِ مِغْفَرٌ، فَلَمَّا نَزَعَهُ جَاءَهُ رَجُلٌ، فَقَالَ: ابْنُ خَطْلٍ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ، فَقَالَ:
«اقْتُلُوهُ». (۳)

ترجمة: بیشک ز مور عامو مشایخو (یعنی حنفی) ویلی دی چې هغه عام
چې تخصیص بی ثابت نه وی نود هغه تخصیص په خبر واحد اوقیاس سره صحیح
نه دی. همدغه قول مشهور دی اوقاضی شهید په خپل (غرر) نومی کتاب کې
مختاره کړی دی.

په همدغه جمله سره زموږ (حنفی) مذهب ثابت سو چې موږ وایو دالله
تعالی دغه قول چې وایی: (تاسو دهغه څخه خوراک مه کوی پرکوم چې دالله
تعالی نوم نه وی ذکر سوی، عام دی، نودغه په هغه حدیث یا خبر واحد سره نه
خاص کیږی، چې روایت سوی دی (د ابن عباس رضی الله عنهما څخه چې دی
وایی رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: دمسلیمان دپاره دده نوم کافی دی.

۱- اصول البزدری کذوالاصول ص ۶۰ -- ۲- سنن الدار القطنی کتاب الأشربة الصيد والزبایح

۳- صحیح مسلم باب جواز دخول مكة بغير احرام

که دذبحی په وخت کې دالله تعالی نوم ځنی هیرسی، نو دخورلو په وخت کې دی دالله تعالی نوم پریادکړی اوودی خوری، ځکه هیرونکې داسې دی لکه یادونکې، ځکه اسلامی ملت دذکر پرځای ولاړ دی.

همدارنگه دالله تعالی دغه قول چې فرمایي: (څوک چې بیت الله ته داخل سو نو هغه په امن دی) عام دی، نو ددغه آیت تخصیص هم په هغه خبرواحد سره صحیح نه دی چې انس بن مالک روایت کوی: چې «دمکې مکرمی دفتحی په کال نبی کریم صلی الله علیه وسلم مکې ته داخل سو او دده پرسر مبارک مغفروو، نو کله چې ده هغه وکښله یوسړی ورته راغلی ویل یی ای دالله تعالی رسوله ابن خطل دبیت الله په پردو پوری څړیږی، نو نبی صلی الله علیه وسلم ورته وویل: مړ یی کړی.

معنی داچې په قرآن کې الله تعالی فرمایي: هرڅوک چې حرم ته داخل سو نو هغه په امن دی، ځکه په آیت کې کلمه (مَنْ) ذکرسوی او دغه دعموم دپاره ده، نو ددغه آیت حکم عام دی او حال داچې خطل ته امان ورنه کړل سو او دده دوژلو امر ورکړل سو، نو دحنفی فقهی مطابق په دغه حدیث عمل نه کول کیږی بلکې دآیت په عموم باندې عمل کول لازم دی.

دغه هم بل مثال دی چې دقرآن حکم عام وی نو د هغه تخصیص په خبرواحد سره کول صحیح نه دی، بلکې په عام باندې عمل کول لازم دی.

داچې دقرآن کریم حکم عام وی نو د هغه تخصیص په قیاس او خبر واحد سره صحیح نه دی، ددی وجه داهم ده چې دقرآن کریم حکم قطعی دی او دخبر واحد یا حدیث حکم په اعتبار دسند ظنی دی، معنی داچې قرآن قوی او حدیث دقرآن په مقابل ضعیف دی، او دقوی تخصیص په ضعیف سره صحیح نه دی،

ځکه تخصیص دنسخ یو قسم دی ولی په تخصیص سره دعام په څه افرادو کې حکم پاته کیږي، نو ځکه داصحیح نه ده.

او د حدیثونو په قسمونو کې دمتواتر او مشهور څخه علاوه نور ټول د خبر واحد د جملې څخه شمیرل سوی دی.

او کوم حدیث چې د ابو هریره رضی الله تعالی عنه څخه روایت سوی دی او دوی په هغه باندې دلیل وایی چې خمر د دغه دوو درختو د میوو څخه جوړیږي لکه انگور او خرما، نو د هغه حدیث توجیه داسې سوي ده چې دغه حدیث پر خپل اطلاق نه دی پاته بلکه دلته غالب او په هغه وخت کې موجود خمر مراد دی، او یا اهم او اکبر مراد دی، یعنی هغه مراد دی چې د نبی کریم صلی الله علیه وسلم په زمانه کې دغه شراب غالب او ډیر استعمالیدل چې هغه د دغه دوو درختو د میوو څخه جوړ سوی خمر دی.

د دغه حدیث د ا مطلب نه دی چې دنورو شیانو څخه جوړ سوی نو خمر نه دی په همدې توجیه سره به د دغه حدیث او نورو ټولو حدیثونو تطبیق هم وسی او هم به د آیت په عموم عمل وسی، او هم به د خمر معنا دلغت، حدیث او اصول فقهي مطابق عامه پاته سی او په قرآن کریم به هم عمل وسی.

د حنفی مذهب مطابق که قرآن او حدیث ټگر راسی نو که په دواړو عمل کول ممکن وه په دواړو به عمل کوي، ځکه په دوو دلیلونو عمل کول اولی او ښه دی دیوه تر پرېښودلو، که نه نو بیا حدیث پرېښودل کیږي او په قرآن باندې عمل کول کیږي، ځکه قرآن تر حدیث قوي او قطعی دی.

معطوف دمعطوف عليه

په حکم کې داخل دی

۳- دریمه نکتہ: دفعہی د اصولو قواعد: تریوہ حکم لاندی خوشیان راسی اویو پربل باندې په واو سره عطف وی د هغوی ټولو یو حکم وی، په دی هکله دفعہی د اصولو د کتابونو څو حوالی لیکم یو د هغوی څخه د اصول شاشی مصنف دی چې په دی باره کې داسې لیکې: ۱- فصل في الحروف المعاني: الواو للجمع المطلق، قال علماؤنا (الخفية) إذا قال لامرأته إن كلمت زيدا وعمرا قالت طالق، فكلمت عمرا ثم زيدا طلقت، ولا يشترط فيه معني الترتيب والمقارنة. (۱)

ترجمه: فصل د حروفو د معنی گانو په بیان کې: عطف په واو سره د مطلق یوځای والی دپاره دی، زموږ (حنفی) علماؤ ویلی دی: که یو سړی خپلی ښځی ته وویل که تاد زید او عمر سره خبری وکړی نو دا پرده باندې طلاقه ده، او هغی اول ځل د عمر اویا د زید سره خبری وکړی نو دا پرده باندې طلاقه ده، ځکه دلته د ترتیب اویوځای والی معنی شرط نه ده.

۲- د حنفی فقهی د اصولو یو بل کتاب کې داسې لیکې: الواو فلاخلاف أنه للعطف (ولكن عندنا هو للعطف) مُطْلَقًا فَيَكُونُ مُوجِبَ الْإِشْرَافِ بَيْنَ الْمُعْطُوفِ وَالْمُعْطُوفِ عَلَيْهِ فِي الْخَبَرِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَقْتَضِيَ مُقَارَنَةً أَوْ تَرْتِيبًا وَهُوَ قَوْلُ أَكْثَرِ أَهْلِ اللُّغَةِ. (۲)

ترجمه: عطف په واو سره: په دغه کې اختلاف نسته چې واو د عطف دپاره دی، خو زموږ احنافو په نزد د مطلق عطف دپاره دی یعنی د ترتیب مراعت ورسره نسته، نو دده فایده داده چې معطوف او معطوف علیه به په حکم یا اخبار کې سره شریکان وی، ببله دی چې ددوی په منځ کې ترتیب اویوځای والی مراعت وی،

اودغه د عربي لغت د ډيرو پوهانو قول دی.

۳- امام فخرالدين رازی په خپل کتاب (المحصل) کې دغه موضوع په ډير ښه تفصيل او په قرآني مثالونو سره روښانه کړې ده او فرمايي: المسألة الأولى في أن الواو العاطفة لمطلق الجمع. قال أبو علي الفارسي أجمع نحاة البصرة والكوفة على أنها للجمع المطلق. وذكر سيويه في سبعة عشر موضعاً من كتابه أنها للجمع المطلق.

كقوله تعالى في سورة البقرة (وادخلوا الباب سجداً وقولوا حطة) وفي الأعراف (وقولوا حطة وادخلوا الباب سجداً) والقصة واحدة، وقوله تعالى (واسجدوا ركعتي) مع أن شرعها تقدم الركوع، وقوله تعالى (فتحرير رقبة مؤمنة ودية مسلمة إلى أهله) وقوله تعالى (أو تقطع أيديهم وأرجلهم من خلاف) وقوله تعالى (والسارق والسارقة) وقوله (الزانية والزاني) ففي شيء من هذه المواضع لا تفيد الترتيب. مثل: السيد إذا قال لعبدته اشتر اللحم والخبز لم يفهم منه الترتيب. (۱)

ترجمة: اوله مسئله داده: چې په واوسره عطف دمطلق جمعې دپاره دی. ابوعلی فارسی وایی: دبصری اوکوفی نحوایانو اجماع ده چې واو دمطلق جمع دپاره دی. اوسیوییه په خپل کتاب کې (۱۷) ځایه ذکر کړی دی چې واو دمطلق جمع دپاره دی.

لکه دالله تعالی دغه قول چې په سورة بقره کې فرمایي (وادخلوا الباب سجداً وقولوا حطة) او په سورة اعراف کې فرمایي (وقولوا حطة وادخلوا الباب سجداً) حال داچې قصه یوه ده. په بل آیت کې فرمایي (واسجدوا ركعتي) سره ددی چې ركوع ترسجدی مخکې مشروع ده. په بل آیت کې فرمایي: (فتحرير رقبة مؤمنة ودية مسلمة إلى أهله) په بل آیت کې فرمایي (أو تقطع أيديهم وأرجلهم من خلاف) په بل آیت کې

فرمایي (السارق والسارقة) په بل آيت کې فرمایي (الزانية والزاني) په دغو ټولو مثالونو کې يوازي جمع مراد ده، يوځای هم ترتيب مراعت نه دی.

اولکه داچې بادارخپل مری ته وایی: (غوبی اوده ویدی رانسه) نودلته هم ترتيب مراعت نه دی، هرکارچې اول وکړی صحیح دی.

۴- دحنفی فقهی داصولو یوبل کتاب کې لیکلی دی: **الْوَاوُ فِي الْمُلَّةِ لِلْجَمْعِ.** وَذَلِكَ حَقِيقَتُهَا وَكَانَ أَبُو الْحَسَنِ رَحِمَهُ اللَّهُ يَحْكِي عَنْ مُحَمَّدٍ أَلَّهَ قَالَ: **الْوَاوُ بِأَبْهَاءِ الْجَمْعِ حَتَّى تَقُومَ دَلَالَةُ الْإِسْتِنَافِ.** وَقَوْلُهُ تَعَالَى {إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ}. (۱)

هذه الواو للجمع لأنها أدخلت المعطوف في حكم المعطوف عليه المبدوء بذكره. ونظيره قول القائل هذه طالق وهذه، فدخلت الثانية في خبر الأولى وحكمها لأجل دخول الواو عليها. (۲)

ترجمة: واو په عربي لغت کې دجمع دپاره دی اودغه دده حقیقی معناده، ابو الحسن رحمه الله دامام محمد رحمه الله څخه حکایت کوی: چې ده ویل: دواو خاصیت جمع ده، ترڅو چې داستناف دلیل موجود نه وی. لکه دالله تعالی په دی قول کې چې فرمایي: (موږ تاته وحی کوو لکه موږ چې وحی کړی دی نوح اوتر هغه وروسته نبیانوته) نوپه دغه آیت کې واو دجمع دپاره دی، ځکه ده معطوف دهغه معطوف علیه په حکم کې داخل کړی چې شروع په سوی ده.

ددغه مثال چې یوڅوک داسې ووايي: (دغه پرده طلاقه ده اودغه) نودوهمه داوولی په اخبار او حکم کې داخله سوله، ځکه چې واو پرداخل سوی دی.

مطلب داچې معطوف دمعطوف علیه په حکم کې داخل دی، دلته په آیت کې

خلور شيان ذکرسوی دی: ۱- الخمر ۲- الميسر ۳- الانصاب ۴- الازلام، اوپر خلور سره باندې دجنس الف لام داخل دی، اوخلورسره یوپربل باندې دواو په ذریعه عطف دی، دحنفی فقهاؤ په شمول ټولو فقهاؤ او علماؤ په نزد دمعطوف او معطوف علیه یوحکم دی یعنی ټول معطوفات دمعطوف په حکم کې دی.

نوداچې دنورو دروسره معنی عامه سوی ده یعنی جنس میسر، جنس انصاب اوجنس ازلام رجس دی، نودلته الخمرهم عام دی جنس خمر مراد دی، خاص دانگورو نشه کونکې شیر مراد نه ده، نوداغه هم خپله دحنفی فقهی داصولو اوهم دنورو فقهاؤ داصولو خلاف دی، چې دخمر خخه یوازی دانگورو شراب اخلي.

داچې خلورسره په خپلو معناگانو کې عام دی په دی هکله دتفسیر المراغی مفسر لیکي: الخمر کل شراب مسکر، والميسر: لغة القمار بالقдах في كل شيء ثم استعمل في كل مقامرة، والانصاب: حجارة كانوا يذبحون قربانهم عندها. وروي أنهم كانوا يعبدونها ويتقربون إليها، والأزلام: قدح أي قطع رقيقة من الخشب بهيئة السهام كانوا يستقسمون بها في الجاهلية لأجل التفاول أو التشاؤم. (۱)

ترجمة: خمر هر نشه کونکي شراب دی، میسر په لغت کې په غشو سره قمار کولو ته ویل کیږي، اوبیا په هر قمار کولو کې استعمال سو. انصاب: هغه ډبره ده چې دوی به دثواب دپاره دهغی سره خپلی قربانی کولی. روایت سوی دی چې دوی به دهغوی عبادت کوی اوهغوی ته یی خپل دثواب قربانی راوستلی. ازلام: دبدفالی اونیک فالی غشی دی چې دنرمو لښتو خخه دغشو په شان جوړ سوی وی اودوی به دجاهلیت په دوره کې خپل نیک فالی اوبدفالی په معلومه وله.

یوبل تفسیر الوجیز کې لیکلی دی: {یا أيها الذین آمنوا إنما الخمر} یعنی: الأشرية التي تخمّر حتى تشتدّ وتُسکر {والميسر} القمار بجميع أنواعه {والانصاب} الأوثان {والأزلام}

قَدَّاحِ الْإِسْتِقْسَامِ الَّتِي ذَكَرْتُ فِي أَوَّلِ السُّورَةِ {رَجَسَ} قَدَّرَ قَبِيحَ {مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ} ثُمَّ
يَسْأَلُهُ الشَّيْطَانُ لِمَنِ آدَمُ {فَاجْتَبَاهُ} كَوْنُوا جَانِبًا مِنْهُ. (۱)

ترجمة: ای هغه کسانو چې ایمان یی راوړی دی بیشکه خمر یعنی هغه
شرابونه دی چې پت ساتل کیږی ترهغو چې سخت اوشه پیدا کړی، اوقمار دتولو
قسمونو اوانواعو څخه، اوتول بتان، اوتول دقسمت معلومولو شيان، چې دسورت
په اول کې یی ذکر تیرسوی دی، دغه ټوله نجس، پلټ اوبد دی، اودغه ټول
دشیطان دهغو عملونو څخه دی چې شیطان یی دآدم علیه السلام داوлады دپاره
بنايسته کوی، اوبلنه ورکوی، نوتاسو ددوی څخه پرهیز وکړی اوپر طرف سی.

په تفسیر طبری کې لیکلی دی: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ صَدَّقُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ، إِنَّ الْخَمْرَ
الَّتِي تَشْرَبُونَهَا، وَالْمَيْسِرَ الَّذِي تَتَيَسَّرُونَ، وَالْأَنْصَابَ الَّتِي تَذُبْحُونَ عِنْدَهَا، وَالْأَزْلَامَ الَّتِي
تُسْتَقْسَمُونَ بِهَا {رَجَسَ} يَقُولُ: إِنَّمَا وَتَن، سَخِطَةُ اللَّهِ وَكَرِهَةٌ لَكُمْ {مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ}
يَقُولُ: شَرِّكُمْ الْخَمْرَ. (۲)

ترجمة: ای هغو کسانو چې دالله تعالی اودهغه در رسول تصدیق یی کړی دی:
بیشکه هغه شراب چې تاسو یی چینی، اوهغه قمار چې تاسو یی کوی، اوهغه
دبری چې تاسو دهغوی سره دثواب دپاره خپل حیوانان ذبح کوی، اوهغه چې
تاسو په هغوی سره خپل فال اوقسمت معلومه وی، دغه ټوله گناه اونجس دی،
الله تعالی په ناراض کیږی اوستاسو دپاره یی بدبولی، اودغه ټوله دشیطان
دکارونو څخه دی چې په تاسو یی کوی.

په تفسیر جلالین کې لیکلی دی: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ {الْمُسْكِرُ} الَّذِي
يُخَامِرُ الْعَقْلَ} {وَالْمَيْسِرُ} الْقِمَارُ {وَالْأَنْصَابُ} الْأَصْنَامُ {وَالْأَزْلَامُ} قَدَّاحِ الْإِسْتِقْسَامِ {رَجَسَ}

حَيْثُ مُسْتَقْدَرٌ {مَنْ عَمِلَ الشَّيْطَانُ} الَّذِي يُزَيِّنُهُ {فَاجْتَنِبُوهُ} أَيِ الرَّجْسِ {لَعَلَّكُمْ تَفْلَحُونَ} (۱).
ترجمة: ای هغو کسانو چي ایمان یی راوړی دی، بېشکه هغه خمر چي نشه
لری او عقل خرابوی، اوقمار، اوبتان، اودقسمت غشی، خبیث، نجس اومردار
دی، دغه ټول هغه عملونه دی چي شیطان ستاسو دپاره بنایسته کړی دی، نو
تاسو ددغونجسو اومردارو شیانو څخه ځانوه لیری اوگوښه وساتی، ددی دپاره
چي تاسو کامیاب اونجات پیدا کړی.

په تفسیر روح البیان کې لیکي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ هَذِهِ الْآيَةُ
الرَّابِعَةُ مِنَ الْآيَاتِ الْأَرْبَعِ الَّتِي نَزَلَتْ فِي الْخَمْرِ وَقَدْ سَبَقَ التَّفْصِيلُ فِي سُورَةِ الْبَقَرَةِ، وَيدخل في
الخمير كل مسكر والميسر: أي القمار كله فيدخل فيه الترد والشطرنج والكعب، والبيضة وغير
ذلك مما يقامرون به. وَالْأَنْصَابُ: أي الأصنام المنصوبة للعبادة، واحداها نصب بفتح النون
وسكون الصاد والأزلام: هي سهام مكتوب على بعضها أمرني ربّي وعلى بعضها نهاني ربّي. (۲)
ترجمة: دآیت کریمه ترلیکلو وروسته وایی: دغه آیت دهغو څلورو آیتونو
څخه څلورم آیت دی چي دخمر په باره کې نازل سوی دی، اوددغه تفصیل دسورة
بقرة په تفسیر کې تیر سوی دی، دخمر په لفظ کې نشه کونکي شیان داخل دی، د
میسر په لفظ کې ټول قمار داخل دی، آن تردی چي شطرنج اودهکیو جنگیدل او
ټول هغه څه چي قمار په کول کیږی، دانصاب په لفظ کې ټول هغه بتان داخل دی
چي دوی دعبادت دپاره درولی وه، اودازلام په لفظ کې ټول هغه غشی شامل دی
چي پرهغوی پرځینو باندې لیکلی وه ماته خپل رب امر کړی دی، اوپرځینو
باندې لیکلی وه زه خپل رب منع کړی یم.

دپورته ذکرسوی ټولو تفسیرونو په حواله دا ثابته سوله چي بېله اختلافه

يعني بيله مذهبي اختلافه دڅلور سره ټولو شيانو معني عامه ده، نو ددوي د جملې څخه يوازي دخمر معني ولي خاصه ده؟ نو دخمر معني هم خاصه نه ده بلكې عامه ده، ټول دنشي شيان ځني مراد دي، او د ټولو حرمت په داغه آيت ثابت دي، دلته هيڅ قياس نسته چې دنورو منشياتو حرمت په ثابت سي، اونه بل داسې دليل نسته چې په هغه باندې دنورو منشياتو كراهيت، اباحت يا بل حكم په ثابت سي.

اشتراک په علت کې

اشتراک په حکم کې و اجبوی

۴- څلورمه نکتہ: د حنفی فقهی د اصولو قانون دی که یوځای حکم د علت پر بنا سوی وی نو هغه علت چې په هر شی کې پیدا سي دهغه هم هغه حکم دی، دغه قانون د حنفی فقهی د اصولو یو کتاب داسې لیکلی دی: القياس الشرعي: هو ترتب الحكم في غير المنصوص عليه علي معنى هو علة لذلك الحكم في المنصوص عليه، ثم إما يعرف كون المعني علة بالكتاب والسنة والإجماع.

فمثال العلة المعلومة بالكتاب كثرة الطواف، فإنها جعلت علة لسقوط الحرج في الاستئذان في قوله تعالى: لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ. (۱)

ثم اسقط رسول الله عليه الصلوة والسلام حرج نجاسة سؤر الهرة بحكم هذه العلة فقال عليه السلام: الهرة ليست بنجسة فإنها من الطوافين عليكم. فقاس أصحابنا (الحنفية) جميع ما يسكن في البيوت كالفأرة والحية علي الهرة بعلة الطواف.

لأن الأصل مع الفرع لما إتحد في العلة وجب اتحادهما في الحكم وإن افرقا في غير هذه

العلة. (۲)

ترجمة: شرعی قیاس دادی: چې په غیرمنصوص علیه کې حکم پریوه داسې معنی مرتب سی چې هغه معنی ددغه حکم دپاره په منصوص علیه کې علت وی، داچې دغه معنی علت ده، په کتاب الله، سنة رسول الله او په اجماع سره معلومیږي.

دهغه مثال چې علت یې په کتاب الله یعنی قرآن معلوم وی، ډیر طواف یا گرځیدل دی، بیشکه دغه ډیر گرځیدل دبار بار اذن اخستلو دخرج دسقوط دپاره علت جوړ سوی دی، ځکه الله تعالی فرمایي: نسته پرتاسی اونه پردوی باندې هیڅ گناه، تیرله دغو دریو وقتونو چې هغه دخوب وختونه دی لکه د سهار تر لمانځه دمخه، دغرمی دخوب په وخت کې اودماخوستن دلمانځه وروسته (بیله اذنه ننوتلو ددوی پرتاسی) دوی گرځیدونکې دی پرتاسی (په تللو اوننوتلو کې دخدمت لپاره) ځینی ستاسی پر ځینو نورو (گرځیدونکې یې یو پر بل).

اورسول الله صلی الله علیه وسلم دهمدغه علت پر بنا دپشو دپس خوردی دپاکوالی حکم ورکړی اوعلیه الصلوة والسلام وفرمایي: پشو نجسه نه ده ځکه دغه پرتاسو طواف کونکې (تلونکې راتلونکې) ده. دهمدغه علت پر بنا زموږ (حنفی) یارانو ټول هغه څه چې په کورونو کې اوسیدو لکه موږک اومار پر پشو قیاس کړل.

ځکه اصل چې دفرعی سره په علت کې سره یوسی نوهغه په حکم کې هم سره یودی، که څه هم بیله دغه علت سره جداوی.

تشریح: دسورة نور په (۲۷-۲۸) يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَدْخُلُوْا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتّٰى تَسْتَأْذِنُوْا وَّتُسَلِّمُوْا عَلٰى اَهْلِهَا ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تُكْرَمُوْنَ. آیتونو کې رب العالمین مومنان منع کړی دی، چې تاسو دبل کورونو ته بیله اجازی مه

نتوژی، خو په (۵۸) آیت کې د تکلیف دلیری کولو دپاره وهغو کسانوته اجازه ورکوی چې ډیر تلل راتلل کوی او فرمایي: لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ.

نو دلته دغه طواف یا ډیر تلل راتلل دا جازي ورکولو علت سو، د همدغه علت پر بنا دا جازي حکم ورکول سو، د همدغه علت پر بنا نبی کریم صلی الله علیه وسلم د پيشو پس خورده پاکه وبلل، ځکه په کورونو کې تلونکې راتلونکې حیوان دی، حال دا چې د پيشو غوښی مرداری دی د کوم شی چې غوښی مرداری وی د هغه پس خورده هم مرداره وی، د همدغه علت پر بنا زموږ فقهاؤ په کورونو کې دا وسیدونکې حیوانانو لکه مار او موږک پس خورده پاکه بللی ده.

دا چې نبی کریم صلی الله علیه وسلم په کوم حدیث کې د پيشو پس خورده پاکه بللی ده هغه په دی ډول دی. عَنْ دَاوُدَ بْنِ صَالِحٍ بْنِ دِينَارٍ الثَّمَارِ، عَنْ أُمِّهِ، أَنَّ مَوْلَاتَهَا أَرْسَلَتْهَا بِهَرِيسَةَ إِلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، فَوَجَدَتْهَا تُصَلِّي، فَأَشَارَتْ إِلَيْهَا أَنْ ضَعِيهَا، فَجَاءَتْ هِرَّةً، فَأَكَلَتْ مِنْهَا، فَلَمَّا انْصَرَفَتْ أَكَلَتْ مِنْ حَيْثُ أَكَلَتِ الْهِرَّةُ، فَقَالَتْ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّهَا لَيْسَتْ بِتَحَسٍ إِمَّا هِيَ مِنَ الطَّوَائِفِ عَلَيْكُمْ»، وَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَوَضَّأُ بِفَضْلِهَا. (۱)

ترجمة: داود د صالح زوی او هغه د دینار (خرما والا) زوی دخپلی مور څخه روایت کوی، ماته زما بباداری هرېسه را کړه چې زه یی عایشی صدیقی رضی الله تعالی عنها ته ورکړم، چې ورغلم هغی لمونځ کوی، ماته یی اشاره وکړه چې کښیږدم، نو پشوراغله او د هغه څخه یی خوړل وکړه، کله چې د لمانځه څخه فارغه سوله نو د هغه ځایه یی خوړل وکړی د کومه ځایه چې پيشو خوړل کړی وه، اوبیا

بيادی وويل: چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: بيشكه پيشو نجسه نه ده، بلکه داپرتاسو باندې دطواف کونکو څخه ده، او ما رسول الله صلى الله عليه وسلم وليدی چي دپيشو په پاته سوی ابو یی اودس کوی.

دلته هم دخمر دحرمت علت نشه ده او حکم پر علت بنادی، اودغه علت په قرآن سره معلوم دی، نوځکه دهمدغه قاعدی مطابق فخرالدین امام رازی په خپل تفسیر کبیر کي داسې فرمایي: مِنَ الْحُجَّةِ أَنَّ اللَّهَ غَلَّلَ تَحْرِيمَ الْخَمْرِ بِقَوْلِهِ تَعَالَى: إِذَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ [الْمَائِدَةِ: ۹۱] وَلَا شَكَّ أَنَّ هَذِهِ الْأَفْعَالَ مُعَلَّلَةٌ بِالسُّكْرِ، وَهَذَا التَّغْلِيلُ يَقِينٌ، فَعَلَى هَذَا تَكُونُ هَذِهِ الْآيَةُ نَصًّا فِي أَنَّ حُرْمَةَ الْخَمْرِ مُعَلَّلَةٌ بِكُونِهَا مُسْكِرَةً، فَأَمَّا أَنْ يَجِبَ الْقَطْعُ بِأَنَّ كُلَّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ كَذَلِكَ فَلَا بُدَّ مِنْ ثُبُوتِ هَذَا الْحُكْمِ فِي كُلِّ مُسْكِرٍ، وَكُلُّ مَنْ أَنْصَفَ وَتَرَكَ الْعِنَادَ، عَلِمَ أَنَّ هَذِهِ الْوُجُوهَ ظَاهِرَةٌ جَلِيَّةٌ فِي اثْبَاتِ هَذَا الْمَطْلُوبِ. (۱)

ترجمه: بل دلیل دادی: چي الله تعالى دخمر دحرمت علت داسې بیان کړی دی چي «بیشکه شیطان اراده لری چي دخمر اوقمار په وجه ستاسو په مینځونو کي بغض، عداوت اودشمنی واچوی اوتاسو دالله تعالى دذکر او لمانځه څخه منع کړی، اوپه دی کي شک نسته چي ددغو ټولو علت نشه دی، اوهمدغه علت یقینی دی، په همدی بنا دغه آیت صریح دلیل دی چي دخمر دحرمت علت نشه ده، اوهرڅوک چي انصاف وکړی اوعناد پریردی نودابه ورته معلومه سی چي بیشکه دغه ښکاره دلائل ددغه مطلب په اثبات کي کافی دی.

دپورتنيو څلورو اصولی دلائلو څخه هم ثابته سوله چي دخمر دحرمت علت

نشه ده نوڅکه دهرنشه کونکې شی حکم دخمر دی. که څه هم دخمر معنی دخنفي مذهب مطابق وسی، څکه دخنفي مذهب داصولو مطابق حکم پرعلت بنادی، اود غه علت هم دالله تعالی په کتاب قرآن سره معلوم دی، څکه صحابه کرامو در رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه دنشی په هکله فتواغونبستی وه (چې دغه عقل خرابوی) او الله تعالی هم دوی ته ددوی دسؤال مطابق حکم راولیږی هغه داچې {انما الخمر والميسر.....} اوکله چې دغه آیت نازل سونوعمر فاروق رضی الله تعالی عنه وویل: (موږ نور بس کړله یارب) معلومه سوه چې دخمر دحرمت علت نشه ده. زما دتحقیق په اندازه نوربه په دی مسئله کې ابهام پاته نه وی چې دخمر لفظ اومعنی دواړه عام دی، وهرنشه کونکې شی ته ویل کیږی، اوتول هغه حکمونه چې دخمر په باره کې په کتابونو کې لیکلی سوی دی هغه ټول دهرنشه کونکې دپاره ثابت دی، اودغه حرمت نورپه نص باندې ثابت دی داسې نه دی لکه څه علماء چې گمان کوی چې دغه حرمت په قیاس ثابت دی، څکه دخمر دلفظ څخه خپله نشه کونکې شی مراد دی، یوازی دانگورو تازه اوبه مراد نه دی.

دخمر معنی دجمهور و فقهاؤ دنظره

دا حنفونه بغیر دنورو ټولو مجتهدینو فقهاؤ او علماؤ په نزد دخمر لفظ اومعنی دواړه عام دی، وهرنشه کونکې شی ته خمر ویل کیږی. دانگورو څخه جوړ وی او که دبل شی څخه، دوی دنشه لرونکو شیانو ترمنځ فرق نه کوی، ددی دپاره دڅه کتابونو په حواله ددوی قولونه دلوستونکو دمطالعې دپاره لیکم لکه چې وایی: ۱- لم یفرق جمهور الفقهاء بین شراب الخمر وغیرها، فقالوا کل شراب أسکر کثیره وقليله حرام وهو خمر، حکمه حکم عصیر العنب فی تحریمه. (۱)

ترجمة: ديرفقهاء دانگورو واونورو شرابو ترمنخ فرق نه كوى، دوى وايبى: هر شراب چي نشه لرى دهغه لږ اوډير حرام دى، اوداغه خمردى، دهغوى حكم په حراموالى كې دانگورو د شرابو په شان دى.

٢- المالكية، والشافعية، والحنابلة قالوا: كل شراب يسكر كثيره فشرب قليله حرام، ويسمى خمرا، وفي شربه حد، سواء أكان من عنب أو زبيب، أو حنطة، أو شعير، أو تين، أو أرز، أو عسل، أولبن، ونحو ذلك، نيتا كان أو مطبوخا، لأن اسم الخمر لغة ماخامر العقل. الأدلة

١- وروى أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: {كل مسكر خمرا} فالخمر حقيقة لغوية في عصير العنب المشتد، وحقيقة شرعية في غيره مما يسكر من الأشربة.

٢- وروى في الصحيحين من حديث عمر رضي الله عنه أنه قال: نزل تحريم الخمر وهي من خمسة العنب، والتمر، والعسل، والحنطة والشعير، والخمر ما خامر العقل. متفق عليه ووجه الاستدلال به من ثلاثة أوجه: أحدها: أن سيدنا عمر رضي الله تعالى عنه أخبر أن الخمر حرمت يوم حرمت، وهي تتخذ من الحنطة والشعير، كما أنها تتخذ من العنب والتمر، وهذا علي أنهم يسمونها كلها خمرا.

وثانيها: أنه قال: حرمت الخمر يوم حرمت، وهي تتخذ من هذه الأشياء الخمسة، وهذا كالنصريح بأن تحريم الخمر يتناول تحريم هذه الأنواع الخمسة.

وثالثها: أن عمر رضي الله تعالى عنه ألحق بها كل ما خامر العقل من شراب، ولا شك أن عمر رضي الله تعالى عنه كان عالما باللغة، وروايته أن الخمر اسم لكل ما خامر العقل بتغييره.

٣- روى أبو داود أيضا عن نافع عن ابن عمر قال قال: رسول الله صلى الله عليه وسلم كل مسكر خمرا وكل مسكر حرام.

٤- بما روى أبو داود عن الثَّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ مِنَ الْخَنِطَةِ خَمْراً، وَمِنَ الشَّعِيرِ خَمْراً، وَمِنَ التَّمْرِ خَمْراً، وَمِنَ الزَّبِيبِ خَمْراً، وَمِنَ الْعَسَلِ خَمْراً.

والاستدلال به من وجهين: أحدها: أن هذا الحديث صريح في أن هذه الأشياء داخله تحت اسم الخمر، فتكون داخله تحت الآية الدالة علي تحريم الخمر. ثانيهما: أنه ليس مقصود الشارع تعليم اللغات، فوجب أن يكون مراده من ذلك بيان أن الحكم الثابت في الخمر ثابت فيها.

۵- روى أبوداود عن عائشة رضى الله تعالى عنها أنها قالت: سئل رسول الله صلى الله عليه وسلم عن البتع فقال {كل شراب اسكر فهو حرام}. (۱)
ترجمة: مالکي، شافعي اوحنبلي فقهاء (رحمهم الله) وايي: هر شراب چي ډير يي نشه لري دهغه لږ هم حرام دی، اوداغه خمر دی، اود هغوی پر چينبلو حد سته، دافرق نلري دانگورو خخه وی که دمميزو، دغنمو، داوړبشو، دانخرو، دوريجو، دعسلو دشيديو، اوياددوی پشان دنورو شيانو خخه وی، تازہ وی که پاخه وی، خکه دخمر نوم په عربي لغت کې وهغه شی ته ويل کيږي چې په خه تغير سره پر عقل پرده اچوی اوگډوډ کوی.

ددوی دلائل: اول دليل: روايت سوی دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمایي: (هرنشہ کونکې شی خمر دی) نودخمر نوم په سخت سوی انگورو کې دلغت حقیقت دی، خوپه نورو هغه شرابو کې چې نشه لري شرعی حقیقت دی.
ددوی دوهم دليل: په صحيح مسلم اوبخاری کې حديث روايت سوی دی چې عمر رضى الله تعالى عنه ويل: دخمر حرمت نازل سوخو خمر دپنخه شيانو خخه جوړيږي انگور، خرما، عسل، غنم او اربشی، اوخمر هر هغه شی دی چې پر عقل پرده اچوی.

ددغه حديث خخه درو وجهودليل ويل کيږي: اوله وجه دا چې: عمر رضى

الله تعالیٰ عنه وویل چې خمر حرام سول دوی دغنو او اوربشو څخه جوړیدل لکه
 څرنګه چې دانګورو او خرما څخه جوړیدل، اوبل داچې دوی ټولو ته خمر ویل.
 دوهمه وجه داچې: ده وویل: خمر چې په کومه ورځ حرام سول هغه ددغو
 پنځو شیانو څخه جوړی دل، نو دا تصریح ده په دی سره چې دخمر نوم ودغو
 ټولو ته شامل دی.

دریمه وجه داچې: عمر رضی الله تعالیٰ عنه په آخرکې تعمیم وکړی چې
 خمر هغه شراب دی چې پر عقل پرده اچوی، او په دی کې شک نسته چې عمر
 رضی الله تعالیٰ عنه د عربی ژبی او روایت عالم وو.

ددوی دریم دلیل: ابو داود دنافع او هغه دابن عمر رضی الله تعالیٰ عنه
 روایت کړی دی، چې هغه وایی رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: ټول نشه
 کونکې خمر دی او هر نشه کونکې شی حرام دی.

ددوی څلورم دلیل: نعمان بن بشیر روایت کوی چې رسول الله صلی الله
 علیه وسلم وویل: بیشکه دغنمو څخه خمر دی، اود اوربشو څخه خمر دی، اود خرما
 څخه خمر دی، اود ممیزو څخه خمر دی، اود عسلو څخه خمر دی.

ددغه دلیل دوی وجهی دی: اوله وجه داده: دغه حدیث صریح دی چې دغه
 شیان دخمر په نوم کې داخل دی، نودغه دهغه آیت تر حکم لاندی دی چې دخمر
 پر حرمت دلالت کوی.

دوهمه وجه داچې: دشارع مقصد دلغاتو تعلیم نه دی نو واجب دی چې
 دشارع مقصد په دغه سره دحکم بیان دی، هغه حکم چې په خمر کې ثابت دی
 هغه په دغو شیانو کې هم ثابت دی.

ددوی پنځم دلیل: ابوداود روایت کړی: چې عائشة رضی الله تعالیٰ عنها

وايي: دسول الله صلى الله عليه وسلم خخه دبتع په باره كې پوښتنه وسوله، نو ده ورته وفرمايل: هر شراب چې نشه لري هغه حرام دى.

ملاحظه: ددوى نور دلائل هم سته خو ما دا مختصار پرېنا هغه پرېښودل.

۲- والمسكر علي وجهين: مجمع علي تحريمه، ومختلف فيه: فالأول: عصير العنب، والثاني: مطبوخه، وعصير غيره ومطبوخه.

فقول مالك وجميع أصحابه، والشافعي وأصحابه أن جميع ذلك حرام. وهوقول الصحابة رضي الله تعالى عنهم، والصدر الأول.

قال القاضي أبو الحسن ابن القصار: هوقول عمر، علي، وابن عباس، وسعد بن أبي وقاص، وابن عمر، وأبي هريرة وعائشة. وهذا هو الصحيح من القول؛ لورود النص، ولوقوع اسم الخمر عليه، ولأنه إجماع الصحابة، وللعلة الجامعة بينه وبين الخمر.

والمجمع عليه بالنص قول النبي صلى الله عليه وسلم: {الخمر من هاتين الشجرتين: النخلة والعنب} وقال {كل مسكر حرام} وستل عن المزر يعمل من الشعير والبتع يعمل من العسل: فقال {كل مسكر حرام}.

وقد كان السبب في جوابه صلى الله عليه وسلم السؤال عن الأجناس التي تسكر، لاعن القدر من القلة والكثرة. (۱)

ترجمة: نشه كونكې پردوه ډوله دى: يوهغه چې دهغه پر حرمت اجماع ده، بل هغه چې دهغه په حرمت كې اختلاف دى، اول دانگورو شيره ده، دوهم بيله انگورو اومه اوپخه شيره ده.

نودامام مالك اودهغه دټولو ملگرو، امام شافعى اودهغه دټولو ملگرو په نزد دغه ټول حرام دى. داغه داصحابو كرامو اوداولي صدى دعلماء قول دى.

قاضی ابوالحسن دقصار زوی وایی: دغه د عمر، علی، ابن عباس، سعد بن ابی وقاص، ابن عمر، ابی هریره او عائشة رضی الله تعالی عنهم قول هم دی. اودغه صحیح قول دی، ځکه ددغه په باره کې نص راغلی دی، بل دا چې پرده باندې دخمر دنوم اطلاق کول کیږي، بل دا چې دصحابه کرامو باندې اجماع ده، بل دا چې ددوی او خمر ترمنځ یوځای کونکې علت موجود دی. چې نشه ده هغه نص چې دوی سره یوځای کوی: د نبی صلی الله علیه وسلم دغه قول دی: چې خمر ددغو دوو ونو څخه دی: (خرما او انگور) او علیه الصلوة والسلام وایی: (هر نشه کونکې شی حرام دی) اود علیه السلام څخه د (مزر) چې داربشو څخه جوړیږي اود (بتع) چې د غسلو څخه جوړیږي پوښتنه و سوله نوده ورته وویل: (هر نشه کونکې شی حرام دی). اودلته د سوال کونکو مقصد د نشه کونکو اجناسو په باره کې پوښتنه وه، دلر او ډیرو د اندازی په باره کې نه وو.

۳- الأشرية: هي نوعان {مسكرة وغيره} فالمسكر من خمر وغيره حرام تناوله وإن قل، أو شرب لتداو أو العطش. لأية {إنما الخمر والميسر} وخبر الصحيحين {كل شراب أسكر فهو حرام}. (۱)

ترجمه: شرابونه پردوه ډوله دي: نشه لرونکي او بيله نشه لرونکي، نشه لرونکي دانگورو او بيله دوی څخه ټول حرام دی که څه هم لږوی، او که څه هم ددواء اوتندی دپاره وی.

دوی اول دخمر په آیت {إنما الخمر والميسر} دلیل وایی، دوهم دبخاری او مسلم په حدیث دلیل وایی، چې په هغه کې راغلی دی: (هر شراب چې نشه لري هغه حرام دی).

۴- الأشرية هي مسكر وغيره: فالمسكر: حرام وإن قل أو شرب لتداو أو عطش. (۱)
ترجمة: شربتونه پردوه ډوله دی: نشه لرونکې اوبيله نشی، نشه لرونکې
ټول حرام دی که څه هم لږوی، او که څه هم ددواء اوتندی دپاره وچینی.

۵- وجميع ما خلق الله تعالى من المطعومات حلال، إلا ما استثنيه عشرة أصول: الأول:
مانص الكتاب علي تحريمه كالخزير والخمر، أو السنة كالخمر الأهلية. الثاني ما في معناهما
كالنبيذ في معنى الخمر. (۲)

ترجمة: دخورلو ټول هغه څه چې الله تعالى پيدا کړی دی حلال دی، مگر نه
هغه چې دلسو اصولو په وجه استثنا کيږي: اول هغه چې دقرآن په دليل حرام وی
لکه خنزیر او خمر، او هغه چې په حدیث حرام وی لکه کورنی خره، دوهم هغه چې
ددوی په معنی وی لکه نبیذ چې دخمر په معنی دی.

۶- كل شراب أسكر كثيره، فقليله حرام، لقوله تعالى: {إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَلْسَابُ
وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ} وكل مسكر حرم، فيدخل في
عموم الآية.

وقدروي عبدالله بن عمر أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: كل مسكر حرم، وكل
خمر حرام. (۳)

وقال عمر رضي الله تعالى عنه نزل تحريم الخمر وهي من العنب، والتمر، والغسل،
والحنطة والشعير، والخمر ما خامر العقل. متفق عليه.
وروت عائشة: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: ما أسكر الفرق منه، فملاء الكف منه
حرام. (۴) ولأنه شراب يسكر كثيره، فحرم قليله، كعصير العنب. (۵)

۱- تحرير تنقيح الباب في فقه مذهب الشافعي ص ۱۶۴ - ۲- الوجيز في فقه مذهب الامام الشافعي ص ۴۶۹

۳- رواه مسلم وابوداود. ۴- رواه ابوداود

۵- الكافي في فقه الامام احمد بن حنبل ج ۴ ص ۱۰۴

ترجمة: هر شراب چې ډیر یی نشه لری نودهغه لږ هم حرام دی، دالله تعالی دقول پر بنابریشکه خمر، قمار، بتان او غشی چې دفال لپاره وشتل کیږی داخلور سره شیان پلیت اودشیطان دکارونو څخه دی نوتاسی ددی څخه ځانونه وساتی کیدایسی چې په دی ځان ساتلو سره نجات پیدا کړی، اوهرنشه کونکې خمر دی، او دآیت په عموم کې ټول نشه لرونکې داخل دی. یعنی ټول په آیت حرام دی.

اودعبدالله بن عمر رضی الله تعالی عنهما څخه روایت دی: چې (نبی علیه الصلاة والسلام وفرمایل: هر نشه لرونکې خمر دی اوهرخمر حرام دی).

او عمر رضی الله عنه فرمایل: دخمر حرمت نازل سو اوهغه دانگورو، خرما، غسلو، غنمو، اربشو څخه دی، او خمر هغه شی دی چې عقل خرابوی.

اوعائشی رضی الله تعالی عنها روایت کړی دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: هغه چې یو فرق (۱۶ رطل) یی نشه لری دهغه یوه لږه هم حرام دی.

اوهغه شراب چې ډیری نشه کونکې وی دهغه لږ هم حرام دی لکه دانگورو ددغه حدیث تشریح دهند یوعالم دترمذی په شرح تحفة الاحوذی کې

داسی کوي اوفرمایي: ماأسکر الفرق یفتح الرء وسکونها والفتح أشهر، وهومکیال یسع ستة عشر رطلا، وقیل هو یفتح الرء كذلك، فإذا اسکت فهو مائة وعشرون رطلا، منه أي

من کل مسکر، قال الطیبی: وملء الکف عبارتان عن التکثیر والتقلیل لا التحدید. (۱)

ترجمة: هغه چې (فرق) یی نشه لری، فرق دراپه زور اوپه سکون سره، خو زور یی شهرت لری، دایوه پیمانده چې (۱۶) رطل ځایه وی، چاویلی دی چې

دغه اندازه چې دراپه زور سره وی، که دراپه سکون سروی نوبیا (۱۲۰) رطل دی، نودهغه غږف یالپه هم حرام دی، یعنی دهرنشه لرونکې څخه.

طیبی وایی: دغه دفرق اوملاء الکف ډیر والی اولږ والی څخه عبارت دی.

۷- الفصل الأول: أَنْ كُلَّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ، قَلِيلُهُ وَكَثِيرُهُ، وَهُوَ خَمْرٌ، حُكْمُهُ حُكْمُ عَصِيرِ الْعَنْبِ فِي تَحْرِيمِهِ، وَوُجُوبِ الْحَدِّ عَلَى شَارِبِهِ.

وَرَوَى تَحْرِيمُ ذَلِكَ عَنْ عُمَرَ، وَعَلِيٍّ، وَابْنِ مَسْعُودٍ، وَابْنِ عُمَرَ، وَأَبِي هُرَيْرَةَ، وَسَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَاصٍ، وَأَبِي بِنِ كَعْبٍ، وَأَنَسٍ، وَعَائِشَةَ. (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ). وَبِهِ قَالَ عَطَاءٌ، وَطَاوُسٌ، وَمُجَاهِدٌ، وَالْقَاسِمُ، وَقَتَادَةُ، وَعُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، وَمَالِكٌ، وَالشَّافِعِيُّ، وَأَبُو ثَوْرٍ، وَأَبُو عُبَيْدٍ، وَإِسْحَاقُ.

الفصل الثاني: أَنَّهُ يَجِبُ الْحَدُّ عَلَى مَنْ شَرِبَ قَلِيلًا مِنَ الْمُسْكِرِ أَوْ كَثِيرًا. وَلَا تَعْلَمُ بَيْنَهُمْ خِلَافًا فِي ذَلِكَ فِي عَصِيرِ الْعَنْبِ غَيْرِ الْمَطْبُوعِ، وَاخْتَلَفُوا فِي سَائِرِهَا، فَذَهَبَ إِمَامُنَا إِلَى التَّسْوِيَةِ بَيْنَ عَصِيرِ الْعَنْبِ وَكُلِّ مُسْكِرٍ. وَهُوَ قَوْلُ الْحَسَنِ، وَعُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، وَقَتَادَةُ، وَالْأَوْزَاعِيُّ، وَمَالِكٌ، وَالشَّافِعِيُّ. (۱)

ترجمة: اول فصل: بيشكه ټول نشه لرونكې شيان حرام دی لږوی كه ډیر، او داغه خمر دی، ددوی حكم په حرمت كې داسې دی لكه دانگورو دشرابو، او پرچبونكې باندي حد واجب دی.

او ددغو حرمت ثابت دی: د عمر، علي، ابن مسعود، ابن عمر، ابی هريرة، سعد بن ابی وقاص، ابی بن كعب، انس او عائشة. (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ). او همدغه قول د عطاء، طاوس، مجاهد، قاسم، قتادة، عمر بن عبد العزيز، مالك، شافعي، ابو ثور، ابو عبيد، واسحاق. رحمة الله تعالى عليهم

دوهم فصل: بيشكه پرهرهغه چا حد واجب دی چې دنشه كونكې شى څخه لږ وچيښي او كه ډیر، موږ ته په دغه كې دانگورو دخامو او بو دشيري په باره كې هيڅ اختلاف معلوم نه دی ددی نه علاوه په نورو كې اختلاف دی، خوز موږ دامام

احمد بن حنبل په نزد دانگورو اونورو نشه کونکو ترمنځ فرق نسته ټول یو برابر دی، او دغه دحسن، عمر بن عبدالعزیز، قتاده، اوزاعی، مالک اوشافعی (رحمة الله تعالی علیهم) قول دی.

په دغه عنوان کې موهم ولوستل چې جمهور فقهاء اوعلماء، اصحاب کرام او تابعین دټولو یو نظر دی چې هرشی نشه لری او یاددیرو په استعمال غیر عادی انسان نشه کیږی، او عقل یی گډوډ کیږی، یعنی صحیح فهم اواذراک نسی کولای نوهغه ټول دخمر په شان حرام دی، هغه حکمونه چې حنفی عالمان دانگورو دشرابو دپاره تصور کوی هغوی ددغو ټولو دپاره ثابت دی.

دخمر معنی دحنفی فقهاء دنظره

په پورته عنوانونو کې مو ولوستل چې دخمر دلفظ دوی معناوی سوی دی، یوه خاصه دانگورونشه کونکې شیرده اوبله عامه چې هر نشه کونکې شی ته خمر ویل کیږی، نوپه همدی بنیاد د شریعت اوفقهی دعلماء څخه هم په دی هکله دوه قولونه نقل سوی دی، اول قول داچې خمر وهرنشه کونکې شی ته ویل کیږی دهرشی څخه چې وی، دانگورو وی او که دبل شی، پوخ وی که نه، دغه قول دجمهورو علماء اوفقهاء څخه رانقل سوی دی، چې مخکې په پوره تفصیل سره بیان اوولیکل سو.

دوهم قول داچې خمر دانگورو هغه اوبه دی چې نشه کونکې کې وی اوپرسر یی څک راسی، دغه قول دامام ابوحنیفه اودده دملگرو (رحمة الله علیهم) څخه نقل سوی دی.

تقریباً دحنفی مذهب دفقهاء په کتابونو کې دخمر دغه خاصه معنی په نظر کې نیول سوی ده او دڅه الفاظو په تغیر دخمر تعریف داسې کړی دی: ۱- وهي النبی من

ماء العنب إذا غلي واشتد (وقذف بالزبد) وعندهما لا يشترط القذف بالزبد، لأنه يسمى خمرًا بدونه، ولأن المؤثر في فساد العقل وتغطيته هو الإشتداد. (١)

ترجمة: خمر دانگورو هغه تازه اوبه دی چې جوش سی، سختی سی او ځگ وکړی، دغه تعریف دامام ابوحنيفة رحمة الله تعالى عليه په نزد دی، خودده ياران لکه امام محمد او امام ابویوسف رحمة الله تعالى عليهما په نزد دقذف بالزبد شرط نسته ځکه بيله دغه شرطه هم خمر ورته ويل کيږي، اوبل داچې د عقل په فساد او پرده اچولو کې موثر دده سخت والی دی. د ځگ څخه صفا کيدل نه دی.

٢- حرمت الخمر وإن قلت، وهي التي من ماء العنب إذا غلي واشتد وقذف بالزبد. خص هذا الاسم بهذا المسكر باجماع أهل اللغة. (٢)

ترجمة: خمر حرام سول که څه هم لږ وي، اودغه دانگورو هغه تازه اوبه دی چې جوش کړل سی او سختی سی، او پرسري ځگ راسی، دلغت د علماؤ په اجماع سره دغه نوم ددغه شرابو لپاره خاص کړل سوی دی.

٣- الخمر: ماء العنب النبي المتخمر، وسميت الخمر خمرًا إما لأنها تخمر العقل أي تستره، وإما لأنها تخامر العقل أي تخالطه، وإما لأنها تخمر نفسها لتلايق فيها شيء يفسدها. الخمر هو الاسم للنبي (الذي لم تمسه النار) من ماء العنب بعد ما غلي واشتد وقذف بالزبد (أي سكن عن الغليان وصار صافيًا) وهذا التعريف هو مذهب أبي حنيفة لأن معنى الاسكار لا يتكامل إلا بالقذف بالزبد فلا يصير خمرًا بدونه.

وقال صاحبان والأئمة الثلاثة: إذا غلي واشتد فهو خمر، وإن لم يسكن عن الغليان لأن معنى الإسكار يتحقق بدون القذف بالزبد وهذا هو الأظهر عند الحنفية، سدا لباب الفساد أمام العوام. (٣)

١- الاختيار لتعليل المختار ج ٣ ص ٥٠٩ - ٢- الدور الحکام فی شرح غرر الأحکام الجزء ٢ ص ٨٩

٣- الفقه الإسلامي وأدلته ج ١١ ص ١٢٩ - ١٥٢

ترجمة: خمر دانگورو تازه اوبه دی چي نشه لری، خمر ته خمر په دی وجه ویل کیږی چي پر عقل پرده اچوی یعنی پټوی، یا په دی وجه چي عقل گډوډ کوی، یا په دی وجه چي دی په خپله پټ ساتل کیږی چي داسې شی ورگډ نسی چي فاسد او خراب یی کړی.

خمر دانگورو دهغه تازه اوبو نوم دی چي (اورنه وی مسه کړی) او جوش سی اوسختی سی ترڅو د سرڅخه یی څک صاف سی. او پردغه تعریف دامام ابوحنيفة رحمة الله تعالى علیه مذهب بنادی، ځکه دی وایی دنشی معنی بیله دغه څکه نسی پوره کیدلای اونه بیله دغه څکه خمر کیدایسی.

دامام صاحب یاران لکه امام محمد او امام ابویوسف اونورو دروامامانو لکه امام شافعی، امام مالک او امام احمد بن حنبل رحمة الله تعالى علیهم په نزد چي کله جوش سی اوسختی سی نو دغه خمر دی که څه هم د څک څخه نه وی صفا سوی، ځکه دنشی مقصد بیله دغه هم پوره کیږی که څه هم څک ونکړی، او دغه قول د ټولو احنافو په نزد معتبر دی ترڅو چي دعوامو پر مخ د فسا دروازه وتړل سی.

۴- ويحرم الخمر عصير العنب إذا غلى واشتد أی (صلح للسكر) وقذف بالزبد عند أبي حنيفة في كون العصير خمرًا، وقال ليس بشرط، لأن تغطية العقل يحصل بالاشتداد. (۱)
ترجمة: حرام سوی خمر دانگورو شیرده چي جوش سی او سخت سی یعنی نشه پکښی پیداسی) او پر سړی څک راسی (دامام ابوحنيفة رحمة الله تعالى علیه په نزد ترڅو دشیری څخه خمر جوړ سی) اودده یاران وایی دغه څک یی شرط نه دی، ځکه پر عقل باندي پرده اچول په یوازی سختی سره هم حاصیلېږی.

۵- الخمر وهي عصير العنب إذا غلى واشتد أی صار قويًا وكثر غليانه وحصل فيه قوة الاسكار وقيل صار بحال يمنع حواس شاربه من الفهم والدرك وقيل صلاحيته للاسكار. (۲)

۱- مجمع البحرين وملطى النيرين، كتاب الحدود ص ۶۵۵ -- ۲- البناية في شرح الهداية ص ۳۹۲ ج ۱۱

ترجمة: خمر دانگورو هغه شیره ده چې جوش سی اوسخت سی ، یعنی چې جوش یی ډیر سی ثوقوت یی ډیر یږی، نویا په ده کې نشه زیاتېږی.

چا ویلی دی چې داسې حال ته وگرځی چې دچینونکې حواس دادراک اوفهم څخه منع کوی. اوچا ویلی دی چې دنشی صلاحیت پکښی پیدا سې.

تقریبا دحنفی فقهی په متون اوشروحو کې همدغه یوتعریف دڅه الفاظو په اختلاف لیکلی سوی دی، البته دومره اختلاف دامام ابو حنیفه اودده د شاگردانو امام محمد اوامام ابویوسف رحمة الله تعالی علیهم ترمنځ نقل سوی دی چې دامام صاحب په نزد (وقذف بالزبد) شرط دی خود شاگردانو په نزد شرط نه دی ځکه دوی وایی: بیله دغه شرطه هم خمر ورته ویل کیږی. اوبل دا چې دعقل په فساد اوپرده اچولوکې دغه سخت والی موثر دی وقذف بالزبد ته یی ضرورت نسته.

البته دامام صاحب رحمة الله تعالی علیه لخوا څخه یوعقلی دلیل ویل سوی دی چې سخت والی خو په هر شربت کې لازمی دی، اود شریعت حکمونه قطعې دی نو ځکه په یوازی سخت والی پرهر شربت باندې دحرامو حکم نسی کیدلای.

که پورتنی تعریفونه وگورو نودغه معلومیږی چې دحنفی علماؤ په نزد یوازی دتازه انگورو دشیری څخه جوړسوی شرابو ته خمر ویل کیږی، دحنفی فقهی په کتابونو کې ددوی دلائلو څخه څه په دی ډول دی، یو دابن عمر اوانس رضی الله تعالی عنهما په اثارو دلیل وایی، دوهم یوعقلی دلیل اودریم داهل لغت اجماع ده.

اول دلیل: ۱- عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: لَقَدْ حُرِّمَتِ الْخَمْرُ وَمَا بِالْمَدِينَةِ مِنْهَا شَيْءٌ. (۱)

ترجمة: ابن عمر رضی الله تعالی عنه وایی: خمر حرام سول خو په دغه وخت کې په مدینه کې ددوی څخه هیڅ شی نه وو.

په بل ځای کې انس رضی الله تعالی عنه فرمایي: ۲- أُنْسَ بَيْنَ مَا لَكَ، يَقُولُ:

۱- رواه صحيح البخاری، باب الخمر من عنب

«لَقَدْ أُنْزِلَ اللَّهُ الْآيَةَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ فِيهَا الْخَمْرَ، وَمَا بِالْمَدِينَةِ شَرَابٌ يُشْرَبُ إِلَّا مِنْ ثَمَرٍ» (۱)

ترجمة: انس بن مالک وایي: الله تعالى هغه آیت نازل کړی په کوم کې چې یی خمر حرام کړل، خو په مدینه کې شراب نه چينبل کيدل مگر نه دخرما څخه.

ددی دواړو اثرونو څخه داستدلال وجه داده چې په دغه وخت کې دخرما قسم قسم شرابونه موجود وه خو بياهم دی وایي: چې دخمر دتحریم آیت نازل سوخو په مدینه کې خمر نه وه. نو معلومه سوله چې دغه نورو نه خمر نه ویل کیږي.

اول جواب: دپورته ذکرسوی دوو اثارو په جواب کې اول داسې ویل کیدای سی چې مخکي موپه ډیر تفصیل سره ولوستل چې خمر دقرآن په آیت سره حرام سوی دی، او هغه آیت عام دی، داصول فقهي دقانون مطابق مو ولوستل چې په خبر واحد دآیت دعموم تخصیص صحیح نه دی نوپه اثر خو بیخي نسی کیدلای.

دوهم جواب: خپله دخنفی فقهي ډیر معتمد کتاب بدائع الصنائع محقق په یوه تعلیق کې داسې ورکړی دی: يجوز أن يكون ابن عمر قاله ردا على من زعم أن اسم الخمر خاص بعصير العنب المسكر، فين له أن مدلول الاسم عام لكل شراب مسكر، لأن نزول آية الخمر صادف اتخاذ الخمر من غير عصير العنب، ومع ذلك فهم الصحابة من تحريم الخمر هذه الأبيدة ابتداء، فتركوها واتلفوها، ولولا وضع الاسم للعموم لغة لما فعلوا شيئا من ذلك، ولكان لهم أن يتوقفوا أو يشربوا حتى يأتي نص يخص النبيذ بالتحريم، وبهذا تكون دلالة الأثر على العموم أرجح منها على الخصوص. (۲)

ترجمة: کیدایسی ابن عمر رضی الله تعالى عنه دغه خبر دهغه چاپه ردکړی کړی وی، چې داسې گمان کوی چې دخمر نوم دانگورو په نشه کونکې شیره پوری خاص دی، نو دوی ته یی داسې بیان وکړی چې دخمر داسم مدلول وتول نشه کونکو شرابو ته عام دی، ځکه دخمر دتحریم آیت په داسې وخت کې نازل سو چې شراب

بيله انگورو دنورو شيانو څخه جوړيدل، خويياهم صحابه کرامو دخمر دحراموالی څخه دټولو شرابونو حراموالی وفهموی، اوټول شرابونه يی پريښودل اوچپه يی کړل، که دغه اسم په لغت کې عام نه وای، نو دوی به دغه يوهه نه کولای بلکې دوی به توقف کړی وای، اويابه يی ترهغو چينلای تر خوداسې نص يادليل راتلای چې ددغه شرابونو په حراموالی پوری خاص وای، نو داسې معلومه سوله چې دغه اثرهم ترخصوص پر عموم ډير دلالت کوی، يعنی دخمر لفظ وټولو شرابونوته عام دی.

دریم جواب داچې خپله ابن عمر رضی الله تعالی عنه داسې حديث روايت کوی: عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ، وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ». (۱)

ترجمة: نافع دابن عمر رضی الله تعالی عنه څخه روايت کوی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: هر نشه کونکې شی خمر دی اوهر خمر حرام دی.

په بل حديث کې ابن عمر رضی الله تعالی عنه دخپل پلار څخه روايت کوی اوفرمايی: عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَلَى مِثْرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "أَمَّا بَعْدُ، أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ نَزَلَ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ، وَهِيَ مِنْ خَمْسَةٍ مِنَ: الْعَبِّ وَالْثَمَرِ وَالْعَسَلِ وَالْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ، وَالْخَمْرُ مَا خَافَرَ الْعَقْلَ". (۲)

ترجمة: ابن عمر رضی الله تعالی عنه وایي: ماعد عمر رضی الله تعالی عنه څخه واوریدل چې دنبی صلی الله علیه وسلم پرمنبرباندی ویل: وروسته تر حمد اوصلوة: ای خلگو بیشکه دخمر دحرمت آیت نازل سو، اودغه خمر دپنځو څخه جوړیږي: انگور، خرما، عسل، غنم اواربشی، اوخمرهغه شی دی چې عقل گډوډکوی اویا پر عقل پرده اچوی.

معلومه سوله چې دابن عمر رضی الله تعالی عنه اثردهغه اثرڅخه مخالف دی

چې ده خپله دخپل پلار څخه روایت کړې دی. نو ځکه دلیل په ویل صحیح نه دی.
 دا چې دوی دانس رضی الله تعالی عنه په اثر دلیل وایی دهغه په جواب کې
 خپله انس رضی الله تعالی عنه په بل اثر کې تردینه زیات په صراحت سره روایت
 کوی او فرمایي: عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: " كُنْتُ أَسْقِي أَبَا عُبَيْدَةَ وَأَبَا طَلْحَةَ
 وَأَبِي بَن كَعْبٍ، مِنْ قَضِيحٍ زَهْرٍ وَكَثْرٍ، فَجَاءَهُمْ آتٍ فَقَالَ: إِنَّ الْخَمْرَ قَدْ حُرِّمَتْ، فَقَالَ أَبُو
 طَلْحَةَ: قُمْ يَا أَنَسُ فَأَهْرِقْهَا، فَأَهْرِقْتُهَا " (۱)

ترجمه: انس بن مالک رضی الله تعالی عنه وایی: ما ابو عبیده، ابو طلحه، ابی
 بن کعب ته د تازه او پخو خرما خمر ورچینسل، یو سړی راغلی او وی ویل چې بیشکه
 خمر حرام سوله، نو ابو طلحه وویل ای انس ولاړسه دغه خمر چپه کړه نو ما چپه کړل.
 داغه اثر په بل ځای کې په داسې الفاظو راغلی دی: عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ:
 كَانَ أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ، وَسُهَيْلُ بْنُ بَيْضَاءَ، وَأَبِي بَن كَعْبٍ عِنْدَ أَبِي طَلْحَةَ وَأَنَا أَسْقِيهِمْ
 مِنْ شَرَابٍ حَتَّى كَادَ يَأْخُذُ فِيهِمْ، فَمَرُّ بِنَا مَرٌّ مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَنَادَى: أَلَا هَلْ شَعَرْتُمْ أَنَّ الْخَمْرَ
 قَدْ حُرِّمَتْ، قَالَ: قَوْلَ اللَّهِ مَا تَنْظُرُوا أَنْ أَمْرُونِي: أَنْ أَكْفَأَ مَا فِي آيَتِكَ، فَفَعَلْتُ، فَمَا عَادُوا فِي
 شَيْءٍ مِنْهَا حَتَّى لَقُوا اللَّهَ، وَإِلَها الْبُسْرُ وَالتَّمْرُ، وَإِلَها الْخَمْرُ نَا يَوْمَئِذٍ. (۲)

ترجمه: انس بن مالک وایی: ابو عبیده بن جراح، سهیل بن بیضاء، او ابی بن
 کعب د ابو طلحه سره وه، او مادوی ته شراب ورچینسل، چې دوی خولی ته پورته
 کوله نو د مسلمانانو څخه یو تیریدونکي موږ ته راغلی اوناری کړله: ایا تاسو خبر
 یاست چې خمر حرام سوله، دی وایی قسم په الله دوی انتظار نه وکړی، اوماتی امر
 وکړی چې هغه څه چې ستا په لوبښی کې دی هغه چپه کړه، نو ما داسې وکړله، او دوی
 تر هغو بیا نه وچینسل تر څو د الله تعالی سره ملاقی سوله یعنی مړه سوله، او دغه خمر
 دلندی او وچې خرما څخه وه، او په دغه وخت کې زموږ دغه خمر یا شراب وه.

په یوبل ځای کې خپله انس رضی الله تعالی عنه فرمایي: عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: «حُرِّمَتْ عَلَيْنَا الْخَمْرُ حِينَ حُرِّمَتْ، وَمَا نَجِدُ يَغْنِي بِالْمَدِينَةِ خَمْرُ الْأَعْنَابِ إِلَّا قَلِيلًا، وَعَامَّةُ خَمْرِنَا الْبَسْرُ وَالتَّمْرُ». (۱)

ترجمه: انس رضی الله تعالی عنه وایي: پرموېږ خمر حرام سوله چې کله حرام سوله، او په مدينه کې دانگورو خمر نه وه مگر نه لږ، اوزموېږ عام خمر دلندی او وچې خرماڅخه وه.

دلته خپله انس رضی الله تعالی عنه دلندی او وچې خرما وشرابو ته خمر وایي، نومعلومه سوه چې دخمر لفظ عام دی دانگورو او خرما دواړو شرابونو ته خمر ويل کيږي، نو په دغه اثرباندې هم دليل ويل صحيح نه دی.

په بل حديث کې په ډير صراحت راغلی دی چې ممیزو او خرما ته خمر ويل سوی دی: عَنْ جَابِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الزَّبِيبُ، وَالتَّمْرُ هُوَ الْخَمْرُ». (۲)
ترجمه: جابر بن عبدالله رضی الله تعالی عنه روایت کوي چې نبی صلی الله علیه وسلم وفرمايل: ممیز او خرما خمر دی.

بل ځای کې وایي: عن جابر بن عبد الله قال البسر والتمر خمر. (۳)
که دغه پورته ذکرسوی حدیثونه اواثر یوځای سره مطالعه کړو نوښکاره معلومیږي چې دابن عمر او انس رضی الله تعالی عنهما هغه آثارچې احناف دلیل په وایي، نور داسې آثار او حدیثونه سته چې دهغوی خلاف حکم ثابت نه وي نوځکه ددوی دلیل په ويل صحيح نه دی.

بل داچې دافقهی داصولومطابق حدیث تراثرپه دلیل ویلوکې قوی دی، یعنی که دحدیث اواثر ترمنځ تعارض راسی اوپه دواړو باندې په یوه وخت کې عمل کول ممکن نه وي نو اثر پریښودل کيږي اوپه حدیث باندې عمل کول واجب دی.

۱ رواه صحيح البخاري كتاب الأشربة - ۲ - سنن النسائي كتاب الأشربة - ۳ - سنن نسائي كتاب الأشربة

دلته دابن عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہما هغه اثر چي نافع دده څخه روایت کړی دی چي په هغه کې وایی هر مسکر خمر دی، اودده خپله هغه اثر چي دی دخپل پلار عمر رضی اللہ تعالیٰ عنه څخه روایت کوی چي دی په هغه کې وایی خمر دپنځه شیانو څخه جوړیږي، دا حنفو دترجمي مطابق دواړه دده دائر سره تضاد اوتکر لری اوپه دواړو په یوه حال کې عمل کول ممکن نه دی، نو دغه ثابته سوله چي دابن عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہما په اثرباندې پردغه حال دلیل ویل صحیح نه دی.

دا حنفو دوهم دلیل عقلی: بدائع الصنائع محقق په خپل تعلیق کې دهدایی په حواله لیکلی دی: ما ذکره صاحب الهدایة قالوا إن حرمة النبی من عصیر العنب المسکر قطعية للإجماع علیها، وحرمة غیره ظنية، فلا یسمى ما حرمة ظنية باسم ما حرمة قطعية. (۱) ترجمه: هغه چي دهدایی مصنف لیکلی دی: دوی وایی چي دانگورو نشه کونکي تازه شیري حراموالی قطعی دی، ځکه پردغه اجماع راغلی ده، اوددی نه بغیر دنورو حراموالی ظنی دی، نو دهغه شی نوم چي حراموالی یی قطعی وی وهغه ته نه ورکول کیږي چي حراموالی یی ظنی وی.

دعقلی دلیل جواب: هم خپله داغه محقق ورکړی دی اوفرمایي: فهو لا يدل على إثبات التفرقة، لأن القطعية والظنية في التحريم لا يستلزم ذلك، لما تقرر أن اختلاف مشتركين في حكم في الغلظة فيه لا يلزم منه افتراقهما في التسمية، ألا ترى أن الزنا مثلا يصدق على من وطئ أجنبية وعلى من وطئ حليلة جاره، والثاني أغلظ من الأول، وعلى من وطئ محرّماته وهو أغلظ منهما، واسم الزنا مع ذلك شامل للثلاثة، كذلك قطعية التحريم في عصير العنب المسكر، وظنية فيما سواه لا تمنع من تسمية خمر، على أن الأحكام الفرعية لا يشترط في إثباتها الأدلة القطعية. (۲)

ترجمة: نودغه دجلاوالی پراثبات دلالت نه کوی، ځکه قطعیت او ظنیت په حراموالی کې دجلاوالی داثبات لره مستلزم نه دی، لکه دمثال په ډول په حکم کې سره شریکان وی خو په غلاظت او سختی کې سره جلاوی، نودغه ددوی دنومانو دجلاوالی لره مستلزم نه دی، لکه دهمسایه دبنځی سره زنا دبیگانه بنځی سره تر زنا ډیره بده اوسخته ده، اودهغی بنځی سره زنا کول چې پرسری حرامه وی لکه مور، خور او داسې نور تردغه دواړو سخته ده خوییا هم په نومانو کې فرق او جلاوالی نه لری بلکې ټولو ته زنا ویل کیږی، همدا ډول دانگورو په نشه کونکې شیرې کې دخمر لفظ حقیقی او په نورو کې ظنی ددی مانع نه دی چې ودغه نورو ته نوخمر نه ویل کیږی، بل داچې دفرعی حکمونو داثبات دپاره شرط نه دی چې دلیل به یې قطعی وی، بلکې په ظنی دلیل سره هم ثابتیږی.

داحنافو دریم دلیل دعربی لغت دیوهانواجماع: جمع أهل اللغة علی أن إطلاق اسم الخمر علی النبی المسکر من عصیر العنب حقیقی، واختلفوا فی إطلاقه علی الأنبذة المسکرة، فذهب أكثر علماء اللغة إلى أن اسم الخمر علی کل شراب مسکر حقیقی، سواء كان متخذاً من ثمرات النخيل، والأعشاب أم من غیرهما، وسواء كان نباتاً او مطبوخاً. (۱)

ترجمة: دعربی لغت خاوندانو اجماع کړی ده چې دخمر دنوم اطلاق دانگورو پر نشه کونکې شیرې باندې حقیقی دی، خو په نورو نشه کونکو شيانو باندې اختلافی دی، نو ډیر دلغت عالمان پردغه دی چې دخمر نوم پر ټولو نشه کونکو شرابو باندې حقیقی دی، هغه دخرما دمیوی څخه جوړ سوی وی، دانگورو او یاد نورو څخه جوړ سوی وی، تازه وی که پوخ سوی وی.

داچې دوی وایی دلغت علماؤ اجماع ده پردغه چې دخمر دلفظ معنا یوازی دانگورو نشه لرونکې شیرې ده، ددغه جواب مخکې دلغوی معنا په بحث کې ډیر

په تفصیل سره وڅیړل سو او هلته موږ ثابته کړه چې دلغت علماء په یوه اتفاق نه دی، بلکې په عموم او خصوص کې اختلاف درلودی لکه چې وایی: ماصرح صاحب القاموس بقوله (والعموم أصح) وهذا تبادر فیهما إلى ذهن الصحابة حين أمرهم الله باجتناّب الخمر ونادی المنادی حرمت الخمر، لما بادروا إلى ترک ماکان عندهم من البر والتمر، وإرافته، بل صح لهم أن يقولوا نشربه لأنه مباح، لأن التحريم للخمر، وهذا ليس بخمر لأنها اسم للنئی من عصیر العنب المسکر فحسب، فيكون ما عداه مباحا حتى یرد النص یخصه بالتحريم، كما ورد النص بتحريم الخمر، دل ذلك على عموم الاسم لغة، وهذا أقوى الأدلة على اثبات العموم اللغوی، لأن الصحابة من أهل اللسان ویفهم (۱).

ترجمة: د عربي لغتو په يو کتاب قاموس کې صراحت سوی دی چې (عموم اصح) دی، نو ځکه اجماع نه سوله، بل دا چې کله الله تعالی دا جتناّب او پرهیز امر وکړی او آواز کونکې آواز وکړی چې خمر حرام سوله نودتولو اصحابو کرامو ذهن دغه ته ولاړی چې خمر عام دی، نو ځکه ټول هغه څه چې ددوی سره وه د هر شی څخه چې جوړ سوی وه هغه یی پرېښودله او چپه یی کړل، که نه نوددوی دپاره دغه لاره وه چې ووايي بيله انگورو څخه جوړ سوی شراب چيښو ځکه دغه مباح او روادی، ځکه خمر حرام سوی دی او دغه زموږ دا خمر نه دی، ځکه خمر خو یوازی دانگورو نشه کونکې تازه شیري ته ویل کیږی، نو ددی څخه علاوه نور شراب به مباح او حلال وای، ترڅو چې ددوی دپاره د حرامو الی خاص دلیل راځی.

نو دا صاحبو کرامو دغه عمل چې دوی دخمر د حرامو الی سره ټول شرابونه پرېښودل او چپه یی کړل، تر ټولو لوی دلیل دی چې دخمر لفظ عام دی، ځکه اصحاب کرام هم د عربي لغت خاوندان وه او پوهیدل داسې نه سو ویلای چې هغوی په عربي لغت یا د آیت په مطلب نه پوهیدل.

دپورته ذكرسوى عبارت په ډول دفتح البارى مصنف دعلامه قرطبي په حواله په ډير تفصيل سره دغه موضوع روښانه كړى ده، اوفتح البارى زموږ دعلماء په منځكې ډير مقبوليت لري اوټولوته دمنلو وړدى، اوهغه داسې نقل كوي او فرمايى: قَالَ الْقُرْطُبِيُّ الْأَحَادِيثُ الْوَارِدَةُ عَنْ أَنَسٍ وَغَيْرِهِ عَلَى صِحَّتِهَا وَكَثْرَتِهَا تُبْطَلُ مَذْهَبُ الْكُوفِيِّينَ الْقَائِلِينَ بِأَنَّ الْخَمْرَ لَا يَكُونُ إِلَّا مِنَ الْعِنَبِ وَمَا كَانَ مِنْ غَيْرِهِ لَا يُسَمَّى خَمْرًا وَلَا يَتَنَاوَلُهُ اسْمُ الْخَمْرِ، وَهُوَ قَوْلٌ مُخَالَفٌ لِلُّغَةِ الْعَرَبِ وَلِلْسُنَّةِ الصَّحِيحَةِ وَلِلصَّحَابَةِ، لِأَنَّهُمْ لَمَّا نَزَلَ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ فَهِمُوا مِنَ الْأَمْرِ بِاجْتِنَابِ الْخَمْرِ تَحْرِيمَ كُلِّ مُسْكِرٍ، وَلَمْ يَفْرُقُوا بَيْنَ مَا يَتَّخَذُ مِنَ الْعِنَبِ وَبَيْنَ مَا يَتَّخَذُ مِنْ غَيْرِهِ بَلْ سَوَّاهُ بَيْنَهُمَا وَحَرَّمُوا كُلَّ مَا يُسْكِرُ نَوَعُهُ، وَلَمْ يَتَرَفَّقُوا وَلَا اسْتَفْصَلُوا وَلَمْ يُشْكِلْ عَلَيْهِمْ شَيْءٌ مِنْ ذَلِكَ، بَلْ بَادَرُوا إِلَى الْإِثْلَافِ مَا كَانَ مِنْ غَيْرِ عَصِيرِ الْعِنَبِ، وَهُمْ أَهْلُ اللِّسَانِ، وَبَلَّغَتْهُمْ نَزْلُ الْقُرْآنِ، فَلَوْ كَانَ عَنْدهُمْ فِيهِ كَرَدُّ لَتَوَقَّفُوا عَنِ الْإِرَاقَةِ حَتَّى يَسْتَكَشِفُوا وَيَسْتَفْصِلُوا وَيَتَحَقَّقُوا التَّحْرِيمَ، لَمَّا كَانَ تَقَرُّرٌ عَنْدهُمْ مِنَ النَّهْيِ عَنْ إِضَاعَةِ الْمَالِ، فَلَمَّا لَمْ يَفْعَلُوا ذَلِكَ وَبَادَرُوا إِلَى الْإِثْلَافِ عَلِمْنَا أَنَّهُمْ فَهِمُوا التَّحْرِيمَ نَهْيًا، فَصَارَ الْقَائِلُ بِالتَّفْرِيقِ سَالِكًا غَيْرَ سَبِيلِهِمْ.

لَمَّا انْصَافَ إِلَى ذَلِكَ خُطْبَةُ عُمَرَ بِمَا يُوَافِقُ ذَلِكَ وَهُوَ مِمَّنْ جَعَلَ اللَّهُ الْحَقَّ عَلَى لِسَانِهِ وَقَلْبِهِ وَسَمِعَهُ الصَّحَابَةُ وَغَيْرُهُمْ فَلَمْ يَنْقُلْ عَنْ أَحَدٍ مِنْهُمْ إِثْكَارَ ذَلِكَ وَإِذَا ثَبَتَ أَنَّ كُلَّ ذَلِكَ يُسَمَّى خَمْرًا لَزِمَ تَحْرِيمُ قَلِيلِهِ وَكَثِيرِهِ.

مَنْ قَالَ يَقُولُ أَهْلُ الْكُوفَةِ إِنَّ الْخَمْرَ حَقِيقَةٌ فِي مَاءِ الْعِنَبِ مَجَازًا فِي غَيْرِهِ، أَنَّهُ يَلْزِمُهُمْ أَنْ يُجَوِّزُوا إِطْلَاقَ اللَّفْظِ الْوَاحِدِ عَلَى حَقِيقَتِهِ وَمَجَازِهِ، لِأَنَّ الصَّحَابَةَ لَمَّا بَلَّغَتْهُمْ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ أَرَادُوا كُلَّ مَا كَانَ يُطْلَقُ عَلَيْهِ لَفْظُ الْخَمْرِ حَقِيقَةً وَمَجَازًا، وَإِذَا لَمْ يُجَوِّزُوا ذَلِكَ صَحَّ أَنَّ الْكُلَّ خَمْرٌ حَقِيقَةٌ وَلَا الْفِكَاكُ عَنْ ذَلِكَ، وَعَلَى تَقْدِيرِ إِزْحَاءِ الْعِنَانِ وَالتَّسْلِيمِ أَنَّ الْخَمْرَ حَقِيقَةٌ فِي مَاءِ الْعِنَبِ خَاصَّةً فَإِنَّمَا ذَلِكَ مِنْ حَيْثُ الْحَقِيقَةُ اللَّغَوِيَّةُ، فَأَمَّا مِنْ حَيْثُ الْحَقِيقَةُ الشَّرْعِيَّةُ

فَالْكُلُّ خَمْرٌ حَقِيقَةٌ لِحَدِيثِ كُلِّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ. (۱)

ترجمة: قرطبی وایی: کوم صحیح اودیر حدیثونه چي دانس اونورو خخه راغلی دی، هغوی دکوفی خلگو مذهب باطلوی کوم چي وایی خمرنه وی مگر نه دانگورو خخه، اوکوم شراب چي دانگورو خخه نه وی جور سوی هغه ته خمر نه ویل کیږی، اونه دخمر نوم ورته شامل دی، اودغه داسې قول دی چي دعربو د لغت، د صحیح حدیثونو، اود اصحابو کرامو خخه مخالف دی، خکه کله چي د تحريم آیت نازل سو اود خمر خخه د پرهیز امروسو نودوی ټولو دغه وفهمول چي ټول نشه لرونکي شيان حرام دی، دانگورو اوغیر دانگورو ترمنځ يی فرق ونه کړی، بلکه دواړه يی برابر کړه، او ټول هغه انواع چي نشه لری حرام وبلل، نه ئی توقف وکړی اونه ئی د تفصیل غوښتنه وکړه اونه پردوی کوم شی مشکل سو، بلکه دهغو شرابو پر چپه کولویی تلوار وکړی کوم چي دوی دانگورو خخه نه وه جور کړی، په داسې حال کي چي دوی دعربی لغت خاوندان وه، اوقرآن ددوی پر ژبه نازل سو، که ددوی سره ددی په هکله کوم تردد وای، نودوی به د شرابو د تویولو خخه توقف کړی وای، ترڅودوی ته حال لوڅیدلای او تفصیل معلومیدلای او ثبوت ته رسیدلای، ددی سره چي دوی ته دغه هم معلومه وه چي د مال ضائع کول منع او حرام دی، نو چي دوی دغه یوهم نه وکړی بلکه پرتلف کولویی تلوار وکړی، نو موږ ته معلومه سوله چي دوی ددغه نص خخه د ټولو نشه کونکو شيانو حراموالی فهمولی دی. نوڅوک چي ددغو ترمنځ فرق نه کوی نو هغوی ددوی دلاری اومسلک مخالف بلل کیږی.

بیا چي ددغه سره دعمر فاروق رضی الله تعالی عنه خطبة ملگری کړی، او دی هغه څوک دی چي الله تعالی دده پر ژبه اوزړه باندې حق جاری کړی، اودغه اصحابانو اونورو اوریدل اودهیچا خخه هم ددغه خخه انکار نه دی نقل سوی،

نودا ثابته سوله چې ټولوته خمر وایي، اولازمه ده چې لږ اوډیر یی ټوله حرام سی. خوک چې دکوفی دخلگو خبره کوی چې دخمر لفظ دانگورو په شرابوکې حقیقت دی او په نورو کې مجاز دی، نودوی به دغه موافقه هم کوی چې دیوه لفظ په یوه وخت کې پر حقیقت اومجاز دواړو اطلاق کول جایز دی، ځکه اصحاب کرامو ته چې کله دخمر دحرمت خبر ورسیدی نودوی ټول هغه څه توی کړل چې ددوی سره وه، او پر هغوی باندي دخمر دلفظ اطلاق په حقیقت اومجاز دواړو سره کیدی، او داسې کول جایز نه دی، ځکه مجاز هغه وخت اراده کیږی چې حقیقت متعذر سی، داچې دواړه په یوه وخت کې نسی اراده کیدلای، نوبیا داصحیح ده چې ټوله په حقیقت کې خمر دی اوددوی په منع کې هیڅ جلاوالی نسته، بالفرض والتقدير که موږ دغه ومنو چې خمر خاص دانگورو په شرابوکې حقیقت دی، نوبیا دغه لغوی حقیقت دی، دشرعی حقیقت دمخې په ټولومسکراتوکې دخمر لفظ حقیقت دی، ځکه په حدیث کې دی چې (ټول مسکرات یانشه لرونکې خمر دی).

په بل ځای کې دفتح الباری مصنف فرمایي: مَنْ فَرَّقَ فِي الْحُكْمِ بَيْنَ الْمُتَّخِذِ مِنَ الْعَنْبِ وَبَيْنَ الْمُتَّخِذِ مِنْ غَيْرِهَا فَقَالَ فِي الْمُتَّخِذِ مِنَ الْعَنْبِ يَحْرُمُ الْقَلِيلُ مِنْهُ وَالْكَثِيرُ إِلَّا إِذَا طُبِعَ كَمَا سَيَأْتِي بَيَانُهُ وَفِي الْمُتَّخِذِ مِنْ غَيْرِهَا لَا يَحْرُمُ مِنْهُ إِلَّا الْقَدْرُ الَّذِي يُسْكِرُ وَمَا دُونَهُ لَا يَحْرُمُ. فَفَرَّقُوا بَيْنَهُمَا بِدَعْوَى الْمُغَايِرَةِ فِي الْأِسْمِ مَعَ اتِّحَادِ الْعِلَّةِ فِيهِمَا فَإِنْ كُلُّ قَدْرٍ فِي الْمُتَّخِذِ مِنَ الْعَنْبِ يُقَدَّرُ فِي الْمُتَّخِذِ مِنْ غَيْرِهَا. وَيُمْكِنُ الْجَمْعُ بِأَنْ مَنْ أَطْلَقَ عَلَى غَيْرِ الْمُتَّخِذِ مِنَ الْعَنْبِ حَقِيقَةً يَكُونُ أَرَادَ الْحَقِيقَةَ الشَّرْعِيَّةَ وَمَنْ نَفَى أَرَادَ الْحَقِيقَةَ اللَّغَوِيَّةَ.

وَقَدْ أَجَابَ بِهَذَا ابْنُ عَبْدِ الْبَرِّ وَقَالَ إِنَّ الْحُكْمَ إِنَّمَا يَتَعَلَّقُ بِالِاسْمِ الشَّرْعِيِّ دُونَ

اللُّغَوِيِّ. وَاللَّهُ أَعْلَمُ. (۱)

ترجمة: څوک چې په حکم کې فرق کوي دهغه شرابوچې دانگورو څخه جوړ
سوی وی اودهغو چې دبل شی څخه جوړ سوی وی، او وایی هغه چې دانگورو څخه
جوړسوی وی دهغه څخه لږ اوډیر ټوله حرام دی، اوهغه چې دبل شی څخه جوړسوی
وی دهغه دومره اندازه حرام دی چې نشه په راځي، ترهغه کم حرام نه دی.

دغه فرق دوی دهغه دعوی پر بنیاد کوي چې په نوم کې فرق لري، که نه نو
علت دحراموالی په دواړو کې یو دی چې نشه ده، نوڅومره اندازه چې دانگورو په
جوړسوی شرابو کې اخستل کیږي هغومره په نورو کې هم اخستل کیږي.

دهغو دوو قولونو په منځ کې یوځای والی داسې ممکن دی، هغه څوک چې
وایی دانگورو په شرابو کې دخمر لفظ حقیقت دی نودهغوی مراد شرعی حقیقت
دی، اوهغه څوک چې نفی کوي دهغوی مراد لغوی حقیقت دی.

ابن عبد البر ددی جواب ورکوي او وایی: بیشکه حکم په شرعی نوم پوري
تعلق لري په لغوی پوري تعلق نلري.

دپورتني ټول بحث خلاصه داسوله چې دخمر لفظ خاص نه دی بلکې عام دی
وتول نشه کونکو شيانو ته خمر ويل کیږي، دامام ابوحنيفة رحمة الله تعالى عليه
ومذهب ته منسوب کتابونو کې چې دخاصوالی کوم دلائل ويل سوی وه لکه د
اصحابو کرامو آثار، عقلی دلیل اودلغت اجماع دهغوی ټولو توجیه او جواب په ډیر
تفصیل سره وسو، نو معلوم سو چې دخمر لفظ عام دی وهرهغه شی ته ويل کیږي
چې نشه لري هغه په هر نامه اودهرشې څخه چې جوړ سوی وی.

بل داچې دخمر تعریف داحنافو په کتابونو کې په کومو لفظونو ذکر سوی دی
په هر تعبیر چې دی، دهغوی ټولو څخه خپله ثابته ده چې دخمر دحرمت علت اوبنیاد
نشه ده، که دامام صاحب اودده دشاگردانو اختلاف دی هغه هم دنشی پرېنا دی چې
په کوم حالت کې نشه ډیره ده اوپه کوم حالت کې کمه ده، ځکه داحنافو دمذهب

مطابق که داغه خمر سرکه سی اودنشی دحالت خخه ووزی بیاحرام نه دی.

په حدیثونو کې هر نشه کونکې خمر

او حرام دی

مخکې موږ یو عنوان جوړ کړی وو، هغه دا چې «د خمر معنا د حدیث د نظره، خو هلته یوازې لغوی معنی مراد وه حکم ورسره مطلوب نه وو، اودلته حکم مراد دی، د نبی کریم صلی الله علیه وسلم په حدیثونو کې په ډیر صراحت او وضاحت سره ټول دنشی شیانوته خمر ویل سوی او حرام بلل سوی دی، چې څه په لاندې ډول دی.

۱- عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ، وَكُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ». (۱)

ترجمه: نافع دابن عمر رضی الله تعالی عنه خخه روایت کوی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: هر نشه کونکې حرام دی، او هر نشه کونکې خمر دی.

۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «كُلُّ مُخْمَرٍ خَمْرٌ، وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ». (۲)

ترجمه: ابن عباس رضی الله تعالی عنه روایت کوي چې نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل: هر نشه کونکې شی خمر دی او هر نشه کونکې شی حرام دی.

۳- عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «خُرْمُ اللَّهِ الْخَمْرُ، وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ». (۳)

ترجمه: سالم د عبد الله زوی رضی الله تعالی عنهما د خپل پلار خخه روایت کوی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: الله تعالی خمر حرام کړل او هر نشه کونکې شی حرام دی.

۱- رواه سنن النسائي كتاب الأشربة - ۲- رواه سنن أبو داود كتاب الأشربة - ۳- رواه سنن النسائي كتاب الأشربة

۴- عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كُلُّ مُسْكِرٍ، خَمْرٌ، وَكُلُّ خَمْرٍ، حَرَامٌ». (۱)

ترجمة: ابی سلمة دابن عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہما خخه روایت کوی وایی
چی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل: هر نشه کونکی شی حرام دی او هر نشه
کونکی شی خمر دی.

۵- عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ». (۲)
ترجمة: ابی موسی رضی اللہ تعالیٰ عنه روایت کوی چی رسول اللہ صلی اللہ
علیه وسلم فرمایل: هر نشه کونکی شی حرام دی.

۶- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَمِعَ عَنِ الْيَشَعِ،
فَقَالَ: «كُلُّ شَرَابٍ مُسْكِرٍ حَرَامٌ». (۳)

ترجمة: عائشة رضی اللہ تعالیٰ عنہا روایت کوی چی رسول اللہ صلی اللہ
علیه وسلم خخه دبته په باره کی پوښتنه وسوله، نوهغه وفرمایل: هر شراب چی
نشه لری هغه حرام دی.

۷- عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، قَالَ: «السُّكْرُ خَمْرٌ». (۴)

ترجمة: سعید بن جبیر رضی اللہ تعالیٰ عنہما فرمایل: نشه خمر ده.

۸- عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: «بَيْدُ الْعَنْبِ خَمْرٌ». (۵)

ترجمة: ابی وائل دعبد اللہ خخه روایت کوی چی دی وایی: دانگورو نبید

خمر دی.

۹- عَنْ الشَّعْبِيِّ، وَإِبْرَاهِيمَ، وَأَبِي رَزِينٍ، قَالُوا: «السُّكْرُ خَمْرٌ». (۶)

۱- رواه سنن النسائي كتاب الأشربة -- ۲- رواه النسائي وابن ماجه كتاب الأشربة

۳- رواه سنن النسائي كتاب الأشربة --- ۴- مصنف بن أبي شيبة ج ۵ ص ۷۵ كتاب الأشربة

۵- مصنف بن أبي شيبة ج ۵ ص ۷۵ كتاب الأشربة -- ۶- مخکنی مرجع

ترجمة: شعبي، ابراهيم او ابی رزین دری سره وایی چي نشه خمر دی.

۱۰- عَنْ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ السُّكْرِ؟ فَقَالَ: «الْخَمْرُ، لَيْسَ لَهَا كُنْهٌ». (۱)

ترجمة: دابن عمر رضی الله تعالی عنهما څخه دسکر په هکله پوښتنه ورسوله نوهغه ورته ویل: خمر دی، او د خمر دپاره بل هیڅ کنیت نوم نسته.

۱۱- عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: "كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ: هِيَ الشَّرْبَةُ الَّتِي تُسْكِرُكَ". (۲)

ترجمة: دابن مسعود رضی الله تعالی عنهما وویل: هر نشه کونکی شی حرام دی، او مسکر هغه شربت دی چي تاسو نشه کوی.

۱۲- عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ مِنْ وَلَدِ عَلِيٍّ، عَنْ بَعْضِ أَهْلِ بَيْتِهِ، أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ عَنِ الثَّيِّدِ؟ فَقَالَتْ: «يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ لَمْ يُحَرِّمِ الْخَمْرَ لِاسْمِهَا وَإِنَّمَا حَرَّمَهَا لِعَاقِبَتِهَا، وَكُلُّ شَرَابٍ يَكُونُ عَاقِبَتُهُ كَعَاقِبَةِ الْخَمْرِ فَهُوَ حَرَامٌ كَتَحْرِيمِ الْخَمْرِ». (۳)

ترجمة: دجعفر بن محمد چي دعلی رضی الله تعالی عنه داو لادې څخه دی، داهل بیت څخه دی، روایت کوی، بیشکه ده دعائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها څخه دثبید په هکله پوښتنه وکړله، نو دی ورته وویل: ای زویه الله تعالی خمر دنوم دوجهی نه دی حرام کړی، بلکې دغه یې دعاقبت دوجهی حرام کړی دی، هر شراب چي عاقبت دخمر په شان وی، نوهغه حرام دی، داسی حرام دی لکه خمر.

۱۳- عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: جَاءَ قَوْمٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا نَشِيدُ ثَيِّدًا فَتَشْرِبُهُ عَلَى طَعَامِنَا، فَقَالَ: «اشْرَبُوا وَاجْتَنِبُوا كُلَّ مُسْكِرٍ» فَأَعَادُوا عَلَيْهِ، فَقَالَ: «إِنَّ اللَّهَ يَنْهَاكُمْ عَنْ قَلِيلٍ مَّا أُسْكِرَ كَثِيرُهُ». (۴)

ترجمة: عمر بن شعيب دخپله پلار څخه او هغه دده دنيکه څخه روایت کوی چي یو قوم نبي صلی الله علیه وسلم ته راغلی او وئې وویل: ای دالله رسوله موږ

۱- سنن الدارالقطني ج ۵ ص ۵۱ --- ۲- سنن الدارالقطني ج ۵ ص ۵۱

۳- سنن الدارالقطني ج ۵ ص ۶۱ --- ۴- سنن الدارالقطني ج ۵ ص ۶۴

نبیذ جوړوو او بیا هغه د دودۍ د پاسه چینیو، نونۍ علیه السلام ورته وفرمایل: وئې چینی خود نشه کونکې څخه ځانونه وساتي، نو هغوی بیا پوښتنه وکړله، نوده ورته وفرمایل: بیشکه الله تعالی تاسو دهغه لږ څخه منع کوی چې دهغه ډیر نشه لری.

د پورتنیو حدیثونو پر بناد حنفی فقهی ډیر ممتاز عالم هم وهر نشه کونکې شی ته خمر ویلی دی لکه چې وایی: ۱- الخمر اسم جنس عام لغة لكل شراب مسكر. (۱) ترجمه: خمر اسم جنس دی په لغت کې وټولو نشه کونکو شرابو ته عام دی. ۲- وقيل كل مسكر خمر لأنها سميت خمرًا لمخامرها العقل وسائر المسكرات كذا لک. قال ابن الأعرابي سميت الخمر خمرًا لأنها تركت فاختمرت واختمارها تغير ريحها. كذا في الصحاح. (۲)

ترجمه: چا ویلی دی هر نشه کونکې شی خمر دی، ودی ته خمر ځکه ویل کیږي چې پر عقل پرده اچوی او ټول نشه کونکې شيان هم داسې دی. ابن اعرابي وایی: ودغه ته خمر ځکه وایی چې دغه ایښودل کیږي ترڅو چې خمر وگرځي او دده خمر گرځیدل دادی چې بوی یې بدل سی. دلغتو په صحاح نومی کتاب کی هم داسی لیکلی دی.

د پورتنیو حدیثونو، آثارو او فقهاؤ د اقوالو څخه ثابته سوله چې هر نشه کونکې شی خمر دی، او هر خمر حرام دی، په دغو حدیثونو او آثارو کې نه د خرما اونه دانگورو اونه د بل شی ذکر سوی دی، بلکې دمطلق نشی ذکر سوی دی دهرشی څخه چې وی، ځکه په (۱۲) نمبر حدیث کې عائشة صدیقة رضی الله تعالی عنها په صراحت سره فرمایي: چې خمر د نامه په وجهی نه دی حرام سوی، بلکې دعواقبو دوجهی حرام سوی دی، او عواقب یې نشه ده یعنی دنشی دوجهی حرام سو دی، نونشه حرامه ده

دهرشی چي وي، شراب وي، افیون وي، چرس وي، تمباکو وي، سگریټ که نسوار اوداسی نور وي، خک که دټولو یو علت دی چي نشه ده نو دپورته ذکر سوی دلائلو پرینا دټولو یو حکم دی چه ټوله حرام دی، لږ او ډیر فرق نلری.

بل داچي ددغه مبارک دین رسول او پیغامبر صلی الله علیه وسلم خپله فرمایي چي هر نشه لرونکي شی خمر دی، خوبیا هم څه فقهاء او علماء وایي چي یوازی دانگورو څخه جوړ سوی شرابو ته خمر وایي.

د خمر ډیر نومونه دی

د خمر د نومونو په باره کي دبدائع الصنائع محقق په خپل تعلیق کي لیکلی دی: للخمر اسماء كثيرة ذكر منها صاحب التلويح اسماءها التسعين اسما، وذكر ابن المعتز مائة وعشرين اسما، وذكر ابن دحية مائة وتسعين اسما، ومن أشهرها: العقار، الشموس، الخندريس، الحمياء، الصهباء، المدام، الشمول وغير ذلك. (۱)

ترجمة: د خمر نومونه ډیر دی څه دهغوی څخه د تلويح مصنف (۹۰) نومونه ذکر کړي دي. ابن معتز (۱۲۰) ذکر کړي دي. ابن دحية (۱۹۰) ذکر کړي دي. دهغوی د جملی څخه څه مشهور نومونه دغه پورته ذکر سوی دي.

کیدایسي داهغه نومونه وي چي خلکو دځان پرایبني دي، ځکه د رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه حدیث نقل سوی دی فرمایي: عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَشْرَبُ نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي الْخَمْرَ بِاسْمٍ يُسْمَوْنَ بِهَا (يَاءُ). (۲) ترجمة: عبادہ ابن صامت رضی الله تعالی عنه روایت کوی چي رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایي: زما دامت څه خلگ به شراب چیبني دوی به خپل دځانه نومونه پرایبني وي.

په بل حدیث کې راغلی دی: عَنْ أَبِي أُمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تَذْهَبُ اللَّيَالِي وَالْأَيَّامُ، حَتَّى تَشْرَبَ فِيهَا، طَائِفَةً مِنْ أُمَّتِي الْخَمْرَ، يُسْمَوْنَهَا بِغَيْرِ اسْمِهَا». (۱)

ترجمة: ابی امامه الباهلی روایت کوی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: ترهغو دغه شپې او ورځې نه ځي (قیامت نه راځي) ترڅو چې زما دامت څخه یوه ډله یاتولی به شراب چینی خوپه داسې نامه چې دوی به پرايښی وی. دپورتنیو حدیثونو څخه هم معلومه سوله چې نومانو ته اهمیت نسته بلکه علت مهم دی او علت دتولویو دی او هغه نشه ده، اودغه ثابته ده چې هرشی نشه لری هغه حرام دی. ځکه هغه آیتونه چې دخمر دحرمت په باره کې راغلی دی په هغوی باندې ټول نشه لرونکي حرام سوی دی، ځکه دخمر معنا عامه ده.

بل داچې در رسول الله صلی الله علیه وسلم په حدیثونو کې اود اصحابو کرامو په آثارو کې وهرنشه لرونکې شی ته خمر ویل سوی دی: په حدیث کې راغلي دي: عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ آيَةَ الْخَمْرِ، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ الْمِزْرَ؟ قَالَ: «وَمَا الْمِزْرُ؟»، قَالَ: حَبَّةٌ تُصْنَعُ بِأَيْمَنِ، فَقَالَ: «تُسَكَّرُ؟» قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: «كُلُّ مُسَكَّرٍ حَرَامٌ». (۲)

ترجمة: ابن عمر رضی الله تعالی عنهما روایت کوی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم خطبه ویل اود خمر دآیت ذکر یی وکړی، نویوسړی ورته وویل چې دمزر څه حکم دی؟ نو ده ورته وویل مزر څه شی دی؟ ده ورته وویل دغه په یمن کې جوړیږی، نو علیه السلام ورته وویل نشه لری؟ هغه ورته وویل: هوو، نو علیه السلام ورته وویل: هرشی چې نشه لری هغه حرام دی.

په بل حدیث کې راځي: عَنْ أَبِي الْجَوَيْرِيَّةِ، قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ، عَنِ الْبَاقِ فَقَالَ:

سَبَقَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْبَاقَ: «فَمَا أَسْكَرَ فَهُوَ حَرَامٌ» قَالَ: الشَّرَابُ الْحَلَالُ الطَّيِّبُ،
 قَالَ: «لَيْسَ بَعْدَ الْحَلَالِ الطَّيِّبِ إِلَّا الْحَرَامُ الْحَيْثُ». (۱)

ترجمه: دجویری پلار وایی مادابن عباس رضی الله تعالی عنهما خخه دباذق
 دحکم په باره کې پوښتنه وکړله، نوډه وویل: محمد صلی الله تعالی علیه وسلم
 دباذق ترجوړیدلو دمخه ددنیاخخه ولاړی، خو هرشی چې نشه لری هغه حرام دی،
 ده ویل: یو شراب هغه دی چې پاک او حلال وی، اوډه ویل ترپاک او حلال وروسته
 نسته مگر ناپاک او حرام دی.

نوډغه پورته ذکرسوی حدیثونه او آثار دخمردآیتونو تفسیردی یعنی که خه
 هم دقرآن کریم په آیت کې دخمر لفظ راغلی دی خو درسول الله صلی الله علیه وسلم
 په حدیثونو اود اصحابو کرامو رضوان الله تعالی علیهم په آثارو کې وهر نشه کونکی
 شی ته خمر او حرام ویل سوی دی، نوځکه ټول دنشی شیان دقرآن کریم په آیتونو او
 دنبی کریم صلی الله تعالی علیه وسلم په حدیثونو اود اصحاب کرامو په آثارو کې
 قطعی حرام ویل سوی دی.

نبیذ چې نشه لری حرام دی

په مذهبی کتابونو کې دنشی دشیانودجملی خخه «نبیذ» یوداسی توکی
 دی، چې دهغی په معنی، جوړښت یعنی څنگه اوپه چیشی کې جوړیږی، عموم
 اوخصوص یعنی دهرشی اوکه دخاص شی خخه جوړیږی، اوحکم یعنی حلال که
 حرام دی، اوداسی نورو اړونده مسائلوکی اختلاف سته، اوډغه اختلاف هم د
 حنفی اوجمهورو فقهاؤ ترمنځ نقل سوی دی، یعنی داچې حنفی فقهاء دنبیذ معنا
 دخمر په شان خاصه کوی، اوجمهور فقهاء عامه کوی، بل داچې حنفی فقهاء د
 حلال والی دلایل وایی اوجمهور فقهاء دحرمت دلایل وایی، ښکاره خبره ده چې

د فقهاؤ او علماؤ تر منځ اختلاف هميشه د دليل پر بناء وى، دخپل شخصى نظرياتو پر بناء نه وى، خو عمل به په هغه قول كيږي د چا چې دليل قوى وى، د دليل قوى او ضعيف هم علماؤ ته معلوم كيږي او علماء به عوامو ته لارښودنه د قوى دليل پر بناء كوي، نو ځكه ما په خپل دغه كتاب كې ټول كوشش دا كړى دى چې د هر قول دلايل وليكم ترڅو د هر خاص او عام د توجه وړ وگرځي، نو دلته د نبیذ په موضوع كې هم كوشش كوم چې د مثال په ډول څه دلايل د دواړو فريقو وليكم، او په مختصر ډول څه بحث ځنې كول د دى د پاره ضرورى بولم، چې يوڅو دمخكې بحث د پاره څه تفصيل سى او دراتلونكو موضوعاتو د پاره بنياد جوړس هغه دا چې يوازى خمر قطعى حرام نه دى، بلكې بل داسى شى هم سته چې دخمر نوم يې نه دى خو بيا هم دنشى په وجه ټول ورته په اتفاق قطعى حرام وايي لكه مسكر نبیذ، يعنى د دوى دا اختلاف ټول خلاصه داراوى چې په كوم لوبنى او په څومره وخت كې، اود كوم شى څخه جوړسوى نبیذ نشه لري او كوم يې نلري، مطلب دا كه نبیذ دنشى حال ته ورسېږي د ټولو په نزد حرام او كه دنشى حالت ته نه وى رسيدلى نو د ټولو په نزد حلال دى، نو كه په دغه نظر ورته وگورو نو د دوى اختلاف په ښكاره لفظى اختلاف دى، او دغه د دواړو ډلو د دلايلو د مطالعې څخه معلوم كيږي.

د نبیذ د تعريف په هكله اختلاف نقل سوى دى ويل كيږي: وأما النبذ: فاختلفا في معناه فقال قوم: هو ماء العنب وماء التمر من قبل أن يغليا، فإذا اشتد ذلك وصلب فهو حمرا. وقال الآخرون: النبذ ما اتخذ من الذبيب والتمر وغيرهما.

وقالوا سمي نبذا لأنهم كانوا يأخذون القبضة من التمر أو الذبيب فينبذونها في السقاء أي يلقونها فيه، يتخذونه في صدر النهار هم يشربونه في آخره، ويتخذونه من أول الليل ويشربونه علي غداهم وعشايمهم. (۱) ۱- كتاب الأشربة ص ۳۱

ترجمة: دوی دنیبذ په معنی کی اختلاف کړی دی: یو قوم یاد علماؤ یو دله وایی: نیبذ دانگورو یاد خرما اوبه دی، چې ترجوش اوسخت والی دمخه نیبذ ورته وایی، او ترجوش اوسخت والی وروسته نوبیاخمر ورته وایی څه نور علما وایی: نیبذ دمميزو، خرما اوداسی نورو څخه جوړیږي.

یعنی څه علما دنیبذ معنی خاصه کوی چی یوازی دمميزو او خرما څخه جوړ سوی ته نیبذ ویل کیږي، او څه علما دنیبذ عامه معنی کوی یعنی دخرما او ممیزو، خرما، عسلو اوداسی نورو څخه جوړ سوی ته نیبذ ویل کیږي.

دنیبذ دجوړولو طریقه: څه اندازه ممیز یا خرما به یی دورخی په اول کی داوبو په ژې کی خشته کړل دورخی په آخر کی به یی چینل، دشیپي په اول کی به یی خشته کړل، اوبه غرمه اوماښام کې به یی چینل.

اودغه ته نیبذ ځکه وایی: چې دوی به یوموت یالپه خرما یا ممیز داوبو په ژې کی به یی واچولی (ژي دسیرلې اوبزی دپوستو کې څخه داوبو دپاره جوړیږي)، داچي وسق دپوستو کې څخه جوړیږي په دی هکله ویل کیږي: عَنْ أُمِّ مُحَمَّدٍ، أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا «كَانَتْ تَتَّخِذُ مِنْ إِهَابِ أَضْحِيَّتِهَا وَسَقًا لِلنَّبِيذِ» (۱)

ترجمة: دمحمد دمور څخه روایت دی چی عائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها به داختری یا قربانی دپوستو کې څخه دنیبذ دپاره وسق (ژي) جوړوی.

داچي نیبذ به سهار تر ماښامه اوماښام تر سهاره خشتیدله په دی هکله دعائشة صدیقه رضی الله تعالی عنه څخه روایت نقل دی: عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: «كُنَّا نَبْنِي لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سِقَاءٍ نَبْنِيهِ غُدُوَّةً، فَيَشْرَبُهُ عَشِيًّا، وَنَبْنِيهِ عَشِيًّا فَيَشْرَبُهُ غُدُوَّةً». (۲)

ترجمة: دعائشی صدیقی رضی اللہ تعالیٰ عنہا خُخہ روایت دی، دا وایی: مور بہ درسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دیارہ دابو پہ ژې کې سهار نیبذ جوړول نوده په هغه مابنام چینسل، اوماښام به موورته جوړ کړل هغه به یی سهار چینسل. په بل روایت کې راغلی دی: عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: «كُنَّا نُبْذُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فِي سِقَاءٍ، فَتَأْخُذُ قُبْضَةً مِنْ ثَمَرٍ، أَوْ قُبْضَةً مِنْ زَيْبٍ، فَتَطْرَحُهَا فِيهِ، ثُمَّ نَصُبُ عَلَيْهِ الْمَاءَ، فَتَنْبِذُهُ غُدْوَةً، فَيَشْرَبُهُ عَشِيَّةً، وَتَنْبِذُهُ عَشِيَّةً، فَيَشْرَبُهُ غُدْوَةً». (۱)

ترجمة: عائشة صدیقه رضی اللہ تعالیٰ عنہا فرمایي: مور بہ درسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دیارہ په ژې کې نیبذ جوړول، نومور به یوه لپه خرما یا یوه لپه ممیز واخستله او په دغه ژې کې به مو واچولی اوبیا به مو اوبه پرواچولی، نو مور به دغه سهار جوړولی اوده مبارک به مابنام چینسل، اوماښام به مو جوړولی بیا به یی سهار چینسل.

په بل حدیث کې راغلی دی: عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا كَانَتْ تُبْذِ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غُدْوَةً، فَإِذَا كَانَ مِنَ الْعَشِيِّ فَتَعْشِي شَرِبَ عَلَى عَشَائِهِ، فَإِنْ فَضَلَ شَيْءٌ صَبَّهَ أَوْ فَرَّغَتْهُ، ثُمَّ تَبْذِ لَهُ بِاللَّيْلِ فَإِذَا أَصْبَحَ تَعْدَى فَشَرِبَ عَلَى غَدَائِهِ، قَالَتْ: تَغْسِلُ السَّقَاءَ غُدْوَةً وَعَشِيَّةً، فَقَالَ لَهَا أَبِي: مَرَّتَيْنِ فِي يَوْمٍ؟ قَالَتْ: نَعَمْ. (۲)

ترجمة: عمرة دعائشی صدیقی رضی اللہ تعالیٰ عنہا خُخہ روایت کوی: چې دی به درسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دیارہ په سهار کې نیبذ جوړوی، نو چې کله به یی دماښام خواړه وخورل نودخوړو دپاسه به یی دغه وچینسل، نو چې کله به څه پاته سوله نوهغه به ماچپه یاتوی کړل، اوبیا به په شپه کې مور نیبذ جوړول، نو چې کله به سهار سو نوترخوړو وروسته به یی چینسل، دامبارکه وایی:

ما به دغه ژی یالوښی سهار اومانښام پری مینځی «عمره» وایی زما پلار ورته وویل په ورځ کی دوه واره؟ دی ورته وویل: هو.

په یو بل حدیث کې راغلی دی: عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: «كَانَ يُتَبَذَرُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَيَشْرَبُهُ يَوْمَهُ ذَلِكَ، وَالْغَدَ، وَالْيَوْمَ الْتَالِيَّ، فَإِنْ بَقِيَ مِنْهُ شَيْءٌ، أَهْرَاقَهُ، أَوْ أَمَرَ بِهِ، فَأَهْرِيقَ» (۱)

ترجمه: دابن عباس رضی الله تعالی عنهما څخه روایت دی چې در رسول الله صلی الله علیه وسلم دپاره نبیذ جوړی دل، نوده به هغه په داغه ورځ، اوپه داسې، اوپه دریمه ورځ کی چیسبل، نوکه څه شی به پاته سوله نوهغه به یی چپه یاتوی کړل، اویا به یی بل چاته امر وکړی نوهغه به چپه کړل.

داغه حدیث په بل روایت کې داسی راغلی دی: عَنْ يَحْيَى بْنِ عَمِيْرٍ أَبِي عُمَرَ النَّهْرَانِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ، يَقُولُ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُتَبَذَرُ لَهُ أَوَّلَ اللَّيْلِ، فَيَشْرَبُهُ إِذَا أَصْبَحَ يَوْمَهُ ذَلِكَ، وَاللَّيْلَةَ الَّتِي تَجِيءُ، وَالْغَدَ وَاللَّيْلَةَ الْآخَرَى، وَالْغَدَ إِلَى الْعَصْرِ، فَإِنْ بَقِيَ شَيْءٌ سَقَّاهُ الْخَادِمَ، أَوْ أَمَرَ بِهِ فَصَبَّ» (۲)

ترجمه: یحیی بن عبید ابی عمر بهرانی وایی: ما دابن عباس رضی الله تعالی عنهما څخه واوریدل چې ویلی: در رسول الله صلی الله علیه وسلم دپاره دشیپي په اول کی نبیذ جوړیدله، نوده به هغه دداغه ورځی په سهار کې اوپه دغه راتلونکی شپه کی اودسېا ترماز دیگر پوری چیسبله، که به نورڅه پاته سوله نو هغه به یی خادم ته ورکول. اویا به یی امر ورته وکړی. هغه به چپه کړل.

ملاحظه: دنبیذ دجوړیدلو دوقت په متعلق په ډیرو حدیثونو کی دوقت ذکر

سوی دی، یعنی دسهاره ترمانښامه اویا دمانښامه ترسهاره، یا یوه اودوی دری

ورځی چینل کیدل، کیدایسی دغه اخلاف دموسم پربنا وی لکه یخ او گرمی،
دوبی اوژمی، یادلوښو پربناوی لکه دخاوری لوښی، دپوستوکې ژی او یا ددبری
لوښی اوداسی نور، معنی داچی په دومره وخت کی دنشی حالت ته نه رسیږی که
تر دغه وخت زیاتی په ابوکي پاته سی نویاده دنشی حالت ته رسیږی چی دنشی
حالت ته ورسیږی نویاخمر دی چینل یی حرام اونا جایز دی.

ځکه خو ویل سوی دی: رَعْنُ حَمَادٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَا: «لَا بَأْسَ بِشَرْبِ الْعَصِيرِ مَا
لَمْ يُغْلَ»، قَالَ سَعِيدٌ: «إِذَا غُلِيَ فَهُوَ خَمْرٌ، اجْتَنِبْهُ»، وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: «إِذَا غُلِيَ فِدَعْغُهُ» (۱)
ترجمه: حمادا و ابراهیم (رحمة الله تعالى علیهما) دواړه وایی: دشیری په
چینلو کی څه پروانسته ترڅو چی جوش یی نه وی کړی. سعید (رحمة الله تعالى
علیه) وایی: چی جوش وکړی نو هغه خمر دی، دهغه څخه پرهیز وکړه. ابراهیم
(رحمة الله تعالى علیه) وایی: چی جوش وکړی نو پریږده.

په داغه متعلق یو بل روایت هم راغلی دی: عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ: أَنَّهُ كَانَ لَا
يَرَى بِالْعَصِيرِ بَأْسًا مَا لَمْ يُزَيَّدْ، فَإِذَا أُرِيدَ كُفِّي عَنْهُ وَقَالَ: «إِنَّمَا يُزَيَّدُ الْخَمْرُ» (۲)
ترجمه: د سعید بن مسیب (رضی الله تعالی عنه) څخه روایت دی چی ده به
ویل: دعصیر په چینلو کی څه باک نسته ترڅو چی څگ یی نه وی کړی، کله چی
څگ وکړی نو ده به دهغه څخه منع کوله، بیشکه چی څگ وکړی هغه خمر دی.
دپورتنیو حدیثونو څخه نه یوازی داچی دنبیذ دجوړولو طریقہ معلومه
سوله، بلکه داهم معلومه سوله هغه نبیذ چی نشه نلری حلال اونبی کریم صلی
الله علیه وسلم خپله چینل، دهمدی څخه څه حنفی فقهاء نبیذ حلال بولی او په
دغه حدیث دلیل وایی: عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ، قَالَ: عَطِشَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَوْلَ

الْكُفَّةَ فَاسْتَسْقَى، فَأَتَى بَنِيَدَ مِنَ السَّقَايَةِ، فَشَمَّهُ فَقَطَّبَ، فَقَالَ: «عَلَيَّ بِذُكُوبٍ مِنْ زَمَزَمَ»، فَصَبَّ عَلَيْهِ، ثُمَّ شَرِبَ، فَقَالَ رَجُلٌ: أَحَرَامٌ هُوَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «لَا».

وَهَذَا خَبَرٌ ضَعِيفٌ لِأَنَّ يَحْيَى بْنَ يَمَانَ الْفَرْدَ بِهِ دُونَ أَصْحَابِ سُفْيَانَ، وَيَحْيَى بْنُ يَمَانَ لَا يُحْتَجُّ بِحَدِيثِهِ لِسُوءِ حِفْظِهِ، وَكَثْرَةِ خَطِئِهِ. (۱)

ترجمه: ابی مسعود رضی اللہ تعالیٰ عنہ روایت کوی، چہ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم وکعبی شریفی تہ نزدیکی تنده محسوسہ کرلہ، نواوبہ بی وغوہنتلی، نو خلگو دژي خخہ نبیذ ورته راوړی، نونبی علیہ السلام هغه بوی کرلی اومخ مبارک بی خنی واروی، اوبیایی وویل دزم زم اوبہ راوړی نبی علیہ السلام پرهغه باندي اوبہ واچولی اوبیایی وچیننلی، نویو سړی خنی پوښتنه وکرله ای دالله رسوله دغه حرام دی؟ نبی علیہ السلام ورته وویل: یا حرام نه دی.

که څه هم ددغه حدیث څخه دنبیذ حلال والی معلومیږي، خوبیا هم په جواب کې علماؤ ددغه حدیث یوه توجیه داسې کړي ده: چي دغه حدیث نسائی روایت کړی دی اوهغه خپله داسې ضعیف بللی دی چي هیڅ دلیل نه په ویل کیږي، ځکه دغه حدیث دسفیان څخه په روایت کی یحیی بن یمان یوازی دی دسفیان نورو ملگرو نه دی روایت کړی، اودیحیی بن یمان په روایت باندی دلیل نه ویل کیږي، ځکه دده حافظه خرابه ده اوډیر خطاکیږي.

داغه حدیث په بل ځای کی داسی راغلی دی: عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَطِشَ وَهُوَ يَطُوفُ بِالنَّيْتِ فَأَتَى بَنِيَدَ مِنَ السَّقَايَةِ فَقَطَّبَ، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: أَحَرَامٌ هُوَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «لَا عَلَيَّ بِذُكُوبٍ مِنْ مَاءِ زَمَزَمَ» فَصَبَّهُ عَلَيْهِ ثُمَّ شَرِبَ وَهُوَ يَطُوفُ بِالنَّيْتِ. (۲)

ترجمه: دابومسعود انصاری رضی اللہ تعالیٰ عنہ څخه روایت دی، وایی:

نبی صلی الله علیه وسلم په داسی حال کی ترې سو چې ده پر بیت الله باندی طواف کوی، نوده ته دژې څخه نیبذ راوړل سول، نودناخوښې اظهار یی وکړی، نو یوسړی ورته وویل: ای دالله رسوله ایا دغه حرام دی؟ ده ورته وفرمایل: (یا) ماته دزم زم اوبه راوړی، نو هغه اوبه یی پرواچولی اوبیایي وچینسلی، په داسی حال کی چې ده طواف کوی.

بل حدیث کیدایسی چې دوی دلیل په وایی: عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ، قَالَ: سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ النَّبِيذِ حَلَالٌ هُوَ أَوْ حَرَامٌ؟، قَالَ: «حَلَالٌ». عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبَانَ مَشْرُوكُ الْحَدِيثِ. (۱)

ترجمه: دابومسعود رضی الله تعالی عنه څخه روایت دی چې دی وایی: دنبی صلی الله علیه وسلم څخه دنبیذ په باره کې پوښتنه وسوله چې ایا دغه حلال دی که حرام؟ نوده مبارک ورته وفرمایل: (حلال) دی.

خودغه حدیث چې چاروايت کړی دی هغه وایی: ددغه حدیث په راویانو کی یو عبد العزیز بن أبان دی، او هغه متروک الحدیث دی. یعنی دده په حدیث دلیل نسی ویل کیدلای.

په پورتنیو حدیثونو کی درې نکتی په ښکاره معلومی سولی، یوه داچې نشه لرونکی شی دنشی دحال څخه ووزی هغه حلال دی، دوهم داچې شراب د اوبو په زیاتیدلو دنشی دحال څخه وزی، دریم داچې دکوم نبیذ څخه نبی کریم صلی الله علیه وسلم اویاعمر فاروق رضی الله تعالی عنه دناخوښې اظهارکړی دی، هغه دنشی حال ته رسیدلی وه، یعنی جوش سوی یاسخت سوی وه، نوځکه داوبو په زیاتولو یی دهغوی نشه ماته کړله، نوځکه یی حلال ورته وویل.

دوهم داچې خمر (نشی) دحالت څخه ووزی بیا حلال دی، او هغه په درو

شیانو سره کیدای سی: اول داچی خمر سرکه سی نو پاکیری، حکه په حدیث کې راغلی دی: عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، أَنَّهَا كَانَتْ لَهَا شَاةٌ تَحْتَلِبُهَا، فَقَفَدَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «مَا فَعَلْتَ الشَّاةُ؟» قَالُوا: مَاتَتْ، قَالَ: «أَفَلَا اتَّفَعْتُمْ بِهَايَهَا؟»، قُلْنَا: إِنَّهَا مَيْتَةٌ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنْ دَبَاغُهَا يَحِلُّ كَمَا يَحِلُّ خَلُّ الْخَمْرِ». (۱)

ترجمة: دام سلمه رضي الله تعالى عنها څخه روایت دی: چې دې مبارکې یوه مېړه درلودله دې به لوشله، نونبی صلی الله علیه وسلم هغه ونه لیدله، نو پوښتنه یې وکړله چې هغه مېړه موڅه کړله؟ دوی ورته وویل: هغه مړه سوله، نونبی علیه السلام ورته وفرمایل: ایاتاسو دهغې په جلد یاڅرمنی باندې فایده نه واخستله؟ وایي: موږ ورته وویل هغه مړه سوله، نونبی علیه السلام ورته وفرمایل: بیشکه دمردار سوی حیوان پوست یاڅرمن پخیدل یارنگیدل یې حلالوی، لکه څرنگه چې سرکه شراب حلالوی.

دویم: داچې دومره جوش کړل سی چې دوی برخی اوبه یې ولاری سی اویوه برخه یې پاته سی نو خمر حلال لیږي، لکه په دغه اثر کې چې راغلی دی: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ الْخَطَمِيِّ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: * أَنْ أَطْبَحُوا شَرَابَكُمْ حَتَّى يَذْهَبَ نَصِيبُ الشَّيْطَانِ مِنْهُ فَإِنَّ لِلشَّيْطَانِ اثْنَيْنِ، وَلَكُمْ وَاحِدَةً * (۲) ترجمه: دعبد الله بن یزید خطمی څخه روایت دی: چې دی وایي: موږ ته عمر بن خطاب رضي الله تعالى عنه وليکل: چې خپل شرابونه دومره پاڅه کړي چې دشیطان نصیب او حصه ځنی ولاړه سی، بیشکه دشیطان دپاره دوی حصی دی اوستاسو دپاره یوه حصه ده.

دریم: داچې دومره اوبه ورزیاتی سی چې هغه دنشی دحال څخه ووزی نوهم خمر پاکیری. نو دلته هم رسول الله صلی الله علیه وسلم دزمزم اوبه ورزیاتی کړی

اوداوبو تر زیاتولو وروسته چې دنشی دحال څخه ووتل نوبیایی وفرمایل چې
حرام نه دی.

بلکې په بل حدیث کې موږ ته امر کوی اوفرمایي: عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: أَمَّا
النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ السَّقَايَةُ فَقَالَ: «اسْقُونِي مِنْ هَذَا»، فَقَالَ الْعَبَّاسُ: أَلَا نَسْقِيكَ مِمَّا
نُصْنَعُ فِي الْبُيُوتِ؟ قَالَ: «لَا، وَلَكِنْ اسْقُونِي مِمَّا يَشْرَبُ النَّاسُ» قَالَ: فَأَتَانِي بِقَدَحٍ مِنْ نَبِيذٍ
فَذَاقَهُ فَقَطَّبَ، ثُمَّ قَالَ: «هَلُمُّوا مَاءَ فَصْبَهُ عَلَيْهِ»، ثُمَّ قَالَ: «زِدْ فِيهِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا» قَالَ: «إِذَا
أَصَابَكُمْ هَذَا فَاصْتَعُوا بِهِ هَكَذَا». (۱)

ترجمة: دابن عباس رضی اللہ تعالیٰ عنہما څخه روایت دی: دی مبارک
وایی: نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم ته داووبو لوبی راورل سو، نوده مبارک
وفرمایل: ددغه څخه ماته اوبه راکړی، نو عباس ورته وویل: ایا تاته هغه دچینسلو
دپاره درنکړو کوم چی موږ یې په کورونو کی جوړوو؟ ده و مبارک ورته وفرمایل:
ماته هغه اوبه راکړی چې خلگ یی چینسی، نو ابن عباس وایی: ده ته په یو لوبی
کې نیږد ورکړل سو، نوده مبارک وڅکل اوناخوښی یی وکړله، بیایی وفرمایل:
اوبه راوړی، نو فردغه باندی واچولی، اوبیایی وویل: په دغه کی زیاتوب وکړه
دوه یادری واره، اوبیاده مبارک وفرمایل: کله چې تاسوته داسی شی راورل سی
نو تاسو دهغه سره داسی وکړی. یعنی اوبه ورزیاتی.

په بل حدیث کې راغلی دی: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
«إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ عَلَى أَخِيهِ الْمُسْلِمِ فَأَطْعَمَهُ فَلْيَأْكُلْ مِنْ طَعَامِهِ وَلَا يَسْأَلْهُ، وَإِنْ سَقَاهُ شَرَابًا
فَلْيَشْرَبْ مِنْ شَرَابِهِ وَلَا يَسْأَلْهُ عَنْهُ، وَإِنْ خَشِيَ مِنْهُ فَلْيَكْسِرْهُ بِالْمَاءِ». (۲)

داغه حدیث په یو بل روایت کی داسی راغلی دی: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ عَلَى أَخِيهِ الْمُسْلِمِ فَأَطْعَمَهُ طَعَامًا ، فَلْيَأْكُلْ مِنْ طَعَامِهِ ، وَلَا يَسْأَلْ عَنْهُ ، فَإِنْ أَسْقَاهُ شَرَابًا فَلْيَشْرَبْ مِنْهُ ، وَلَا يَسْأَلْ عَنْهُ ، فَإِنْ خَشِيَ مِنْهُ ، فَلْيَكْسِرْهُ بِشَيْءٍ». فَنَفِيَ هَذَا الْحَدِيثَ إِبَاحَةَ شَرْبِ الثَّبِيدِ.

فَإِنْ قَالَ قَائِلٌ: إِنَّمَا أَبَاحَهُ بَعْدَ كُسْرِهِ بِالْمَاءِ ، وَذَهَابَ شِدَّتُهُ. قِيلَ لَهُ: هَذَا كَلَامٌ فَاسِدٌ ، لِأَنَّهُ لَوْ كَانَ فِي حَالِ شِدَّتِهِ حَرَامًا ، لَكَانَ لَا يَحِلُّ ، وَإِنْ ذَهَبَتْ شِدَّتُهُ بِصَبِّ الْمَاءِ عَلَيْهِ. أَلَا تَرَى أَنْ خَمْرًا لَوْ صُبَّ فِيهَا مَاءٌ ، حَتَّى غَلَبَ الْمَاءُ عَلَيْهَا ، أَنَّ ذَلِكَ حَرَامٌ. فَلَمَّا كَانَ قَدْ أُبِيحَ فِي هَذَا الْحَدِيثِ الشَّرَابُ الشَّدِيدُ ، إِذَا كُسِرَ بِالْمَاءِ ، ثَبَتَ بِذَلِكَ أَنَّهُ قَبْلَ أَنْ يُكْسَرَ بِالْمَاءِ غَيْرُ حَرَامٍ.

فَقَبِلْتُ بِمَا رَوَيْتَا فِي هَذَا الْبَابِ ، إِبَاحَةَ مَا لَا يُسْكِرُ ، مِنَ الثَّبِيدِ الشَّدِيدِ ، وَهُوَ قَوْلُ أَبِي حَنِيفَةَ ، وَأَبِي يُوسُفَ ، وَمُحَمَّدٍ رَحِمَهُمُ اللَّهُ تَعَالَى. (۱)

ترجمة: دابوهریره رضی اللہ تعالیٰ عنہ خخہ روایت دی چي نبی صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل: کله چي یوستاسو خخہ مسلمان ورورته ورسى او هغه خواريه ورته وړاندی کړی نوتاسو هغه خوری او پوښتنه یی مه کوی، اوچی تاسو ته دچینسلو شی کښیردی نوتاسو هغه چینی خودهغه په باره کی پوښتنه مه ځینی کوی، که دهغه خخه ویریدلی (دنشی په هکله) نودهغه (خته والی) په اوبو مات کړه. یعنی اوبه ورډیری کړه. په دغه حدیث باندی ثابتہ سول چي دنبيذ چينسل مباح او حلال دی.

خودلته دحنفی مذهب یولوړعالم، فقیه اوممتاز محدث امام طحاوی رحمه الله تعالیٰ علیه داسی ملاحظه لری اوفرمایي: که یو څوک داسی وایی: چي رسول الله صلی الله علیه وسلم ددغه نبيذ گاته والی اوسخت والی داوبو تر

زیاتولو وروسته مباح ورته وویل، نوده ته ویل کیدایسی چې دغه قول فاسد دی، ځکه که د شدت اوسخت والی په وجه حرام وی، نودغه نه حلال کیږی که څه هم سخت والی داوبو په تویه ولوولای سی، ایاته نه گوری چې پرڅمر اوبه واچول سی آن تردی چی اوبه پرغالبه سی بیا هم دغه څمر حرام دی.

نودلته په دغه حدیث کی چی سخت شراب داوبو په ډیریدلو مباح سول، نوددی دا معنی ده چی داوبو ترډیریدلو دمخه هم حرام نه وه، نوپه دغه موضوع کی چې موږ کوم حدیث روایت کړی دی په هغه سره ثابت سوله، چی هغه نبیذ چې نشه نلری هغه مباح دی، همدغه دامام ابوحنیفه امام ابویوسف اوامام محمد رحمة الله تعالی علیهم دی.

دلته دامام طحاوی رحمة الله علیه دملاحظی داسی توجیه کیدایسی: چې اول خوپه دغه حدیث کی دڅمر اودنبیذ ذکرسته (دشراب) ذکر دی معنی داچی هرشراب چی نشه لری نبیذ وی، څمر وی، بل داسی شراب وی چی هغه دنشی دحالت څخه داوبو په ډیریدلو وزی نو اوبه ورزیاتول جایز اومباح دی.

دوم: داچی په مخکنی روایت کې داوبو ذکر دی خو په دغه روایت کې نورهم تعمیم سوی دی وایی ددغه سخت والی په یوشی ورمات کړه، نوشی عام دی په هرشی چې دنشی دحالت څخه وزی نوهغه کول جایز دی.

دریم: داچی: دی وایی په دغه حدیث سره ثابت سوله هغه سخت نبیذ چی نشه نلری دهغه استعمال مباح اوجایز دی، اودغه دامام ابوحنیفه، امام ابویوسف اوامام محمد رحمة الله تعالی علیهم مذهب دی، نوداخو دتولو جمهورو فقهاؤ مذهب دی، هر هغه شی چی نشه نلری هغه مباح اوحلال دی، اوهرشی چی نشه لری په هر نوم چی وی هغه حرام اونا جایز دی، نویا خو اختلاف تاپخپله ختم کړی.

لکه داچې وايي: عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، قَالَ: " كُيِّدَ لِعُمَرَ لِقْدُومُهُ فَتَأَخَّرَ يَوْمًا فَاتَى
بَنِيذَ قَدْ اشْتَدَّ ، قَالَ: فَدَعَا بِجِفَانٍ فَصَبَّ ثُمَّ صَبَّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَاءِ " . (۱)

ترجمة: د سعيد ابن المسيب څخه روايت دی چې دی وايي: د عمر رضي الله
تعالی عنه د پاره نبيذ جوړ سوی وو، دی یوه ورځ تر خپل راتلو وځیندې دی، نو
چې کله راغلی هغه نبيذ ورته راپل سوله، او هغه سخت سوی وو، دی وايي: نو
عمر رضي الله تعالی عنه کاسه راوغوښتله او دغه نبيذ یې وهغی ته واچول، او
بیایې په هغه کې اوبه واچولې.

اوپه دغه روايت کی خپله دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه څخه په ډیر
صراحت سره دامسئله نقل سوی ده لکه چې فرمایي: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ،
قَالَ: سَأَلَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ أَبَا حَنِيفَةَ عَنِ الشَّرَابِ، قَالَ: حَدَّثُونَا مِنْ قَبْلِ أَيْبِكَ رَحِمَهُ اللَّهُ
عَلَيْهِ ، قَالَ: «إِنْ رَأَيْتُمْ فَاكْسِرُوهُ بِالْمَاءِ» فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ: فَإِذَا تَيَقَّنْتَ وَلَمْ تَرْتَبْ. (۲)

ترجمة: عبد الله بن مبارک «رحمة الله عليه» څخه روايت دی، دی وايي: عبد
الله بن عمر (رضی الله تعالی عنهما) دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه څخه د شرابو
په باره کې پوښتنه وکړله، امام صاحب ورته وفرمایل: ستا دپلار د طرفه موږ ته
حديث راغلی دی چې دی وايي: (که یې په شک کې اچولاست نو تاسو دغه په
اوبو مات کړی، یعنی که په شرابو کې د نشه کیدلو شک درته پیداسی نو دغه
شراب په اوبو مات کړی یعنی اوبه ورزیاتی کړی، نو عبد الله بن عمر رضي الله
تعالی عنهما ورته وفرمایل: دادی یقین دی خوبیا هم پر ثابت نه یی.

زما د فکر په اندازه په دغه مبحث کی به د نور زیاتوب او وضاحت ضرورت
نه وی پاته ځکه خپله دامام صاحب څخه ثابت سوله چې ده ته د عمر رضي الله

تعالیٰ عنه روایت رسیدلی دی چی هغه وایی شراب په اوبومات کړی چې دنشی
دحالت څخه ووزی، اودهغه جواب موهم ولوستی.

نبیذ دهرشی څخه جوړیږی

دوهم قول دهغو جمهورو فقهاؤ دی چی وایی نبیذ دهرشی څخه جوړیږی،
هغه نبیذ چې نشه نلری هغه حلال اوهغه چې نشه لری هغه حرام دی، ځکه نشه
حرامه ده، دهغوی دلایل څه داسی دی: په حدیث کی راغلی دی: عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ
أَبِي مُوسَى، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْيَمَنِ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ
اللَّهِ، إِنَّ بِهَا أَشْرَبَةً، فَمَا أَشْرَبُ، وَمَا أَدْعُ؟ قَالَ: «وَمَا هِيَ؟» قُلْتُ: الْبِئْعُ، وَالْمِزْرُ، قَالَ: «وَمَا
الْبِئْعُ، وَالْمِزْرُ؟» قُلْتُ: أَمَّا الْبِئْعُ: فَنَبِيذُ الْعَسَلِ، وَأَمَّا الْمِزْرُ: فَنَبِيذُ الذَّرَّةِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «لَا تَشْرَبْ مُسْكِرًا، فَإِنِّي حَرَّمْتُ كُلَّ مُسْكِرٍ». (۱)

ترجمه: ابوبکر بن ابی موسی دخپل پلار څخه روایت کوی چی زه رسول
الله صلی الله علیه وسلم یمن ته لیږلم، نوماورته وویل: ای دالله تعالیٰ رسول،
بیشکه په یمن کی څه شرابونه دی، نوزه کوم چینم اوکوم پریږدم؟ دمبارک
وفرمایل: هغه چیشی دی؟ ماورته وویل: بتع اومزر دی، ده مبارک وفرمایل: بتع
اومزر څه دی؟ نوماورته وویل: بتع دعسلو نبیذ دی اومزر دجوړو نبیذ دی، نو
رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: نشه کونکی شی مه چینم، بیشکه ما
ټول نشه کونکی شیان حرام کړی دی.

په بل حدیث کی داسی راغلی دی: عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ عَائِشَةَ
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَأَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْبِئْعِ وَهُوَ نَبِيذُ الْعَسَلِ، وَكَانَ
أَهْلُ الْيَمَنِ يَشْرَبُونَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كُلُّ شَرَابٍ أَسْكَرَ فَهُوَ حَرَامٌ. (۲)

ترجمة: دابوسلمة بن عبد الرحمن خخه روايت دى، چې عائشى صديقى رضى الله تعالى عنها وفرمايل: در رسول الله صلى الله عليه وسلم خخه دبتع دحکم په باره کې پوښتنه ورسوله (دغه بتع دعسلو نبیذ دى) ديمن خلگو چينسل، نور رسول الله صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل: هرشى چې نشه لرى هغه حرام دى.

په بل حديث کې راغلى دى: عَنْ ابْنِ سِيرِينَ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى ابْنِ عُمَرَ فَقَالَ: إِنَّ أَهْلَنَا يَنْتَبِذُونَ لَنَا شَرَابًا عَشِيًّا، فَإِذَا أَصْبَحْنَا شَرَبْنَا قَالَ: «أَلَيْسَ عَنْ الْمُسْكِرِ قَلِيلٌ وَكَثِيرٌ، وَأَشْهَدُ اللَّهَ عَلَيْكَ، أَلَيْسَ عَنْ الْمُسْكِرِ قَلِيلٌ وَكَثِيرٌ، وَأَشْهَدُ اللَّهَ عَلَيْكَ، إِنَّ أَهْلَ خَيْرٍ يَنْتَبِذُونَ شَرَابًا مِنْ كَذَا وَكَذَا، وَيُسْمُوهُ كَذَا وَكَذَا وَهِيَ الْخَمْرُ، وَإِنَّ أَهْلَ فَدَكٍ يَنْتَبِذُونَ شَرَابًا مِنْ كَذَا وَكَذَا، يُسْمُوهُ كَذَا وَكَذَا، وَهِيَ الْخَمْرُ حَتَّى عَدُّ أَشْرَبَةٍ أَرْبَعَةً أَحَدَهَا الْعَسَلُ». (۱)

ترجمة: دابن سيرين خخه روايت دى، دى وايي: ابن عمر رضى الله تعالى عنهما ته يوسرى راغلى اوورته وئى ويل: زمور کورنى موبته مانام نبیذ جوړوى نوسهار موب هغه چينسو، ده ورته ووفرمايل: زه تادنشه کونکى شى خخه منع کوم، لېوى که ډير، اوزه الله تعالى په تاباندى شاهد جوړوم چې زه تا دمسكر خخه منع کوم، لېوى که ډير، اوزه الله تعالى په تاباندى شاهد جوړوم چې دخيبر خلگو دفلاني اوفلاني شيانو خخه دنبیذ شراب جوړول اوفلاني اوفلاني نومونه يى باندى اينسو دل، اودغه خمر دى، اودفدک خلگو دفلاني اوفلاني شيانو خخه دنبیذ شراب جوړول، اوفلاني اوفلاني نومونه يى باندى اينسو دل اودغه خمر دى، آن تردى چې خلور قسمه شرابونه يى وشميرل يو په هغوى کى عسل وه.

په حديث کې راغلى دى: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْبِيذُ جَرٍ يَنْشُ فَقَالَ: اضْرِبْ بِهَذَا، الْحَائِطَ، فَإِنَّ هَذَا شَرَابٌ، مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ. (۲)

ترجمة: دابوهريرة رضى الله تعالى عنه خخه روايت سوى دى چې دى وايي:

نبی صلی الله تعالی علیه وسلم ته دجر (د خاورو څخه جوړ سوی لوبښی) نښید راپل
سول چې جوشیدل، نوده مبارک ورته وفرمایل: په دغه باندی دیوال ووله،
بیشکه دغه دهغه چاشراب دی، چې پر الله تعالی اود آخرت پر ورځ ایمان نلری.
په بل حدیث کې راغلی دی: عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ،
قَالَ: إِنِّي كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ لَبِيدِ الْأَوْعِيَةِ، أَلَا وَإِنْ وَعَاءٌ لَا يُحَرِّمُ شَيْئًا، كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ. (۱)
ترجمه: دابن مسعود رضی الله تعالی عنهما څخه روایت دی، چې رسول
الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: بیشکه ماتاسو دڅه لوبښو دنښد څخه منع کړی
واست، اوس خبراوسی بیشکه لوبښی هیڅ شی نه حراموی، بلکې هر نشه کونکی
شی حرام دی.

په بل حدیث کې راغلی دی: عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنِّي كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنِ الظُّرُوفِ، وَإِنْ ظُرْفًا لَا يُحِلُّ شَيْئًا وَلَا يُحَرِّمُهُ،
وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ». (۲)

ترجمه: سلیمان بن بریده دخپل پلار څخه روایت کوی او وایی: چې رسول
الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: بیشکه ماتاسو دڅه لوبښو څخه منع کړی
واست، بیشکه لوبښی نه یوشی حلال کوی اونه یی حرام کوی، خوهر نشه کونکی
شی حرام دی. مطلب په هر لوبښی کې چې وی که نشه لری حرام که نه نونه دی حرام.
په بل حدیث کې راغلی دی: عَنْ مَرْيَمَ بِنْتِ طَارِقٍ، قَالَتْ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ فِي
نِسَاءٍ مِنْ نِسَاءِ الْأَنْصَارِ، فَجَعَلْنَ يَسْأَلْنَهَا عَنِ الظُّرُوفِ الَّتِي تُبَدُّ فِيهَا؟ فَقَالَتْ: «يَا نِسَاءَ
الْمُؤْمِنِينَ، إِنْ كُنَّ لَتَذْكُرْنَ ظُرُوفًا وَتَسْأَلْنَ عَنْهَا مَا كَانَ كَثِيرًا مِنْهَا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ، فَاتَّقِينَ اللَّهَ، وَمَا أَسْكَرُ إِذَا كُنَّ مِنَ الْأَشْرِبَةِ فَلْتَجْتَنِبَهُ، فَإِنَّ كُلَّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ». (۳)

۱- سنن ابن ماجه كتاب الأشربة. ۲- سنن الترمذی كتاب الأشربة قال الترمذی هذا حديث حسن صحيح

۳- مصنف ابن أبي شيبة كتاب الأشربة ج ۵ ص ۷۸

ترجمة: دمریم بنت طارق څخه روایت دی: چې داوایی: زه دانصارو دښځو سره یوځای عائشی صدیقی رضی الله تعالی عنہاته ورغلو، نودوی ددی مبارکی څخه دهغه لوبښوپه هکله پوښتنی کولی چې نبیذ پکښی جوړیږی، نودی مبارکی ورته وفرمایل: ای دمومنانو ښځو بیشکه تاسو دلوبښو ذکرکوی اودهغو لوبښو پوښتنه کوی چې ډیردهغوی څخه دنبی کریم صلی الله تعالی علیه وسلم په زمانه کی موجود نه وه، نو تاسو دالله تعالی څخه وییریږی، هغه شی چې تاسو نشه کوی دهغه څخه ځانونه وساتی، بیشکه هر نشه کونکی شی حرام دی.

دپورته ذکرسوی ټول بحث خلاصه همدا سوله چې هرشی په هر نوم چې وی، خمر وی که نبیذ، په هر لوبښی کې چې وی، که نشه لری نوهغه حرام دی او که نشه نلری هغه مباح او حلال دی، ځکه دټول بحث په آخرکی خپله دحنفی مذهب ډیر محترم محقق، فقیه او مفسر هم وفرمایل چې دامام ابوحنیفه، امام ابویوسف اوامام محمد رحمة الله تعالی علیهم هم داغه مذهب دی چې کوم نبیذ نشه لری حرام دی، اوچې نشه نلری هغه حلال دی دهرشی څخه چې جوړ سوی وی.

قیل لأعرابی أشرب النبيذ؟ فقال لا أشرب ما يشرب عقلي.

ترجمة: یوصحرايي ته چاویل ایا ته نبیذ چینی؟ ده ورته وویل زه هغه شی نه چینم چې زما عقل چینی.

دلته هم دمطلق نبیذ ذکر دی دیو خاص شی څخه جوړ سوی نبیذ مراد نه دی، نه ممیز اونه خرما مراد ده، بلکی هغه مراد دی چې نشه لری.

د خمر د حرمت حکمت

دا چې رب العالمین دانسانانو پلار آدم علیه السلام دنیا ته دخپل خلیفه په حیث راولیږي اودغه یې ورته وفرمایي: (قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنِ تَّبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ) او موږ آدم او حواء ته وویل چې د جنت څخه ټوله کبسته سی، نو زما د طرفه به تاسو ته لارښودنی راځي، چا چې زما دلارښودنو متابعت وکړي نو پر هغه باندې به بیرته په دنیا کې نه وي، اونه به په آخرت کې پر خپلو کړو غمگین وي.

مخکې ته دانسانانو په راتلو سره دنورو حکمتونو سره کیدایسی یو حکمت دا هم وي چې دانسانانو په ذریعه دکور، کلی، ښار، ملک اومخکې تعمیر او آبادی وکړي نو ځکه یې ددغه حکمت دپوره کولو دپاره انسان ته عقل اونورو حیوانانو ته شعور ورکړي، چې د همدغه عقل په ذریعه دخپل ځان دپاره دغه مخکې داسې آباءه کړي چې نه یوازې دده اودده داو لادونو دپاره بلکې دټولو ساکنانو دپاره دژوند کولو د هوساینې تایوې وي، چې په هغه کې ټول انسانان دهر رنگ، ژبې، نسل او مذهب خاوندان دیوې انساني کورنۍ په شان ژوند سره وکړي، او په ګډه سره نه یوازې دغه دنیا ځان ته جوړه کړي، بلکې ددغه په ذریعه دآخرت وهغه وعده کړه سوی جنت ته هم ځانو نه ورسوي، او ددوړخ دا ورڅخه هم خپل ځانونه وساتي.

دغه ټوله هغه وخت کیدایسی چې ددوی عقل سالم وي ځکه دغه هرڅه په عقل سره کیږي، نو ځکه الله عزوجل انسانانو ته دخپلو هدایاتو دجملې څخه دوی ته داسې هدایات راولیږل، چې دهغوی په مراعات کولو سره نه یوازې دا چې ددوی د عقلونو، مالونو، اودین حفاظت کول کیږي، بلکې ددوی د معاشري او ټولنې ساتنه هم کول کیږي، چې دهغو هدایاتو دجملې څخه دغه لاندنۍ دوه آیتونه هم دي:

۱- (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَلْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلٍ

الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (۹۰)

۲- إِنْمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ. (۹۱) سورة المائدة

ترجمه: ای مومنانو بیشکه شراب، قمار، بتان او غشی چي دفال لپاره وشتل کيږي، داخلورسره شيان پلييت اودشيطان دکارونو څخه دي. نوتاسي ددي څخه ځانونه وساتي، کيدايسي چي په دي ځان ساتلو سره نجات پيدا کړي.

بیشکه شيطان غواړي چي ستاسوپه منع کي دښمني او کينه واچوي دشرابو دچينبلو اودقمار جواړي په وجه دالله تعالي دذکراولمانځه څخه موبند کړي، نو اياتاسو منع کيدونکي بندي دونکي ياست؟ بلکي ځني منع او واورې.

تفسير: دشرابودچينبلوداثرڅخه دسړي عقل او هوش دسره ولاړسي، ډير ځله شرابيان اونشيان دليونيانو په شان په خپلومينځوکي يودبل سره جنگونه او جگړي کوي يودبل سره وهی، چي کله پرسدسي بياهم کله کله دجنگ اثار په دوي کي پاته وي، اويودبله عداوتونه اوعنادونه سره کوي، همدغه حال بلکي تردينه هم زيات بد دقمار بازانو او جوارگرو دي، چي دقمار په ورلو او بايلوکي سختي جگړي اوفسادونه پيښيږي، چي دهغوي په وسيله شيطان ته چي دانسان ازلي دښمن دي ښه موقع د شور ماشورپه لاس ورځي، داخويي ظاهري خرابي سوي اوباطني نقصان يي دادي چي دداسي شيانوپه مشغول کيدلو سره انسان دالله تعالي دذکر او عبادت، لمانځه څخه بيخي غافل کيږي، اوددي خبري شاهد اودليل تجربه او مشاهده ده، چي په کلي اوکوڅوکي موږ ټول وينو چي څوک په داسي نشه کونکي شيانو اوقمار باندي اخته وي هغه نه يوازي داچي دعبادت اولمانځه څخه غافل وي، بلکي خوراک، چينپاک، ژوند، کوراوکهل ټول ځني پاته وي، چي دغه ددين، دنيا اوتولني دخرابي باعث دي، نوچي دغه شيان داسي ظاهري اوباطني نقصانونه لري، نوځکه

الله تعالی انسان ته لارښودنه وکړه چې پوه سی او خپل ځانو نه وساتي.

فائده: په دغه دواړو آیتونو کې دخمر او قمار د حرام والي تائید او تاکید په لس ډوله سوی دی ۱- دا چې جمله یی په انما سره شروع کړه تاکید فایده کوی. ۲- د بت پرستی په شان یی وفرمایل. ۳- پلیت یی وبلل. ۴- د شیطان عمل یی و بالی. ۵- دا اجتناب امری وکړی. ۶- اجتناب یی د نجات ذریعه وبلل. ۷- دا چې د عداوت، بغض او کینې موجب دی. ۸- د الله تعالی د ذکر او عبادت څخه گرځیدونکې دی ۹- د لمانځه څخه بندیدونکې دی. ۱۰- صریح امر سوی دی چې دخمر او قمار څخه ځانونه بند کړی.

همدا وجه ده چې نبی کریم صلی الله علیه وسلم ورته «ام الخبائث» د ټولو پلیتو شیانو مور ویلی دی، ځکه نشه دانسان عقل، بدن، اخلاق، نفس، کورنی او ټولنه خرابوی، نو ځکه رب العالمین د مطلق پرهیز کولو امر کړی دی اودغه امر واجب دی چې په هیڅ ډول او صورت به نه ورنیزدې کیږي.

دا چې نشه عقل خرابوی ډیرو خلکو د اسلام تر راتلو دمخه چې حرام نه وه هم شراب نه چيښل لکه دا چې ویل کیږي: قيل لعثمان رضي الله تعالى عنه ما منعك من شرب الخمر في الجاهلية ولا حرج عليك فيها؟ قال إني رأيتها تذهب العقل جملة، وما رأيت شيئا يذب جملة ويعود جملة. (۱)

ترجمة: عثمان رضي الله تعالى عنه ته چا وویل: تاولی په جاهلیت کې شراب نه چيښل چې څه گناه یی نه درلودله؟ ده ویل: مالیدلی دی چې نشه ټوله عقل وړي، ماداسې نه دي لیدلی چې یوشی مکمل ولاړسی هغه بیرته واپس مکمل راسی.

په بل ځای کې وایی: سقى قوم أعرابية مسكرا فقالت أيشرب نساؤكم هذا الخمر؟ قالوا نعم، قالت لئن كنتم صدقتم لايدري أحدكم من أبوه. (۲)

ترجمة: یوصحرايي بنځي ته چا شراب وروچيښل، نودی ورته وویل ستاسو
بنځي هم دغه خمرچيښي؟ دوی ورته وویل هو، دی ورته وویل که تاسو رشتيا
واياست نو ستاسو څخه یو هم خبر نه دی چې پلاريی څوک دی.

یوشاعر وايي: أرى كل قوم يحفظون حريمهم + وليس لأصحاب النبيذ حريم

إذا جنتهم حيوك الفا ورحبوا + وإن غبت عنهم ساعة فذمهم

فهذا بيان لم أقل بجهالة + ولكني بالفاسقين عليهم. (١)

ترجمة: زه وينم چې هر قوم دخپل حريم حفاظت کوي + خودنيږد خاوندانو ته
هيڅ حريم نسته. کله چې دوی ته راسی نوزرواره ښه راغلاست او مرچبادرته وایي +
څوکه یو ساعت ځنی غائب سی بيادی بد وایي. دغه بیان زه په جهالت نه وایم +
خو زه په فاسقانو خبر یم.

ابن القيم رحمة الله تعالى عليه په خپل کتاب کې ليکلی دی: حرم الله شرب
القطرة من الخمر وإن لم تحصل مفسدة الكثير، لكون قليلها ذريعة إلى كثيرها. (٢)

ترجمة: الله تعالى دخمر يو څاڅکې هم حرام کړی دی، که څه هم ډیر فساد
ځنی پیدانسی، ځکه چې لږی وډیروته بلنه ورکوي.

اوپه بل کتاب کې ليکلی دی: إن الله تعالى حرم الخمر لما فيه من المفسدات الكثيرة
المرتبة على زوال العقل... والتحریم لكافة المحرمات على هذه الأمة هو تحریم حفظ وصيانة
لا تحريم عقوبة، وتحریم الخمر صيانة للعقول وحفظ لها. (٣)

ترجمة: بیشکه الله تعالى نشه حرامه کړی ده ځکه چې په دغه کې ډیر مفسد
دی، هغه دا چې دعقل زائل کیدل پر مرتب کیږي، الله تعالى چې کوم شيان پر دغه
امت حرام کړی دی، هغه حرام والی دحفظ اوساتنی دپاره دی، دعقوبت اوعذاب
دپاره نه دی، دخمر حرامیدل دعقلونو دحفاظت اوساتنی دپاره دی.

په بل کتاب کې ليکلی دی: حرم الله السكر لشين ذکرهما في كتابه: وهما إيقاع العداوة والبغضاء بين المسلمين، والصد عن ذكر الله وعن الصلوة، وذلك يتضمن حصول المفسدة الناشئة من النفوس بواسطة زوال العقل وانتفاء المصلحة التي لا يتم بها إلا العقل. (۱)
ترجمة: الله تعالى خمر ددوو و جهو حرام کړی دی چې دواړی وجهی یی په خپل کتاب کې بیان کړی دی، یو دا چې د مسلمانانو په منځ کې د بنمنی او کینه پیدا کوی، او بل د الله تعالى د ذکر او لمانځه څخه بندوی، او دغه ددی سبب دی چې د نفوسونو څخه د عقل دلیری کیدلو په وجه داسې مفسد رامنځ ته کیږي او مصلحتونه نیستی کیږي چې هغوی بيله عقله نه پوره کیږي.

د پورتنی تحقیق څخه ثابته سوله چې دنشی د حراموالی حکمتونه که څه هم ډیردی خو تر ټولو لوی حکمت دانسان د عقل ساتنه ده چې په هغه سره د ټولنی آبادیدل، دانسانی نسل او ټولنی ساتنه ده، خودغه حکمتونه یوازې دخمر په حرامولو سره نه بلکه دنشی په حرامولو سره حاصلیږي، ځکه په اصل کې نشه دانسان عقل خرابوی، او دهری بدی سرچینه ده، ځکه موږ وینو چې څوک هیروئن، چرس، اوافیون خوری یا د موجوده وخت نور منشیات استعمالوی دهغوی حال تر هغو ډیریدوی چې دانگورو شراب چینی، نونشه دهرشی چې وی حرامه ده، لکه څرنګی چې پورته په پوره تفصیل سره بیان سو.

نو کوم علماء چې خلګوته دخمر معنی یوازې دانگورو په شرابو کوی هغوی ته په کارده چې ددغه کتاب تر مطالعې وروسته پر خپلو معلوماتو نظر ثانی وکړي، او دخمر د عامی معنی سره موافقه وکړي او هر نشه کونکی شی داسی حرام وبولی لکه دوی چې دانگورو شراب حرام بولی، ترڅو ټولنه دنشی څخه پاکه سی، او عام مسلمانان د حرامو د استعمال څخه خلاص سی.

دخمريه وجه پرلسو کسانو

لعنت ويل سوي دي

داچي په اسلامي شريعت کې شراب خومره سخت منع او حرام دی دهغه انداز د نبي کریم صلی الله عليه وسلم ددی حدیث څخه معلومېږي: عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْخَمْرِ عَشْرَةَ: عَاصِرَهَا، وَمُعْتَصِرَهَا، وَشَارِبَهَا، وَحَامِلَهَا، وَالْمَخْمُولَةَ إِلَيْهِ، وَسَاقِيَهَا، وَبَائِعَهَا، وَآكِلَ ثَمَنِهَا، وَالْمُشْتَرِيَ لَهَا، وَالْمُشْتَرَاةَ لَهَا. (۱)

ترجمه: دانس بن مالک رضی الله تعالی عنه څخه روایت دی چې دی وایی: رسول الله صلی الله عليه وسلم دخمر په وجه پرلسو کسانو لعنت ویلي دي، نستیرپونکي، دچا دپاره چې نستیرل کیږي، چیشونکي، بارونکي، دچا دپاره چې بار کیږي، ورچیشونکي، خرڅونکي، دقیمت خورونکي، رانیونکي، دچا دپاره چې رانیول کیږي.

په دغه حدیث کې راغلي دي چې الله تعالی لعنت پروایی: عَنْ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّهُ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَعَنَ اللَّهُ الْخَمْرَ، وَشَارِبَهَا، وَسَاقِيَهَا، وَبَائِعَهَا، وَمُبْتَاعَهَا، وَعَاصِرَهَا، وَمُعْتَصِرَهَا، وَحَامِلَهَا، وَالْمَخْمُولَةَ إِلَيْهِ». (۲)

ترجمه: دعبد الله بن عمر رضی الله تعالی عنهما څخه روایت دی، چې دی وایی: رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمایل: الله تعالی لعنت ویلي دي، پرخمر باندی، اودهغه پرچیشونکي، اوپرورچیشونکي، پرخرڅونکي اورانیونکي، اوپر نستیرپونکي، دچا دپاره چې نستیرل کیږي، پر بار وړونکي اودچا دپاره چې بارکړه سوي وي.

په پورتنیو ذکر سوي حدیثونو کې دخمر لفظ ذکر سوي دي، نو دلته هم یوازی

دانگورو داو بو شراب مراد نه دی، بلکه دمخکنی تحقیق مطابق د خمر څخه عامه معنی مراد ده، یعنی هر نشه کونکې شی مراد دی، ځکه هلته موږ لیکلی دی چې دانگورو ساده شیرې چې نشه نلری حرامه نه ده، کله چې داغه شیرې د نشې حالت ته ورسېږي نو بیا حرامه دی، ځکه د حرمت علت یې نشه ده، نو دغه علت چې په هر شی کې پیداسی هغه خمر دی، مطلب دا چې کومه نشه عقل، نسل، ټولنه او معاشره خرابوی، دهغې څخه اجتناب او پرهیز کول واجب دی، ځکه همدغه نشه ده چې د انسان عقل زائل کوی، او هر څه مفسد چې بنا کړي هغه د عقل پر زائل کیدلو دی، نو دغه حکم چې نبی کریم صلی الله تعالی علیه وسلم د خمر په لفظ ذکر کړی دی وټولو هغه نشه کونکو شيانو ته شامل دی چې انساني عقل او ټولنه خرابوی، او کوم لعنت چې پر کومو کسانو د خمر په هکله په پورته ذکر سوی حدیثونو کې وېلي سوی دی هغه د ټولو نشه کونکو شيانو پر جوړونکو خرڅونکو رانیونکو، خوړونکو او داسې نورو ته شامل دی، دا ځکه چې زموږ مخکنې ټول تحقیق او تفصیل پر دغه موضوع وو چې د خمر معنی عامه ده وټول نشه کونکو ته شامله ده، د عربی لغت د نظره د حدیثونو او د مفسرینو د نظره، د اصول فقه د نظره، د فقهاؤ د نظره، چې هغوی ټولو د خمر معنی عامه کړې ده، یعنی مطلق نشې ته خمر وایي د هر شی څخه چې وی.

یادونه: یو عالم چې دخپل نوم یادول نه غواړي د دغه کتاب د تصحیح په وخت کې یوه ملاحظه لیکلې ده: هغه دا چې دلته ته افیون پر خمر قیاس کوی او دغه قیاس بېله دلیل او صحیح نه دی، دلته باید یو صریح دلیل ذکر سی؟

په جواب کې داسې عرض دی چې تر دغه بحث لږ مخکې موږ لیکلی دی او دامو ثابته کړه چې هر نشه کونکې شی ته په عربی لغت، حدیث، تفسیر، اصول فقه او فقه کې خمر ویل کیږي، او د خمر د لفظ معنی عامه ده، یوازي دانگورو تازه اوبه مراد نه دی، نو ددی دپاره چې بیا داسې سوال چاته پیدانسی نو د هغوی څخه هیله

درخواست دی چي ټول کتاب تقریبا پردغه یوه موضوع مشتمل دی، او د داغه یوی موضوع څخه بحث سوی دی، هغه داچي دخمر لفظ اومعنی عامه ده، دهمدی مطلب داداء کولو دپاره دغه ټول بحثونه سوی دی.

هغه لوستونکي به ضرور دداسي سوالونو سره مخامخ کیږي چي کتاب دمنځ څخه گوري اویا خاص یو بحث یا مضمون پکښی گوري.

مطلب داچي موږ کوشش کړی دی او په هرنوع دلائلو ثابتته سوله چي افیون اونور نشه کونکي شيان په خپله خمر دی ځکه نشه لري داسي نه چي پر خمر قیاس سوی دی، په کومو قطعي دلايلو چي تاسو خمر حرام بولي په هغوی سره نور منشیات هم قطعي حرام دی دهرشي څخه چي وی.

داصول فقه په بحث کي چي موږ د قیاس، علت او عطف بالواو بحث کړی دی هغه هم دهمدی مقصد دپاره سوی دی چي خپله دا حنافو د مذهب مطابق هم خمر دنشی په معنی دی، داسي نه چي موږ قیاس کوو یا د قیاس په وجه موږ پر نورو شيانو بي دلیله د حرامو حکم کوو (العیاذ بالله) که هغه بحثونه په سړسړی نظر وکتل سی نوهم انشاء الله تعالی مشکل رفع کیږي.

همدا وجه ده زما څخه څه ځایونه تکرار کیږي، ددی دپاره چي دهغو لوستونکو دپاره یادونه سی کوم چي کتاب دمنځ څخه مطالعه کوي.

د سکر تعریف د عربی لغت د نظره

په دغه بحث کې یوه بله مهمه نکته د سکر تعریف دی، ځکه د بحث او حرمت ټول دار و مدار پر سکر او نشه باندې دی، او په قرآن کریم کې رب العالمین د سکر لفظ ذکر کړی دی او فرمایي (لَا تَقْرُبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى) سکاري د سکر جمع ده، نو ځکه دلته د سکر تعریف ته اشاره کول ضروري ده چې سکر څه ته وايي، ځکه د سکر تعریف په څه کتابونو کې داسې لیکلی سوی دی چې دهغه په وجه هم څه علماؤ او فقهاؤ د څه شيانو په حراموالي کې اختلاف کړی دی، چې دهغه په وجه هم عوامو او څه خواصو ته بهاني جوړې سوی دی او د حرامو په خوړلو او استعمال کې لاپرواهي کوي، لکه افیون، چرس، چلم، سگریټ، نسوار، بیړی او داسې نور، ځکه په داسې بې احتیاطۍ سره د دغو شيانو استعمال کول کیږي لکه بیخي چې حرام نه وي.

کله چې د یو عالم سره دغه موضوع شریکه سی نو هغه وايي چې دغه دومره نشه نه لري چې نارینه او ښځه، یا مخکې او آسمانه نه سره پیژني، د سکر داسې تعریف هم ډیر و خلکو ته د نشه کولو زمینه برابره کړی ده نو ځکه ضروري ده چې د سکر د تعریف وضاحت و سی کیدای سی ډیر خلک د داسې ناولی کار څخه خلاص سی.

که په ډیر سطحی نظر ورته وگورو نو هم په ښکاره ډول معلومیږي چې د خمر په پورتنیو ذکر سوی ټولو تعریفونو، آیتونو او حدیثونو کې د حرام والی یو علت یا لفظ شریک دی چې هغه د سکریانۍ دی، ځکه خو همداسکر او نشه ده چې د انسان پر عقل پرده اچوي او دی د لمانځه څخه منع کوي، او دی چې څه وايي په هغه نه پوهیږي، نو ځکه الله تعالی و دوی ته حکم کوي چې تر هغو لمانځه ته مه نژدې کیږي ترڅو چې تاسو څه وایاست او په هغه وپوهیږي.

سکر: د عربی ژبی لفظ دی، نو ځکه دده معنی په عربی قاموس کې لټول

ضروری دی، د عربی لغتو دڅو کتابونو په حواله څو معنی گانې سوي دي چې څه په لاندې ډول ليکلي دي: ۱- المسکر: وهي تطلق في اللغة على كل ما يغطي العقل ويخرجه عن طبيعته المميزة.

قال صاحب القاموس المحيط: سكر كفرح نقيض صحا. والسكر محركة الخمر وكل ما يسكر. (۱)

ترجمة: د مسکر په لغت کې پر هرهغه شی اطلاق کول کیږي چې پر عقل پرده اچوي او دی دخپل تمیز کونکې طبیعت څخه باسي.

د قاموس محیط مؤلف وايي: سکر لکه فرخ د وینې یا بیداره نقيض دی، او ددی محرک یا باعث خمر او هرهغه شی دی چې نشه راولي.

۲- وقال الجوهري: السكران خلاف الصاحي. (۲)

ترجمة: اوجوهري وايي سکران يانسه دبیداره خلاف دی.

۳- وفي اللغة: سكر فلان من الخمر سكرًا، أي غاب عقله وإدراكه فهو سكر وسكران وهي سكرى وسكرة وسكرانة، وهم سكارى. (۳)

ترجمة: يعنى داسې ويل كيږي چې فلانی په خمر و نشه دی، يعنى عقل او ادراک يې غائب سو نو دی نشه دی، مؤنث يې سكرى سكرة وسكرانة راځي، جمع يې سكارى راځي.

۴- السكر هو أن يغيب عقل الإنسان ويختلط من الخمر مسكرًا. وعند ما يغيب عقل الإنسان ورشده يعامل الناس بحمق و ويسئ إلى بعضهم بالقول أو الفعل، ويضيع نعمة العقل التي وهبها الله له، فيفعل من المحرمات والمفاسد، ويصيب جسمه بالأضرار الصحية العديدة التي تسببها الخمر، ولهذا يعاقب الشرع الخفيف، حتى لا يعاود السكر مرة أخرى،

۱- مختصرا من ترتيب القاموس المحيط ج ۲ ص ۵۸۵ -- ۲- مدارج السالكين للجوهري ج ۲ ص ۶۸۷

۳- القاموس الإسلامى للناشرين والشباب ص ۵۳

کما یكون فی عقابه هذا ردع لغيره ، وزجر له حتی لا یقترب مثل ذلك الاثم. (۱)
 ترجمه : نشه داده چې دانسان عقل دنشه کونکې خمر په وجه غائب اوگډ وډ
 سی، اوکله چې دانسان عقل اورشد غائب سی نو دخلکو سره په بی عقلی معامله
 کوی، اوڅه کسانو ته په قول او فعل سره بد رسوی، نشه دانسان عقل هغه نعمت
 ضایع کوی هغه چې الله تعالی وده ته هبه کړی دی، نودی بیا حرام او فاسد کارونه
 کوی، اودده جسم او صحت ته ډیر ضررونه رسیږی، چې هم دغه خمر یا نشه یی سبب
 سی، نوڅکه شریعت مطهره دده لپاره سزاګانې مقررې کړی دی، ترڅودی بیا نشی
 ته راونگرځی، ترڅو دغه سزاګانې دنورو لپاره هم زجر او عبرت سی، او بیا وداسې
 گناهونو ته نژدې نسی.

د سکر تعریف د فقهی په اصطلاح کې

د سکر یانسی په تعریف کې د حنفی فقهاؤ په کتابونو کې ډیر ژور اختلاف
 نقل سوی دی، اودغه اختلاف هم خپله دامام ابوحنیفه اودده د شاگردانو «رحمة الله
 تعالی علیهم» ترمنځ دی، چې امام صاحب یو طرف اونور جمهور فقهاء اودامام
 صاحب شاگردان بل طرف دی، داچې موږ مخکې د سکر معنی د عربی لغت دنظره
 تشریح کړله نو اوس به اوگورو چې د فقه دنظره سکر څه ته وایی، داددی دپاره هم
 ضروری دی چې څه علماء دهمدغه اختلاف پر بنیاد دڅه نشی شیانو د حلال والی
 یا اباحت حکم ورکوی، نو په دغه بحث کی به هم دنورو بحثونو په شان خپله د حنفی
 فقهی ډیرو معتبرو کتابونو د عبارتونو په حواله دغه موضوع وڅیړو، ترڅو حقیقت
 واضح سی اولوستونکی خپله قضاوت وکړی، چې د دلیل دلحاظه کومه لاره قوی
 اوحق ده، په مختصر ډول دڅو فقهاؤ عبارتونه د کتابونو په حواله لیکم.

۱- وفي التلويح: السُّكْرُ: وَهِيَ خَالَةٌ تُغْرِضُ لِلْإِلْسَانِ مِنْ امْتِلَاءِ دِمَاعِهِ مِنَ الْأُبْحَرَةِ الْمُتَصَاعِدَةِ إِلَيْهِ، فَيَتَعَطَّلُ مَعَهُ عَقْلُهُ الْمُتَمَيِّزُ بَيْنَ الْأُمُورِ الْحَسَنَةِ، وَالْقَبِيحَةِ، وَالسُّكْرُ حَرَامٌ إِجْمَاعًا. (۱)

ترجمة: د اصول فقه په شرح تلويح نومی کتاب کې د سکر تعریف داسې لیکلی دی: سکر یانې هغه حالت دی چې و انسان ته ددی څخه پېښیږي چې دماغ یې د بخارونو څخه ډک سی، نودده عقل معطل سی، هغه عقل چې دینو او بدو ترمنځ به یې تمیز کاوه، او سکر په اجماع سره حرام دی. یعنی دغه شی چې دی نې دنشی لپاره خوری یا استعمالوی داغه په خپله ددی معنی ده چې دی دینو او بدو تمیز نسی کولای، او په خیر او شر نه پوهیږي که نه نو ولی به یې خوړلای.

۲- (وَالسُّكْرَانُ مَنْ لَا يُفَرِّقُ بَيْنَ الرَّجُلِ وَالْمَرْأَةِ وَ (السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ). وَقَالَ: مَنْ يَخْتَلِطُ كَلَامُهُ غَالِبًا، فَلَوْ نَصَفَهُ مُسْتَقِيمًا فَلَيْسَ بِسُكْرَانَ (وَيُخْتَارُ لِلْفَتَوَى) لِضَعْفِ دَلِيلِ الْإِمَامِ. (۲)

ترجمة: نشه انسان هغه دی چې دنارینه او ښځی، دمخکې او اسمان ترمنځ فرق نسی کولای. دغه (دامام ابوحنیفه رحمه الله علیه قول دی) خودده یاران لکه امام ابویوسف او امام محمد رحمه الله علیهما وایي: نشه هغه انسان دی چې غالب یا ډیری خبری گډی وډی کوی، که یې نیمایی خبری گډی وډی وی نو هغه نشه نه دی، په همدغه قول باندې فتوی کول کیږي، ځکه دامام صاحب دلیل ضعیف دی.

۳- السُّكْرَانُ فِي الْعُرْفِ مَنْ اخْتَلَطَ كَلَامُهُ جِدُّهُ بِهَزْلِهِ، فَلَا يَسْتَقِرُّ عَلَى شَيْءٍ، وَإِلَيْهِ مَالُ أَكْثَرِ الْمَشَائِخِ وَاخْتَارَهُ لِلْفَتَوَى. (۳)

۱- شرح التلويح على التوضيح ج ۲ ص ۳۶۹ — ۲- الدر المختار شرح تنوير الأبصار كتاب الحدود ص ۳۱۲

۳- درر الحکام فی شرح غرر الأحکام ج ۲ ص ۶۹

ترجمة: په اصطلاح کې نشه هغه څوک دی، چې د قصد خبرې د مسخرو سره
گډې وډې کوي، پریوه شی باندې ثابت نه وي، ودغه تعریف ته د ډیرو (حنفی)
شیخانو رجوع ده، او هم دغه تعریف یې د فتوی دپاره اختیار کړی دی.

۵- وَالسُّكْرُ الْمَوْجِبُ لِلْحَدِّ أَنْ لَا يَعْرِفَ الرَّجُلُ مِنَ الْمَرْأَةِ وَالْأَرْضَ مِنَ السَّمَاءِ
وَعِنْدَهُمَا أَنْ يَهْذِيَ وَيَخْلُطَ فِي كَلَامِهِ، وَبِهِ يُفْتَى. (۱)

ترجمة: هغه نشه چې حد پر جاري کېږي دادی چې نارینه د بنځي اومخکه
د آسمان څخه نسي جلا کولای. اود یارانو په نزد نشه هغه دی چې غیر معقول خبرې
کوي، او گډې وډې خبرې کوي، او پردغه قول فتوی کول فتوی سوی ده.

۶- (وَالسُّكْرُ الْمَوْجِبُ لِلْحَدِّ أَنْ لَا يَعْرِفَ الرَّجُلُ مِنَ الْمَرْأَةِ، وَالْأَرْضَ مِنَ السَّمَاءِ)
هَذَا حَدُّهُ عِنْدَ الْإِمَامِ.

(وَعِنْدَهُمَا أَنْ يَهْذِيَ وَيَخْلُطَ فِي كَلَامِهِ) أَنْ يَكُونَ أَكْثَرُ كَلَامِهِ هَذْيًا، فَإِنْ كَانَ نِصْفُهُ
مُسْتَقِيمًا فَلَيْسَ سَكْرَانًا، وَإِلَيْهِ مَا أَكْثَرَ الْمَشَايِخِ. (وَبِهِ) أَيُّ: بِقَوْلِ الْإِمَامَيْنِ (يُفْتَى) كَمَا فِي
أَكْثَرِ الْمُعْتَبَرَاتِ؛ لِأَنَّهُ الْمُتَعَارَفُ. وَاخْتَارُوهُ لِلْفَتْوَى لِضَعْفِ دَلِيلِ الْإِمَامِ، وَالْمُعْتَبَرُ فِي قَدْرِ
السُّكْرِ فِي حَقِّ الْحُرْمَةِ مَا قَالَهُ بِالِاتِّفَاقِ لِلَاخِيَاطِ. (۲)

ترجمة: نشه چې حد پر جاري کېږي دادی چې نارینه د بنځي اومخکه د آسمان
څخه نسي جلا کولای. دغه تعریف دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه په نزد دی
اودده د یارانو په نزد نشه هغه دی چې غیر معقولي خبرې کوي، او خبرې
گډې وډې وي، هغه داچې د خبرو ډیره حصه یې گډې وډې وي، که د خبرو نیمه
حصه برابرې وي نو هغه نشه نه دی.

ودغه قول ته د ډیرو (حنفی) شیخانو رجوع ده، دهمدغه امامانو پر قول
فتوی ده، اودغه په ډیرو معتبرو کتابونو کې دی، اودغه معنی په عامه اصطلاح

کی مشهوره ده، اودغه قول دوی دفتوی دپاره غوره کړی دی، ځکه دامام صاحب دقول دلیل ضعیف، دنشی دحرمت په حق کی معتبره اندازه هغه ده چی یارانو ویلی دی، اوپردغه دعلماؤ اتفاق دی داحتیاط دپاره.

۷- أَبُو حَنِيفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ السُّكْرَانُ الَّذِي يُحَدُّ: هُوَ الَّذِي لَا يَعْقِلُ قَلِيلًا وَلَا كَثِيرًا، وَلَا يَعْقِلُ الْأَرْضَ مِنَ السَّمَاءِ وَالرَّجُلَ مِنَ الْمَرْأَةِ. وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى وَمُحَمَّدٌ رَحِمَهُ اللَّهُ: السُّكْرَانُ هُوَ الَّذِي يَغْلِبُ عَلَى كَلَامِهِ الْهَذْيَانُ.

(وَجْه) قَوْلُهُمَا: شَهَادَةُ الْعُرْفِ وَالْعَادَةِ، فَإِنَّ السُّكْرَانَ فِي مُتَعَارِفِ النَّاسِ اسْمٌ لِمَنْ هَذَى، وَإِلَيْهِ أَشَارَ سَيِّدُنَا عَلِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بِقَوْلِهِ: إِذَا سَكِرَ هَذَى، وَإِذَا هَذَى اقْتَرَى، وَحَدُّ الْمُفْتَرَى ثَمَانُونَ.

وَأَبُو حَنِيفَةَ عَلَيْهِ الرَّحْمَةُ يُسَلِّمُ ذَلِكَ فِي الْجُمْلَةِ، فَيَقُولُ: أَصْلُ السُّكْرِ يُعْرَفُ بِذَلِكَ، لَكِنَّهُ أُعْتَبِرَ فِي بَابِ الْحُدُودِ مَا هُوَ الْغَايَةُ فِي الْبَابِ احْتِيَالًا لِلدَّرَاءِ الْمَأْمُورِ بِهِ، بِقَوْلِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «ادْرَأُوا الْحُدُودَ مَا اسْتَطَعْتُمْ». (۱)

ترجمه: دامام ابوحنيفه رضي الله تعالى عنه په نزد هغه نشه انسان چی حد پر جاري کيږي، هغه دی چی نه لږ اونه ډیر پوهيږي، اونه مخکه اوآسمان، او نارینه اوښځه سره پيژني، ابویوسف رحمه الله عليه اومحمد رحمه الله عليه فرمایي: نشه انسان هغه دی چی پر خبرو بی بی عقلی غالبه وی.

دیارانود قول دلیل: دخلگواصطلاح اوعادت دی، ځکه دخلگو په اصطلاح کی نشه دهغه چانوم دی چی (دنشی داستعمال په وجه) بی عقلی خبری کوی، وهمدغه ته علی رضي الله تعالى عنه په خپل قول کی اشاره کړی ده فرمایي: چی نشه سی بی عقل سی، چی بی عقل سی بیهوده اوبیکاره خبری کوی، چی بیکاره خبری کوی نوپوچ اونیکنخل کوی، نودداسی انسان حد اتیا دوری دی.

امام ابوحنيفة رح في الجملة ددغو ټولو سره موافق دی او وایی: چي د نشي اصل خو په داغه سره معلومېږي (لکه ياران چي وایی) خود حد په باب کي د نشي و آخري حد ته اعتبارسته، ترڅو په هغه ماموريه حيله باندی عمل وسي، هغه داچي رسول الله صلى الله عليه وسلم امرکوي (ترڅو چي ستاسو توان وي نو حدود دفعه کوي يانړوي) يعنې کوشش کوي چي حد نافذ نسي.

تشرېح: دغه پورته ذکرسوي فقهې تعريفونه ټول د حنفې فقهې د کتابونو څخه اخستل سوي دي، که په دغو تعريفونو کي غور وکړو نو اول دانکته په نظر راځي چي دنشه انسان په تعريف کي دامام صاحب او دده د شاگردانو اخلاف دي. دويمه نکته: داچي ټولو کتابونو ليکلي دي چي فتوي د يارانو او شاگردانو پر قول ده، او د يارانو تعريف دلغوي تعريفونو سره هم سمون خوري.

درېمه نکته: دامام صاحب او شاگردانو اختلاف د نشي په حرمت کي نه دی بلکه د حد په تنفيذ کي دی، يعنې ياران وایی: پرداسي انسان حد جاري کيږي چي د نشي په وجه دده تر نيمايي ډيري خبري گډي ودي وي، او امام صاحب وایی: نه جاري کيږي ترڅو چي د نشي هغه آخري درجي ته ورسېږي هغه داچي نارينه او ښځه يا آسمان او مځکه نه سره پيژني.

ياران د علي رضي الله تعالى عنه په دغه قول دليل وایی: عَنْ فُؤَادِ بْنِ زَيْدٍ الدَّيْلِيِّ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ اسْتَشَارَ فِي الْخَمْرِ يَشْرِبُهَا الرَّجُلُ فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ: تَرَى أَنْ نُجْلِدَهُ ثَمَانِينَ. فَإِنَّهُ إِذَا شَرِبَ سَكِرَ. وَإِذَا سَكِرَ هَذِي. وَإِذَا هَذِي أَفْتَرَى. أَوْ كَمَا قَالَ فَجْلَدَ عُمَرُ فِي الْحَدِّ ثَمَانِينَ. «هذي» أي: خلط وتكلم بما لا ينبغي؛ «أفترى» أي: كذب وقذف. (۱)

ترجمه: د ثور بن زيد ديلمی څخه روايت دی: چي عمر رضي الله تعالى عنه

داصحابو کرامو څخه دهغه سړي دحد په باره کي مشوره وغوښتل چي شراب يي چيښلي وي (ځکه رسول الله صلى الله عليه وسلم هيڅ حد معين کړي نه وو) نو علي رضي الله تعالى عنه ورته وويل: زما په نزديادوري مناسب دي، ځکه يو څوک چي شراب وچيښي نو هغه مست سي، او څوک چي مست سي هغه بيهوده، بي عقلی خبري کوي، او څوک چي بدی خبري کوي په هغوي کي ښکښل او افترا کوي، او څوک چي په بل پوري افترا کوي دهغه حد اتيا دوري دي. (يعني دقذف حد دي) نوبيا عمر رضي الله تعالى عنه اتيا دوري حد جاري کړي.

داچي علي رضي الله تعالى عنه داتيا دورو مشوره ورکړه ځکه په حديث کي راغلي دي: عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ "أَنَّ رَجُلًا مِنْ بَنِي لَيْثٍ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَقْرَأَهُ زَنَى بِامْرَأَةٍ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ، فَجَلَدَهُ مِائَةً، وَكَانَ بَكْرًا، ثُمَّ سَأَلَهُ الْبَيْتَةَ عَلَى الْمَرْأَةِ، فَقَالَتْ: كَذَبَ وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَجَلَدَهُ حَدَّ الْفَرِيَةِ لِمَا بَيْنَ". (۱)

ترجمه: دابن عباس رضي الله تعالى عنهما څخه روايت دي: چي دبنی بکر بن لیث (دقبيلي) یو سړی نبی صلی الله علیه وسلم ته راغلی، او هغه څلور ځله اقرار وکړی چه ده دفلاني ښځي سره زنا کړی ده، نو نبی علیه السلام دی په سلو (۱۰۰) درو وواهي، ځکه ده واده یا ښځه نه درلودل، بیانبي صلی الله علیه وسلم دده څخه پر ښځي باندي شاهدان وغوښتل، ښځي وويل: ای دالله رسوله په الله تعالی قسم دی چي دی درواغ وایی، نو نبی صلی الله علیه وسلم دی بیا دتهمت ویلو (يعني قذف) په جرم اتيا (۸۰) دوري ووايه.

داچي عمر رضي الله تعالى عنه دشرابو دحد په باره کي مشوره غوښتله دا ځکه چي نبی کریم صلی الله علیه وسلم څخه په دی هکله څه هدايات موجود نه وه

حُكْمَهُ دَعَا عَلَى رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ خُخَهُ دَاسِي رَوَايَتِ رَاغِلِي دِي: عَنْ عُمَيْرِ بْنِ سَعِيدٍ قَالَ: قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ: «مَا كُنْتُ أَدِي مَنْ أَقَمْتُ عَلَيْهِ الْحَدَّ، إِلَّا شَارِبَ الْخَمْرِ، فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَسْنُ فِيهِ شَيْئًا، إِنَّمَا هُوَ شَيْءٌ جَعَلْنَاهُ نَحْنُ». (۱)

ترجمه: دَعَمِير بن سعید روایت دی چی دای وایی: علی رضی الله تعالی عنه و فرمایل: زه چی پرچا حد جاری کرم نودهغه دیت نه ورکوم مگر نه دشرابو دچینسونکی، حُکمه چی دالله تعالی رسول صلی الله علیه وسلم په دی هکله هیڅ حد نه دی مقرر کړی، بلکه موږ دهغه حد مقرر کړی دی. یعنی که دحد دجریان په حال کی څوک مړسی نوزه دهغه دیت ورکوم.

دامام ابوحنیفه رحمه الله تعالی علیه دلیل: عَنْ غَائِثَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اِذْرَءُوا الْحُدُودَ عَنِ الْمُسْلِمِينَ مَا اسْتَطَعْتُمْ، فَإِنْ كَانَ لَهُ مَخْرُجٌ فَخَلُّوا سَبِيلَهُ، فَإِنَّ الْإِمَامَ أَنْ يُخْطِئَ فِي الْعَفْوِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يُخْطِئَ فِي الْعُقُوبَةِ. (۲)

ترجمه: دعائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها خُخه روایت دی: رسول الله صلی الله علیه وسلم و فرمایل: څومره چی ستاسو توان وی او کیدایسی نو د مسلمانانو خُخه حد لیری کړی، که دده دپاره دخلاصون لاره وی نو دده لاره پریردی اودی خلاص کړی، که امام یاقاضی په عفو کی خطاسی داخیر دی تردی چی په سزا ورکولو کی خطاسی.

مخکې مو ولوستل چی فتوی دیارانو پر قول ده، حُکمه دامام صاحب دلیل ضعیف دی، دضعف یی یوه وجه داهم کیدایسی چی په حدیث کی رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: که دده دپاره دخلاصون لاره وه نو تاسو ده ته دحد دجاری کیدلو خُخه لاره ورکړی، دلته خو دده دپاره دخلاصون لاری ته ضرورت

نسته. څکه دلته دحد بحث نه بلکې دحرامو اودحلالو بحث کوو، داچې څومره خلک نن په حرامو اونشه اخته دي همدغه دسکر په تعريف کې سهولت اوآساني ده، که څه هم فتوی ديارانو پر قول ده خوبياهم خلک وهغه ته نه گوري وايي د امام صاحب په نږد جاييز دي.

که پورتنی دلغتو او فقهی تعريفونو سره وگورو او يودبل سره مقایسه کړو نو په ښکاره معلومېږي چې ديارانو تعريف د عربي لغت اود خلکو دعاداتو واصطلاح سره سمون خوري، نولکه څرنگه چې فقهاؤ ددوی قول دفتوی دپاره غوره کړی دی، زموږ دپاره هم دقناعت وړ او عمل په کول لازم دی، خاص بياکه در رسول الله صلی الله عليه وسلم دا حديث ورسره يوځای سي: عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا أَسْكَرَ كَثِيرُهُ فَقَلِيلُهُ حَرَامٌ. (۱)

ترجمة: د جابر بن عبد الله رضي الله تعالى عنهما څخه روايت دی: چې رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: هر هغه شی چې ډیر يې نشه لري نودهغه لپاره حرام دی. د حديث څخه د استدلال وجه داده چې د عربي لغت مطابق د(ما) لفظ عام دی يعنی هر شی.

ددغه حديث پر بنياد هر سړی خپله قضاوت کولای سي چې افیون، چرس، نسوار، سگريټ، چلم اوداسې نور چې تردغه مقدار زیات کړي کوم چې دی ورسره عادت دی مځکه آسمان خو څه کوی خپل دکور لاره ځنی ورکه کړي، موږ وينو چې په روژه کې دلږ وخت دپاره يادڅو ساعتونو دپاره ځنی پاته سي خوپه روژه ماتی موږ ټوله ددوی حال وينو چې څنگه نشه وي؟

نودلته که وگورو ښه داده چې در رسول الله صلی الله عليه وسلم په حديثونو اودنورو فقهاؤ دتعريفونو مطابق عمل وکړو، ترڅو دنبی کریم صلی الله عليه وسلم

د حکم مطابعت و سی اود گناه څخه به هم خلاص سو.

دلته مهمه خبره داده: که دهری نشی عملی ترخپله اندازه څه کم وچینی نو هغه داسې نه نشه کیږي چې مخکې او اسمان نه پیژني او یا نارینه او ښځه نه سی جدا کولای، که څه هم دانگورو څخه جوړ سوی شراب وچینی، او غیر عادی انسان او یا عادی انسان چې ترخپله اندازه زیات وچینی نو هغه به ضرور داسې وی لکه څرنګه چې امام صاحب فرمایي.

دهمدغه تعریف پر بنیاد دعوامو پرمخ د حرامو د خوړلو او استعمال کولو لاره خلاصه سویده، ځکه ددوی سره چې خبره کوی نودوی وایی موږ داسې نه نشه کیږو چې تر اوښځه یا مخکې او اسمان نه پیژنو.

تعجب خودادی چې ډیرو عالمانو او عوامو هغه ضعیف قول په نظر کې نیولی دی نسوار، چلم، سگریټ، افیون او داسې نور ښه بی تکلیفه داسې استعماله وی لکه هیڅ گناه چې نه وی، خودیارانو په قول عمل نه کوی، حالا دا چې زموږ په حنفی فقه کې ډیری فتواوی دیارانو پر قول سوی دی او عمل په کول کیږي.

نودلته د حرامو مسئله ده او ډیر احتیاط پکښی لازم دی ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم په یو حدیث کې فرمایي: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: فِي حَدِيثٍ «فَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَاجْتَنِبُوهُ، وَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِأَمْرٍ فَأَتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ». (۱) ترجمه: کله چې زه تاسو دیوشی څخه منع کړم نود هغه څخه ځانونه ساتی او کله چې زه تاسو په یوشی امر کړم نو چې څومره ستاسو توان وی هغومره عمل په کوی، بیا چې دغه حدیث ورسره یوځای سی نور هم دیارانو قول تقویه کیږي:

عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ قَالَ: سَمِعْتُ الْمُخْتَارَ بْنَ فُلْفُلٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ عَنِ الشَّرْبِ فِي الْأَوْعِيَةِ، فَقَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْمُرَقَّةِ، وَقَالَ: «كُلُّ

مُسْكِرٍ حَرَامٌ» قَالَ: قُلْتُ: وَمَا الْمُرْفُتَةُ؟ قَالَ: «الْمُقَيَّرَةُ». قَالَ: قُلْتُ: فَأَلَرَّصَاصُ وَالْقَارُورَةُ؟ قَالَ: «مَا يَأْسُ بِهِمَا» قَالَ: قُلْتُ: فَإِنْ نَاسًا يَكْرَهُوهُمَا، قَالَ: «دَعْ مَا يَرِيكَ إِلَى مَا لَا يَرِيكَ، فَإِنْ كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ». قَالَ: قُلْتُ: لَهُ: صَدَقْتَ السُّكْرُ حَرَامٌ، فَالشَّرْبَةُ وَالشَّرْبَتَانِ عَلَى طَعَامِنَا قَالَ: «مَا أَسْكُرَ كَثِيرُهُ، فَقَلِيلُهُ حَرَامٌ» وَقَالَ: «الْخَمْرُ مِنَ الْعَنْبِ، وَالْثَمَرِ، وَالْعَسَلِ، وَالْحِنْطَةِ، وَالشَّعِيرِ، وَالذَّرَّةِ، فَمَا خَمَّرَتْ مِنْ ذَلِكَ فَهِيَ الْخَمْرُ» (۱)

ترجمہ: عبد اللہ بن ادريس وايي مادمختار بن قفلل خخه واوريدل هغه وايي ما دانس بن مالک خخه دشرابو دلونبو په هکله پوښتنه وکړله، نو ده راته وويل: چي رسول الله صلي الله عليه وسلم نهی کړی دی دهغه لونبی خخه چي په زفتو وهل سوی وی، او وی ویل: هر نشه کونکی شی حرام دی، دی وايي ماورته وويل: مزفت چيشی دی؟ ده وويل هغه دی چي په قير وهل سوی وی، دی وايي: ماورته وويل: دميسو اودنيښی لونبی څنگه دی؟ ده وويل دغه دواړه پروا نلری، دی وايي ماورته وويل خلگ يی نه خوښوی، ده وويل هغه څه چي تاپه شک کی اچوی هغه پریږده، او په هغه څه باندی عمل وکړه چي تاپه شک کی نه اچوی، بيشکه هر نشه کونکی شی حرام دی، دی وايي ماورته وويل ته رشتيا وايي: هر نشه کونکی شی حرام دی، هغه چي زموږ په خوړو کی يو واريادوه واره چينبل کيږی دهغوی څه حکم دی؟ ده وويل: هغه چي ډير يی انسان نشه کوی دهغه لږهم حرام دی اوده وويل: شراب دانگورو، خرما، عسل، غنم، اوربشي، جوارو خخه جوړيږی ددوغو شيانو خخه چي هريوه ته نشه کړلی نو هغه شراب دی. په بل حديث کی راغلی دی: عَنْ أَبِي الْخَوَزَاءِ السَّعْدِيِّ، قَالَ: قُلْتُ لِلْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: مَا حَفِظْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: حَفِظْتُ مِنْهُ:

«دَعْ مَا يَرْيُكَ إِلَى مَا لَا يَرْيُكَ» (۱)

ترجمة: دابی الحوراء سعدی څخه روایت دی: دی وایی: مادحسن بن علی رضی الله تعالی عنهما څخه پوښتنه وکړله، تادرسول الله صلی الله علیه وسلم څخه څه یاد کړی دی؟ ده وفرمایل: مادده څخه یاد کړی دی (هغه څه پریږده چې تاپه شک کی اچوی، په هغه څه عمل کوه چې تاپه شک نه اچوی).

د دومره حدیثونو اودلایلو سره به هم دیوچا نور دایقین وی چې دغه نشه لرونکی شیان مباح اوحلال دی، یعنی دحرمت شک به هم نه وی ورته حاصل سوی چې دهغه شک پرېنا دنبی کریم صلی الله علیه وسلم په دغه حدیثونو عمل وکړی اوتوبه ځنی وباسی اودالله تعالی درضادپاره نور دنشی عمل پیریږدی.

بله مهمه خبره داده چې ددرمختار په تعریف کې هم لیکلی دی چې دامام صاحب قول ضعیف دی اوفتوی دیارانو پر قول ده، نوځکه موږ ته لازمه ده چې دخپلو فقهاؤ تقلید په مکمل ډول وکړو، اودیارانو خبره ومنو، ځکه دمخکنی حدیثونو پرېنا په دین کی احتیاط واجب دی.

خمر دنشی دحالت څخه ووزی

حلال دی

دغه هم یوه اختلافی مسئله ده. دحنفی مذهب مطابق خمر یا شراب چې دنشی دحالت څخه ووزی حلال او پاکیزې او شراب دنشی دحالت څخه په درو شیانو وزی، ۱- داچې سرکه ځنی جوړه سی، ۲- داچې دومره جوش ورکړه سی چې دوی حصی ولاری سی اویوه حصه پاته سی، ۳- داچې دومره اوبه ورواچول سی چې دنشی دحالت څخه ووزی نوبیا حلال دی.

۱- سنن النسائی کتاب الأشربة

د جمهور فقهاؤ په نزد نه پاکيږي، موږ په مخکنی تحقیق کې وليکل چې د شرابو د حرمت علت نشه ده، دلته د حنفی مذهب د کتابونو په حواله ليکل کيږي چې دوی هم مني چې دغه علت دی او دغه علت چې په کومه وجه ليري سي نو هغه حرمت هم ليري کيږي، لکه دا چې شراب د نشي حالت ته نه وي رسيدلی او ياد نشي د حالت څخه وايستل سي بيا يې استعمال جائز دی، لکه چې وايي: ۱- وَإِذَا تَخَلَّلَتِ الْخَمْرُ حَلَّتْ سَوَاءً صَارَتْ خَلًّا بِنَفْسِهَا أَوْ بِشَيْءٍ يُطْرَحُ فِيهَا، وَلَا يَكْرَهُ تَخْلِيلُهَا، وَلَأنَّ التَّخْلِيلَ يَزُولُ الْوَصْفُ الْمُفْسِدُ وَتَثْبُتُ صِفَةُ الصَّلَاحِ مِنْ حَيْثُ تُسَكِّنُ الصُّفْرَاءَ وَكَسْرُ الشَّهْوَةِ وَالتَّغْذِي بِهِ وَالْإِصْلَاحُ مُبَاحٌ، وَكَذَا الصَّالِحُ لِلْمَصَالِحِ، اِعْتِبَارًا بِالتَّخْلِيلِ بِنَفْسِهِ وَبِالدَّبَاغِ. (۱) ترجمه: کله چې شراب سرکه سي نو حلال دی، په خپله سرکه سي او که د بل شي په ورگولو سرکه سي، او سرکه کول يې مکروه نه دی، ځکه په سرکه کولو سره هغه فاسد صفت چې (نشه ده) لري کيږي، صالح صفت يې پاته کيږي، چې هغه د صفراء دارامولو، او د شهوت زياتيدلو او د غذا د پاره خوړل کيږي، او اصلاح مباح ده، نو همدارنگه هغه صالح کونکي د مصلحت د پاره مباح دی، دا ځکه چې شراب خپله سرکه سي، او دا چې د مردار شي پوست د مصلحت د پاره پوخ کړل سي پاکيږي. نو دارنگه که څوک شراب د مصلحت د پاره سرکه کړي هم حلال او جايز دی.

۲- الحنفية قالوا: إن حل الخمر حلال سواء تَخَلَّلَتْ أَوْ تَخَلَّلَتْ، وَلَأنَّ التَّخْلِيلَ يَزِيلُ الْوَصْفَ الْمُفْسِدَ وَيُجِبُ وَصْفَ الصَّلَاحِيَّةِ، وَلَأنَّ فِيهِ مَصْلَحَةٌ قَمَعَ الصُّفْرَاءَ وَالتَّغْذِي، مَصَالِحٌ كَثِيرَةٌ، وَإِذَا زَالَ الْمُفْسِدُ الْمَوْجِبُ لِلْحَرَمَةِ حَلَّتْ، كَمَا إِذَا تَخَلَّلَتْ بِنَفْسِهَا. (۲)

ترجمه: حنفی علماؤ ويلی دی چې د شرابو سرکه حلاله ده، خپله سرکه سي او کې يې جوړه کړي، ځکه په سرکه کيدلو سره هغه فاسد صفت چې (نشه ده) لري کيږي او هغه صالح صفت يې ثابت کيږي ځکه چې په سرکه کې مصلحت دی صفراء

۱- شرح فتح القدیر فی الفقه الحنفی جلد ۸ ص ۱۶۶ - ۲- فقه علی المذاهب الأربعة، کتاب الحدود

ختموی، غذا پیه حاصلیری، اونور ڊیر مصلحتونه پکښی دی، نو کله چي هغه فاسد صفت لیری سی نو حلال دی، لکه څرنگه چي شراب پخپله سرکه وگرځی.

۳- وَعَنْ إِبْرَاهِيمَ رَحِمَهُ اللَّهُ قَالَ: لَا بَأْسَ إِذَا كَانَ لِلْمُسْلِمِ خَمْرٌ أَنْ يَجْعَلَهَا خَلًّا، وَبِهِ أَخَذَ عُلَمَاؤُنَا (رَحِمَهُمُ اللَّهُ) وَقَالُوا: تَخْلِيلُ الْخَمْرِ جَائِزٌ، وَهَذَا لِأَنَّ الْآثَارَ جَاءَتْ بِإِبَاحَةِ خَلِّ الْخَمْرِ عَلَى مَا قَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ «خَيْرُ خَلِّكُمْ خَلُّ خَمْرِكُمْ». (۱)

ترجمة: دابراهيم (رحمة الله عليه) څخه نقل سوی دی چي وايي: که د مسلمان سره شراب وه نو داپروا نلری چي دهغه څخه سرکه جوړه کړی، په دغه قول سره زموږ حنفی علماء عمل کوی، دوی وايي: دشرابو څخه سرکه جوړول جایز دی، داځکه چي ډیر آثار داسی راغلی دی چي دشرابو څخه سرکه جوړول مباح او جایز دی، لکه داچي عليه الصلوة والسلام فرمایي: ستاسو ښه سرکه ستاسو دشرابو ده.

۴- قَالَ رَحِمَهُ اللَّهُ (وَخَلُّ الْخَمْرِ سَوَاءٌ خَلَّتْ أَوْ تَخَلَّلَتْ) يَعْنِي خَلُّ الْخَمْرِ فَلَا فَرْقَ فِي ذَلِكَ بَيْنَ أَنْ يَتَخَلَّلَ بِنَفْسِهِ أَوْ يَتَخَلَّلَ بِإِلْقَاءِ شَيْءٍ فِيهِ كَالْمِلْحِ أَوْ الْخَلِّ أَوْ الثَّقَلِ مِنَ الظِّلِّ إِلَى الشَّمْسِ أَوْ بِإِقْدَادِ النَّارِ بِالْقُرْبِ مِنْهَا.

وَلَنَا قَوْلُهُ: عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ «نَعَمْ إِلَّا دَمَ الْخَلِّ مُطْلَقًا» فَيَتَنَاوَلُ جَمِيعَ صُورِهَا وَلِأَنَّ بِالتَّخْلِيلِ إِزَالَةَ الْوُصْفِ الْمُفْسِدِ وَثَبَاتَ صِفَةِ الصَّلَاحِ. أَلَا تَرَى أَنَّ ظَرْفَهَا كَانَ طَاهِرًا تَنَجَّسَ بِهَا فَإِذَا طَهَّرَ بِالتَّخْلِيلِ طَهَّرَ جَمِيعَ أَجْزَائِهِ، وَأَجْزَاءُ إِنَالِهِ هُوَ الصَّحِيحُ. (۲)

ترجمة: دکنز مصنف رحمة الله عليه وايي: «دشرابو سرکه دافرق نلری خپله سرکه سی اویا سرکه کرل سی، یعنی دشرابو سرکه دافرق نلری خپله سرکه اویا ډبل شی په ورگډولو سرکه کرل سی لکه داچي مالگه یا سرکه ورواچوی، یا داچي دسایي څخه لمرته کښیږدی، یا نزدی اور ورته وگوی.

زموږ (حنفی علماء) دلیل: دعليه الصلوة والسلام دا قول دی (ښه سالن

سرکه ده دامطلق دی، یعنی دلته دخل لفظ مطلق دی، دسرکې ټول قسمونه ځنی اراده کیدایسی چې یو دهغوی څخه دشرابو جوړه سوی سرکه هم ده.

بل دلیل داچې په سرکه کیدلو سره دشرابو فاسد صفت (چې نشه ده) لیری کیږي اوصالح اوښه صفت پاته کیږي، بل داچې موږ گورو په کوم لوښی کې چې شراب جوړیږي نو هغه لوښی پاک وی هم دغه شی پاک وی دکوم شی څخه چې شراب جوړیږي، چې شراب جوړ سی نو شراب نجس اوهم هغه لوښی نجس سی، کله چې سرکه ځنی جوړه سی نو دشرابو ټول اجزاء پاک سی اوهم دهغه لوښی ټول اجزاء پاک سی، اودغه قول صحیح ده.

۵- قَالَ فِي الْفَتْحِ: وَلَوْ صُبَّ مَاءٌ فِي خَمْرٍ أَوْ بِالْعَكْسِ لَمْ يَصِرْ خَلًّا طَهُرَ فِي الصَّحِيحِ. (۱)
ترجمه: په فتح القدیر نومی کتاب کی لیکلی دی: که په شرابو کې اوبه یا په اوبو کې شراب واچول سی اوبیا سرکه ځنی جوړه سی، صحیح قول دادی چې پاک دی

دا حنفو دلایل: ۱- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ الدِّبَاغَ يَحِلُّ مِنَ الْمَيْتَةِ كَمَا يَحِلُّ الْخَلُّ مِنَ الْخَمْرِ". (۲)

ترجمه: دام سلمه رضی الله تعالی عنها څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: بیشکه دمردار سوی حیوان پوست یاخرمن پخیدل یا رنگیدل یی حلالوی لکه څرنگه چې سرکه شراب پاک اوحلالوی

۲- عَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا أَفْقَرُ أَهْلُ بَيْتٍ مِنْ أَدَمٍ فِيهِ خَلٌّ، وَخَيْرُ خَلِّكُمْ خَلُّ خَمْرِكُمْ". (۳)

ترجمه: د جابر رضی الله تعالی عنه څخه روایت سوی دی: چې رسول الله صلی

۱- الدر المختار ج ۱ ص ۳۱۵ ۲- سنن البيهقي ج ۲ باب تحليل الخمر

۳- سنن البيهقي ج ۲ باب تحليل الخمر

الله عليه وسلم وفرمايل: دهغه کور خاوندان دسالن لخوا نه محتاجه کيږي، د چاپه کور کې چې سرکه وي، اوستاسو ښه سرکه ستاسو دشرابو سرکه ده.

دپورتنیو دواړو حدیثونو څخه ثابته سوله چې شراب خپله سرکه سی یا دبل شی په ورگډولو سرکه سی نو داپاک او حلال دی.

داچې شراب په اور او جوش پاکيږي ددی دپاره دلیل دی: ۱- عَنْ دَاوُدَ، قَالَ:

سَأَلْتُ سَعِيدًا: مَا الشَّرَابُ الَّذِي أَحَلَّهُ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ؟ قَالَ: «الَّذِي يُطْبَخُ حَتَّى يَذْهَبَ ثَلَاثًا، وَيَبْقَى ثَلَاثَةٌ». (۱)

ترجمه: د داود څخه روایت دی چې ماسعید څخه پوښتنه وکړله چې هغه کوم شراب وه چې عمر رضی الله تعالی عنه ورته حلال ویل؟ ده ویل هغه داچې دومره پاخه سی یا جوش ورکړل سی چې دوی حصی اوبه یی ولاړی سی اویوه حصه یی پاته سی.

۲- عَنْ ابْنِ سَبْرِينَ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ يَزِيدَ الْخَطْمِيَّ، قَالَ: كَتَبَ إِلَيْنَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَمَّا بَعْدُ، فَاطْبَخُوا شَرَابَكُمْ حَتَّى يَذْهَبَ مِنْهُ نَصِيبُ الشَّيْطَانِ، فَإِنَّ لَهُ اثْنَيْنِ وَلَكُمْ وَاحِدًا». (۲)

ترجمه: عبد الله بن یزید خطمی وایي: مورته عمر بن الخطاب رضی الله تعالی عنه لیک ولیکي: ترجمه اوصلوة وروسته یی لیکلی وه: تاسو خپل شراب دومره پاخه کړی چې دشیطان حصه ځنی ولاړه سی، بیشکه دشیطان دپاره دوی حصی دی، اوستاسو دپاره یوه حصه ده.

داچې داوبوپه ډیریدلو شراب پاکيږي: قَالَ ابْنُ عُمَرَ: رَأَيْتُ رَجُلًا جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَدَحٍ فِيهِ نَبِيذٌ وَهُوَ عِنْدَ الرُّكْنِ، وَدَفَعَ إِلَيْهِ الْقَدَحَ فَرَفَعَهُ إِلَى فِيهِ، فَوَجَدَهُ شَدِيدًا فَرَدَّهُ عَلَى صَاحِبِهِ، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَحْرَامٌ هُوَ؟

فَقَالَ: «عَلَيَّ بِالرَّجُلِ»، فَأَتَى بِهِ، فَأَخَذَ مِنْهُ الْقَدَحَ، ثُمَّ دَعَا بِمَاءٍ فَصَبَّهُ فِيهِ فَرَفَعَهُ إِلَى فِيهِ، فَقَطَّبَ ثُمَّ دَعَا بِمَاءٍ أَيْضًا، فَصَبَّهُ فِيهِ، ثُمَّ قَالَ: «إِذَا اغْتَسَلْتُمْ عَلَيْكُمْ هَذِهِ الْأَوْعِيَةُ، فَانْكَسِرُوا مُتَوَلِّيًا بِالمَاءِ». (۱)

ترجمة: دابن عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہما ڄڻهه روایت دی چي ما یوسری ولیدی: چي رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راغلی، یوه پیاله یی ورکړه او په هغه کی نیږد وه، او په دغه وخت کی دی درکن سره وو، اوده مبارک خولی ته نزدی کړل نو هغه ډیر سخت اوتیز وه، اوبیرته یی خپل خاوند ته ورکړل او ردیی کړل، د خلگو ددلی څخه یوبل سری ورته وویل: ای دالله تعالی رسوله ایا دغه حرام دی؟ نو علیه السلام ورته وفرمایل: ماته هغه سری راولی، نو هغه سری ورته راوستل سو، دهغه څخه یی هغه لوبنی واخستی بیایی اوبه راوغوښتلی او پردغه ښید باندې واچولی، دویم ځل یی خولی ته پورته کړلی، نودهغه سخت والی په وجه یی بیا هم خوند سم نه وو، بیایی نوری اوبه راوغوښتلی او په پیاله کی واچولی، اوبیایی وفرمایل: کله چي په دغه لوبوکی شراب سخت اوتیزسی نوتاسود هغوی تیزی په اوبوماته کړی.

داغه حدیث په بل روایت کی داسی راغلی دی: عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ شَهِدْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنِّي بِشَرَابٍ، فَأَذْنَاهُ إِلَى فِيهِ، فَقَطَّبَ فَرَدَّهُ، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَحَرَامٌ هُوَ؟ فَرَدَّ الشَّرَابَ، ثُمَّ عَادَ بِمَاءٍ فَصَبَّهُ عَلَيْهِ، ذَكَرَ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا، ثُمَّ قَالَ: «إِذَا اغْتَسَلْتُمْ هَذِهِ الْأَسْقِيَةَ، عَلَيْكُمْ، فَانْكَسِرُوا مُتَوَلِّيًا بِالمَاءِ». (۲)

ترجمة: ابن عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہما فرمایي: زه حاضر وم چي رسول الله صلی الله علیه وسلم ته شراب ورکول سول، نوده خولی مبارکي ته پورته کړل، نو هغه سخت وه بیرته یی رد کړل، نویوسری ورته وویل: ای دالله تعالی رسوله ایا دغه حرام دی؟ نو هغه شراب یی واپس راوغوښتل، اوبیایی اوبه راوغوښتلی پر

دغه شرابی و اچولی، ده ذکر کړی دی چې دوه که درې واړه یې اوبه پرواچولی،
اوبیایې وفرمایل: کله چې په دغو لوښو کې شراب تیز او سخت سی نو تاسو دهغه
تیزی او سختی په اوبو سره مات کړی.

دپورتنیو حدیثونو ترمنځ فرق دادی چې په اول روایت کې دنبیذ ذکر دی
او په دوهم روایت کې دشرابو ذکر دی، دنبیذ او شرابو دواړو لفظونه عام دی دهر
شی څخه چې وی، نو دهغوی سختی او تیزی په اوبو ماتېږي.

دپورتنی تحقیق او حدیثونو څخه په ډیر صراحت او وضاحت ثابتې سوله چې
دحنفی مذهب مطابق دشرابو دحرمت وجه نشه ده، نو کله په یو وجه دغه دندې د
حالت څخه ووزی نو هغه پاک او حلال دی، نومعنی دا چې په شرابو کې دحرمت
حکم پر علت بنادی، د فقهی د اصولو په بحث کې موږ ثابتې کړل چې په کوم ځای
کې حکم پر علت بناوی نو هغه علت چې په کوم شی کې پیداسی نو هغه حکم یې
دی، نو ځکه په کوم شی کې چې نشه پیداسی او یا نشه ولری نو هغه حرام دی، او
داسې حرام دی لکه هغه شراب چې دانگورو یا خرما څخه جوړ سوی وی، همدارنگه
هر نشه لرونکی شی لکه افیون، چرس، هیروین، تنباکو او داسې نور ټول داسې حرام
دی لکه دانگورو او خرما څخه جوړ سوی شراب.

کیدای سی په پورته ذکر سوی تحقیق سره دهغو علماؤ په علم کې څه اضافه
سوی وی، چې وایی شراب هغه دی چې دانگورو څخه جوړ سوی او دهغوی حرمت
منصوصی دی او دنورو منشیاتو حرمت منصوصی نه دی، نو داسې نه دی لکه
دانگورو شراب، دداسې توجیهاتو په وجه ډیر خلک دحرامو په خوړلو، خرڅولو
اخته دی، نو دداسې توجیهاتو په جواب کې ثابتې سوله چې ددغه نورو منشیاتو
حرمت هم په هغو قطعی قرآنی او حدیثونو په دلائلو ثابت دی په کومو چې دانگورو
دشرابو حرمت ثابت دی، په قیاس نه دی ثابت. دا ځکه چې دآیتونو دتفسیر اوشان